

REDOVNICI I PROMICANJE LJUDSKOG DOSTOJANSTVA

**ZBORNIK RADOVA
DEVETOG REDOVNIČKOG TJEDNA**

REDOVNICI I PROMICANJE LJUDSKOG DOSTOJANSTVA

**Zbornik radova
Devetog redovničkog tjedna**

Priredila: Albertina Anda Baćak

Lektura: Jakov Bubalo

Odgovara: Ambrozije Matušić, Vrbanićeva 35, 41000 Zagreb

Izdaje: Konferencija viših redovničkih poglavara u Jugoslaviji
Unija viših redovničkih poglavarica Jugoslavije

REDOVNICI I PROMICANJE LJUDSKOG DOSTOJANSTVA

ZBORNIK RADOVA IX. REDOVNIČKOG TJEDNA

(Zagreb, 3. – 6. rujna 1985.)

Uredila

Albertina Andra Baćak

ZAGREB 1987.

Konferencija viših redovničkih poglavara u Jugoslaviji
Unija viših redovničkih poglavarica Jugoslavije

Tisak: RO »Informator« OOUR Tiskara »Zagreb«, Zagreb, Preradovićeva 21-23

RIJEČ IZDAVAČA

Deveti redovnički tjedan (održan u Zagrebu 1985.) pozabavio se zanimljivom i aktualnom temom suvremenog redovničkog života »Redovnici i promicanje ljudskog dostojanstva«.

Sa zadovoljstvom objavljujemo radove Tjedna. Jedino nedostaje vrijedno predavanje g. Jože Ramovša »Mladi i ljudsko dostojanstvo«.

Glavna uporišta sadržaja predavanja obuhvaćena su izvještajima s radnih skupina i raspravom na Devetom redovničkom tjednu.

Zagreb, srpnja 1987.

*Izdavač:
Konferencija VRPJ i Unija VRPJ*

P R O G R A M

3. rujna 1985:

- 9,00 sati – OTVORENJE TJEDNA : g. Ambrozije Matušić,
predsjednik KVRPJ
g. Mirko Mihalj: LJUDSKO DOSTOJANSTVO –
psihološko-antropološki vid
- 10,45 sati – RAD U SKUPINAMA
- 12,15 sati – EUHARISTIJSKO SLAVLJE – predvodi zagrebački
pomoćni biskup mons. Mijo Škvorec
- 16,00 sati – o. Marijan Vugdelija: ODGOJ ZA LJUDSKO
DOSTOJANSTVO KROZ VJERNOST BIBLIJI
- 17,00 sati – RAD U SKUPINAMA
- 18,30 sati – IZVJEŠTAJ O RADU U SKUPINAMA

4. rujna 1985:

- 9,00 sati – o. Jure Šimunović: ODGOJ U LJUDSKOM
DOSTOJANSTVU I RAST U CRKVENOSTI
– s. Božidara Goličnik: LJUDSKO DOSTOJANSTVO I
VJERNOST KARIZMI VLASTITE REDOVNIČKE
USTANOVE
- 11,00 sati – RAD U SKUPINAMA
- 12,15 sati – EUHARISTIJSKO SLAVLJE – predvodi g. Ambrozije
Matušić, predsjednik KVRPJ
- 16,00 sati – g. Zvonimir Kurečić: LJUDSKO DOSTOJANSTVO I
METODOVO DJELO
- 17,00 sati – SUSRET SA SUDIONICIMA XIV. INTERKONFESIO-
NALNOG SUSRETA REDOVNICA

5. rujna 1985:

- 9,00 sati – g. Jože Ramovš: MLADI I LJUDSKO DOSTOJANSTVO
- 10,30 sati – RAD U SKUPINAMA
- 12,15 sati – EUHARISTIJSKO SLAVLJE – predvodi o. Špiro Marasović
- 16,00 sati – s. Tarzicija Tunjić: OSTVARIVANJE LJUDSKOG
DOSTOJANSTVA U ZAJEDNICAMA REDOVNICA
- 17,00 sati – RAD U SKUPINAMA
- 18,30 sati – IZVJEŠTAJ O RADU U SKUPINAMA

6. rujna 1985:

- 9,00 sati – o. Josip Ćuruć: OSTVARIVANJE LJUDSKOG
DOSTOJANSTVA U ZAJEDNICAMA REDOVNIKA
- 10,15 sati – OKRUGLI STOL PREDAVAČA – PLENARNA RASPRAVA
- 12,15 sati – ZAVRŠNE RIJEĆI TJEDNA : m. Inviolata Gračanin,
predsjednica UVRPJ
- 12,35 sati – EUHARISTIJSKO SLAVLJE – predvodi o. Josip Sremić

POZDRAVI TJEDNU

Najlepše se Vam zahvaljujem na Vaše vabilo na 9. redovniški teđen v Zagrebu od 3. do 6. septembra 1985. Žal mi ni mogoče priti zaradi drugih obveznosti. Vsem redovnicam in redovnikom, zbranim na redovniškem teđnu v Zagrebu, ob obravnavanju tako pomembne tematike pošiljam prisrčne pozdrave in najboljše želje za uspeh teđna. Spominjam se Vas v molitvah in pri evharistični daritvi in Vam želim vsega Božjega blagoslova.

Mons. Dr. ALOJZIJ ŠUŠTAR
nadbiskup

* * *

Sa zahvalnošću potvrđujem primitak vašeg dopisa u kojem me pozivate da sudjelujem na ovogodišnjem Redovničkom tjednu, od 3. do 6. rujna u Zagrebu.

Zbog unaprijed utvrđenog pastoralnog programa u svojoj Nadbiskupiji nije mi moguće sudjelovati u radu Tjedna.

Svim sudionicima Redovničkog tjedna želim mnogo uspjeha i obilje Božjeg blagoslova!

Mons. MARIJAN OBLAK
nadbiskup

* * *

Zahvaljujem na Vašem pozivu od 30. srpnja 1985. na Redovnički tjedan, koji će se ove godine održati od 3. do 6. rujna u Zagrebu.

Nadam se da će okvirna tema, kao i elementi godine mladih i jubilarne godine sv. Metoda uroditи obilnim i trajnim plodovima.

Posebno želim da u ovoj godini, kada se spominjemo 20-te godišnjice II. vatikanskog sabora – svaka redovnička zajednica nastoji ostvariti sve poticaje i sve putove »Perfectae caritatis».

Za sad ne mogu ništa predvidjeti s obzirom na svoje sudjelovanje. Samo zato što je to neposredno nakon Katehetske ljetne škole u Sarajevu. Ukoliko ipak stignem do Zagreba, rado ću sudjelovati barem koji dan na Tjednu.

Sve redovničke zajednice, kao i sve sudionike, predavače i organizatore: pozdravljam i blagoslavljam u Gospodinu!

Mons. ĆIRIL KOS
biskup

* * *

Pozdravljam sve sudionike 9. redovničkog tjedna i želim potpuni uspjeh osobito u promicanju dostojanstva čovjeka i poticanju mladih u spoznavanju trajnih vrednota i čovjekoljublja prema svim ljudima našeg planeta.

Mons. IVO GUGIĆ
biskup

* * *

Iskreno se Vam zahvaljujem za vabilo na letošnji »Redovnički tjedan« od 3. do 6. IX. v Zagrebu. Zelo rad bi se udeležil, a mi ne bo mogoče, ker imamo istočasno v Mariborski škofiji Pastoralni tečaj za duhovnike in vse pastoralne delavce laike.

Vam osebno, predavateljem in vsem udeležencem, pošiljam prisrčne sobratske pozdrave z željo naj Vaše delo spremlja obilje Božjega blagoslova in priprošnja Device Marije.

Mons. Dr. FRANC KRAMBERGER
biskup

* * *

Organizatorima i sudionicima 9. redovničkog tjedna žele puno uspjeha u radu i šalju svoj blagoslov

Mons. SLAVOMIR MIKLOVŠ i
Mons. Dr. JOAKIM SEGEDI
biskupi

* * *

Zahvaljujem se Vam za povabilo na Redovniški teden, ki bo od 3. do 6. septembra 1985. v Zagrebu.

Hkrati Vam sporočam da se ne bom mogel udeležiti, ker 8. avgusta odputujem v Kanado in bom tam do 20. septembra 1985. Našim izseljencem bom oznanjal Božjo besedo in jih utrjeval v veri in zvestobi do Boga.

Tako me imajte za opravičenega.

Prosim Boga naj podeli Redovniškemu tednu svoj blagoslov.

Pozdrav v Gospodu!

Mons. Dr. JOŽEF SMEJ
biskup

* * *

Srdačno pozdravlja sve sudionike Devetog redovničkog tjedna i želi puno uspjeha u radu

Mons. Dr. KARMELO ZAZINOVIC
biskup

* * *

Nisam siguran da li ću radi ovogodišnjih obveza i okolnosti moći barem djelomično sudjelovati na Redovničkom tjednu, ali već sada želim puninu svjetlosti i snage Duha u ovom značajnom radu. Sama tema »Redovnici i promicanje ljudskog dostojanstva« vrlo je značajna i zanimljiva, osobito ako se promatra u osobnom suočenju sa voljom Gospodinovom. No ovogodišnji susret ima i svoju novinu i u tomu što će, kako pišete, »biti upriličen i redovnički međukonfesionalni susret«, koji se tih dana održava u Zagrebu.

Uz bratski pozdrav u Gospodinu molimo zajednički za puninu Gospodinovih milosti u ovom suvremenom i značajnom poslu

Mons. MATIJA ZVEKANOVIĆ
biskup

* * *

Redovničkom tjednu želim Božji blagoslov i potpuni duhovni uspjeh

Mons. PAVAO ŽANIĆ
biskup

* * *

Ambrozije Matušić, predsjednik KVRPJ

OTVORENJE TJEDNA

*Uzoriti kardinale,
Preuzvišeni gospodine nadbiskupe,
draga braćo i sestre!*

S osobitom radošću pozdravljam zagrebačkog nadbiskupa i predsjednika BKJ-u, uzoritog gospodina kardinala Franju Kuharića. Vaša nam je prisutnost draga, Vaša riječ potrebna i ohrabrujuća. Zahvalni smo Vam za poklonjeno vrijeme i pažnju, za ljubav koju nam iskazujete.

Srdačno pozdravljam i apostolskog pronunciјa u Beogradu preuzvišenog gospodina Francesca Colasuonno. Vaš prvi nastup u našoj crkvenoj javnosti bio je u Zagrebu na blagdan Duhova, 26. svibnja ove godine. I prvi susret s nama redovnicima i redovnicama događa se u ovom gradu. Izražavamo Vam iskrenu dobrodošlicu i molimo Gospodina da Vaše poslanje na ovom raskrižju naroda, vjera i kultura bude korisno svima.

Iskreno pozdravljam i tajnika BKJ-u mons. Vjekoslava Milovana, koji je često s nama i uvijek sa zanimanjem prati naš rad.

Započinjemo s radom IX. redovničkog tjedna. A svaki početak ima u sebi nešto tajnovito i »zavodljivo«. Zato i privlači. Izvor je novih radosti i nadanja. Radost je za nas sadržana već u samoj činjenici da smo tu, da smo opet zajedno. Radost je i to što ovaj naš Tjedan traje. Protekle godine toliko nastojanja i stečena iskustva svjedok su naše trajne brige da istinski i cjelovito oživotvorujemo različite darove Duha, kojima su obdarene naše zajednice, i da poklanjamo svoju ljubav svima kojima smo poslani. Radujem se vašem dolasku i toplo vas sve pozdravljam.

Znamo, međutim, da je uvijek moguće i potrebno ići naprijed. U našem vremenu to, uz ostalo, znači biti s drugima u brigama, pitanjima i djelovanju.

Naše vrijeme mnogi doživljavaju i proglašuju kao vrijeme izgubljenih sigurnosti. Prevladava osjećaj da imamo malo tla pod nogama. Mnogo toga izgleda protivno životu, besmisleno, neizdrživo. Takvo ozračje, jasno, najviše pogađa čovjeka. I sigurno ne bismo tome posvećivali toliku pozornost da to vrijeme nije naše, da ne teče s nama i u nama. Ono je naša mogućnost i naš zadatak.

I u svim vremenima čovjek je tragao za istinom o sebi. Vlastiti život za njega je uvijek osnovni problem, od kojega ne može pobjegnuti. Kao biće »na putu«, mučno se probija do željenih rješenja. Ne pozna savršenih otkrića ni konačnih odgovora. Vrlo su različiti i nose značajke vremena u kojem su i nastali.

Čovjeka zapravo stalno muči i straši pitanje tko je on. Osobnim razmišljanjem i zalaganjem produbljuje spoznaje o sebi i proširuje prostore moći nad tvarnim svijetom, koji ne idu uvijek ukorak. Zato se događa da lijepi san o

budućoj sreći postane kruta i nepodnosiva zbilja. Svaki korak naprijed tegoban je i bolan. Istinska objava njegova svijeta, njegovih tamnih dubina, trajnih ponora čovjekova bića, u kojima se ne zna za bezbrižnost i smijeh, često uvlače u dušu osjećaj potpune nemoći.

Zato je čovjek nezadovoljan i neumoljivi je tragač za novim oblicima života. Cilj mu je stvoriti takve uvjete i takve zajednice koje će mu odgovarati.

Čovjek je danas zbumen. Kao da više ne zna što znači biti čovjek. Sumnja u svoju čovječnost, ne osjeća radost svoje čovječnosti, nego je doživljava kao nepodnosivu muku. Tu tragičnu zapletenu i bezizlaznost slika vrlo crnim bojama mislilac Nietzsche: »Tisuću je ciljeva dosad postajalo, jer je postojalo tisuću naroda. Nedostaju još okovi za tisuću vratova, nedostaje jedan cilj. Čovječanstvo još nema cilja.

Ali kažite mi, braćo moja, ako čovječanstvu još nedostaje cilj, ne nedostaje li tada također – još i čovječanstvo samo?«

Nameće nam se pitanje koliko je uopće moguće oživotvoriti dostoјno čovjeka u takvim prilikama, koje su čini se »nagrizle« svaku nadu? Čovjekov položaj, vjerujemo, nije ipak bezizlazan i bezizgledan, makar i dalje ostaje pitanje kako očuvati ljudsku cjelovitost i ljudsko dostojanstvo? Čovjek je uvijek nešto više. U njemu se neprestano očituje težnja za smisalom, što uključuje otvorenost otajstvu, nečemu što je veće i više, što u njemu obnavlja mogućnosti i nadilazi svaku određenost i uvjetovanost sadašnjim povijesnim i društvenim prilikama.

Biti čovjek znači stalno se uzdizati iznad sebe samoga. Kršćanin pak zna da je takvo nadvisivanje samoga sebe nemoguće bez suradnje s Kristom Otkupiteljem, koji se snizio da nas uzdigne. Tu istinu snažno naglašava francuski mislilac Pascal: »Ne samo da spoznajemo Boga po Isusu Kristu, već i sebe same spoznajemo jedino po Isusu Kristu (...) Izvan Isusa Krista ne znamo ni što je naš život, ni što je naša smrt, ni što je Bog, niti što smo mi sami.«

Čovjek ima božanske temelje. Po Kristu prepoznajemo vlastitu ljudskost, »vrijednost koju Bog pridaje čovjeku, (...) svoje dostojanstvo u Kristu« (RH 20).

Papa Ivan Pavao II. ustvrdio je da je »čovjek prvi i osnovni put Crkve« (RH 14). Iz toga proizlaze mnogi zahtjevi za suvremenu Crkvu, koja mora uvijek na nov način voditi računa o prilikama u kojima čovjek živi, da bi pomogla njegovo istinsko promaknuće. A to uključuje ne samo njegove vremenite ciljeve, nego poglavito njegovu religioznu i duhovnu usmjerenošć. Zato bi Crkva izgubila svaku opravdanost »ako bi se udaljila od svoga religioznog stožera prema kojem se usmjeruje, a to je Kraljevstvo Božje, u punini svog teološkog smisla« (EN 32).

Pitanje promicanja čovjeka i njegova dostojanstva nije tek problem društveno-ekonomske naravi, nego je izravno i izvorno vezan uz svijet vjere, a to znači da zanima i obvezuje Crkvu. Božja riječ rasvjetljuje smisao i sadržaje koji su u službi promicanja čovjeka; objavljuje nam koji je poziv čovjeka i koje je njegovo konačno određenje.

Promicanje čovjeka sastavni je dio spasenja koje Crkva navješta. Spasenje pak cijelovito zahvaća čovjeka. Ono je dar koji očekuje njegov pristanak. Kršćansko spasenje proizlazi iz jedinstva toga dvostrukog gibanja, u kojem su nerazdvojno sjedinjeni Božja ljubav i čovjekov konkretni dâ. Zato je

promicanje čovjeka mjesto vjere, mjesto iskustva Boga, ostvarenje Božje riječi u povijesti, riječi koja je istina i život. Kršćanstvo, naime, nije i ne smije se svesti na puko navještanje. Navještaj ima svoju stvarnu težinu i zahtjevnost. Djelotvoran je ako se pretače u način života i ponašanja, koje čini vidljivom spasenjsku snagu evangelja. To je mjesto rađanja čovjekovih sigurnosti, ali i novih »nemira« koji iznutra sile čovjeka da to iskustvo priopćuju drugima.

Promicanje čovjeka i njegova dostojanstva, što je i tema ovog Tjedna, osobita je zadaća redovnika koji su prihvatili isti »oblik života što ga je prigrlio Božji Sin došavši na svijet« (LG 44). Njegovi životni stavovi osobito vrijede za nas. Treba otvorenim očima pratiti potrebe ljudi, njihove probleme i traženja. Bratskiji život moguć je samo uz trajan preobražaj odnosa, mišljenja i savjesti.

Odgovorni smo za čovjekovu sudbinu. A »osobna se odgovornost ne iscrpljuje u prihvaćanju okolnosti, nego u borbi za određene okolnosti. Stvarno, najlakše je živjeti sa slabostima vremena. Tada nam svi pružaju zaštitu, već zato što u njima svi sudjeluju. Svaki od nas u određenoj mjeri svojim vrlinama i promašajima stvara svoje vrijeme. Ali naše se dostojanstvo zasniva na pobjedama nad padom, svojim i svojih bližnjih. Naša je veličina u neprestanom nastojanju oko maksimuma, u guranju svega u najveću odgovornost. Od toga su sazdana mjesta naše svakodnevne bitke.

Svakodnevni život ne postaje teži ako u njemu djelujemo odgovorno, nego vrjedniji. To je područje neprekidnog iskušavanja osobe, izvor samoće koja nas ne udaljuje jedne od drugih, nego priprema za zbiljsku zajednicu. Tu anonimnost koja ispričava ustupa mjesto osobnoj odgovornosti punoj zahtjeva.«

Prionimo uz rad ovoga Tjedna iskreno, zdušno i odgovorno. Duh Sveti koji nas je sabrao u ovo zajedništvo neka nas prati i nadahnjuje u radu!

Kardinal Franjo Kuharić

POZDRAVNI GOVOR

*Draga braćo i sestre u Isusu Kristu!
»Mir vama!« (Lk 24,36).*

S osobitim poštovanjem pozdravljam sve vas okupljene na redovničkom tjednu koji danas započinjete u crkvi svetog Križa u Sigetu.

Odmah na počektu obećajem da će ovih dana prikazati za ovaj vaš susret svetu misu da po žrtvi Gospodina našega Isusa Krista struji u vaše riječi, razmišljanja i razgovore – svjetlo Duha Svetoga. Molit će vam po zagovoru Presvete Bogorodice to svjetlo da vam pomogne ući što dublje u sadržaj teme koju obradujete »Redovnici i promicanje ljudskog dostojanstva«.

Drugi vatikanski sabor u svojoj konstituciji »Radost i nada«, govoreći o misteriju čovjeka, kaže: »Takav je i toliki misterij čovjeka, misterij koji vjernicima jasno otkriva kršćanska objava. Po Kristu i u Kristu razrješuje se zagonetka boli i smrti koja nas, izvan njegova Evandelja, satire« (GS 22).

Iz teme koju ćete obradivati zaključujem da želite razmisliti o svom konkretnom odnosu prema čovjeku, imajući u vidu njegovo neotuđivo dostojanstvo, upečaćeno u njemu voljom samoga Stvoritelja i objavljeno cijenom Predragocjene Krvi Otkupiteljeve.

Što mogu redovnici i redovnice učiniti za dobro ljudi među kojima žive i kojima imaju biti znak i uprisutnjenje same Božje ljubavi? Što to trebaju ljudi od vas? Što treba Crkva?

Draga braćo i sestre u Isusu Kristu, dopustite mi da vam u punoj iskrenosti i poniznosti kažem što je i u dokumentima Sabora i porukama Papa ovih zadnjih desetljeća upućeno redovničkim zajednicama: Crkva, čovjek, suvremenim svijet u svojim dubokim moralnim nevoljama, trebaju vašu svetost. To je najuvjerljiviji govor kojim možemo vjerodostojno govoriti ljudima o Bogu, o Bogu Stvoritelju i Otkupitelju čovjeka, o Bogu svetom, pravednom i milosrdnom, o Bogu koji je ljubav (usp. 1 Iv 4,16).

Sabor kaže: »Neka redovnici brižno nastoje da Crkva po njima svaki dan sve bolje prikazuje Krista i vjernicima i nevjernicima« (LG 46).

Na redovnički poziv na osobit način, u punom značenju, odnose se riječi Spasiteljeve – da vi »niste od svijeta, nego sam vas ja izabrao iz svijeta« (usp. Iv 15,19).

Papa Ivan Pavao II., govoreći redovnicima i redovnicama 2. veljače 1984., kaže o njihovu posvećenju: »Iz dubine otajstva posvećenja zrači posebna pripadnost samome Bogu: pripadnost za koju je sposobna samo osoba, subjekt svjestan i slobodan. Ta pripadnost ima narav dara. Ona odgovara na dar i istodobno izražava dar.«

Vi ste, dakle, svojim posvećenjem svjesno sebe darovali u potpunosti Bogu. Bog taj dar prihvata i vraća vas k ljudima da u vašem dostojanstvu

Bogu darovanih osoba ljudi vide ili makar naslute da je najpunije ostvareno i njihovo dostojanstvo, ako usklade svoju volju s voljom Božjom.

Ljudsko dostojanstvo ima izvor u Bogu. Bog mu je zaštitnik i Bog ga ostvaruje svojim Otkupljenjem, prenoseći čovjeka iz tame zla u svjetlost Božjeg života.

Vaš konkretni život u siromaštvu, poslušnosti i čistoći uvjerljiv je znak što Bog čini u čovjeku koji mu se predaje: ostvaruje Božji svijet. Takvi ste predragocjeni dar Crkvi i svim ljudima. Takvi ste moćna duhovna snaga koja obnavlja Crkvu svježinom novog života i obogaćuje podneblje svijeta čistoćom duhovnog ozračja.

Vaša svetost bit će također privlačna snaga za mlade koji traže zbiljsko svjedočanstvo.

Redovnice na župama, u bolnicama, uz djecu, bolesne i siromahe, zar nisu prisutnost Božje brige za ljude?

Kontemplativne zajednice! Zar nije njihovim sklopljenim rukama povjerenja Crkva i svi ljudi?

Redovnici, svećeničkim redom uključeni u ministerijalno služenje Božjem narodu, zar nisu čista utočišta duša da nadu Boga? Smatram da je upravo karizmatičko služenje redovnika u Crkvi da budu uvijek raspoloživi i produhovljeni isповједnici, duhovni vode duša u punoj istini Evancelja, revni propovjednici i misionari koji neumorno služe potrebama nebrojenih duša za njihovo spasenje.

Ali vi ste velika duhovna snaga Crkve ne samo svojim radom nego i svojom molitvom.

Vama poznati, za siromahe zauzeti, biskup Helder Camara rekao je jednom zgodom: »Bit ćeš veoma nespretan, dok ne opaziš da sklopljenim rukama možeš mnogo više učiniti nego rukama u grčevitom pokretu... Bez bdjenja prožderao bi me bučni grad ... Da li su ti osobe teške? Ne stavljam ih na ramena, nosi ih u srcu! ... Buka koja priječi da čujemo Božji glas nije žamor ljudi ni tutnjava grada, ... to je unutarnja tutnjava samoljublja ... Kad bi znali da je autentična četvrta dimenzija gledanja Nevidljivoga i doglednica vječnosti!«

Svoje razmišljanje završava molitvom: »Ako mi Ti ne bi dao milosti da se za vrijeme bdjenja napajam šutnjom, da u nju uronim i da me ona prožme, kako bih mogao sačuvati unutarnju šutnju bez koje nije moguće čuti ni Boga ni ljude!«

Dostojanstvo čovjeka! Važna tvrdnja, veliko pitanje i teško ostvarenje! Kako oživotvoriti zaista svoje vlastito dostojanstvo?

Čovjek potvrđuje svoje dostojanstvo na najuvjerljiviji način kvalitetama svoga života, svoje osobnosti. I vi potvrđujete svoje dostojanstvo punom vjernošću svoje riječi koju ste u dan zavjetovanja zadali samome Isusu Kristu raspetome i uskrsnulome, da oživotvorujete otajstvo križa s nadom uskrsnuća. Stoga je vaša svetost potvrda i svjedočanstvo vašeg dostojanstva. To je dar slobodnih i svjesnih osoba koji se ne uzima natrag nego se oživotvoruje svakodnevnom vjernošću.

Kad bismo pitali vjernike što misle o svojim svećenicima, redovnicima i redovnicama; kakve žele vidjeti, čuti susretati, sigurno bi i oni izrazili na svoj način želju da budete sveti, da im budete bliži u sebedarju i poniznosti, da im budeće utočište gdje će otkrivati i primati Kristov mir. Takvi potvrđujete i svoje poštovanje prema ljudima, jer poštujete i njihovo ljudsko dostojanstvo.

Kardinal Roger Etchegaray piše: »Tako redovnički život budi u Crkvi svijest božanske stvarnosti koja u njoj živi a koju je ona, na svom zemaljskom hodočašću, u opasnosti da zaboravi ... Obnova Crkve događa se obnovom redovničkog života.«

Neka svakoga i svaku od vas prožme svjedočanstvo Apostola Pavla: »A ja, Bože sačuvaj da bih se ičim ponosio osim križem Gospodina našega Isusa Krista po kojemu je meni svijet raspet i ja svijetu« (Gal 6,14).

Abrahamu je za njegovu vjeru obećao da će biti blagoslov za narode. Ohrabrite se i budite jaki da svojom vjerom i vi budete blagoslov za Crkvu u hrvatskom narodu i u svim narodima u kojima djelujete.

Dok vam zahvaljujem za svako dobro koje činite svojim primjerom, riječju i djelom, molim na vas sve prisutne i na sve naše redovničke zajednice po zagovoru Presvete Bogorodice obilje Blagoslova Presvetog Trojstva: Oca i Sina i Duha Svetoga! Amen.

POZDRAVNI GOVOR

Draga braćo i sestre u Kristu!

Veoma sam radostan što sam mogao odgovoriti na vaš poziv i susresti se s vama. Zahvaljujem na ljubaznom pozdravu i želim da ovi dani studija i molitve budu za vas novo obogaćenje u dobru, a plodonosni za Crkvu.

Pozdravljam vas također u ime Svetog Oca Ivana Pavla Drugog. Vi znadete s koliko ljubavi i brige on govori vama i o vama, redovnici i redovnice. Opipljiv i važan dokaz o tome dao je i na svome posljednjem putovanju u Afriku, za vrijeme kojega je proglašio blaženom jednu mladu redovnicu crnkinju, koja je smrću zapečatila svoje posvećenje i zavjetovanje Gospodinu. Na kontinentu, gdje najveća težnja čovjeka i žene jest naravno očinstvo i materinstvo, i u ovom modernom materijaliziranom svijetu jedna naša suvremenica znala je svjedočiti da postoji ono više ljudsko ostvarenje u duhovnom očinstvu ili majčinstvu, koje nagovješta bogatstva Kraljevstva. Novi uzor stoji pred nama – blažena Anerita – da nas ohrabri u našem svagdanjem odgovoru na Božji poziv.

Vidio sam program ovoga Redovničkog tjedna, koji je sav usredotočen na temu o ljudskom dostojanstvu pod raznim vidovima vašeg osebujnog poziva. O tim razložnicama govorit će mjerodavni stručnjaci, koji će tako iznijeti svoje znanje utemeljeno na Evandelju, na dokumentima crkvenog Učiteljstva, na psihološkim i antropološkim znanostima i na iskustvu. Ali u središtu ovih vaših dana bit će Euharistijsko slavlje, gdje se stečena znanja skladotvore u sklop novih odluka donesenih na ugoden pogled Onoga koji o sebi reče: »Jedan je vaš Učitelj: Krist.«.

Sada poslušajte jednu preporuku. Spomenuo sam Afriku. Poznato vam je da sam, prije nego što sam došao u Jugoslaviju, proveo više godina na tom kontinentu, gdje se Crkva vrlo brzo širi. Slobodan sam obratiti vam se riječima Drugoga vatikanskog sabora: Pozivaju se kontemplativni redovi »da osnuju kuće u misijskim zemljama ... kako bi među nekršćanima davali svijetlo svjedočanstvo Božjeg veličanstva i ljubavi kao i jedinstva u Kristu.

Zajednice djelatnog života ... neka se iskreno pred Bogom pitaju, jesu li sposobne svoju djelatnost protegnuti na širenje Božjeg kraljevstva među naroda; mogu li neke svoje službe prepustiti drugima tako da svoje sile ulože za misije; mogu li otpočeti rad u misijama mijenjajući, ako ustreba, svoje konstitucije, no ipak u duhu svog utemeljitelja; sudjeluju li njihovi članovi, prema svojim silama, u misijskoj djelatnosti; da li je njihov način života svjedočenje Evandelja prilagođeno značaju i stanju naroda.« (Ad Gentes, broj četrdeset)

Tu se zaustavljam. I sebi zarišjam: kako bi bilo lijepo kad bi se na završetku jubilarne godine svetoga Metoda stanovit broj redovnika i redovnica iz ove naše zemlje uputio u misije da bi navještivali »narodima« (ad gentes) Riječi života.

P R V I D A N

LJUDSKO DOSTOJANSTVO Psihološko-antropološki vid

Što je ljudsko dostojanstvo?

Pokušajte se sjetiti tko je za vas dostojanstven čovjek. Navedite neke njegove osobine.

U vašu kuću dolazi čovjek, odrpanac, smrdi alkoholom, svatko od njega bježi. Među osobinama koje ste pripisali dostojanstvenom čovjeku, možete li i jednu pronaći u ovom čovjeku?

Ako se naš pojam dostojanstva ne može primijeniti na svakog čovjeka, znači li to da je ljudsko dostojanstvo za odabранe?

Da li čovjeku pripada i ljudsko dostojanstvo samim time što je čovjek?

Da li je dostojanstvo čovjekovo prirodno pravo?

U vašu kuću dolazi jedan biskup. Lijepo ste ga primili. Počastili ste ga. Htjeli ste da ostane još. Bez sumnje, ta osoba zaslužuje poštovanje. Uostalom, on je crkveni dostojanstvenik.

Smatramo li da ovaj čovjek i onaj iz prvog primjera (odrpanac) zaslužuju i imaju jednak ljudsko dostojanstvo?

Ako smo iskreni samima sebi, priznat ćemo da u našim očima ove dvije osobe ne uživaju jednak poštovanje. Htjeli ili ne, imanje u širem smislu, kao titula, diploma, položaj, ugled, iskustvo, znjanje itd., određuje naš odnos prema ljudima.

Poznavajući taj ljudski pristrani odnos, Isus je cijelim svojim bićem potvrdio čovjekovu vrijednost i njegovo dostojanstvo, neovisno o svemu onom što ima. Prisjetimo se, čime je davao kušao Isusa? (Mt 4, 1-11) O tome govori i apostol Jakov (Jak 2,1-9).

I ljudi koji ne polaze od Evandelja, svojim zdravim razumom dolaze do toga da ljudsko dostojanstvo nije vezano uz ono što čovjek ima, nego uz ono što on jest. Erich Fromm je to umješno obradio u svojoj knjizi »Imati ili biti«.

»Sve što se ima, može se izgubiti. Vrlo je očito da je moguće izgubiti vlasništvo koje imamo – a s njim i položaj, prijatelje – a u jednom trenutku čovjek može, te ranije ili kasnije i mora, izgubiti vlastiti život. (...)

Ako sam ono što imam i ako je to što imam izgubljeno, tko sam ja tada? Nitko, već poraženi, slomljeni, patetični dokaz pogrešnog načina života. (...) Ako jesam ono što jesam, a ne ono što imam, nitko me ne može lišiti moje sigurnosti, ili je ugroziti, kao ni moj osjećaj samobitnosti.¹

Prema Frommu, ljudsko bi dostojanstvo bilo u onome što čovjek jest, u bivstvovanju. A način bivstvovanja pretpostavlja nezavisnost, slobodu i prisutnost kritičkog uma.²

¹ Erich Fromm, Imati ili biti, Naprijed, Zagreb 1979., s. 141

² ibid. Usp: s. 124.

Slično je i polazište Ernesta Blocha, koji u svojoj knjizi »Prirodno pravo i ljudsko dostojanstvo« navodi Schillera: »... ništa nije tako nedostojno čovjeka kao trpljenje sile, jer ga sila ukida. Tko je vrši nad nama, čini nam spornim ništa manje nego ljudskost; tko je kukavički trpi, odbacuje svoju ljudskost.«³ Bloch zatim zaključuje: »... tako malo postoji ljudsko dostojanstvo bez svršetka stare ili nove pokornosti.«⁴

Iz ovog proizlazi da svaki napad na čovjekovu slobodu umanjuje i njegovo dostojanstvo. Budući da je ljudsko dostojanstvo nedjeljivo od čovjeka, pokušajmo najprije razmišljati o čovjeku.

»Što je čovjek? Živo biće, životinja, ograna kralježnjaka, sisavac, vrsta primata, primat-čovjek, ali također i nešto drugo, nazvan *homo sapiens*; on izmiče ne samo jednostavnoj, već također i složenoj odrednici. Jer, ne radi se samo o tome da se shvati kako se čovjekovo biće izražava kroz i preko svoje osjećajnosti, treba također shvatiti da je ludilo središnji čovjekov problem, a ne samo njegov suvišak i njegov manjak.

Trebamo pokušati shvatiti – tek smo na početku – nečuvenu, nesvrishodnu i svrshodnu ulogu nerazumnosti u razumnosti (i obrnuto). Trebamo razumjeti da isto kao što mikrofizičar upotrebljava logički proturječne i dopunski nužne pojmove da bi razumio pojave koje opaža, isto tako i mi moramo ujediniti proturječne pojmove svoga shvaćanja kako bismo razumjeli čovjeka. Tako red i nered se protive i dopunjaju u antropološkom samouređenju i nastajanju. Istina i zabluda se protive i dopunjaju u čovjekovu lutaju. Trebamo spojiti razumnog čovjeka (*sapiensa*) s ludim čovjekom (*demens*), čovjekom proizvođačem, čovjekom tehničarem, čovjekom graditeljem, tjeskobnim čovjekom, čovjekom uživateljem, čovjekom zanesenjakom, čovjekom koji pjeva i pleše, nestalnim čovjekom, subjektivnim čovjekom, imaginarnim čovjekom, mitološkim čovjekom, čovjekom u krizi, neurotičnim čovjekom, erotskim čovjekom, čovjekom zagađivačem, čovjekom rušiteljem, čovjekom svjesnim, čovjekom nesvesnjim, magičnim čovjekom, razumskim čovjekom u jednom liku s mnogo nalika gdje se primat-čovjek konačno preoblikuje u čovjeka.

Sve se ove oznake raspršuju, sastavljaju i prespajaju, ovisno o pojedincima, društvima, trenucima i povećavajući nevjerojatnu raznolikost čovječanstva, ova se raznolikost ne može razumjeti jednostavnim načelom jedinstva.«⁵

Premda je nemoguće definirati čovjeka, treba zaključit da je svaki čovjek čovjek, bez obzira na boju kože, podrijetlo, sposobnosti, stupanj razvijenosti itd.

A riječ dostojanstvo, prema francuskom rječniku, znači »poštovanje koje netko zaslužuje«. Dakle, ljudsko dostojanstvo bi bilo poštovanje koje čovjek kao čovjek zaslužuje. »Načelo dostojanstva ljudske osobe uključuje da se s ljudskim ophodi kao s cijljem u sebi.«⁶

Psihološki i antropološki gledano, svakom čovjeku pripada jednako ljudsko dostojanstvo. Ne postoji ništa što bi nekoga činilo više ili manje čovjekom, odnosno čime bi se mjerilo ljudsko dostojanstvo.

³ Ernst Bloch, Prirodno pravo i ljudsko dostojanstvo, Izdavački centar Komunist, Beograd 1977, s. 8.

⁴ ibid. s. 8.

⁵ Edgar Morin, Le paradigme perdu: la nature humaine, Seuil, Paris 1973.

⁶ Petit Robert, Dictionnaire de la langue française, Nouvelle édition, Paris, 1979.

Dobro znamo, u povijesti i sada, teoretski i praktično, ljudsko dostojanstvo nije priznato ni osigurano svakom čovjeku. Prisjetimo se robovlasničkog sustava, kada je rob bio sveden na stvar. Ženama se donedavno, a često i danas, ne priznaje ljudsko dostojanstvo. Ali ne idimo daleko, Zar s nama ne živi netko komu mi osporavamo dostojanstvo? Ovo će nam biti shvatljivo ako pozajmimo tri moguća načina reagiranja u međuljudskim odnosima, kako ih iznosi američka komunikološka škola Palo Alto.

1. PRIHVĀĆANJE (potvrđivanje) prva je mogućnost reagiranja na drugu osobu i njezine stavove. Prihvati ili potvrditi drugoga i ono što drži o sebi, najvažniji je uvjet za sazrijevanje i psihičku stabilnost osobe.

2. NEPRIHVĀĆANJE (odbijanje). Kako god mučno bilo neprihvaćanje, ono prepostavlja da se barem djelomično priznaje ono što se ne prihvata. Ono obvezno ne nijeće stvarnost shvaćanja koje drugi ima o sebi. Zapravo, postoje oblici neprihvaćanja koji mogu biti izgraditeljski.

3. NIJEKANJE (poricanje) treća je mogućnost koja je sasvim različita od neposrednog neprihvaćanja. Nijekeanje se ne odnosi na istinitost ili lažnost onog što drugi drži o sebi. Ono nijeće stvarnost drugoga. Neprihvaćanje odgovara poruci: »Ti imaš krivo«, a nijekeanje: »Ti ne postojiš«.

William James je negdje zapisao: »Nikakva đavolska kazna ne može biti zamišljena, kad bi bila moguća, nego biti bačen u društvo i ostati potpuno neopažen od svih članova koji ga tvore.«

Nema sumnje da takvo stanje dovodi do gubitka »JA«, što je drugo ime za »otudenje⁷. I Fromm dolazi do istog zaključka: »ljudska se bića više boje izopćenosti nego čak i smrti⁸.«

Ukoliko je čovjek zanijekan, izopćen, neopažen, on se ni ne može osjećati punim čovjekom. On je sveden na stvar, sredstvo. S njim se ne ophodi kao s »ciljem u sebi«. Zgaženo je njegovo ljudsko dostojanstvo. Hvale vrijedan je napor suvremenih psihologa u potvrđivanju ljudskog dostojanstva. Oni jasno naglašavaju da je svaki čovjek slobodno i odgovorno biće, samo sposobno odlučivati i izabirati. Tako čovjek nije statičko biće neprekidno postaje i nikada nije isti.

Ovdje posebno spominjem R. Carkhuffa koji tvrdi da svaka osoba ima u sebi dovoljno snage da sama upravlja svojim životom i naglašava kako je protiv ljudskog dostojanstva nametati svoje stavove i rješenja. Razumljivo je da se ovo ne odnosi na osobe koje su teže psihički poremećene.

Polazeći od osnovnog poštovanja ljudske osobnosti, istodobno promiče i ljudsko dostojanstvo. Izradio je i ljestvicu »kojom se treba penjati«.

1. EMPATIJA ili razumijevanje je sposobnost da se vidi svijet očima druge osobe, a da se s njom ne poistovjeti.

2. POŠTOVANJE ili briga za drugoga znači da se vjeruje kako je druga osoba sposobna rješavati sama svoje probleme.

3. SPECIFIČNOST je sposobnost da se olakša drugome da bude određen s obzirom na svoje osjećaje i iskustva.

4. AUTENTIČNOST ili istinitost znači sklad između osjećaja, riječi i djelovanja.

5. SUČELJAVANJE ili govorenje onoga što jest, znači ukazivati drugome kako postoji nesklad između onog što kaže i stvarnosti.

⁷ Paul Watzlawick i dr., *Une logique de la communication* Seuil, Paris, 1979.

⁸ Erich Fromm, *Imati ili biti*, Naprijed, Zagreb, 1979. s. 138.

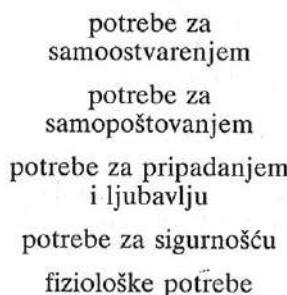
6. NEPOSREDNOST ili ono što se stvarno događa između dvije osobe jest sposobnost razumijevanja različitih osjećaja i iskustava koji se događaju i u odnosima s drugima.

U ovoj ljestvici važno je poštivati redoslijed. Za svaki istinski odnos preduvjet je stvarno uzajamno razumijevanje i poštovanje drugoga⁹

I jedan od najutjecajnijih psihologa, C. Rogers, smatra da je dobrota osnova ljudske prirode, a ljudski organizam ima prirodnu sklonost razvoja i rasta prema zdravoj, samoostvarenoj osobi.¹⁰ Samoostvarenje je vrhunac kojem teži svako ljudsko biće. Ispunjenu ove čovjekove težnje prethode druge težnje i potrebe. A. Maslow ih svrstava u pet stupnjeva:

1. osnovne fiziološke potrebe
2. potrebe za sigurnošću
3. potrebe za pripadanjem i ljubavlju
4. potrebe za samopoštovanjem
5. potrebe za samoostvarenjem

Potrebe iz više razine mogu se pojaviti tek kada su ispunjene potrebe nižeg stupnja. Slikovito prikazano to izgleda ovako:

Potrebe koje su na najnižoj razini više su zajedničke, a one iz više razine veoma su različite. Te su potrebe i načini njihova zadovoljenja zasebni. One su više ljudske potrebe, a manje životinjske. Što je viši stupanj potreba, to više pojedinac izražava svoju zasebnost, svoj humanitet i psihološko zdravlje.

Maslow smatra da je odani, nježni i ljubavlj u ispunjeni odgoju u mладости i djetinjstvu veoma povezan sa zdravim životom u odrasloj dobi. Ljubav je osnovni uvjet za zdrav razvoj pojedinca. Gdje postoji ljubav, moguće je međusobno povjerenje, poštovanje i divljenje. Osoba se osjeća vrijednom, a bez ljubavi se osjeća nevrijednom, praznom, nekorisnom i odbačenom. Ljubav ispunja čovjeka osjećajima priateljstva, punoće i korisnosti. Za ljubljenički odnos značajno je podjednako davanje i primanje ljubavi.

U viši stupanj spadaju potrebe za poštovanjem samoga sebe (samopoštovanje) i potreba za poštovanjem od drugih ljudi, što u pojedinca stvara osjećaj

⁹ R. R. Carkhuff, *Petit guide pour l'aide à l'usage des professionnels fonctionnels*, C. F. I. P., Bruxelles, 1977.

¹⁰ Ante Fulgosi, *Psihologija ličnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 1981.

vrijednosti. A ovaj osjećaj vrijednosti temeljni je uvjet za normalan rast i razvoj osobnosti pojedinca. Veoma je važno da se taj osjećaj zasniva na stvarnim vrijednostima.

U zadnji stupanj dolaze potrebe za samoostvarenjem. Radi se o osobi koja je postala sve ono što je mogla postati. Takva osoba treba biti iskrena prema sebi jer je neiskrenost prema sebi prvo otudenje. Iz te iskrenosti prema sebi proizlazi i iskrenost prema drugima i također poštovanje i priznanje druge osobe. Tako samoostvarena osoba neće druge iskoristavati, nadzirati niti se oglušivati na želje drugih. Ona će dopustiti drugoj osobi temeljno dostojanstvo i neće je ponižavati. Ovako se neće odnosti samo prema odraslima već i prema djeci.¹¹

U ovom kratkom izlaganju izostavio sam izrazito katoličke psihologe i antropologe. Možemo primijetiti da se pristupi navedenih pisaca ne protive našem shvaćanju. Tamo gdje oni ostavljaju otvorenim pitanje čovjeka i priznaju nemogućnost njegova definiranja, mi nalazimo otvorenost čovjeka nadnaravnom. Tako svoje shvaćanje ljudskog dostojanstva potkrepljujemo nadnaravnim u čovjeku. Kad vjerujemo da Bog stvara čovjeka, priznajemo time da ljudsko dostojanstvo nije utemeljeno samo u čovjeku.

---

¹¹ A. H. Maslow, Motivacija i ličnost, Nolit, Beograd, 1982.

ODGOJ ZA LJUDSKO DOSTOJANSTVO KROZ VJERNOST BIBLIJI

UVOD

Da bismo mogli suditi da li određeni svjetonazor ili način života promiče ljudsko dostojanstvo ili ga umanjuje, treba prije toga znati tko je i što je čovjek¹ i koje je njegovo određenje². A čovjek se, kao razumno i duhovno biće oduvijek pitao: otkuda smo, kamo idemo, zašto smo stvoreni, koje nam dostojanstvo pripada i kako možemo ostvariti svoj ljudski poziv?³ Drugim riječima, uvijek je želio i željet će da »makar i nejasno dozna koje je značenje njegova života, njegove djelatnosti i njegove smrti« (GS, br. 41). Ta najtemeljitičija ljudska pitanja, koja se spontano radaju u srcu svakog normalnog i zdravog čovjeka, nije uspjela zatomiti nijedna epoha⁴. Međutim, čovjek se osjećao i još uvijek se osjeća nesposobnim da svojim vlastitim snagama odgovori na ta pitanja koja sam sebi neizostavno postavlja. Uvida da je sam za sebe nerješiva zagonetka, »knjiga zapečaćena sa sedam pečata« (Otk 5,1), »otajstvo koje nadilazi granice razuma«⁵. Nesposobnost da »otvoriti tu knjigu i raspečati njezine pečate« (Otk 5,3) isповijeda i T. Ujević u svojoj pjesmi *Tajanstva* kad nariče: »Ko sam i što sam, što ču, ..., /što

¹ Iz konteksa je jasno da biblijsko pitanje: »Što je čovjek?« (Ps 8,4; Job 7,11) znači koja je vrijednost čovjeka? Drugim riječima, to znači isto što i pitati: tko je čovjek? Da bismo izbjegli krivo tumačenje tog biblijskog pitanja, tj. tumačenje u smislu shvaćanja čovjeka kao predmeta, mi smo ga namjerno parafrazirali s »tko je i što je čovjek« (usp. A. HESCHEL, *Chi è l'uomo?* (Rusconi), Milano 1976., s. 46).

² Odgovor na to pitanje od odsudne je važnosti za čovjeka i za društvo. Zapravo, slika koju čovjek ima o sebi i o svojem određenju neizbjježno će utjecati na sve njegove odluke i stavove, posebno na području spoznaje i moralu.

³ Sposobnost da postavlja ta pitanja dio je same čovjekove biti. To je prva značajka koja obilježava ljudsko biće i razlikuje ga od svih drugih stvorenja u svijetu. Dosljedno tomu, ako bi čovjek prestao postavljati sebi ta pitanja o smislu i značenju svojega postojanja, prestao bi biti čovjek.

⁴ Usp. J. GEVAERT, *Il problema dell'uomo*, Torino 1973, s. 9. Premda ni u srcu čovjeka naših dana ta pitanja nisu posvema isčeznula, ipak moramo priznati, sa žalošću, da je potrošačka i užurbana civilizacija uspjela prorijediti ta pitanja i otupiti njihovu oštricu. A to je već znak raščovjećenja čovjeka. A. Heschel vidi najveću tragediju današnjeg čovjeka upravo u tome »što se on zaboravio pitati: tko je čovjek?« (*Chi*, s. 12) U istom smislu drugdje piše: »zastrašujuća je stvar da naša Zemlja može biti nastanjena bićima koja su, makar biološki i pripadaju vrsti *homo sapiens-a*, lišena kvaliteta koje čovjeka duhovno razlikuju od drugih organskih stvorenja« (*Ondje*, s. 49).

⁵ A. SALAS, *Catechismo biblico* (ED), Napoli 1979, s. 21; usp. H.W. WOLFF, *Antropologia dell' Antico testamento* (Queriniana), Brescia 1975., s. 8. – htjeti svojim vlastitim snagama protumačiti misterij čovjeka, bilo bi preuzetno; to bi značilo pretvarati mudrost u ludost, praviti se jednakim Bogu, koji jedini poznaje posljedni razlog stvari (usp. Job 15,7–9; Izr 30,1–4). Pavao više puta osuđuje tu preuzetu »mudrost svijeta« (usp. 1 Kor 20–21). Ukoliko čovjek želi biti uistinu mudar, onda treba vjerovati Bogu, a ne se oslanjati na samodostatnost svoga znanja. U toj preuzetnosti i samodostatnosti neki tumači vide bit Adamova grijeha (usp. B. VAWTER, *On Genesis* – Geoffrey Chapman –, London 1977, s. 73).

tražim, kuda idem, za čim lutam?/ Uplašen sobom svoje suze gutam;/ tajanstvo stvari i života zebe,/ ne poznam ništa, a najmanje sebe«.⁶ Pravi i potpuni odgovor na ta dubinska ljudska pitanja čovjeku može dati »jedino Bog, koji je stvorio čovjeka na svoju sliku« (GS, 41).⁷ On je to i učinio svojom objavom, koja je pohranjena u Pismu, i posebno objavom »U Kristu, svome Sinu, koji je postao čovjekom« (GS, 41; usp. Otk 5,5).⁸ U toj objavi »ocrtava se pravi položaj čovjeka, ..., i može se upoznati ispravno njegovo dostojanstvo i poziv« (GS, 12). Naš je zadatak da u svjetlu te objave vidimo koje dostojanstvo pripada čovjeku i kako on svoj poziv u svijetu može ispuniti.⁹

Biblijska objava posjeduje dva načela za utemeljivanje i određivanje ljudskog dostojanstva: *stvarateljski* i *kristološki*. Prvi tvrdi da je čovjek stvoren na sliku Božju. Drugi nas uvjerava da je slika Božja u čovjeku, nakon što je grijehom praroditelja bila nagrđena, otkupiteljskim Kristovim djelom ponovno obnovljena i još više promaknuta. I jedna i druga činjenica tvore čvrsti temelj neizmjernoga čovjekova dostojanstva. Na to je već upozorio Leon Veliki u svojoj čuvenoj božićnoj propovijedi gdje čitamo: »Čovječe, preni se, i upoznaj dostojanstvo svoje naravi. Sjeti se da si stvoren na sliku Božju. Premda se ta slika pokvarila u Adamu, ipak je obnovljena u Kristu«.¹⁰ Mi ćemo se u svom izlaganju zadržati na prvom načelu. Polazeći od izvješća o stvaranju čovjeka u knjizi Postanka, nastojat ćemo oslikati tko je i što je čovjek u stvarateljskim Božjim naumima i kako on treba živjeti da bi ostvario svoje određenje.

ČOVJEK U STVARATELJSKIM BOŽJIM NAUMIMA

Biblijska religija ima svoje vidjenje čovjeka. Zapravo, »Biblija nije u prvom redu viđenje koje čovjek ima o Bogu, nego viđenje koje Bog ima o čovjeku. Biblijna je čovjekova teologija, nego Božja antropologija koja se

⁶ Navedeno prema V. PAVLETIĆ, *Ujević, U raju svoga pakla* (SN LIBER), Zagreb 1978, s. 50. Ne našavši u sebi zadovoljavajuće rješenje svoga misterija, čovjek je primoran da smisao svojega postojanja traži izvan sebe, da se otvara transcedenciji. To otvaranje tvori bitnu sastavnicu ljudskog bića.

⁷ Usp. i H. W. WOLFF, *Antropologia*, s. 284. – Prirodne znanosti su tu bespomoćne; ta problematika prelazi njihove okvire i mjerodavnosti. Makar su psihologija, biologija i sociologija nastojale istražiti narav čovjeka, on je i dalje ostao za njih potpuna zagonetka.

⁸ Već je K. Barth naglasio da je dijalog s Biblijom jedino mjesto gdje čovjek može uistinu razumjeti samoga sebe i upoznati svoje ljudsko određenje. Drugovanje s tom knjigom dovodi nas do susreta s Bogom, koji je u Isusu Kristu objavljen i definiran kao *Emanuel* – s nama Bog, ili Bog za čovjeka. Na taj način Bog je ušao u ljudsku povijesti i svaki mu naraštaj može uvijek iznova postaviti pitanje: tko je i što je čovjek? Taj dijalog omogućuje čovjeku da skine veo s otajstva svog bića i da upozna svoje određenje (usp. posebno K. BARTH, *Die kirchliche Dogmatik III/2: Die Lehre von der Schöpfung* –EVZ–, Zürich ² 1959).

⁹ Samim time što je čovjek pozvan u postojanje njegov život mora imati neki smisao i značenje. Čovjek nije pozvan, a ni sposoban, da dadne sam po sebi značenje svojem životu i radu. Njegov je zadatak i poziv da otkrije to značenje i da se angažira u smjeru njegova ostvarivanja.

¹⁰ LEON VELIKI, *Sermo in Nativitate Domini 7,2,6: PL 54, 217-218.* – I sama rimska liturgija slavila je stvoreno i otkupljeno dostojanstvo čovjeka: »Deus, qui humanae substantiae dignitatem mirabiliter condidisti et mirabilius reformasti...«.

bavi čovjekom i onim što on traži, prije nego samom naravi Božjom¹¹. A najizvrsniji sažetak te teološke antropologije u SZ-u nalazi se u izvješćima o stvaranju čovjeka i svijeta (usp. posebno tekstove: Post 1,26-27; 2,7.15-18.23; 3, 1-23; 5,1). U onome što slijedi iznijet ćemo ukratko, glavne sastavnice toga Božjeg viđenja o čovjeku, njegovu pozivu i određenju. Na temelju tih uvida, koji nam daju Božju istinu o čovjeku, same od sebe će izroniti čovjekove dužnosti i njegova prava.¹²

1. Biće stvoreno na sliku Božju

Čitava biblijska antropologija, posebno starozavjetna, ima svoje polazište i utemeljenje u tvrdnji da je čovjek slika Božja (Post 1, 26-27). Zapravo, to su prve riječi koje susrećemo o čovjeku u Bibliji; i istodobno najuzvišenija i najzamašnija tvrdnja koja je ikada izrečena o čovjeku. Sam Bog tu definira čovjeka kao »svoju sliku, sebi slična« (1,27). To je biblijska doktrinalna suma o čovjeku. Sve ono što je poslije rečeno o njemu u Bibliji samo je podrobniye tumačenje onoga što je već sadržano u toj početnoj tvrdnji. S pravom su stoga te riječi nazvane »carta magna humanitatis« (velikom poveljom ljudskog dostojanstva).¹³ One su vrlo uspješne za poniranje u otajstvo čovjeka. Svaka epoha nastojala je u tom proglašu čitati svoje vlastite najviše ideale o čovjeku. Sve nas to obvezuje da u istraživanju ljudskog dostojanstva podrobniye raspravimo o značenju i dometu te jedinstvene ljudske označnice. Pokušat ćemo najprije utvrditi točnu domet toga izričaja u Post 1,26-27, gdje se po prvi put pojavljuje tema čovjeka kao slike Božje. Potom ćemo predotići razvoj koji je ta tema imala unutar starozavjetne biblijske literature.

a) *Post 1,26-27* – Biblijsko izvješće o stvaranju čovjeka i svijeta (Post 1,1-31) jasno ističe jedinstveni položaj čovjeka u svijetu. On se tu prikazuje kao remek-djelo Božjeg stvarateljskog pothvata, kao krunu svih stvorenja. Premda je i on Božje stvorene, ipak se on duboko razlikuje od svih drugih stvorenih bića. Zapravo, jedino on posjeduje takve značajke da može biti označen kao »slika« (selem) i »sličnost« (demut) Božja. Da čovjek ima u sebi nešto božanskoga, to je bio zajednički uvid svih ljudi u starini, bez obzira kojoj kulturi i civilizaciji pripadali.¹⁴ Ipak je to osvjedočenje najjasnije i najsnažnije izraženo u biblijskom izvješću o stvaranju čovjeka. Božja namjera i njezino ostvarenje izraženi su tu slijedećim riječima: »Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična ... Na svoju sliku stvari Bog čovjeka, na

¹¹ A. KESCHEL, *L'uomo non è solo*, Milano 1970, s. 135; usp. ISTI, Chi, s. 113. To su riječi poznatog židovskog mislioca, čovjeka koji je dobro poznavao biblijsku misao. U tom smjeru ide i isповijest u Vjerovanju gdje molimo da je Isus sišao s nebesa »radi nas ljudi i radi našega spasenja«. I oci II. vatikanskog sabora tvrde da je Bog htio da istina objave bude zapisana u Pismu »radi našega spasenja« (DV, 11). Dosljedno tomu, i teologija bi, ukoliko želi biti vjerna svom osnovnom izvoru – Bibliji, trebala biti u službi čovjeka. Za teologiju II. vatikanskog sabora Pavao VI. je izrijekom rekao da je ona »sva u službi i na korist čovjeka« (*Discorso di chiusura del Concilio*, 7.12.1965, br. 8).

¹² Sasvim logično, II. vatikanski sabor prije nego je prešao na određivanje prava i dužnosti čovjeka suočio se s antropologijom (usp. GS, 22).

¹³ R. DAVIDSON, *Genesis 1-II* (The Cambridge Bible Commentary), Cambridge 1973, s. 24; W. EICHRODT, *Theologie des AT*, Göttingen 1957, I, s. 9-33. 276-279.

¹⁴ Usp. B. VAWTER, *Genesis*, s. 54-55; L. VERDUIN, *Somewhat less than God. The Biblical View of Man* (Grand Rapids), 1970.

sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih» (Post 1,26-27). U svjetlu te tako važne biblijske tvrdnje o čovjeku nastojat ćemo, ukratko, iznijeti tko je i što je čovjek i koje je njegovo određenje.

Plural »načinimo čovjeka« (Post 1,26) zadao je mnogo muke tumačiteljima Pisma. Neki su u njemu vidjeli tragove arhaičnog politeizma, što je neprihvatljivo zbog kristalno jasnog monoteizma našeg auktora. Drugi govore o »majestetskom pluralu«. Problem je, međutim, što taj ne postoji u hebrejskom jeziku.¹⁵ Filon, Origen¹⁶ i drugi misle da se Bog ovdje obraća čitavoj sviti nebeskoj (andelima). Najveći broj auktora tumači taj plural kao *deliberativni*: Bog govoriti sa samim sobom. Jedna druga skupina, slijedeći neke svete oce (kao što su Bazilije, Krizostom, Jeronim, Augustin), vidi u tom retku prvu objavu Presvetog Trojstva. Polazeći s tog stajališta, oni zaključuju da je čovjek stvoren na sliku Božje trojstvenosti, pluralnosti, dijalogičnosti. Ta odnosnost bila bi bitna sastojnica ljudskog bića. Da li je starozavjetni pisac imao sve to predočljivo kada je sastavljaovaj tekst, mi to ne znamo. Važno je, međutim, da je sam Isus trojstveni božanski život uzimao kao model uređenja međuljudskih odnosa (usp. Iv 17, 21-22). Uostalom, mnogi starozavjetni tekstovi mogu u svjetlu Novoga zavjeta poprimiti svoje dublje značenje (*sensus plenior*).

U patristici se pravila razlika između *slike* i *sličnosti*; po tom tumačenju prva bi označivala čovjeka u naravnom redu, druga u svrhunaravnom. Drukčije rečeno, u svojoj naravi, posebno u svojoj duši, čovjek je slika Božja,¹⁷ po svrhunaravnom sudjelovanju u Božjem životu čovjek je sličnost Božja.¹⁸ Postaje i u naše vrijeme auktori koji ta dva naziva tumače u različitom smislu. Po njima »slika« (selem) ima konkretno značenje: označuje plastični lik koji tvarno proizvodi svoj uzorak; »sličnost« (demut) ima apstraktno značenje: označuje približnu sličnost. Ta skupina auktora drži da je drugi član izjave podređen prvom time što ga određuje. Njegova bi zadaća bila da nas čuva da ne shvatimo prvi član previše u tvarnom smislu.¹⁹ Međutim, polazeći od činjenice da se ta dva naziva često upotrebljavaju u Bibliji kao sličnoznačnice (u Post 1,27 i 9,6 upotrebljava se samo *selem*; u Post 5,1 samo *demut*; u Post 5,3 dva termina dolaze obrnutim redom u odnosu na redoslijed u Post 1,26), čini nam se da je neosnovano naglašavati razliku između »slike« i »sličnosti«. Umnažanjem naziva samo se želi naglasiti važnost tvrdnje.

Nije lako kazati što je to što čovjeka čini »sličnim« Bogu, ili što sve uključuje u sebi tvrdnja da je čovjek slika Božja. Veliki dio tumačitelja vidi tu sličnost u čovjekovoj *duhovnoj naravi*, tj. u sposobnosti da shvaća i slobodno odlučuje. Drugim riječima, u njegovoj pameti i volji, sposobnostima koje ga osposobljavaju da shvati svoju narav i narav drugih bića (Post 2,20. 23 sl.),

¹⁵ Usp. P. JOUON, *Grammaire de l' Hébreu Biblique* (institut Biblique Pontifical), Rim 1965, s. 114 e, b.1.

¹⁶ In *Johan.* 13,43: PG 14,488.

¹⁷ Tako sv. Augustin zamjećuje u ljudskoj duši, koja je po naravi jedna i istodobno obdarena s tri sposobnosti (mens-voluntas amor ili memoria-intelligentia-voluntas), savršenu sliku Trojstva božanskih osoba koje postoje u jedincatoj božanskoj naravi.

¹⁸ Usp. za sve G. BARBAGLIO, *Immagine*, u: *Dizionario teologico Interdisciplinare* (Marietti), Torino 1977, II, s. 276.

¹⁹ Usp. H. W. WOLFF, *Antropologija*, s. 207.

da može gospodariti svojim vlastitim nagonima (Post 2,25) i ostalim stvorenim svijetom, da može imati zakon koji slobodno opslužuje (Post 2,16); ukratko, u sposobnosti samosvijesti i samoodređenja.²⁰ Ipak je neposredni kontekst naјsigurniji vodič da se razotkrije značenje jednoga biblijskog teksta. U našem konkretnom slučaju »slika i sličnost« određuju se onim što slijedi: čovjek je »slika« Božja time što je oposobljen »da bude gospodar ...« svoj zemlji« (post 1,26) i da je »sebi podloži« (Post 1,28). Tom svojom sposobnošću i ovlaštu čovjek baštini i odražava Božje gospodstvo nad svijetom. To gospodstvo je njemu povjereno. On zamjenjuje Boga kao upravitelj.²¹ Dakle, i pravo gospodarenja i dužnost da podloži sebi zemlju nisu samostojni za čovjeka nego ovisni o Bogu. Zbog svega toga čovjek se nalazi u položaju odgovornosti pred Bogom. Iz toga logički proizlazi da je čovjek istodobno oposobljen i pozvan na osobni odnos s Bogom. Ipak, svesti čovjekovo dostojanstvo samo na gospodarenje nad ostalim stvorenjima bilo bi odveć malo. Postoje i drugi uključujući sadržaji u činjenici da je čovjek »slika« Božja.

Kao slika Božja čovjek je bitno usmjeren na Boga. U toj sposobnosti otvaranje prema Bogu nalazi se najljudskije ljudsko u čovjeku. Tu se istodobno najsnažnije i očituje čovjekova sličnost s Bogom. To stvorenje sposobno je stupiti u osobni odnos s Bogom. Upravo u toj sposobnosti psalmist otkriva čovjekovu »slavu i čast« (Ps 8,6).²² Pismo je povijest neprekinate drame toga odnosa, odnosa s mogućnostima za dobro i za zlo.

Citatelji i tumačitelji Biblije od pamтивijeka su u čovjekovoj bogosličnosti, koje je sam Bog tvorac, vidjeli najdublje i najčvršće utemeljenje ljudskog dostojanstva.²³ Kada Grgur iz Nise želi ljudima svratiti pozornost na njihovu veličinu, on im se obraća sljedećim riječima: »Čovječe, promotri svoje kraljevsko dostojanstvo. Nebo nije bilo stvoreno na sliku Božju, kao ti ... Ništa od onoga što postoji ne može zadržati twoju veličinu«.²⁴ Od istog polazišta i utemeljenja polaze i Oci II. vatikanskog sabora kad tvrde da se »čovjek zbilja ne vara kad se priznaje višim od materijalnih elemenata i kad se ne smatra svodivim na golu čest prirode. Svojom unutrašnjošću on nadilazi sveukupnost stvari (GS,14). U tom biblijskom viđenju čovjeka sam Bog je »mjera« i »jamstvo« njegova dostojanstva i veličine. Stoga, koliko je više Bog prisutan u poimanju čovjeka, toliko i čovjek više vrijedi. Augustin je toga bio posve svjestan. Iskreno i jasno ispovijeda: »Bez njega smo ništa-Sine illo nihil sumus«.²⁵ Obezvrijedjenje (devalvacija) čovjeka, dakle, ide zajedno s nijekanjem Boga.²⁶ Gdje je Bog »mjera« i »jamstvo« čovjekova dostojanstva, tu se čovjek ostvaruje u izvornosti i punini; gdje

²⁰ Tako ukratko sažima različita tumačenja našeg teksta E. TESTA, *Genesi* (Marietti), Roma 2 1977, s. 264.

²¹ Na starom Istoku podizanje kraljeva kipa imalo je cilj da naznači njegovo gospodstvo nad tim područjem (usp. Dan 3,1.5 sl.). Postavljen kao slika Božja u svijetu, čovjek svjedoči da je Bog gospodar stvorenoga svijeta i da ga on samo zamjenjuje kao upravitelj.

²² Usp. B. VAWTER, *Genesis*, s. 57; H. W. WOLFF, *Antropologia*, s. 206.

²³ Usp. W. KERN, *Menschenrechte und christlicher Glaube*, u: *Stimmen der Zeit* (1978), s. 167.

²⁴ GRGUR iz NISE, u *Cantica, hom. 2*, citirano prema H. De LUBAC, *Il dramma dell' umanesimo ateo*, Brescia 1949, s. 15 sl.

²⁵ Sv. AUGUSTIN, *Ser. Morin Guelf 7,3: PLS 2,555.*

²⁶ Usp. Sv. JERONIM, *Ep. 60,13: PL 22,597; PAULIN, Ep. 40,9: PL 61, 374 (»nemo homo, nisi agnoscens Deum ...«).*

čovjek postaje »mjera« svega, tu život postaje besmislen, tragičan, očajan, neživljiv, pretjesan. Slučaj Adamova grijeha, kao i svih potonjih pobuna protiv Boga, pokazuje da je odbacivanje Boga, da bi se potvrdio čovjek, kovan i paranoičan čin; on nosi sa sobom ljudski, društveni i kozmički kaos.²⁷

Iz dostojanstva čovjeka kao »slike« Božje proistječu određena neotuđiva i nepovrijediva prava ljudske osobe,²⁸ neovisno o njezinim zasebnim odlikama, kulturi i društvenom položaju. U tom biblijskom promatranju čovjeka »ljudska su prava ... Božje pravo«.²⁹ Stoga, ako neko ljudsko društvo lišava čovjeka tih prava, ono je u protuslovlju s Bogom i njegovim naumima. Jasno je onda da će čovjekovo dostojanstvo biti veoma teško povrijedeno ako se izgubi njegov božanski temelj (GS,21).³⁰

Tvrđnja u Post 1,26-27 ima općenito značenje. Ne odnosi se samo na prvog čovjeka ni na prvi ljudski par, nego na svako ljudsko biće. S istim naslovom proteže se na »ženu« kao i na »muškarca«. Tekst nam u tom pogledu ne ostavlja nikakve dvojbe: »... na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih« (1,27). A »budući da su svi ljudi, oduhovljeni razumnom dušom i stvoreni na sliku Božju, iste naravi i istog podrijetla, i jer svi imaju isti poziv i isto božansko određenje, treba da im se priznaje temeljna jednakost« (GS,29).³¹ Dosljedno tomu, svako podvajanje među ljudima (spolno, rasno, staleško, obrazovno, vjersko itd.) u protuslovlju je sa stvarateljskim Božjim naumima o čovjeku; i logično, protivi se ljudskom dostojanstvu.³² Dakle, kao slika Božja, svi ljudi uživaju jednako dostojanstvo. Odatle obveza da se svaki čovjek poštuje i cijeni.

Ta označnica čovjeka kao »slike« Božje ponavlja se na različit način i s različitim naglascima u nekoliko starozovjetnih tekstova. Pogledat ćemo, ukratko, i njihovo tumačenje.

²⁷ Tu se nalazi tragedija ateističkog humanizma koji propovijeda dostojanstvo čovjeka i njegovu vrijednost neovisno od nadnaravnog utemeljenja. Osnovno načelo toga humanizma je: »Homo homini deus est« (L. FEUERBACH, *L'essenza del cristianesimo*, Milano 1971, s. 286). Međutim, povijest je pokazala da se svaki prometejski pokušaj potvrđivanja čovjeka završio s negacijom čovjeka samoga; odbacivanje »Oca« urođilo je »gospodarima«, pustoši i bijedom.

²⁸ To su sva ona prava koja su čovjeku potrebna da ostvari svoj ljudski poziv. Te potrebe imaju status naravnih prava jer su u skladu s čovjekovom razumskom naravi i odgovaraju dostojanstvu njegove osobe. Živeći sukladno njima, čovjek se ostvaruje kao ljudsko biće i oživotvorene ljudske vrijednosti.

²⁹ W.KERN, *Menschenrechte*, s. 167.

³⁰ To je osnovna pogreška marksizma. U tom svjetonazoru Bog se prikazuje kao neprijatelj broj jedan ljudskog dostojanstva. Niječući opstojnost Apsolutnoga, marksist ruši čvrste temelje na kojima bi se moglo temeljiti ljudsko dostojanstvo: drugim riječima, on temelji ljudsko dostojanstvo na pjesku (usp. P. T. SZABO, *La dignità della persona umana nella concezione marxista*, u: B. Mariani -ur.- *La dignità dell'uomo alla luce della S. Scrittura* -Ed. Antonian-Roma 1979, s. 70) - II. vatikanski sabor izložio je podrobno problematiku ljudskog dostojanstva u *Gaudium et Spes*, br. 11-45. Njegovo se izlaganje odlikuje time što je povjesno-humanističkom vodoravnom gledanju dodao okommitu duhovnu protegu.

³¹ Usp. i GS,12; H. W. WOLFF, *Antropologia*, s. 209.

³² I Grgur Veliki polazi od Post 1,26-27 kad svoje vjernike želi uvjeriti da svi ljudi imaju jednako dostojanstvo, makar su u dodjeli uloga jedni prepostavljeni a drugi podložni. Različitost uloga potrebna je zbog skladnosti ljudskog suživljenja, ali ona ne podvaja ljude (Moral. 21,15,22: PL 76,203).

b) *Ps 8,5-7* Jedan od važnijih starozavjetnih tekstova koji se bave tom problematikom nalazi se u Ps 8, makar se u njemu i ne spominje izrijekom naziv »slike«. Psalmist tu ističe u isto vrijeme čovjekovu malenost i njegovu veličinu. Malenost ovisi o njegovoj naravi sićušnog stvorenja; veličina o Božjem daru koji se označuje kao »slika i sličnost« Božja (»Ti ga učini malo manjim od Boga«). Kad se usporedi s beskrajnim svemirom, čovjek se doimlje posve beznačajan: zrnce prašine koje lebdi u beskrajnim prostranstvima.³³ Stoga se psalmist sa zapanjenjem pita: »Što je čovjek da ga se spominješ, sin čovječji te ga pohadaš?« (Ps 8,5). Međutim, naš auktor prevladava taj izvanjski dojam prizivom na nutarnju veličinu čovjeka; on uvida da tom lomnom i krhkem biću treba priznati izvanredno dostojanstvo radi njegova posebnog odnosa s Bogom. Bog se za nj posebno zanima. Promatrajući čovjeka s tog stajališta, psalmist izražava čudenje i divljenje nad mjestom koje čovjek zauzima u Božjoj misli i nad moći koja mu pripada u svemiru: »Ti ga učini malo manjim od Boga, slavom i sjajem njega okruni. Vlast mu dade na djelima ruku svojih, njemu pod noge sve podloži« (Ps 8,6-7). Dakle, čovjek svojom nutarnjom veličinom nadilazi taj čudesni i beskrajni svemir.³⁴ Očito, ta je veličina Božji dar čovjeku, a ne samostojni zahtjev njegove vlastite naravi. Dosljedno tome, psalmist na drugom mjestu zahvaljuje izrijekom Bogu na tom daru: »Hvala ti što si me stvorio tako čudesno« (Ps 139,14).

Iza tvrdnje: »Vlast mu dade na djelima ruku svojih, njemu pod noge sve podloži« (Ps 8,7), u našem se psalmu, kao i u Post 1,26-28, navode različite vrste živih bića na koje se proteže čovjekova vlast. Dakle, posve je očita povezanost našeg psalma s tim tekstrom iz knjige Postanka. Ovdje se još odvažnijim nazivljem izražava čovjekova blizina s Bogom. To je još jedna potvrda čovjekova dostojanstva i njegove veličine. Blizina s Bogom čini da je to krhko biće »okrunjeno slavom i sjajem« i sposobljava ga da bude »gospodar« nad ostalim stvorenim bićima.³⁵ I ovdje se čovjek prikazuje kao vrhunac svega stvorenja. Njegovo veliko dostojanstvo, kao odsjev božanske slike koju neizbrisivo nosi u sebi, veće je od neizmjernog svemira.

c) *Sir 17,2-8* Razmišljajući o otajstvu čovjeka i njegovu položaju u svijetu, i ovaj starozavjetni mudrac uzima kao polazište ključni tekst iz Post 1,26-27. On čovjekovu sličnost s Bogom opisuje na slijedeći način: »Dade im vlast nad svime što je na zemlji. Odjenu ih snagom kakva je njegova, i stvari ih na sliku svoju ... i srce im dade da razmišljaju. Napuni ih znanjem i razumijevanjem i otkri im dobro i зло. Oči je svoje stavio u srca njihova, da im pokaže veličanstvo djela svojih« (Sirah 17,2-8). Na temelju ove parafraze izrazito ljudske značajke, koje čovjeka razlikuju od ostalih bića i čine ga sličnim Bogu, mogu se svesti na tri važna ljudska svojstva: 1) Makar je čovjek u svojoj tjelesnoj pojavnosti samo neznatni trunak u beskrajnom svemiru, naš auktor ga čini sličnim Bogu i sposobljava da bude gospodar

³³ O toj krhkosti i malenosti ljudskog bića govori i Ps 144,4 (»Poput daška je čovjek, dani njegovi kao sjena nestaju«); usp. Job 7,17-18.

³⁴ Možda u bezgraničnom svemiru Zemlja ima malenu važnost. Ali, ako je ima slučajno, onda je razlog te veličine – čovjek.

³⁵ Usp. L. VERDUIN, *Somewhat*.

svim drugim stvorenjima; 2) Premda je čovjek mala i slabašna trska, ipak je to trska koja je obdarena sposobnošću mišljenja i razlučivanja;³⁶ čovjek je kadar tom sposobnošću prodrijeti u otajstvo svoga vlastitoga bića i razotkrivati tajne stvorenog svijeta. Tu umnu čovjekovu sposobnost naš auktor pripisuje božanskoj sastavnici u čovjeku: »Oči je svoje stavio u srca njihova« (Sir 17,8); 3) Čovjek je bitno moralno biće; Bog ga je učinio dionikom svoje spoznaje dobra i zla: »... i otkri im dobro i зло«. Sposoban je, dakle, da shvati i primi njegov »zakon života« i da uđe s njim u savez. Za razliku od svih drugih stvorenja, čovjek je slobodan da se na tom području odluči i da djeluje.

d) *Mudr 2,23-24* Ovdje se čovjekova sličnost s Bogom tumači u smislu čovjekove besmrtnosti. Naš auktor, prizivajući se očito na biblijsko izvješće o stvaranju čovjeka, odbacije kao neosnovano slijedeće umovanje bezbožnika: »Kratkovijek je i tužan život naš, i nema lijeka kad čovjeku dođe kraj, i još nije poznat tko bi se iz Podzemlja izbavio. Mi smo djeca pukog slučaja, i poslije ćemo biti kao da nikad nismo ni bili« (Mudr 2,1-2). Kao pravi baštinički biblijske vjere, naš auktor tvrdi da ljudski život, prema Božjoj namisli, ima biti besmrtan »jer je Bog stvorio čovjeka za neraspadljivost, i učinio ga na sliku svoje besmrtnosti« (Mudr 2,23).³⁷ To osvjedočenje dolazi i drugdje u knjizi Mudrosti. Tako u 1,13 čitamo da »Bog nije stvorio smrt, niti se raduje propasti živih«. Upravo u besmrtnosti naš auktor vidi veličinu čovjekova određenja, izvorište njegova izuzetnog dostojanstva (usp. i 1 Iv 3,2; Fil 3,21). Dosljedno tome, »ako se izgubi božanski temelj i nada u vječni život, čovjekovo dostojanstvo biva veoma teško povrijedeno ... Zagonetka života i smrti ostaje tada bez rješenja« (GS,21).³⁸ Zapravo, ljudska stvarnost je neshvatljiva i neprotumačiva ako se promatra isključivo na svršivom obzoru vremena. Ako, stoga, u nekom društvu uzme prevlast immanentističko i materijalističko poimanje života, onda će se i povelje o ljudskom dostojanstvu pretvoriti u čiste obrasce za koje nitko nije više spreman žrtvovati mnogo. Što, zapravo, ostaje od ljudske osobe bez njezinu odnosa s Bogom i bez utemeljene nade u osobnu besmrtnost? Bez tog dosega vječnosti ljudska se osoba svodi na nevažnu točkicu u svemiru i povijesti i njezin život ostaje u konačnici besmislen.³⁹

³⁶ To je u svoje vrijeme naglasio i *Pascal*. – Prema biblijskom shvaćanju, srce je bilo središte razmišljanja i odlučivanja. To sa svom jasnoćom proizlazi i iz Isusova logiona u Mt 15,18-20.

³⁷ Grčki rukopisi na ovom mjestu osciliraju. Jedan dio ima *idiotes* (= narav), drugi dio *aidiotes* (= vječnost). Temeljni smisao ulomka, i u jednom i u drugom slučaju, ostaje isti. Iz konteksta je jasno da je ovdje riječ o besmrtnosti shvaćeno ne kao izuzeće od tjesne smrti nego kao njezinu prevladavanje. Naime, i pravednik će se trebati suočiti s tjelesnom smrću, ali njegova ga smrt ne odvaja od Boga. A prava i potpuna smrt je ona koja čovjeka stavlja u neprijateljstvo s Bogom i odvaja ga zauvijek od njega.

³⁸ Usp. i GS,18: »Zagonetka ljudskog položaja dostiže vrhnac pred licem smrti. Ne muči čovjeka samo bol i sve veći rasap tijela nego ga takoder, dapače još više, muči strah od ugasnuća za vazduh.«

³⁹ Čini nam se da se tu krije najbolnija točka marksističkog svjetonazora. Kad je jednom prekrižen Bog i Isus Krist, jedini pobjednik smrti, tada smrt ostaje posljednja riječ nad povješću pojedinaca i društva u cjelini. Čista je i nedosljedna mistifikacija kad se pojedinac proglašava smrtnim, a društvo, koje je sastavljeno od pojedinaca, besmrtnim. Smrt ruši sanjanu veličinu čovjeka, koseći pojedince i društvo u cjelini. Tu se uočava krhkost temelja ljudske veličine i čovjekova dostojanstva u marksizmu. Ako se budućnost čovjeka promatra na obzorima

Pošto je naš auktor rekao da Bog nije stvorio smrt i da je učinio čovjeka na sliku svoje besmrtnosti (Mudr 1,13; 2,23), nadodaje: »A đavolskom je zavišu došla smrt u svijet, i nju će iskusiti oni koji njemu pripadaju« (Mudr 2,24), tj. bezbožnici i bezakonici koji »dozivaju smrt i rukama i riječju, i s njom ugovor sklapaju, dostojni da joj pripadaju« (Mudr 1,16). Očito da se pisac knjige Mudrosti u tom tumačenju pojave ljudske smrti priziva na prve stranice knjige Postanka. Tu se kaže, zapravo, da je čovjek u vrtu zemaljskom uživao dar besmrtnosti: duhovne, čudoredne i tjelesne (usp. Post 2,17).⁴⁰ Tek prekršaj Božje zapovijedi donosi osudu na smrt (Post 2,17b; 3,3; 3,19b) i strah od Boga (3,8-11), tj. duhovnu smrt. Ta nam činjenica pokazuje nedvosmisleno da čovjek svojim negativnim stavom može izobličiti u sebi »sliku« Božju, odnosno izgubiti značajke koje ga čine sličnim Bogu i na taj se način razčovječivati. Dakle, činjenica da je čovjek stvoren na »sliku« Božju ne samo da utemeljuje dostojanstvo svakog čovjeka koje se ne smije oskvirniti, nego istodobno i obvezuje čovjeka da bude ono što jest, tj. »slika« Božja;⁴¹ drugim riječima, obvezuje ga da živi u skladu sa svojim dostojanstvom.

Poučena tom božanskom objavom, Crkva »tvrdi da je Bog stvorio čovjeka za blaženi cilj s onu stranu zemaljske bijede« (GS,18). Dosljedno, ona proglašava ispravnim sud čovjekova srca kad ono s »jezom odbija posvemašnje razorenje i nepovratno skončanje svoje osobe. Klica vječnosti što je u sebi nosi, nesvodiva na samu materiju, buni se protiv smrti« (GS,18). Kada Crkva, stoga, oslanjači se na božansku objavu, obznanjuje čovjeku da je odreden za vječnost, ona se pokazuje kao najveća braniteljica i promicateljica čovjekova dostojanstva. Na taj način ona čovjeka uvijek iznova podsjeća da će biti vjeran samom sebi i time stvarno sretan, ukoliko se povrati velikim mislima i visokim pobudama koje su usadene u njemu kao njegova baština od Boga.

2. Kao »slika« Božja čovjek je bitno subesjedičko biće

Čovjeka obilježava ne samo potreba i sposobnost susreta s drugim čovjekom, već i mogućnost i potreba susreta s Bogom. Samo ljudsko sudruž-

---

apsolutne smrti, onda ta nihilistička perspektiva ostavlja nužno bezgraničnu prazninu u duši svake osobe koja čezne da vidi i uživa plodove zemaljskog truda. Tek u povezanosti s transcedentnim božanskim elementima, s kojima je nerazdruživo povezano kao cvijet i plod s korijenom biljke, ljudsko dostojanstvo može zasijati u svoj svojoj punini. U toj okomitoj povezanosti čovjeka s Bogom ovozemaljska nastojanja oko uspostave ljudskog svijeta dobivaju snažnije utemeljenje i poticaj. Sigurnost vječnoga života daje jamstvo i o vječnom i trajnom plodu svega zemaljskog rada. Bez te protege ljudski rad gubi ne samo svoje dostojanstvo nego i svoj smisao. Bio bi rad za ništa ili za definitivnu smrt (usp. za sve P.T.SZABÓ, *Dignitá*, s. 70-78). Jasno, onda, da »eshatološka nada ne umanjuje važnost zemaljskih zadataka, već da naprotiv ispunjenje zemaljskih zadataka dobiva odatle nove pobude« (GS,21).

⁴⁰ H. W. Wolff zaključuje već na osnovi Post 2,7 (»tako postane čovjek živa duša«) da je čovjek odreden za život, za vječnost (*Antropologia*, s. 286 sl.). – Treba ipak reći da iz samog teksta ne proizlazi da čovjek prima besmrtnu dušu koja ima boraviti u njegovu materijalnom tijelu. Zapravo, Post 1,24.30 upotrebljava isti izričaj i za živa bića iz životinjskog svijeta. Uza sve to čovjekova je posebnost već i tu istaknuta. Osobni način na koji Bog »udahnuje u njegove nosnice dah života« ističe posebni odnos između Boga i čovjeka, odnos koji izvješće o stvaranju opisuje u izričajima »slike« i »sličnosti«.

⁴¹ To jasno pokazuje da se ni u SZ-u »slike« Božja za čovjeka ne iscrpljuje samo u statičkom ustroju, koji bi bio dan jednom zavazda (protiv G. BARBAGLIO, *Immagine*, s. 270), nego ima već i dinamičko značenje. To je posve u skladu s Božjom osobnošću koja se objavljuje u njegovu imenu »Jahve«: on je aktivno nazočan (usp. Izl 7,5; 14,18; Iv 4,34; 17,4).

ništvo čovjeku je preusko, nedostatno. On osjeća da je stvoren i za nešto više. Sposoban je i pozvan da bude Božji sugovornik. Jedino u zajedništvu s Bogom i s drugim ljudima čovjek se može ostvariti u punini.

a) *Biće određeno za zajedništvo s Bogom* – Na pitanje »što je čovjek?«, II. vatikanski sabor odgovara s Biblijom da je to biće »stvoreno na sliku Božju« (GS,12), tj. biće »sposobno da upozna i ljubi vlastitog Stvoritelja«. Tu se, dakle, čovjekova sličnost s Bogom shvaća u dijaloškom i međuosobnom smislu. Zapravo, čovjek je ospozobljen da stupi s Bogom u pravi međuosobni odnos. Bog se nije ograničio, prema biblijskim izvješćima, samo da stvori čovjeka, ili da ga stvori kao svoju sliku, već želi i traži da mu čovjek bude subesjednik. Čitava je Biblija, zapravo, dokument toga Božjeg nastojanja da stupi u suodnos s čovjekom. Za razliku od ostalih stvorenja, Bog već na samom početku ulazi u posebno subesjedništvo s muškarcem i ženom (Post 1,26-30). Njegova riječ upravlјena čovjeku otvara povijest spasenja (Post 12,1). Biblijska predaja svjedoči da je Mojsije govorio s Bogom »licem u lice« (Izl 33,11; Br 12,18). Proroci su bili posebno zauzeti Božji subesjednici. Posljednji i odlučni Božji zahvat nije bio samo prenošenje Božjih riječi, nego utjelovljenje njegove Riječi (Jv 1,1.14.18; 1 Iv 1,1-4). Zbog svega toga, auktor poslanice Hebrejima započinje svoj spis sažimajući povijest spasenja baš u izričaju »riječi«: »Više puta i na više načina Bog nekoć govorao ocima u prorocima; konačno, u ove dane, progovori nam u Sinu (Heb 1,1-2). Očito, u ovom subesjedništvu poticaj polazi od Boga; ali, ni čovjek nema samo slušateljsku ulogu; on je stalno potican da odgovori djelatno na Božji prijedlog i ponudu. Uspješnost ili neuspješnost toga subesjedništva ovisi o kakvoći čovjekova odgovora. O tome će ovisiti takoder čovjekovo ostvarenje ili promašaj. U svjetlu te jedinstvene »dijalektike« postavlja se sveukupnost antropološkog problema u svim njegovim nijansama, i konkretizira se jedinstveno i vrhunsko dostojanstvo čovjeka.

U sposobnosti da uđe u osobni razgovor s Bogom nalazi se najviša i isključiva vrijednost bića koje zovemo »čovjek«. Cinjenica da je to biće »pozvano u zajedništvo s Bogom« (GS,21) i određeno »da bude dionikom sreće kojom je on sam sretan« (GS,21), to tvori »posebnu crtu ljudskog dostojanstva« (GS,19). Dosljedno tome, »priznavanje Boga nipošto se ne protivi čovjekovu dostojanstvu, budući da to dostojanstvo ima svoj temelj i svoje potpuno savršenstvo u samom Bogu« (GS,21).⁴² Čovjekova samosvest, njegovo uklapanje u svijet, njegov odnos s drugim ljudima, sve to ne dostiže svoje odredište dok se ne promatra na obzoru najviše čovjekove mogućnosti, a to je otvaranje prema Bogu, odnos s njime. Tu čovjekov ustroj i mogućnost da se otvara prema drugom dostiže svoj vrhunac. Dokinuti ili blokirati tu protegu u čovjeku znači uništiti čovjeka. Bez tog odnosa s Bogom čovjek kržljavi, njegovo dostojanstvo okopnuje. Ljudska nas povijest uči da samo »Bog .. odgovara najdubljim željama ljudskoga srca, koje nikada ne mogu potpuno zasiliti zemaljska dobra« (GS,41). Ništa osim njega ne može umiriti čovjekovo srce. Poučen vlastitim iskustvom, Augustin je to

⁴² Ako je sve to istinito, onda ateistički humanizam »zaslužuje ime nečovječnog humanizma i njegova se dijalektika treba smatrati kao tragedija humanizma« (J. MARITAIN, *Umanesimo integrale*, Torino 1969, s. 81).

izrazio na klasičan način: »Za sebe si nas stvorio, Gospodine, i nemirno je srce naše dok ne počine u tebi«.⁴³ Dakle, iz biblijskog nauka o čovjeku kao slici Božjoj proizlazi da je čovjek bitno i nerazdruživo povezan s Bogom. Taj je odnos neizostavan sastojak u ispravnom određivanju biblijskog viđenja o čovjeku. Na njemu se temelji slava čovjekova odredenja. Čovjek se potpuno ostvaruje tek u zajedništvu s onim što ga nadilazi. Kazati čovjeku da je on cilj samom sebi, znači baciti ga u očaj. Humanizam će biti izvoran i cjelovit ako uzima u obzir sve čovjekove protege: njegov odnos sa svijetom, s drugim ljudima i s Bogom. Upravo ta zadnja protega predstavlja najviše i konačno čovjekovo ostvarenje.⁴⁴

Staru latinsku mudrost veli: »Similis simili gaudet« (sličan sličnom se raduje, sličan sa sličnim druguje, sličan se za sličnoga zanima). Zakonitost te izreke može se protegnuti i na biblijsku antropologiju. Zbog svoje sličnosti s Bogom čovjek ima potrebu da druguje s tim Bićem. S druge strane, budući da je čovjek stvoren na sliku Božju, Bog se za to biće posebno zanima. To je zanimanje dostignulo svoj vrhunac u daru Sina Jedinorođenca (usp. Iv 3,16-17; Rim 8,31-39), koji je i sam postao čovjekom da bi osigurao i učvrstio savršenije zajedništvo između Boga i njegova izabranog stvorenja. Isus je svojim djelom doveo čovjeka u odnos pravog sinovstva s Bogom. Od Isusova dolaska na svijet Bog se više ne brine za čovjeka samo kao za svoju sliku, nego »kao« za svoga Sina, za nekoga uz koga je on osobno vezan. Na temelju svega toga s pravom se može kazati da je »bitna značajka biblijske religije svijest o Božjem zanimanju za čovjeka«.⁴⁵ I iz toga osobitoga Božjeg zanimanja za čovjeka proizlazi da je čovjek obdaren izuzetnim dostojanstvom.

Biblija nas obznanjuje da je čovjekova veličina Božji milosni dar čovjeku, a ne samostojni zahtjev njegove vlastite naravi. Čovjek bi, stoga, trebao biti zahvalan Bogu na tom velikom daru. Tako je on pozvan na zahvalnost svome Stvoritelju. Ako u čovjeku presahne osjećaj zahvalnosti, to je znak da čovjek ne prepoznaje u sebi napetost između svoje malenosti i veličine o kojoj govori Ps 8. To će biti početak rasčovjećivanja. Postavši svojim vlastitim idolom, čovjek će se pretvarati u roba ili nasilnika.⁴⁶

Čovjek je uvijek u opasnosti da se utopi u bezimenosti, da postane stvar, da izgubi svoju ljudsku samobitnost. Ta je opasnost naglašena posebno danas u vrijeme religije rada i aktivizma. Ustanova religioznih blagdana u SZ-u (npr. šabata) imala je za cilj da nas zaštiti od te opasnosti. Blagdanska slavlja (što je uvijek uključivalo počinak od rada i molitvu) trebala su čovjeku posvjestiti njegovu vlastitu veličinu osvježujući njegov odnos s Bogom; u njihovu ozračju čovjek je svraćao pozornost na uzvišene i svečane vidove života; ti su blagdani držali uvijek u budnosti onaj »quid« božanskoga što prebiva u čovjeku; ospozljivali su ga da izide iz ubitačnog immanentizma i da se izdigne iznad okvira potrošništva. Ukratko, religiozni su blagdani za to tu da ospozobe čovjeka da dadne nadvremensko značenje svome životu i

⁴³ Sv. AUGUSTIN, *Confess. I*, 1: PL 32,661.

⁴⁴ Usp W. PANNENBERG, *Come rivelazione di Dio, Gesù rivela anche il vero essere dell'uomo*, u: F. Ardusso i drugi (ur.), *La Teologia contemporanea* (Marietti), Torino 1980, s. 248.

⁴⁵ A. HESCHEL, *Chi*, s. 114.

⁴⁶ Usp. H. W. WOLFF, *Antropologia*, s. 292.

radu.⁴⁷ Razumljivo je onda što suvremenim čovjek, koji je u velikoj mjeri izgubio osjećaj za neizrecivo i sposobnost da se divi, osjeća ponovno sunaravnu potrebu za blagdanskim ozračjem prošlih vremena. Svojom nedjeljnom i blagdanskom liturgijom Crkva mu izlazi u susret i na taj način promiče uvelike ljudsko dostojanstvo.⁴⁸

b) *Određen je za zajedništvo s bližnjim* – Po K. Barthu izričaj »načinimo čovjeka!« (Post 1,26) označuje »zajedništvo misli i akcije u samom božanskom biću«.⁴⁹ On odatle zaključuje da je čovjek »slika« Božja time što u sebi oživotvoruje život subesjedništva koji postoji u Stvoritelju. U stvarateljskim Božjim naumima čovjek je određen da bude »nositelj tog oblika života: ponavlajući ga, odražavajući ga, naslijedujući ga«.⁵⁰ U tom se suodnosu vrlo dobro uklapa i govor biblijskog teksta o muškarcu i ženi: »... na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih« (Post 1,27). Njihov međusobni odnos tvori važan oblik ljudskog života koji se, po primjeru Božjeg subesjedništva, sastoji u osobnom odnosu s Bogom i s drugim ljudima. Čovjek se tu promatra bitno kao »zajedničarsko biće«.⁵¹ Poput Boga, čovjek nije niti može biti osamljenik. Svojim subesjedništvom ili društvenošću čovjek je »slika i odsjev Bogoa«.⁵² Ljudsko subesjedništvo ostvaruje se na okomitoj razini u odnosu s Bogom, a na vodoravnoj razini u odnosu sa sebi sličnjima. Čovjek je ospozobljen, i bitno upućen, za zajedništvo s Bogom i bližnjima. Jedino u tom odnosu čovjek se može ostvariti kao ljudsko biće.

Iz oba biblijska izvješća o stvaranju čovjeka (Post 1,26-27 i 2,18-23) proizlazi da je on bitno društveno biće. Čovjek se tu ne prikazuje kao izdvojeni pojedinac, već kao ljudska skupina. A u skupini se stavlja na vidjelo u prvom redu nazočnost dvaju spolova (»muško i žensko«). Auktor prikazuje na plastičan način kako je Adam spoznao »svoj polovični bitak«.⁵³

⁴⁷ Usp. A. HESCHEL, *Chi*, s. 177-180. Isti auktor u drugoj knjizi piše da je subota »dan u kojem smo pozvani da se izdignemo kako bismo postali dionici onoga što je vječno u vremenu« (*Il Sabato-Rusconi Editore*, Milano 1972, s. 18).

⁴⁸ Usp. P. L. GARI, *Lo Spirito del Cristo risorto fattore di promozione umana secondo la letteratura Paolina*, u: B. Mariani (ur.), *La dignità*, s. 323 sl. – Slaveći subotu, Izraelci su se prisjećali dvaju važnih dogadaja: 1) oslobođenja iz Egipatskog sužanjstva (Pnz 5,15), 2) Božjeg počinka nakon šestodnevног stvaranja svijeta (Izl 20,11; usp. Post 2,1-3). Tu se istodobno nalazi utemeljenje toga važnog blagdana i njegovo teološko tumačenje. To bi trebao biti dan počinka u kojem se čovjek oslobada svih mogućih ropstava. U Izl 31,17 još jednom se obdržavanje subote utemeljuje s prizvonom na Post 2,3: »... a sedmoga je danu prestao raditi i odahnuo« (Izl 31,17). Tu se riječi *šabat* (otpočinuo) dodaje još i riječ *vajinafaš* (odahnuo). Iz ovog potonjeg dodatka izlazi kao da se Bog šestodnevnim radom iscrpio i treba odahnuti, oduševiti se, rekreirati se. Taj dan je »Bog blagoslovio« (Izl 20,11); to znači da ga je obdario posebnom životnom snagom koja čovjeka ospozobljava da primi, u tom ozračju počinka, svježinu i plodnost. Osim toga, Bog je i »posvetio« taj dan, razlučio ga od svih radnih dana. Makar su kršćani promijenili dan počinka, teološko značenje blagdana ostalo je isto. Sjećajući se u nedjelju Kristove pobjede nad smrću, kršćani bi se trebali osloboditi od svih ropstava i otuđenja.

⁴⁹ K. BARTH, *Dogmatique*, III/I, Geneve 1960, s. 205.

⁵⁰ ISTI, *Ondje*, s. 197.

⁵¹ C. WESTERMANN, *Genesis*, I, Neukirchen 1974, s. 221.

⁵² K. BARTH, *Dogmatique*, s. 198.

⁵³ ISTI, *Ondje*.

⁵⁴ Taj je izričaj više puta ponovljen na Seminaru koji je prije nekoliko dana održan u Beču na temu »Prepirke s feminističkom teologijom« (usp. AKSA-Zagreb, br. 4 -819- 31.1.1986, s. 30b).

Naime, i nakon što su mu sva druga stvorenja bila predstavljena, čovjek se osjećao osamljenim; on nije našao među životinjama pomoći kao onu koja bi ga izvela iz njegove duhovne osamljenosti (Post 2,20). Adam uviđa golemu razliku između sebe i životinja, između svoje i njihove naravi.⁵⁵ Nije našao među njima pravog sugovornika. Promatraljući ga tako osamljena, Bog izriče važnu antropološku tvrdnju: »Nije dobro da čovjek bude sam!« (Post 2,18). Odmah potom očituje i svoju namjeru: »Načiniti će mi pomoći kao što je on« (2,18b: ezer kenegdo). Nije riječ o bilo kakvoj pomoći ili pomoći koja bi se ograničavala na suradnju u fizičkim poslovima, ili samo na spolno upotpunjavanje (kao što je slučaj u Post 1,27), nego više o psihičkoj i moralnoj pomoći. *Kenegdo* znači zapravo izdignuti se, biti visok, vidljiv, tj. netko tko stoji ispred, kao dvojnik, kao sučelnik. Čovjek, da bi bio potpun, treba imati pravog sugovornika iste naravi s kojim će uspostaviti zajedništvo života i dijeliti zajedništvo čuvstava.

Subesjednička potreba ljudske naravi na vodoravnoj razini ostvaruje se bitno na dva načina: 1) preko spolnosti, 2) preko drugih mnogostruktih oblika ljudskog općenja. Oba biblijska izvešća o stvaranju čovjeka ističu da je čovjek stvoren kao jedinstvo koje uključuje bitno dvije sastavnice: »muško i žensko« (Post 1,27; usp. Post 2,18; 5,1). Tek združene zajedno te dvije sastavnice tvore čovjeka, ljudsku vrstu. To nedvosmisleno potvrđuje Post 5,1: »Kad je Bog stvorio čovjeka, napravio ga je na priliku svoju; stvorio je muško i žensko. A kad ih je stvorio, blagoslovi ih i nazva – čovjek«. Dakle čovjek se predstavlja u svojoj konkretnoj stvarnosti kao spolno biće (seksualno diferenciran), tj. urešena značajkama koje ga u obliku suodnosne i upotpunjujuće napetosti određuju prema drugima. Odatile proizlazi da Biblija vrednuje pozitivno ljudsku spolnost. Spolna označница ljudskog bića Božji je dar čovjeku; ona je uprogramirana u Božjim stvarateljskim planovima o čovjeku.⁵⁶ Ta stvarnost cijelovito prožima čovjeka: od ustroja njegovih stanica, preko njegove organske ubličenosti, sve do njegova duševnog i duhovnog života. Promatrati spolnost isključivo u biološkom ili razmnožavateljskom smislu, značilo bi nanijeti nepravdu njezinu cijelovito ljudskom značenju. Spolna označница ljudskog bića opći je temelj za međuljudske odnose, ali ne i jedini, makar i imao utjecaj na sve druge na različit način. Iz svega toga jasno proizlazi da je svaki odgojni program koji bi od čovjeka želio učiniti bespolno biće u protivnosti sa stvarateljskim Božjim naumima i, dosljedno tome, u protivnosti s ljudskim dostojanstvom.

Post 2,18-23 ističe sa svom jasnoćom upotpunjajući jednakost između čovjeka i žene. To dolazi do izražaja na dva načina. Prvo, Bog stvara čovjekovu družicu od samog čovjeka, a ne *ex novo*, da bi na taj način istaknuo tjesnu vezu između tih dvaju bića, istovjetnost njihove naravi, odnos jednakosti i solidarnosti koji između njih postoji. Sve to Adam nedvosmisleno izražava svojim radosnim uskljikom: »Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mojega!« (Post 2,23). Zapravo tim hebrejskim izričajem izražava se obično intimno srodstvo dvoje ljudskih bića (usp. Post 29,4; Suci 9,2; 2 Sam 5,1). Drugo, jednakost i komplementarnost muškarca i žene proiz-

⁵⁵ Usp. J. A. SOGGIN, *Osservazioni filologico-linguistiche al secondo capitolo della Genesi*, u: Bibl 44(1963)521-530.

⁵⁶ R. DAVIDSON, *Genesis, I-II*, s. 25-26; B. VAWTER, *Genesis*, s. 74.

lazi i iz imena koje se daje ženi: iša. To se ime na temelju etimologije, nadovezuje na ime čovjeka: iš.⁵⁷ Doslovce preveden, tekst bi glasio: »Čovječicom neka se zove, od čovjeka kad je uzeta!« (Post 2,23b). Dakle, jedno tijelo, jedna narav, jedno ime! Jasno, onda, da je svako podvajanje ljudi na osnovi spola protubiblijsko i stoga neosnovano. Dosljedno tomu, ni feministička ni maskulinistička teologija nemaju svoje uporište u Bibliji. Čovjek ne postoji ni samo kao muškarac ni samo kao žena, nego kao muškarac i žena. I jedni i drugi trebaju priznati svoj »polovični bitak«.

Čovjek je određen da ljubi drugog čovjeka, odnosno da mu bude pomoći kao što je on (Post 2,18.20). U skladu s tim treba da se ureduju međuljudski odnosi. Prvotni odnos Adama i Eve (Post 2,18-23) može poslužiti kao prauzor ispravnog odnosa s drugim čovjekom. A taj se odnos opisuje u Bibliji kao odnos nepatvorene ljubavi i međusobne pomoći. Tek nakon grijeha taj ispravni odnos bio je poremećen; umjesto ljubavi i međusobnog pomaganja čovjek počinje »gospodariti nad ženom« (Post 3,16). To gospodarenje prikazuje se kao obezvrjedenje u odnosu na iskonsko stanje jednakosti i ljubavi. Takav postupak ne odgovara čovjekovu određenju; on je u protivnosti s ljudskim dostojanstvom i dovodi do obostranog unesrećenja (usp. Prop 8,9).⁵⁸ Čovjek je ovlašten da podvrgne sebi sva ostala stvorenenja (Post 1,28). Samo čovjek sam ne smije nikada postati predmet podvrgavanja (Post 9,6; usp. Mt 20,25-28). Svakoga čovjeka Bog je htio radi njega samoga. Dosljedno tomu, nitko se ljudskim bićima ne smije služiti kao sredstvima. Gospodarenje čovjeka nad čovjekom i instrumentaliziranje drugih ljudskih bića nagrduje sliku Božju u čovjeku. To je protubožanska rabota.

Biblijска objava daje nam naslutiti »da postoji sličnost između jedinstva božanskih osoba i jedinstva sinova Božjih u ... ljubavi.⁵⁹ Ta sličnost jasno pokazuje da čovjek ... ne može potpuno naći sebe osim po iskrenom darivanju samoga sebe« (GS, 24). Jasno je onda da će u Bibliji osnovno načelo za ravnanje međuljudskih odnosa biti zakon ljubavi: »Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe!« (Mt 22,39; usp. Lev 19,17; sl.; Izl 23,4 sl.; 1 Iv 4,20; Rim 13,9-10). Uz ljubav prema Bogu, to je »najveća i prva zapovijed. ... U tim dvjema zapovijedima stoji sav Zakon i Proroci« (Mt 22,38-40). Tek u ljubavi čovjek se razotkriva, počinje spoznavati svoje vlastite mogućnosti u krugu zajednice u koju je uklopljen. Dok su u ljubavi svi sluge jedni drugima, nitko nije gospodar.⁶⁰ Nastojeći ucijepiti u srca ljudi to biblijsko načelo ljubavi, po kojem su svi sluge jedni drugima, Crkva je daleko više utjecala na očovječenje međuljudskih odnosa od zagovornika klasne borbe.

⁵⁷ Usp. E. TESTA, *Genesi*, s. 293; B. VAWTER, *Genesis*, s. 75; H. W. WOLFF, *Antropologia*, s. 125.

⁵⁸ Po Bibliji monarhija se u Izraelu raspala zbog toga što je kralj želio učiniti robovima ljude Izraela, jer nije poštivao njihovu slobodu. Tko lišava svoga bližnjega vlastite slobode, taj potkapa i svoje vlastite temelje. Čovjek koji želi potvrditi samoga sebe na ručun drugih, krahiraće. Sluga Jahvin u Deuterokajziji pokazuje da je put uživsenja put služenja i ljubavi (usp. H. W. WOLFF, *Antropologia*, s. 252-254).

⁵⁹ Isus u Ivanovu evaneliju predlaže taj božanski trojstveni život kao uzorak ljudskog suživljenja. Prosi od Oca da svi ljudi »budu jedno ... kao što smo i mi jedno« (Iv 17,21-22).

⁶⁰ Sv. AUGUSTIN, *De civ. Dei*, 19,15: CCh 48,682-683. Drugdje u istom duhu piše: »Servum te caritas faciat, qua liberum te veritas fecit« (*In Ps 99,7*: CCh 39,1397).

Iz biblijske antropologije jasno proizlazi da je čovjek bitno društveno biće; odnos s drugim ljudima njegova je ontološka sastavnica; bez tog odonosa on se ne može ostvariti kao čovjek. Tek u zajedništvu s drugima čovjek se ostvaruje u punini. To su dobro uočili i naglasili Oci II. vatikanskog sabora kad su napisali: »Čovjek je naime po svojoj najdubljoj naravi društveno biće i bez odnosa s drugima ne može ni živjeti ni razviti svoje sposobnosti« (GS,12).⁶¹ Za čovjeka *biti* znači *biti zajedno* s drugim ljudskim bićima. Njegovo je postojanje supostojanje. Ljudska osoba je bitno vez, odnos, društvena uloga. Dosljedno tomu, bit ćemo više mi sami što se više naše »ja« odriče samog sebe u naporu velikodušnosti da se podari drugima. Kad se promatra u tom svjetlu, definicija čovjeka kao *individuum* – koji je zatvoren u se, samostojan, samodostatan – potpuno je netočna. Kao slika Božja čovjek može živjeti normalno i sretno samo u pluralu. A samo dar Duha Božjega može ljudi osposobiti za takav način života, za puninu zajedništva.

Po Bibliji ne samo da smo dužni poštivati druge osobe, nego smo obvezni i na solidarnost, tj. na međusobnu suradnju. Ako svatko od nas ima pravo naći u drugima ono što mu je potrebno da razvije samog sebe, onda ima i dužnost da pridonese razvoju drugih. Ta prava i dužnosti nalaze potonju potvrdu, na kršćanskoj razini, u zakonu ljubavi. Evandeoska zapovijed ljubavi odgaja i potiče čovjeka u tom smjeru (usp. Iv 13,34); obvezuje nas da ljubimo jedni druge kao što je nas ljubio Krist. Dakle, potpuni razvoj čovjeka zahtijeva od pojedinca da se on stavi u službu drugih, ali i da buđe potpomognut od drugih.

3. Čovjek je središte i smisao svijeta i kao takav gospodar stvorenja

Ta je misao lijepo i nedvosmisleno izražena u *Gaudium et Spes* gdje čitamo: »Po gotovo isotm uvjerenju vjernika i nevjernika sve na zemlji treba biti uređeno prema čovjeku kao svom središtu i vrhuncu ... Sveti pismo, naime, uči da je čovjek stvoren na sliku Božju ... da je od njega postavljen za gospodara nad svim zemaljskim stvorenjima, da njima upravlja i njima se služi slaveći Boga« (GS,12).

a) *Središte i smisao svijeta* – Očito je da nam biblijska objava nudi antropocentrično shvaćanje stvorene stvarnosti. Čovjek se tu prikazuje kao »smisao svijeta«.⁶² On je »na zemlji jedino stvorenje što ga je radi njega samoga Bog htio« (GS,24). Sve ostalo ima cilj da učini ljudski život ovdje na zemlji ljepšim i privlačnijim. Zparavo, u biblijskom izvješću o stvaranju čovjeka i svijeta neljudska stvorenja nikada se ne promatraju sama za sebe, nego uvijek u odnosu na čovjeka, podređeno njemu. Dovoljno je samo

⁶¹ Ta misao je jako prisutna i naglašena u saborskim dokumentima. Tako u GS,25 čitamo: »Društveni život, dakle, nije čovjeku nešto pridodato ... On u povezanosti s drugima, uzajamnim uslugama i dijalogom s braćom razvija svoje sposobnosti i može odgovoriti svome pozivu. – Tu označku ljudskog bića naglašavao je i Feuerbach. Značajne su u tom pogledu njegove riječi: »Potrebna su dva čovjeka da se rodi život čovjeka – kako fizički tako duhovni« (L. FEUERBACH, *Grundsätze der Philosophie der Zukunft*, s. W. Bd. II, s.304).

⁶² W. KERN, u: *Mysterium salutis*, IV, s. 187; usp. G. von RAD, *Genesi*, I, Brescia 1972, s. 68-69.

jednom pročitati to izvješće da se uoči taj čovjekov povlašteni položaj u svijetu (usp. Post 1,20-30; 2,4-25). Čitavi sastav ide za tim da istakne čovjekovu izuzetost i nadmoćnost u odnosu na sva druga stvorena. Na taj način promiče i brani posvemašnu sveopću prednost ljudske osobe među stvorenjima. Sva su ostala stvorena tu radi njega, da mu služe, a ne da on njima služi i bude podređen.⁶³ To gledanje uključuje čitavu jednu filozofiju socijalne ekonomije koja će se razviti u židovstvu i kršćanstvu, baštinicima biblijske religije i braniteljima ljudskog dostojanstva protiv svjetonazora i sustava koji su na bilo koji način željeli čovjeka instrumentalizirati.⁶⁴

Iz svega onoga što smo gore rekli jasno proizlazi da se nijedna ljudska osoba ne smije upotrebljavati kao sredstvo, tj. svoditi se na objekt bilo koje druge stvorene stvarnosti, pa bio to i drugi čovjek ili država. Budući da je svaki čovjek svrha u sebi samom (subjekt), svaka instrumentalizacija ljudske osobe u izravnoj je protimbi sa stvarateljskim Božjim naumima o čovjeku i time u protivnosti s ljudskim dostojanstvom.

b) *Određen je da bude gospodar svoj zemlji* – Dok je prema mitovima Bog stvorio čovjeka radi svojih vlastitih interesa, kao svoga roba, knjiga Postanka tvrdi da ga je stvorio kao svoga sugovornika i odredio da bude gospodar svim zemaljskim stvorenjima (Post 1,26-27). Jedan od važnih Božjih naloga čovjeku jest i taj da »sebi podloži zemlju« (Post 1,28). To već jasno pokazuje čovjekovu nadmoćnost i samostojnost u odnosu na ostala stvorena. U toj čovjekovoj ovlasti i sposobnosti, kako smo gore već istaknuli, svećeničko izvješće vidi izraz čovjekove bogosličnosti (Post 1,26,28). Bog je čovjeka obdario takvom duhovnom i razumskom sposobnošću da je on kada prodirati u otajstva stvorenoga svijeta i ovladavati njime. Ta čovjekova nadmoćnost dolazi do izražaja i time što čovjek nadijeva imena životinjama i drugim stvorenjima. Po biblijskom shvaćanju to je izraz čovjekove nadmoći i određene spoznaje tih stvorenja kojima on daje ime.⁶⁵ Ako je čovjek određen da bude gospodar ostalim stvorenjima, on radi protiv svojega dostojanstva svaki put kad dopusti da ta stvorenja nad njim vladaju.⁶⁶ U protivnosti je s tim Božjim nalogom i stanje u kojem čovjek postaje rob mita tehnike. Čovjek bi, u skladu sa stvarateljskim Božjim naumima, o njemu, morao uvijek i svugdje ostati gospodar i subjekt u odnosu na ostala stvorenja.

U Post 1,26 Bog ovlašćuje čovjeka da bude gospodar životinjama i svoj zemlji; u Post 1,28 daje mu nalog da podloži sebi zemlju; u Post 2,5,15 čovjek prima zadatak da »obrađuje i čuva« vrt zemaljski u koji ga je Bog postavio. Kada je jednom stvoren svijet bio ustupljen čovjeku kao dar, gospodarenje i ovladavanje njime, njegovo obrađivanje i čuvanje postaju zadatak čovjekova života. Izvršavanje tih zadataka pričinjat će čovjeku užitak, ali samo dok ih bude izvršavao unutar granica koje mu je Bog postavio. Rad se ovdje proma-

⁶³ S tog stajališta Isus polazi kad se obara na robovanje *Mamoni*. On ne osuđuje materijalna dobra kao takva i njihovu upotrebu; u stvari ta su dobra u izvještajima o stvaranju izričito i opetovano kvalificirana kao dobra. Tu se osuđuje robovanje i služenje tim dobrima. Umjesto da ona služe čovjeku, kako je Bog to odredio, čovjek počinje služiti njima.

⁶⁴ usp. E. TESTA, *Genesi*, s. 291.

⁶⁵ Po biblijskom shvaćanju ime je izraz same stvarnosti.

⁶⁶ Usp. H. W. WOLFF, *Antropologija*, s. 289.

tra kao bitna sastavnica čovjekova postojanja. Život bez rada ne bi bio život dostojan čovjeka. Dosljedno tomu, uskraćivanje rada napad je na čovjekovo dostojanstvo. Ne samo da čovjek radom pribavlja potrebna sredstva za život, nego on preko rada razvija i svoje stvarateljske sposobnosti i tako se ostvaruje kao čovjek.⁶⁷ Iz svega toga proizlazi da rad kao takav ne tvori prokletstvo za čovjeka; prokletstvo uključuje samo trud i muku koji su s radom povezani poslije grijeha.

U Adamu su svi ljudi primili nalog da vrše *sveti posao*, tj. da nastave stvarateljsko djelo Božje – dovodeći ga do njegove punine⁶⁸ i čuvajući ga, tj. ne iskvarujući ga grijehom (Post 3,17; Rim 3,20).⁶⁹ To je Božji nalog da se svijet cijivilizira. Čitava ljudska povijest i svi ljudski napor imaju se odvijati pod tim znakom, u vidu ostvarivanja te Božje zapovijedi.⁷⁰ Znači da čovjek u svijetu nije oslobođen odgovornosti; naprotiv, on je pozvan na odgovorno suradništvo s Bogom za svoje vlastito spasenje, za spasenje drugih ljudi i za dovršavanje svijeta koji je Bog stvorio. Zapravo, prema biblijskom shvaćanju Bog je svijet stvorio, ali ga nije dovršio. Čovjek je pozvan na suradnju u tom dovršavanju. Dosljedno tomu, posve je u skladu s biblijskim gledanjem »da se ljudskom naporu pripše nutarnja vrijednost kao postupnom izgraditelju prema konačnom cilju«.⁷¹ Jasno je onda da se biblijska religija ne smije optuživati kao čista transcedencija, kao bijeg iz svijeta.⁷² Kako vidimo, ona je i te kako zainteresirana i za ovaj svijet! Propovijeda i potiče da čovječanstvo može i mora sve više učvršćivati svoje gospodstvo nad stvorenim svijetom i uspostavljati takav ekonomski i socijalni poredak da sve bolje služi čovjeku.

U biblijskom shvaćanju, koje smo gore iznijeli, svijet je očito demitiziran. Ne postoji nikakva božanska zemlja ili božansko biće, nešto gdje čovjek ne bi smio pristupiti, što ne bi smio taknuti i istraživati, nešto što bi bilo izuzeto od njegove vlasti. Sva su stvorenja dostupna čovjeku; on ima od Boga ovlast da ih podvrgne sebi na službu!⁷³ Ovdje treba naglasiti da se ta ovlast ne ograničava samo na pojedine ljude ili posebne kategorije ljudi, nego da se proteže na sve ljude bez izuzetka. Nitko od ljudi ne smije biti isključen od te vlasti. Tu ima svoje izvorište osvjedočenje, koje svakim danom postaje

⁶⁷ U tom svjetlu treba promatrati današnji teški problem svjetske nezaposlenosti; ostati samo na razini ekonomske problematike, znači ne uvidjeti težinu tog suvremenog problema. »Radnici i seljaci hoće ne samo da zaraduju ono što im je nužno za život nego želete da u radu razvijaju svoje osobne vrijednosti« (GS,9).

⁶⁸ Evo kako sv. Augustin tumači narav i svrhovitost ljudskog rada: »Nije postojala tegoba napora, već radost volje, budući da su se stvari koje je Bog stvorio, uz pomoć ljudskog rada, pojavile u radosnjem i plodonosnjem izdanju, tako da sami Stvoritelj bude obiljnije hvaljen« (*De Gen. ad litt.*, VIII, 8: PL 34,379).

⁶⁹ Ovdje se može vrlo lijepo ukloniti teški suvremeni problem ekologije ...

⁷⁰ Post 1,28 prima u Mt 28,18 sl. novo eshatološko tumačenje; uskrslii Krist daje nalog svojim učenicima: »Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji. Idite i učinite mojim učenicima sve narode«.

⁷¹ S. M. GONZALES-RUIZ, *Il Cristianesimo non è un' umanesimo*, Assisi 1972, s. 162.

⁷² Još je neosnovanje ako se taj prijekor upravlja kršćanstvu, koje je bitno religija utjelovljenja, utjelovljenog Boga. Time je ovaj svijet rehabilitiran i posvećen. Njegova vrijednost ima tu najdublje utemeljenje.

⁷³ Nije slučajno, stoga, da je znanstveni i tehnički napredak imao najpovoljnije tlo u civilizacijama gdje se Biblija snažno udomila.

sve proširenije, tj. da se materijalna dobra ovoga svijeta i »blagodati civilizacije mogu i moraju protegnuti stvarno na sve« (GS,9). Uskraćivanje tog prava, na bilo koji način, u protivnosti je s Božjim odredbama i narušava dostojanstvo čovjeka. Tu su i potlačeni i tlačitelji jednako ugroženi.⁷⁴ Iz svega toga proizlazi da i siromaštvo, kao nedostatak materijalnih dobara, treba osuditi i da treba svim silama nastojati da se ono ublaži i dokine. Kult siromaštva kao takvoga značio bi napad na ulogu koju je Bog povjerio čovjeku u razvoju i podvrgavanju stvorenog svijeta. Cjelokupni ljudski život odvija se pod izborom: gospodariti ili biti podvrgnut gospodarenju. U odnosu na materijalna dobra pozvani smo da budemo gospodari.

4. Biće obdareno odgovornom slobodom

Dok je Barth tumačio čovjekovu sličnost s Bogom poglavito u smislu subesjedništva i odnosnosti ljudskog bića, Brunner tu sličnost vidi u prvom redu u čovjekovoj slobodi i odgovornosti.⁷⁵ Po njemu sposobnost slobodnog odlučivanja i samoodređenja »tvori dio čovjekove biti«.⁷⁶ Bog je želio čovjeka kao biće koje će biti sposobno dati slobodni odgovor na Božji pokret otvaranja prema njemu. U toj sposobnosti on vidi najsnažnije očitovanje čovjekove sličnosti s Bogom.⁷⁷ To je jedino biće koje je Bog učinio dionikom svoje slobode u ovom svijetu. Ta sposobnost izdvaja i razlučuje čovjeka od ostalih stvorenja. Dok se sva ostala zemaljska stvorenja vladaju po slijepom nagonu ili gonjena nuždom prirodnog zakona, čovjek posjeduje slobodnu volju. U njega dosljednost s vlastitom naravi, kako je već naglašavao E. Kant, ne raste spontano nego mu se nameće kao prva od njegovih dužnosti. On je jedino biće u ovom svijetu koje ima povijest – ukoliko izgrađuje samoga sebe; on u toj izgradnji može i promaštiti i stoga je odgovoran za svoj razvoj. Da je to tako s čovjekom, nedvojbeno potvrđuje Biblija. Zapravo, kad čovjek ne bi imao sposobnost da slobodno odlučuje, onda Božja zapovijed u Post 2,16-17, spomenuta potom više puta u izvješću o grijehu i kazni (Post 3,1-23), ne bi imala nikakva smisla. Čovjek, dakle, otkriva opstojnost svoje slobode i time što se on proglašava odgovornim za svoju vlastitu sudbinu (usp. i Pnz 11,26-28).⁷⁸ A odgovorno može biti samo slobodno biće (usp. Post 4,6-7). Očito, biblijska je religija od samog početka duboko osvijedočena da o toj čovjekovoj sposobnosti slobodnog odlučivanja i samoodređenja ovisi sav potonji razvoj ljudske povijesti⁷⁹ i povijesti spasenja. Sve nas to obvezuje da podrobnije raspravimo o toj važnoj sastavnici ljudskog dostojanstva. Upoznat ćemo ukratko narav i svrhu ljudske slobode, njezin odnos s normama božanskog zakona i odgovoriti na pitanje kako čovjek može istodobno biti poslušan i slobodan.

⁷⁴ Tu se nalazi temelj čiste kritike u Starom zavjetu protiv tlačitelja i izrabljivača. Tako Sirah piše: »Ubija bližnjega tko mu otima hranu, i prolijeva krv tko radniku uskraćuje plaću« (Sir 34,22).

⁷⁵ Usp. E. BRUNNER, *Dogmatique*, II, Geneve 1965, s. 61-75.

⁷⁶ ISTI, nav. dj., s. 68.

⁷⁷ Isti, nav. dj., s. 70. I ovi II. vatikanskog sabora vide u slobodi »izuzetan znak Božje slike u čovjeku« (GS,17).

⁷⁸ Tu čitamo ove važne riječi: »Gledajte! Nudim vam danas blagoslov i prokletstvo: blagoslov, budete li slušali zapovijedi Jahve, Boga svoga, koje vam danas dajem; a prokletstvo, ne budete li slušali zapovijedi Jahve, Boga svoga, nego sadete s puta koji vam danas određujem« (Pnz 11,26-28).

⁷⁹ Zapravo, »Bog je htio ostaviti čovjeka u ruci vlastite odluke« (GS,17).

a) *Narav i cilj ljudske slobode* Iz biblijskih izvješća jasno proizlazi da ljudska sloboda nije apsolutna (usp. posebno Post 3,1-23). Ona ne uključuje potpunu autonomiju od Boga. To je stvorena i stoga relativna sloboda. Uronjena je u polarnost *dobro-zlo* i pozvana da se na tom području slobodno odluči. Bog je, dakle, čovjeku otkrio »dobro i zlo« (Sirah 17,7), tj. ono što je u skladu s njegovim određenjem i ono što mu se protivi. Time ipak nije digao čovjekovu slobodu. Pokazavši mu put autentičnog ostvarenja, Bog ga poziva na slobodnu suradnju u njegovu vlastitom ostvarivanju ili spasenju. Drugim riječima, to znači da je čovjekova sloboda pozvana na poslušnost. U tom biblijskom promatranju čovjekovo potpuno ostvarenje i njegova ovisnost o Bogu idu zajedno; zapravo, povezano s Bogom jamstvo je istinskog čovjekova dobra i ispravne ljudske autonomije. Sve nam to jasno pokazuje da se sloboda ne smije promatrati kao vrijednost koja bi bila svrha samoj sebi, kako to neki misle; ona je samo sredstvo koje treba biti u službi osobe, tj. njezina istinskog ostvarivanja.

Sloboda, za koju nas Biblija uči i uvježbava, jest sloboda odlučivanja za dobro. To isključuje slobodnjaštvo bez zakona. Tom biblijskom tumačenju slobode protive se različita nastojanja suvremene filozofije koja zastupaju mišljenje da čovjek može biti istinski slobodan samo uz uvjet da se zaniječe Bog. Dakle, u njihovu tumačenju ateizam se predstavlja kao pretpostavka čovjekova dostojanstva. Po njima, smrt Boga i prevladavanje religije nužni su preduvjeti da bi čovjek mogao doći do svoje slobode, do svoje autonomije, tj. da postane punoljetan. Tako F. Nietzsche veli da Bog treba umrijeti kako bi čovjek mogao živjeti.⁸⁰ N. Hartmann drži da su moralna sloboda i religija protuslovne, nespojive. Pripustiti Boga, veli on, znači pripustiti Providnost koja sve predviđa, predodređuje, a time se sama od sebe ništi sloboda koja se nalazi u osnovi moralnog života. Po njemu, dakle, iza etičkih vrijednosti ne smije stajati nikakava transcendencija, nikakav božanstki auktoritet.⁸¹ I. J. P. Sartre nalazi u čovjeku kao posve slobodnom biću motiv za nijekanje Boga. Po njemu je egzistencijalizam kao humanizam nužno ateizam.⁸² Taj ateistički svjetonazor ima čovjeka kao svoj temelj, svoje središte i svoj vrhunac; brani posvemašnji i sveopći primat ljudske osobe. U konačnici, čovjek je po njima apsolutni zakonodavac samom sebi, samostojno mjerilo dobra i zla, neovisno o bilo kojem i bilo kakvom transcedentnom auktoritetu. Apsolutizirajući tako ljudsku slobodu, oni počinjaju isti grijeh koji su počinili praroditelji. U tom se stavu krije želja da postanu »kao bogovi« (Post 3,5), tj. da jedu »sa stabla spoznanja dobra i zla« (Post 2,17; usp. 3,5 i 3,12); konkretnije rečeno, želete sami, neovisno o Bogu ili protiv njegovih odredaba, određivati što je zlo i što je dobro. U tome se krije bit istočnog grijeha i osnovni grijeh suvremenog čovjeka. To je razlog zašto se želimo malo posebniye zaustaviti na toj problematici.

b) *Apsolutizacija ljudske slobode* Opis prvoga ljudskog prekršaja tvori biser knjige Postanka. Pri povjedač se tu bavi problemom zla u svijetu koji je

⁸⁰ F. NIETZSCHE, *La gaia scienza*, Milano 1965, s. 192 sl. ISTI, *Cosi parlo Zarathustra*, Milano 1973, s. 348.

⁸¹ N. HARTMANN, *Etica*, III, Napoli 1972, s. 239 sl.

⁸² Usp. J. P. SARTRE, *L'existentialisme est un humanisme*, Paris 1943, s. 21 sl. i 65 sl.

Bog stvorio. Uzima ljudsku odgovornost s velikom ozbiljnošću. To izvješće (Post 3,1-24) nije neka stara priča, nego stvarnost koja se uvijek iznova ponavlja, napast s kojom se suočava i čovjek današnjice. Pokušat ćemo, stoga, ukratko iznijeti u čemu naš auktor vidi bit tog grijeha.

Pošto je postavio čovjeka u zemaljski vrt, Bog mu izdaje slijedeću zapovijed: »Sa svakoga stabla u vrtu slobodno jedi, ali sa stabla spoznaje dobra i zla da nisi jeo! U onaj dan u koji s njega okusiš, zaciјelo ćeš umrijeti!« (Post 2,16-17). Tu nije riječ o nekakvu hirovitom testiranju sa strane Svevišnjega. Staro je osvjedočenje, kako čitatelja tako i tumačitelja ovog mjesta, da je s tim »stablu spoznaje dobra i zla« povezano važno moralno pitanje.⁸³ O čemu je, zapravo riječ?

Moguće je izričaj »dobro i zlo« uzeti kao hebrejsku jezičnu osobitost u kojoj se oprečni nazivi upotrebljavaju da bi se izrazila misao cjeline (usp. Post 24,50; 25,27). Ako bismo taj izričaj preveli u jednostavniji jezik, on bi značio »spoznaja svega«. Znači da bi se u tom slučaju grijeh sastojao u tome što su praroditelji težili da postanu sveznajući. Božjom zapovijedi čovjek je opomenut da je on podložan određenim ograničenjima; konkretnije, rečeno mu je da nije ni svemoćan ni sveznajući. Drugim riječima, pozvan je da prizna svoju ovisnost o Bogu.⁸⁴ Prekršajem te Božje zapovijedi čovjek odbacuje svoju stvorensku ovisnost o Bogu i proglašuje se potpuno samostojnjim. Pod utjecajem Zloga, dakle, on je želio protegnuti svoju moć i znanje izvan okvira koje mu je Bog postavio u svojim stvarateljskim planovima. Težio je k potpunoj neovisnosti. Tu ima svoje polazište trajna čovjekova napast »titaničma«.

Židovska i kršćanska egzegeza vidjela je bit Adamova grijeha u svojatanju religiozne i moralne autonomije. Božja zapovijed u Post 2,16-17 (usp. 3,5 i 3,22) želi naglasiti da je Bog sebi pridržao autonomiju moralnog zakona. Dručki rečeno, samo on ima vlast odrediti što je dobro i što je zlo. Čovjek je pozvan da na tom području usvoji Božji pravorijek. Tko to učini i živi u skladu s tim uputama, taj će imati pristup k »stablu života« (Post 3,22.24; Izr 1-9). Tko odbaci taj Božji zakon i stvori svoj vlastiti, taj će »zaciјelo umrijeti« (Post 2,17). Dakle, Bog je ostavio čovjeku mogućnost da bira između posluha i neposluha, između života i smrti (usp. takoder Pnz 30,15-20). Pod utjecajem i poticajem Zloga čovjek se odlučio na odbacivanje moralne podložnosti Bogu; želio se dokopati povlastice potpune moralne autonomije, tj. da postane svoje vlastito mjerilo dobra i zla (Post 3,1-24), umjesto Boga i protiv Boga (antitheos); proglašuje se slobodnim da radi sve što želi (panurgia).⁸⁵ U tom smislu tumači bit Adamova grijeha židovski pismoznanac i filozof Filon. To je tumačenje, u bitnim crtama, prihvatala i kršćanska egzegeza. Tako sv. Augustin veli da se grijeh prvog čovjeka sastojao u tome što je on želio biti »načelo sebi samom« ostavljajući ono

⁸³ Usp. B. VAUTER, *Genesis*, s. 70 sl.

⁸⁴ Usp. R. DAVIDSON, *Genesis*, 1-11, s. 35 i 46.

⁸⁵ FILON ALEKSANDRIJSKI, *De opif.*, 153-154; ISTI, *Leg. All.*, I, 65. Bog takvom čovjeku upravlja oštru prijetnju preko Izaije proroka: »Jao onima koji zlo dobrom nazivaju, a dobro zlom, koji od tame svjetlost prave, a od svjetlosti tamu, koji gorko slatkim čine, a slatko gorkim!« (5,20).

načelo kojemu treba prionuti svaki duh«.⁸⁶ U biti isto tumačenje ali ponešto drukčije oblikovano, susrećemo i u sv. Tome. On piše: »Prvi je čovjek sagriješio poglavito time što je želio ... odrediti, *snagom vlastite naravi*, što je za nj dobro a što zlo.⁸⁷ U kojem se konkretnom slučaju ta odluka očitovala, danas više ne možemo sa sigurnošću utvrditi. Međutim, to je »drugotno u odnosu na grijeh duha koji smo gore definirali i koji daje težinu tom potezu«.⁸⁸

Kada se čovjek zadubio u svoje stanje, poslije nego je odbacio Boga kao svoje uporište i osmišljenje i njegov zakon kao putokaz istinskog ostvarenja, on uvida da ga to nije učinilo većim i obogatilo; nije postao »kao bog«, kako mu je to napasnik obećavao. Naprotiv, osjeća da ga je taj čin strahovito osiromašio. Na taj je način razrušio čvrste temelje na kojima je počivalo njegovo dostojanstvo. U tom izdanju on se stidi sam sebe. Uviđa i priznaje svoju golotinju bez Boga.

c) *Ljudska sloboda i norme božanskog zakona* – Božanska objava ne ide u prvom redu za tim da priopći čovjeku nove apstraktne spoznaje o Bogu i svijetu, već da mu pokaže put kojim treba ići ukoliko želi ostvariti svoje najdublje životne težnje. Zapravo, svrha je objave spasenje, tj. puno ostvarenje samih sebe. A Bog, koji je čovjeka stvorio i odredio mu cilj, najmjerodavniji je da mu pokaže i put istinskog ostvarenja. U tu svrhu on mu od samog početka (Post 1,27 sl.) upravlja upute svojega zakona. Te upute stavljaju čovjeka pred dva puta: put dobra i put zla, put života i put smrti, put ostvarenja i put raščovječenja, put blagoslova i put prokletstva (usp. Pnz 11,26-28). Svjesni svega toga, starozavjetni pisci pjevaju pohvale zakonu Božjem koji čovjeku otvara pristup k stablu života (Izr 1-9; Iz 65,17-25 LXX). Zahvaljujući tim uputama Izrael se smatrao povlaštenim narodom: samo je on imao Boga kao odgojitelja i vodu. R. Eleazar drži da samo Tora (= zakon Božji) može čovjeka sposobiti za istinsko očovječenje. U tom duhu piše: »Gdje nema Tore, nema ni uljudbe«.⁸⁹ Opsluživanje toga zakona čini čovjeka čovječnim, velikim i uistinu slobodnim. Jednostavno, živjeti u skladu s tim uputama Božjim znači živjeti u skladu sa svojim ljudskim dostojanstvom. Ako je sve to istina, onda čovjek kraljuje tek onda kad se pokorava Bogu i njegovu zakonu.

Božje zapovijedi nisu samovoljni i hiroviti Božji nalozi; one imaju u ljudskom životu objektivnu utemeljenost. Jer su nadahnute ljubavlju i jer poštuju objektivnu logiku ljudske dobrohotnosti; moralne obveze nisu nipošto ropstvo nego nešto što nas uzvisuje i oslobađa, nešto što nam pomaže da ostvarimo sami sebe. Stoga, živjeti po tim uputama znači živjeti u skladu s unutarnjim zahtjevima istinske slobode. U tom biblijskom promatranju Božji se zakon shvaća kao ispravna kanalizacija ljudske slobode, kao putokaz njezina istinskog oživotvorivanja. Dakle, ljudska je sloboda

⁸⁶ Sv. AUGUSTIN, De Civit. Dei, 14,14: »... deserto eo eni debet animus adhaerere principio, sibi quodam modo fieri atque esse principio.«

⁸⁷ Sv. TOMA, Sum. theol., II-II, q.163,a.2: »... ut scilicet, per virtutem propriae, determinaret sibi quid esset bonum et quid malum ad agendum.«

⁸⁸ R. D. VAUX, u: RB 56 (1949), s. 306.

⁸⁹ Pirké Abot 3,12.

pozvana da se podvrgne istini moralnog dobra. To je priznanje u kojem sloboda prihvata da umre svojoj apstraktnoj svemogućnosti i autonomiji, da bi živjela istini pravih ljudskih vrijednosti; to je ono što Roquérl zove pashalnom liturgijom istinskog dobra.⁹⁰ Sve nam to jasno pokazuje da podvrgavanje ljudske slobode zahtjevima istinskog dobra može ići zajedno s čovjekovom autentičnošću i kreativnošću, tj. može biti čimbenik ljudskog rasta, a ne nešto što ga otuduje.

Božanski nas zakon odgaja za zajedništvo i ljubav, za slobodu od ropstva grijeha, za prikazivanje i oživotvorivanje vrijednosti moralnog reda. Međutim, pod utjecajem Žloga »izloženi smo ... napasti da smatramo kako su naša osobna prava samo tada potpuno sačuvana kad smo oslobođeni od svake norme božanskog zakona. No tim se putem dostojanstvo ljudske osobe nikako ne spasava, nego dapače gubi« (GS,41). Čovjek je slobodan da na području dogme i morala postane svojom vlastitom »normom« odbacujući zakon i riječ Božju. Međutim, cijena tog odbacivanja je strašna: smrt i nered (Post 2,17; 1 Sam 15,22; Iz 14,14: Jer 2,5-20, itd). Adam je, pošto je odbacio Boga i njegov zakon, iskusio te posljedice na vlastitoj koži: sklad ljudskog para ugrožen je (Post 3,12.16), medusobna ljubav pretvara se u odbojnost (4,7-8), priroda postaje neprijateljska prema svom gospodaru (3,15.17-18). Svjestan svega toga, Pavao piše svojim Korinćanima: »Sve je slobodno! Ali sve ne izgrađuje. Sve je dopušteno! Ali sve ne saziduje« (1 Kor 10,23-24; Ga 5,13). Dakle, nije svaki izbor slobode istinski sukladan s čovjekovom temeljnom težnjom za dobrom i srećom; nije svaki ljudski čin kadar da dovede čovjeka do njegova istinskog ostvarenja. Stavljeni na područje objektivne polarnosti *dobro – zlo, konstruktivnost – destruktivnost*, ljudska je sloboda podložna i mogućnosti negativnoga. Dok poslušnost Božjem zakonu ima oslobođajući značaj, jer je sukladna s najistinskim čovjekovim težnjama, grijeh ga zarobljuje i blokira jer je neprijateljska sila koja ga sili da čini ono što u dubinama svoga bića odbija (Rim 7,14-20). Dosljedno tomu, »grijeh umanjuje samoga čovjeka sprečavajući ga da postigne svoju puninu« (GS,13). U tom promatranju kazna ima prije svega značenje promašaja,⁹¹ prije nego samovoljne kazne. Zloupotrebjavajući slobodu, čovjek se može pretvoriti od »slike« Božje u »sliku« sotone. U čovjekovoj slobodi nalazi se njegova veličina, ali istodobno i mogućnost tragedije!

d) *Poslušnost i sloboda* – Na koji način čovjek može biti poslušan i istodobno ostati sloboden? To je pitanje na koje želimo ovdje ukratko odgovoriti.

Bog svoju volju ne nameće čovjeku prisilno. On ga poziva na slobodnu suradnju. Ide dotle da veže uspjeh ili neuspjeh svojih planova uz čovjekov slobodni odgovor. Bog ne traži od čovjeka ropsko opsluživanje, nego slobodni pristanak, dostojanstvenu i radosnu poslušnost. Čovjek se u Bibliji prikazuje kao slobodni Božji sugovornik, sudrug u Savezu. Zapravo, narod je pozvan da slobodnom odlukom prihvati ponuđeni Savez (Izl 24 i 34). Posrijedi je, dakle, sinovska poslušnost, a ne ropsko podvrgavanje (Pnz 32).

⁹⁰ Pf. ROQUÉRL, *Esperienza del mondo, esperienza di Dio?*, Torino 1972, s. 158.

⁹¹ Grijeh na hebrejskom i znači »promašiti cilj«.

Tu čovjek prihvata Boga i njegov zakon iz unutarnjeg osvjedočenja i to kao otajstvo milosti i spasenja. Doduše, i to podvrgavanje uključuje stanovito odricanje, umiranje samom sebi. Međutim, to se umiranje ne smije shvatiti kao umanjenje čovjeka, kao osiromašenje njegove osobe. To je žrtva koja nas stavlja u zajedništvo ljubavi s Bogom i s bližnjim, i na taj način obogaćuje i upotpunjuje osobu. U tom svjetlu biblijske moralne obveze ne promatraju se više kao mučno i nasilno podvrgavanje nekoj izvanjskoj prisili, nego kao nutarna logika ljubavi, kao slobodno prianjanje i odlučivanje za dobro. Ezekijel i Jeremija najavljuju da će doći vrijeme kada će se taj oslobađajući značaj zakona Božjega pokazati sa svom jasnoćom. Tada Novi zakon neće biti više isписан na kamenim pločama nego utisnut u srcima (Ez 36,16); srce će tada biti preobraženo i usmjeravat će se Bogu slobodnom spontanošću ljubavi (Jer 31,31-34).

Dakle »dostojanstvo čovjeka zahtijeva da radi po svjesnom i slobodnom izboru, tj. potaknut i vođen osobnim uvjerenjem, a ne po unutarnjem slijepom nagonu ili po čisto vanjskom pritisku. Do takva dostojanstva čovjek dolazi kada, oslobađajući se svakog robovanja strastima, ide za svojim ciljem odabirući u slobodi dobro« (GS,17). Poslušnost Božjem zakonu bez slobode bila bi ropstvo, a sloboda bez poslušnosti bila bi samovolja. Poslušnost veže slobodu, a sloboda oplemenjuje poslušnost. Poslušnost uči čovjeka što Bog traži od njega (Mih 6,8), a sloboda mu dopušta da on sam stvara dobro.⁹² Isus je pred Bogom bio istodobno i poslušan i sloboden. Kao poslušni Sin vršio je stalno volju Očevu: kao slobodno biće pristupao je uz tu volju svojim vlastitim izborom, bez prisile, radosno. Osposobljavanje ljudi za takav stav morao bi biti cilj svakog moralnog odgoja koji želi biti u skladu s biblijskim viđenjem čovjeka.

S A Ž E T A K

Iz svega onoga što smo gore iznijeli jasno proizlazi da biblijsko poimanje čovjeka predstavlja uzvišenje njegova dostojanstva, njegove vrijednosti, njegove društvenosti, njegove slobode i odgovornosti. Čovjek to svoje uzvišeno određenje, po Bibliji, može ostvarivati samo u potpunom zajedništvu s Bogom, u skladnoj suradnji s drugim ljudima i u ovlađavanju drugim stvorenjima. U tom biblijskom viđenju čovjek je istodobno immanentno i transcedentno biće. Ni jedna ni druga označnica ne smije se zanemarivati, ukoliko se želi cjelovito vrednovati čovjeka i omogućiti mu da se ostvari u punini.

⁹² D. BONHÖFFER, *Eтика* (Bompiani), Milano 1968, s. 211 sl.

RAD U SKUPINAMA

PRVI DAN

1. skupina – *Voditelj: g. Mirko Mihalj
Zapisničarka: s. Katarina Maglica
Sudionika : 46*

Zastupljeno 9 redovničkih družbâ, 37 redovnica i 9 redovnika različitog uzrasta i različitih službâ, od novaka do provincijala. Nakon kratkog upoznavanja, slijedio je osvrt na predavanje g. Mirka Mihalja, s tematikom: Ljudsko dostojanstvo. Utrošili smo dosta vremena oko definiranja i razumijevanja pojma DOSTOJANSTVO. Da li taj izraz vezati uz pojam IMATI ili BITI? Naše svakodnevno nazivlje prilično je oskudno. Vezano je uz izraze: izgubio je dostojanstvo; nije se držao dostojanstva: ne vlada se u skladu sa svojim dostojanstvom ...

Ovaj pojam DOSTOJANSTVO neizbjegno nam se nameće kao vrijednost koja se ostvaruje u odnosu prema drugome. U zajendičkom životu pre malo se naglašava dostojanstvo drugih, zanemaruje se odnos prema TI, a naglašava ovaj prema JA.

Isusove riječi: »Ne čini drugome što ne želiš da tebi drugi čine« ili ... »Čovječe upoznaj samoga sebe«, moglo bi biti osnovno mjerilo u vrednovanju poštivanja ljudskog dostojanstva druge osobe. Postavio se i problem odnosa kreposti poniznosti i dostojanstva. Pitali smo se da li su to vrijednosti koje se isključuju ili dopunjaju? Složili smo se u činjenici da poniznost nije prihvaćanje zanijekanosti u zajednici, već je to priznavanje istine o samom sebi: svjestan sam svojih sposobnosti i mogućnosti, ali i svojih mana i slabosti.

Pokušali smo razjasniti pojmove unutarnje dostojanstvo i stečeno dostojanstvo.

Ljudsko se dostojanstvo može promatrati i u odnosu na samoodgoj i o njemu znatno ovisi. Često smo opterećeni institucijama, hijerarhijom, tradicijom, koji nameću određene sudove i mjerila, koji stvaraju ljestvicu vrednota i ljude smještaju na različite stupnjeve dostojanstva.

2 skupina – *Voditelj: o. Marijan Vugdelija
Zapisničarka: s. Leopolda Ćović
Sudionika: 26*

Na početku voditelj nas je izvijestio o načinu rada u skupini. Nakon toga smo se predstavili i uočili da su zastupljene razne družbe, mjesta i službe.

Rad smo započeli pitanjem: Da li se značajke o ljudskom dostojanstvu koje smo čuli u predavanju oživotvoruju i ostvaruju u našim redovničkim zajednicama? Kakav je naš odnos prema onima na rubu ljudskog dostojanstva? Ustvrdili smo da tu često zakažemo. Procjenjujemo druge po završenoj

školi, vanjštini, službi ... Tražili smo konkretnе primjere i probleme u zajednici. Trebalо bi sebe i svoj rad znati vrednovati i poštivati, pa bi onda bilo lakše poštivati i druge, a također se radovati i uspjehu drugih članova zajednice. Čuli smo mišljenje i postulantice i novakinje, kako gledaju na oživotvorivanje ljudskog dostojanstva u svojoj zajednici. Također su izrazile uvjerenje da bi čovjek najprije trebao poštivati sebe, da bi ga mogli drugi poštivati, a i on druge. Nastojati uzeti i prihvatiši ono pozitivno što zajednica nudi i ima. Zatim je voditelj postavio pitanje o patnji kao prilici za rast i razvoj čovjeka i čovjekova dostojanstva. Tjeskoba patnje i boli stvarnost je ljudskog života, pa i naših zajednica, ali križ nije svrha nego prilika za rast.

Rad poslije podne počeli smo pitanjem: Ljudsko dostojanstvo, križ, kršćanski poziv ... Isus Krist je vrhovni uzor čovještva i ljudskog dostojanstva, i izvan Krista ne možemo do kraja shvatiti ljudsko dostojanstvo. Celibat – na primjer – bez Isusa nije shvatljiv; dapače, on bi bio nešto neljudsko i protuljudsko, a u svjetlu Isusa Krista je nešto sveto, uzvišeno, božansko ... Križu je ime Ljubav, bez koje nema zajedništva kao okvira za ostvarenje ljudskog dostojanstva. Ljubav prema bližnjemu i križ nezaobilazni su u rastu ljudskog dostojanstva, jer čovjek po njima raste, uskrsava. Stoga križ Kristov i jest znamen života, pobjede nad zlom i zlim ... Ne treba križ tražiti. Ali kad on stoji na putu dobra i na tom putu se može naprijed samo preko križa, onda ga treba uzeti i kročiti naprijed. No u svakodnevnom susretanju s tajnom zla ne smijemo sve i olako proglašavati voljom Božjom.

3. skupina – Voditelj: o. Jure Šimunović
Zapisničar: fra Mihail Mikulek
Sudionika: 19

Na početku susreta i rada svaki se sudionik ukratko predstavio imenom, prezimenom, službom i mjestom gdje radi. Rasprava je najvećim dijelom bila u okviru predloženih točaka za rad u skupinama. Međutim, odmah na početku uočena je i jedna velika poteškoća. Naime, vrlo je teško razgovaratи o jednom tako važnom pitanju kao što je ljudsko dostojanstvo, nakon samo jednog predavanja. Nedostajala je jedna cjelovitija slika i osvijetljenje problema s više različitih strana.

Pitanje: »Što je za mene ljudsko dostojanstvo?« – izazvalo je različite odjeke.

– Svatko treba biti nešto u ovom svijetu. Već se dijete odlučuje za nešto. Profesija je najgrublja usmjerenošć u životu.

– Treba imati jednakopravne odnose prema svakom čovjeku.

– Treba naučiti odnos Isusa Krista prema čovjeku. U Kristu je utemeljeno čovjekovo dostojanstvo.

– Uočeno je da mi zapravo teško dopiremo do shvaćanja što je ljudsko dostojanstvo. (Razmišljanje da je temelj ljudskog dostojanstva u činjenici što je Bog stvorio čovjeka na svoju sliku i sebi slična i što ga je kroz povijest spasenja ljubavlju vodio prema punini objave i utjelovljenja Isusa Krista, naišlo je na protivljenje onih sudionika koji osjećaju veliku opasnost takvog načina govora i mogućeg fraziranja).

– Primijećeno je i da smo u razmišljanju zarobljeni mentalitetom vremena u kojem živimo.

Poslije toga pojavilo se pitanje: »Što je s našim ljudskim dostojanstvom u redovničkim zajednicama u kojima živimo?«

– *U našim zajednicama prevladavaju odnosi obilježeni simpatijom i antipatijom. Nedostaje empatija. Primijećeno je da se odnosi bitno razlikuju u muškim i ženskim zajednicama. (Braća laici su često zapostavljeni u muškim redovničkim zajednicama). Sestre su naglasile da je osobito loš i često ponižavajući odnos prema njima u mješovitim zajednicama (osobito župama). Nekad taj odnos ovisi i o naobrazbi. Na kraju rasprave istaknuto je da je iskren dijalog jedan od najvažnijih načina rješenja pitanja ljudskog dostojanstva u našim redovničkim zajednicama.*

Poslije podne rasprava je počela produbljivanjem teme o čovjeku kao slici Božjoj. Istaknuta je potreba stvaranja vlastite slike o Bogu temeljene na objavi, ali i religioznom iskustvu svakog pojedinca i naroda Božjega u cjelini. Potrebno je da svatko ima sliku o Bogu i da je zna protumačiti drugome. Najvjernija slika Boga je Isus Krist. Potrebno je uočiti pažnju koju je Isus posvećivao ljudima, osobito onima na rubu života. Jedno od najtežih pitanja koje smo sebi postavili bilo je: »Živimo li po Evandelju ili po pravilu?« Očit je raskorak u našem životu između onoga što vjerujemo i kako živimo.

Zaključili smo: nedostaje nam malenosti, jednostavnosti i više povjerenja u Boga živoga i prisutnoga u našem životu.

4. skupina – *Voditeljica: s. Božidara Goličnik*

Zapisničar: o. Gabrijel Štokalo

Sudionika: 24

Prije početka rada ukratko smo se upoznali. Zatim na prijedlog voditeljice skupine pojedini sudionik opisao je u glavnim crtama karizmu svoga utemeljitelja i kako se ona odražavala kroz zdrave tradicije družbe u različitim novim okolnostima (kad vanjske okolnosti nisu omogućavale osnovno polje rada).

S radošću smo ustanovali da su svi naši utemeljitelji bili evandeoski usmjereni prema malenima, bolesnima, zapuštenima itd.

– Sveti Franjo je i htio da mu se braća nazivaju Malom Braćom, da budu siromašni i da služe poglavito malenima. Sam se obratio, kad ga je Gospodin doveo među gubavce.

– Sveti Vinko je uzeo siromahe za svoje »gospodare«, a sestre je osnovao da dvore bolesnike.

– Don Bosko je skupljao djecu predgrađa i u očima ondašnjih ustrojstava izgledao neobičan te tako svima dokazao da ta djeca mogu biti bolja. Tu imamo primjer Dominika Savija.

– Ljubav prema Presvetom Srcu Isusovu utemeljiteljice sestara Karmelićanki nadahnula je da njezine sestre budu poslušne i osjetljive prema napuštenima i bolesnima.

Poslije podne u razgovoru pitali smo se da li poslušnost smeta ljudskom dostojanstvu redovničke osobe. Zaključili smo da redovnička osoba u odgojnog tijeku upoznaje karizmu svoje družbe i prihvata njezino temeljno usmjerjenje, zato dobrovoljno zavjetuje poslušnost i vjernost tom zavjetu, zapravo subjektivno podiže, izgrađuje njezino ljudsko dostojanstvo. Ako je

takvu prihvaća i okolica, u prvom redu braća i sestre, zatim osobe kojima služi, onda to puno pridonosi razvitku vlastitog ljudskog dostojanstva i dostojanstva drugih kojima je poslana.

Redovničke osobe u svojoj službi, dok podižu i cijene ljudsko dostojanstvo, u tomu stvarno imaju uspjeha, pa i onima koji su na samom dnu stječu povjerenje i dolazi do vidne pozitivne promjene, pa onda i te osobe koje to čine podižu se same i stječu hrabrost.

5. skupina – Voditeljica: s. Tarzicija Tunjić
Zapisničarka: s. Rozalija Nikolić
Sudionika: 27

Nakon kratkog upoznavanja u skupini, osvrnuli smo se na predavanje g. Mirka Mihalja, jer nam je to bila odskočnica za susretanje s konkretnim stanjem u našim zajednicama s obzirom na promicanje ljudskog dostojanstva.

Gоворили smo o prikladnom ozračju u našim zajednicama i složili se s tim da ono izvire iz nas samih i povjerenja koje nam je iskazano i koje iskazujemo drugima. U skupini se stvorilo takvo ozračje gdje su sudionici stekli povjerenje jedni u druge. Svi su iznosili svoja iskustva, kako osobna tako i provjerena u zajednici. Istaknuto je da je za povjerenje važno ukorijenjenje u Bogu, spremnost na odricanje, ljubav koja zahtijeva prihvatanje i to u cjelini.

U popodnevnom radu produbili smo ovu temu povjerenja u iznošenju konkretnih poduzetih mjera na tom polju u našim zajednicama:

– molitva (kao ona koja sjedinjuje, a ne razjedinjuje, prihvatanje novih oblika i oživljavanje ustaljenih).

– okupljanje oko Riječi Božje kao priprava za Euharistiju. Slavlja osobito nedjelje. Suočavanje sa svjetlim i tamnim stranama zajednice.

Ovo služi kao novi pogled i korak u zajedničkom životu, ali i ostvarenju osobe i same zajednice koja je sposobna uočiti svoje dobre i loše strane i tako se izgrađivati. Svoj rad u skupini završili smo moleći za jedinstvo, ljubav i povjerenje.

6. skupina – Voditelj: o. Leonard Oreč
Zapisničarka: s. Andelina Rotim
Sudionika: 12

U našem kršćanskom i redovničkom životu zna se dogoditi da se određene ustanove i zakoni apsolutiziraju na štetu ljudskog dostojanstva. To je trajna napast u kojoj se ljudi inače nalaze. U skupini smo došli do zaključka da je toga danas manje nego što je bilo prije.

Redovničko je zavjetovanje slobodna žrtva vlastite slobode. Stoga se u načelu poslušnost ne protivi slobodi. Poslušnost Evangeљju kao i poslušnost redovničkom poglavaru nije protiv čovjekova dostojanstva. Međutim, ni jedan ljudski poglavatar nema pravo nametati svoju samovolju kao Božju volju. Postoji ozbiljna opasnost da u datim slučajevima konkretnе odredbe ljudskih

poglavaru dođu u suprotnost s Božjim upozorenjima podložnika. Dužnost je tada i poglvara i podložnika zajednički tražiti Božju volju. Iskreno zajedničko traženje Božje volje urodit će redovito dobrim plodom.

7. skupina – *Voditeljica: s. Renata Mrvelj
Zapisničar: o. Vjenceslav Janjić
Sudionika: 10*

Na početku rada uslijedilo je predstavljanje sudionika skupine. Zatim smo prešli na točke rasprave. Budući da se nismo mogli odlučiti samo za jednu točku, u raspravi smo se osvrnuli na 2. i 3. točku s naglaskom na 3. točku.

– Svi su ljudi djeca Božja i kao takvi zaslужuju jednak poštovanje. Pa ipak tu i tamo u našim konkretnim braćstvima odnosno sestrinstvima povrjeđuje se i nijeće osobnost drugoga. Istaknuto je da su povrede ljudskog dostojanstva nekoć bile češće nego danas. Dok je prije često puta naglašavana, ako je potreba, i »slijepa poslušnost«, danas se ide za otvorenim razgovorom. Ovo se tiče i suodnosa poglavari – podložnicima. Što se tiče odnosa pojedinac prema pojedincu, naglašeno je da je dostojanstvo prema drugim osobama mjerilo moga osobnog dostojanstva. Kritički je primijećeno da svijest naših zajedničica još nije dovoljno porasla da bi jedna osoba drugoj pomogla u ostvarivanju njezina dostojanstva, nego se očekuje da to čine poglavari i odgojitelji. Primjećuje se »začahurenost« pojedinca, što najviše šteti njima samima. Neiskrenost prema samima sebi pravo je i istinsko otuđenje.

a) – *Kako se konkretno potvrđuje dostojanstvo druge osobe?*

Rečeno je da priznamo njezinu osobnost. Drugoj osobi treba dati mogućnost da bude ono što jest. Ne zahtijevati da bude kopija nego original.

b) – *Kako se nijeće?*

Sestre naglašavaju da je njihovo dostojanstvo često puta više zanijekano u župama i u muškim samostanima nego u njihovu sestrinstvu.

c) – *O tome bi trebalo povesti računa u odgoju budućih svećenika.*

U posljednjem raspravi razgovaralo se o slobodi i zakonu, još konkretnije o slobodi i poslušnosti. Čini se da još uvijek ne shvaćamo što je prava sloboda.

Vršiti volju Božju, obdržavati svoje evanđeoske zavjete i sve to u slobodi možemo jedino u Isusu i po Isusu. On nam je pokazao svojim primjerom da je to moguće.

8. skupina – *Voditelj: o. Josip Sremić
Zapisničarka: s. Marija Perković
Sudionika: 16*

Poslije uzajamnog upoznavanja, birali smo temu i odlučili razgovarati o ljudskom dostojanstvu.

Raspravljalo se o prihvaćanju i neprihvaćanju. Svaki sudionik skupine iznio je crticu iz svog života i što je naučio iz toga.

Zaključili smo da problem prihvaćanja i neprihvaćanja leži u nama samima.

Neprihvaćanje stavlja u pitanje našu temeljnu sigurnost i koči rast osobnosti, tako da govor o višim stupnjevima općenja izgleda kao neostvariv san u koji osoba ne može vjerovati.

Nijekanje je njegov najgori oblik općenja, jer živu osobu u praksi drži za mrtvu. To budi najteže osjećaje i koči osobu u životu i radu. Iznesena su iskustva kako su u tim trenucima pojedinci našli oslonac u Bogu, a da nisu izgubili vjeru.

Razgovarali smo i o ljestvici potreba i utvrdili da su niže potrebe preduvjet da bismo mogli oživotvoriti više potrebe i vrijednosti. Na primjer, dok se osoba ne osjeća sigurno i prihvaćeno u zajednici, ona ne može vjerovati u neku bratsku – sestrinsku ljubav i zajedništvo. Riječi i djela moraju ići zajedno.

9. skupina – Voditelj: o. Jože Petek

Zapisničar: fra Ivan Miškić

Sudionika: 9

Na početku rada skupine voditelj je ukratko iznio smjernice rada i izrekao riječ o čemu bi se trebalo razgovarati – to je zapravo tema ovog Tjedna – govor o ljudskom dostojanstvu.

Brzo se razvila rasprava o »ljudskom dostojanstvu« – što bi to bilo ono osnovno, zajedničko – što povezuje sve vrste dostojanstva. Kako svakomu dati njegovo dostojanstvo, bez obzira tko je on i što je mjerilo ljudskog dostojanstva?

Ustvrdilo se da svaki čovjek ima pravo na svoje dostojanstvo samim tim što je već čovjek. Isus je priznao ljudsko dostojanstvo svakom čovjeku.

Složili smo se da bi za nas kršćane temelj dostojanstva bilo to da smo svi djeca Božja.

Rasprava je bila na izgradnju i došlo je u njoj do izažaja i poštivanja ljudskog dostojanstva, a ne samo govor o njemu.

U poslijepodnevnom radu skupine osvrnuli smo se na predavanje i ustvrdili da je čovjek osnovni smisao svemira i da sve njemu treba služiti. Zatim se prešlo na raspravu o pitanju ljudske slobode.

Prava sloboda koju nam donosi Krist oslobođa nas od bilo kakvih spletkarenja. Redovnička poslušnost je istinska ukoliko se temelji na Kristovoj poslušnosti. Poglavarbi bi trebali biti istinski prenositelji Božje volje. Iako se naš život temelji na Bibliji, premalo je poznajemo, tako da često zaboravljamo svoj odnos prema Bogu i odnos prema braći ljudima.

10. skupina – Voditelj: o. Petar Grubišić

Zapisničarka: s. Cecilija Firić

Sudionika: 14

Ukratko smo se upoznali i predstavili na početku rada u skupini. Zatim smo izbarali temu na temelju predavanja koje smo slušali.

Postavljeno je pitanje da svaki zašto ima svoje zato, tj. kako i koliko je postaviti u konkretnom životu? Bilo je raznih mišljenja s obzirom na tu temu kao na primjer:

- misliti na svakog pojedinca*
- ne praviti pritisak na čovjeka s obzirom na poslušnost*
- od velike važnosti su međusobni razgovori – dijalazi.*

Postavljano je pitanje odgoja od samog početka te čvrstoća odgoja, ali da sve bude u ljubavi. Njihova će se nesigurnost ostvariti iz naše sigurnosti.

Konkretno pitanje: Kakve su naše zajednice za razvoj ljudskog dostojanstva?

Izneseno je slijedeće:

- Početi svaki od sebe ne čekati na druge.*
- Poglavar moraju prihvati podložnike; i ako su prihvaćeni, oni će uzvratiti čvršćom voljom.*
- Naći se zajedno i zajednički porazgovoriti.*

Netko je primijetio da ima osoba koje žele primiti sve odozgo i na toj razini je njihovo dostojanstvo. U razgovoru je došlo do izražaja da su stariji pretežno skloniji naređivanju, a mlađi dogovaranju.

Istaknuto je također da se često osobi prilazi s predrasudama. Pa kad se u zajednicama prelazi iz jednog mjesta u drugo, već sa sobom donose označnice.

Važna je zrelost osobe da bi mogla uvažiti slobodu drugoga.

Poslijepodnevni rad u skupini nadovezao se na pitanje: »Subota je radi čovjeka, a ne čovjek radi subote«.

U našim redovničkim zajednicama zna se dogoditi da osobe znaju obožavati sebe. To su sebičnjaci koji ističu sebe i svoje kao Božje odredbe. Krist je ostvarenje čovjeka. On je molio prije nastupa, povlačio se u osamu. Susret s Bogom pomaže istinskom gledanju na sebe i druge.

Istaknuta je potreba da se omogući jedan dan svakoj redovničkoj osobi da bude posvećena molitvi i osobnoj izgradnji: »Dan posvećen Gospodinu«. Zbog prentranosti poslom često to nije moguće. U svemu poslu mora se naći vrijeme (makar kratko) za osobni susret s Bogom svaki dan, ako nam to predstavlja vrijednost.

Ostaje uvijek poteškoća kako spojiti zamisli s konkretnim životom.

D R U G I D A N

ODGOJ U LJUDSKOM DOSTOJANSTVU I RAST CRKVENOSTI*

UVODNE MISLI

Nikada se nije toliko govorilo i pisalo o ljudskom dostojanstvu kao u ovo naše vrijeme. I Crkva je to prihvatile i o tome govorи glasno i jasno. Samo je zlo da gotovo svi koji o tome govore i pišu uvijek gledaju daleko izvan svoje kuće, izvan dometa svojih utjecaja: Oni drugi ne poštju, oni drugi krše ljudska prava. Mi radimo prema ustaljenim zakonima. I tako nerijetko biva, a tako nekako izlazi i po zakonima psihologije: ono što drugima predbacujemo, što od drugih zahtijevamo, nedostaje upravo nama.

Gоворити о ljudskom dostojanstvu, о поштovanju tog dostojanstva u redovničkim zajednicama, možda se nekima čini čudno, neki možda pomisljavaju da je prekasno. Mislili ovako ili onako, vrijeme je da pokušamo upravo misliti i razmišljati o ljudskom dostojanstvu u svom redovničkom životu, u svojim redovničkim zajednicama, u Crkvi. Redovnik ili redovnica ne mogu se odreći, niti ih tko može na to natjerati da se odreknu ili da zanemare svoje ljudsko dostojanstvo, da zanemare razvoj svoje ljudnosti. Kao što je krštenje temelj cijelog našega milosnog života, tako je i naše čovještvo, naše jastvo temelj za sve druge izgradnje našeg bića. Kao što su, jednostavno rečeno, svi drugi sakramenti i sakramentali samo jedno produbljivanje, proširivanje, upotpunjavanje ovoga temeljnog sakramenta, isto tako, na jednoj razini, sve što ćemo biti, što želimo postati, temelji se na našem čovještву. Ako je ugroženo, zakržljalo ono glavno, temeljno, ne može se razvijati ni ono drugo; ili se može razvijati, ali nepravilno i lažno.¹

Ako je i ukoliko je ugrožena naša ljudskost, naše ljudsko dostojanstvo, utoliko je ugroženo i naše redovništvo i naša crkvenost: ili se i jedno i drugo nepravilno razvijaju. Zato, говорити о crkvenosti redovnika ili redovnica, u uskoj je vezi s govorom o ljudskom dostojanstvu, i ljudsko dostojanstvo u uskoj je vezi s govorom o crkvenosti redovnika i redovnica. Crkvenost se ne može poistovjećivati s *poslušnošću i podložnošću* postojećim zakonima. Crkvenost je više od toga i iznad toga: ona mora biti djelatna i stvarateljska.²

U vremenu smo kada svaki pojedinac treba preuzeti teret, rizik. Više-majte imamo svi istu naobrazbu, dostupne su nam, trebale bi biti, sve informacije. Nismo u vremenu kada su samo neki primali višu naobrazbu,

* Prvi dio predavanja pod istim naslovom možete naći u *Redovnici i promicanje čovjeka*, KVRPJ, Zagreb 1985. str. 39-60.

¹ R. MAY, *Psihologija i ludska dvojba*, Zagreb 1980, str. 183-189.

² A. PAOLI, *Cercando liberà*, (Castità-obbedienza-povertà), Torino 1981, »La vera obbedienza è uno svegliarsi violento, un invito energico a una decisione. Fino a quel momento altri hanno deciso per te, ora sei tu che devi decidere« (str. 117).

kada su samo neki imali pravo na informacije. U tim vremenima prior, superior, poglavar, poglavarica bilo koje vrste imali su neko pravo samoodlučivanja. Ta potreba samoodlučivanja doveo je da su oni stvorili i sustav, pravila u svoju korist. Nestalo je izbora poglavara, oni se imenuju. Zaboravilo se da su redovničke zajednice skup muškaraca ili žena koji su, vođeni Duhom, stupili u jedno zajedništvo, osnovali zajednicu, u kojoj će po načelu izravnog izbora izabirati sebi jednog za poglavara. Poglvara biraju članovi na određeno vrijeme i on od njih prima vlast i on je njima odgovoran. Redovnička vlast nije hijerarhijska vlast.

S obzirom na vlast, na izbor vlasti, u redovima gotovo da nije bilo nikakva razvoja, prilagodavanja vremenu i prostoru. To je i Crkva podržavala. Tako mnogi redovi i danas odražavaju ustrojstvo vlasti svojih početaka. Zato se naš govor o ljudskom dostojanstvu, o čovjeku, o crkvenosti redovnika i redovnica sukobljava s našom prošlošću koju najčešće shvaćamo i tumačimo statički i nepromjenljivo. Novi govor, nove okolnosti, »nove zakrpe« na starom odijelu i onda dolazi do nesporazumijevanja. Dogada se ono što nam kaže Pismo (usp. Lk 5,36-39).

Drugi je razlog sukobljavanja u našim zajednicama, naših zajednica s hijerarhijom, s vlašću u Crkvi, što mnogo toga ostavljamo vremenu da ono riješi. Još uvijek imamo mentalitet prošlosti u kome je čovjek bio strpljiv, očekivao je rješenja, pomoći od prirode, od Boga. On je bio gotovo ravnodušan. To je sve potrebno i danas, ali čovjek se treba pokrenuti. Čovjek postaje gospodar prirode. On osjeća da je od Boga pozvan na suradnju, da dovršava ono što je Bog u svijetu i sa svijetom započeo, bio taj svijet materijalni ili duhovni. Osjeća da sam mora mnogo toga učiniti. U protivnom, ostat će nedovrišen, nedorečen i on sam i svijet koji nastanjuje. Priroda, pa i samo čovještvo, dani su mu kao mogućnost, kao modeli, kao nacrte koje on sam mora izvesti i dovesti kraju.

Mi imamo mogućnost da postanemo ljudi, zrele osobe. Ali od ove mogućnosti do njezina ostvarenja dug je i naporan put. Često nije dovoljan ni cijeli život. Mi također možemo i moramo biti crkveni ljudi, ali i tu je dug i vjugav put. Od onog »rodeni za« (da postanemo ljudi) do onoga »biti« (čovjek), kao i od onoga »odlučiti se« (za redovništvo, postati potpuno raspoloživi za Crkvu i u Crkvi), pa do onoga »potpunog uključenja« dug je i naporan put, o čemu nam govori iskustvo.

Pokušat ćemo i o jednom i o drugom iznijeti nekoliko misli, razmišljanja, više kao poticaj i izazov za osobno premišljanje, samoispitivanje negoli kao zaokruženi govor, tako da uvijek ostanemo otvoreni prema vremenu u kome živimo, da uvijek ostanemo otvoreni Duhu koji za svako vrijeme ima posebnu nadahnuća.

I. LJUDSKO DOSTOJANSTVO I REDOVNIČKI ŽIVOT

»U isto vrijeme raste svijest o uzvišenom dostojanstvu koje pripada ljudskoj osobi, ona nadilazi sve stvari i njezina su prava i dužnosti univerzalna i nepovrediva« (LG-26).

Veliki ljudi počesto zaboravljaju male probleme. Postaviti sebi velike ideale može biti nerijetko na štetu osnovnih vrijednosti ili, u najmanju ruku,

njihov zaborav. Redovnički život, postavljajući kao cilj život s Bogom, za Boga, nerijetko je gubio iz vida život s ljudima i za ljude. Onaj prvi bijeg u pustinju, onaj prvi nesporazum sa svjetom učinio je da se redovništvo i u dvadesetom stoljeću, gledano izvana, a nerijetko tako i življeno, predstavlja kao bijeg iz svijeta, od ljudi. Drugi vat. sabor govori nam jasno gdje je mjesto Kristovih učenika.³

Imamo i nove spoznaje o čovjeku, nova tumačenja Božje poruke,⁴ ali još uvijek to teško prihvaćamo u životu, još ne uspijevamo tako živjeti. To jest, ne uspijevamo oživotvoriti ono ljudsko u redovničkom i ono redovničko u ljudskom. Jedna legenda iz života sv. Pahomija to nam dobro ocrtava: Pahomije je bio tužan, nije znao kako upoznati volju Božju, što Bog od njega traži. U tom času ukaza mu se svijetleće biće i upita ga zašto je tužan? On odgovori: »Tražim volju Božju.« Spodoba mu odgovori: »Volja je Božja staviti se u službu ljudima i tako ih pomirivati s Bogom.« Pahomije nije bio baš zadovoljan odgovorom i ponovi: »Ja tražim volju Božju, kako ugoditi Bogu, a ti meni kažeš služiti ljudima.« Spodoba mu tri puta ponovi: »Volja je Božja staviti se na službu ljudima i pomirivati ih s Bogom.« To će promijeniti život anahoreta i život cenobita. To će biti korak naprijed u razvoju redovništva, premda neki još uvijek smatraju taj korak prema nesavršenjem načinu redovničkog života.

Slika čovjeka koju smo naslijedili neprikladna je i neprivlačna. Čovjek je za mnoge ili životinja ili andeo, tj. ili potpuno tjelesan (grješan) ili potpuno duhovan (bezgrješan). Suprotno tim krajnostima, čovjek je *biće na putu*, jedino biće koje nije ostvarilo svoj cilj, nego ga iz dana u dan ostvaruje; jedino biće koje može promašiti svoj cilj. Čovjek je biće *kompleksno i dinamično*. Za razliku od drugih bića, koja s vremenom rastu samo količinski, čovjek je biće koje raste i vrsnoćom. On jedini postaje svjestan svoje prisutnosti i svoje uloge u svijetu. Čovjek ima potrebu da mu se to prizna. I kada mu se to prizna, on »osjeća da je netko i time zatomljuje svoju tjskobnost; u suprotnom slučaju izlaze se jakoj tjelesnosti i gubi osjećaj da postoji kao sebestvo«.⁵

Upravo ta svijest o osobnoj prisutnosti i osobnoj odgovornosti i svijest o osobnoj ulozi u svijetu izdižu čovjeka nad ostala živa bića. Daju mu dostojanstvo, gospodstvo nad svim živim bićima. Čini ga jednakim sa svim drugim ljudima i daje mu mogućnost sinovskog odnosa prema Bogu. To bille temeljne odrednice ljudskog dostojanstva koje se moraju poštivati i u

³ GS-1, »Radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našega vremena, osobito siromašnih i svih koji trpe jesu radost i nada, žalost i tjeskoba također Kristovih učenika, te nema ničeg uistinu ljudskog a da ne bi našlo odjeka u njihovu srcu. (...) Zato zajednica kršćana doživljava sebe doista usko povezanom s ljudskim rodom i njegovom povijesću.«

⁴ H. FRIES, *Chiesa*, u *Dizionario teologico*, vol. I, Brescia 1972. »Mentre si fa sempre più evidente la non identificabilità della Chiesa col mondo, questa riconosce più chiaramente la propria funzione specifica di esistere «per» il mondo; essa è al suo servizio in molti modi, ne è a disposizione, lo «sostituisce» e lo rappresenta davanti a Dio. Ciò non significa rinuncia al mondo in nome di un spiritualismo o di un pessimismo, che se ne facciano un titolo di vanto; ma sottolinea lo stretto legame esistente tra la Chiesa e il mondo, nel quale essa deve testimoniare la verità, l'amore e la salvezza, divenute persona in Cristo« (str. 252). Na ovo su na poseban način pozvani redovnici.

⁵ R. MAY, *op. cit.*, str. 92.

redovničkom načinu života. Tko ih krši, unosi nered, nesklad, ne poštujući ne ljudske nego božanske odredbe, ne tradiciju nego ono što je bilo i kako je bilo na početku, a što su ljudi i tradicija počesto zamračili, učinili nevidljivim.

Zato čovjek, samo zato što je čovjek, osoba, bez obzira na njegove odlike, zasljužuje našu pažnju, naše poštovanje. Nije služba koja ga čini dostoјnjim, nije niti stupanj naobraženosti, nisu ni godine, ni vlast, bila ona duhovna ili materijalna s kojom raspolaže. Riječ je o čovjeku bez povijesnih naslaga. »Upravo toga čovjeka – kako piše Ivan Pavao II. – u svoj istini njegova života, njegove savjesti, njegove trajne sklonosti na grijeh i zajedno s tim trajne težnje za istinom, za dobrim i lijepim, za pravednošću i ljubavlju – imao je pred očima drugi vatikanski sabor«.⁶ To je onaj čovjek na putu o kojem smo govorili i kojega trebamo slijediti u našim međusobnim odnosima, kojem smo dužni poštovanje i čije dostojanstvo ne smijemo narušavati u ime nekih naših ljudskih odredaba i pravila.

1. Čovjek i zakon

Jedan zakon o čovjeku, koji bi bio stalan, nije moguć. Zakon ne može nikada biti konačno mjerilo našeg ophodenja s čovjekom. Po zakonima čovjek može propasti, a da se nitko ne osjeti odgovornim za čovjeka (summum ius, summa iniuria). Zato Krist uvijek kada je dolazio do sukoba između čovjeka i zakona, između čovjeka i tradicije, uvijek se stavlja na stranu čovjeka. I to ne na stranu čovjeka koji je imao pravo, koji je zasluzio, nego onoga običnog, svakodnevnog, grješnog, čovjeka na putu (usp. Lk 10,30-36; Mk 2,23-28; Iv 8,1-11). On sam odriće se svojega božanskog sjaja, svojih prava, vlasti, časti i postaje jedan od nas, da nam pomogne na putu našeg očovječenja, da bi tako pokazao koliko nas poštuje. Ono što je Krist činio i čini za nas, za čovjeka, a ne samo ono što je naučavao, treba postati i mjerilo našega ponašanja i ophodenja s ljudima, s čovjekom, mjerilo ponašanja Crkve.

Mi smo skloniji čuvati zakone, tradiciju, načela, ... Upravo to dovelo nas je u nezavidan položaj, učinilo nas neprilagodljivima vremenu i prostoru, ljudima s kojima živimo i radimo. Sve je spašeno, a čovjek se gubi. S pravom napisa o. Hadrijan Borak: »U ostvarivanju obnove redovi mogu pogriješiti ako uzimaju jedno istinito načelo koje primjenjuju na krive ili pvršno tumačne konkretne prilike ili stanja. Osim toga, i strukture, koje su u neko vrijeme potrebne, kasnije mogu postati kočnicom, koje onemogućavaju pravi razvoj«.⁷

Veoma često naš je govor o ljudskom dostojanstvu u riječima ispravan, ali apstraktan, nije primijenjen i nije primjeren čovjeku na putu, času u kome živi i radi. Savršena teorija, ali ona u praksi nikome ili gotovo nikome ne odgovara. Tu tvrdnju iznosi veoma dobar poznavatelj života i rada Crkve i njezinih ustrojstava A. VERGOTE. On piše: »Kršćanstvo nikada nije

⁶ *Redemptor hominis*, 14.

⁷ H. BORAK, *Redovništvo kroz vjekove*, u *Za bolje svjedočenje Evandelja*, (Zbornik), str. 58.

nijekalo čovjeka, ljudsko dostojanstvo. Dok ga je u svojim teološkim načelima potvrđivalo, u praksi ga je ipak nijekalo«.⁸

Zakon se nije prilagodio čovjeku, vremenu, prostoru, nego se čovjek morao prilagoditi zakonu, i vrijeme i prostor. Pitalo se prvo: Što kaže zakon? To je razlog da su Redovi, Ustanove najživotniji upravo u onim razdobljima kad su zakoni nastali kao odgovor na ljudske, vremenske i prostorne potrebe.

2. Čovjek i vlast

Vlast je zauzela mjesto čovjeka. Ona određuje njegovo dostojanstvo i upravo je zato čovjek postao malen pred vlašću, pred moćnicima, bilo »duhovnim bilo materijalnim«. Učili su nas dugo, stoljećima, da vlast dolazi od Boga. Vrijeme je da vlast nauči da čovjek, da ljudsko dostojanstvo dolazi od Boga i da vlast ima razlog opstojnosti samo utoliko ukoliko poštije osnovnu, temeljnu vrijednost od koje sve stvari dobivaju vrijednost – čovjeka i njegovo dostojanstvo. »Bog, piše Norbert Greinacher, ne želi da čovjek zaniječe (da se odreće) svojeg čovještva, on je sretan kad je čovjek sretan«.⁹ Onaj naš, ponekad jednostavni i nepromišljeni »ja se odričem«, nije moguć u svemu. Ja se mogu odreći onoga što *imam*, ali se ne mogu odreći onoga što *jesam*. A upravo je tome pogodovala znanost, oblikovanja, koja se zasnivala na potpunoj *podložnosti i nepokretnosti*, što B. Häring naziva velikim grijehom protiv slobode.¹⁰ Začudo i današnji mentalitet pogoduje istom tom uništavanju jastva (osobnosti). Danas se ljudi teže odriču onoga što posjeduju negoli onoga što jesu. Tako da je i danas ljudsko dostojanstvo ugroženo. Taj mentalitet zahvaća i redovništvo. Cijena s onoga biti prelazi pomalo na ono posjedovati, od onoga duhovnog vrijednost prelazi na ono materijalno. Raspolažati nečim – postao je sinonim za vlast. Onaj tko ima samo sebe, tko utječe samo svojom osobom, on nije opasan i ljudi kao da su izgubili cijenu upravo tih veličina. A danas bi nas upravo to trebalo zanositi; jer, kako piše Pierre-Yves Emery: »Kada se sve zbroji, u sekulariziranom svijetu, u kojem nije potrebno biti kršćanin da bi se služilo, ni redovnik da bi se obavljalo kršćansko služenje, pozvani smo da što odlučnije istaknemo raskid koji prepostavlja redovničko zvanje, a to je eshatološko iščekivanje Kraljevstva kao smisla ljudskog života, važnost zajedničke molitve same u sebi, a ne jedino kao izvora za služenje«.¹¹

Zato je upravo vrijeme da Crkva, da redovničke Zajednice ozbiljno uzmu u ispitanje ljudska prava unutar Crkve, unutar redovničkih zajednica. Jer ako je čovjek »put Crkve, put koji na određeni način prolazi osnovicom svih onih putova kojima Crkva treba hoditi ...¹²«, onda zahtjev nikada nije suvišan. U protivnom, naš govor o ljudskim pravima bit će više izraz trenutčnog raspoloženja u svijetu nego uvjerenosti zasnovane na Evandelju.¹³

⁹ N. GREINCHER, *Diritti dell'uomo – diritti del cristiano*, u *Concilium* 5/1982, str. 91.

¹⁰ B. HÄRING, *Il peccato in un'epoca di secolarizzazione*, Bari 1975, str. 191, s pravom napisa J. M. TILLARD: ... che il gettare un occhiata nelle biblioteche delle comunità: obbondano i peggiori libri di pietà e i tratti di pseudo-teologia. u *La fede nel pluralismo della cultura*, Assisi 1979., str. 307.

¹¹ P.-Y. EMERY, *Kršćansko iskustvo u redovničkom životu*, *Svesci*, 59-60 1985., str. 57 s.

¹² *Redemptor hominis* – 14.

Crkvenu vlast uvijek uznemiruje kad se počne djelovati u svrhu promjena ustrojstva, načina života. Ona uvijek pita u ime koga i zašto, kojim se metodama služi, je li dotični s nama, u krilu Crkve. Tako su činili i prvi učenici. Bili su ljubomorni i zavidni, kada su neki, koji nisu bili u njihovu krugu, pod istom vlašću činili čudesa. Htjedoše da im se zabrani. Krist ne prihvatača zabranu (usp. Mk 9,38-40; Lk 9,49-50). Samo Krist dopušta različita mišljenja među svojim sljedbenicima. Jedino on dopušta da se čini dobro, pa makar i ne priznavali njegovu vlast.

Latinska Amerika samo je jedan primjer kako vlast u Crkvi reagira kad se uistinu počne nešto mijenjati. U biti se polazi od istog nauka. Za promjene koje zahtijeva trenutak, koje pokušavaju provesti redovnici ili redovnice, i ne samo oni, nadahnute dolazi od Evandelja i crkvenih dokumenata; ali dok jedni ostaju na riječima, drugi iz riječi pokušavaju učiniti život i tada dolazi do sukoba, nevjerice. Dogada se kako zapaža jedan pisac: Crkva navješta Krista, ali se ne poistovjećuje s njime.¹⁴ Tako siromasi ostaju osamljeni i prepušteni drugima. Njih ne zanima ono što se naučava, nauk, oni gledaju i shvaćaju samo život. A redovnici moraju biti upravo život Kristov u vremenu i prostoru baš zato i izazov i nemir za svaku vlast. Ne smiju nikada biti zarobljeni od vlasti. Moraju sačuvati slobodu evandeoske jednostavnosti i kritičnosti.

Jer, pozivati se na Evandelje a ne živjeti po njemu – znači izdavati ga. Evandelje je dvosjekli mač, vodi nas u krajnosti; ili čovjeka oslobađa ili ga zarobljuje. To je »najopasnija knjiga koja je ikada bila dana ljudima«.¹⁵

Svi oni i sve one koji nam ne pomažu da postajemo više ljudi, slobodni ljudi, odgovorni i suodgovorni, ljudi koji su spremni preuzeti rizik, ostavljaju nas u nerazvijenosti. To se očituje u pretjeranom *centrizmu*, *paternalizmu* ili *maternalizmu*.¹⁶ Ta se nerazvijenost posebno očituje u jednoj iskrivljenoj slici o samom sebi, poniženom poimanju čovjeka i njegove uloge u svijetu. Kroz povijest bili su »dobri«, hvaljeni od starješina, rado su bili prihvaćani kao podložnici oni koji su bez prigovora slušali, prilagodbenici, oni koji nisu imali osobno mišljenje ili su nastojali da se uvijek slažu s mišljenjem poglavara, oni koji nisu ništa stavljali u sumnju što je dolazilo odozgor. Naprotiv, jake osobnosti za vlast su uvijek bile »križ« kojega se vlast nastojala osloboediti. Ali jedino jake osobnosti ostale su u povijesti kao svijetle točke. Upravo osnivači raznih redova, kongregacija, ... bili su takvi.

Svaka vlast koja želi biti vlast nad drugima mora prije svega vladati nad sobom. Čovjek koji nema vlasti nad sobom, ne može vladati nad drugima, a isto tako ni skupina ljudi. Vlast mora biti u službi čovjeka, a ne čovjek u

¹³ J. PARRA, *Dostojanstvo ljudskog bića i promjena struktura u naučavanju sadašnjeg pape*, u *Svesci* 47/1982, strt. 15.

¹⁴ A. PAOLI, *L'identità della Chiesa*, u *Rocca*, 1 giugno 1084, str. 55.: »Nello stato attuale delle cose, succede che (Chiesa) annunzia Cristo, ma non s' identifica con Lui. Quando la decisione di seguire Cristo e di guardare solamente Lui, si può arrivare a mancare l' uomo.«

¹⁵ *Isto*, str. 54.

¹⁶ B. HÄRING, *op. cit.*, »Peccato capitale contro la libertà e contro lo sviluppo di esseri responsabili sono il centralismo esagerato e il paternalismo antiquato, con tutto un mono di educazione e di governo che condanna tante persone al sotossalvamento della libertà» (str. 191).

službi vlasti. Samo ona vlast koja potpomaže razvoj čovjeka, koja razvija njegove moći, stvarateljstvo prava je vlast. Krivo je poimanje koje smo naslijedili prema kome je vlast prvotno zato da ograničava, da već unaprijed spriječi pogreške. Božanska vlast stavlja u samim počecima čovjeka da sam odabire, stavlja ga pred višestruke mogućnosti. I kad čovjek grijesi, obećaje mu pomoć. Krist jednakost postupa sa svojim učenicima. Nije upotrijebio svoju moć i vlast da ih sačuva od pogrešaka i grijeha, nego im pomaže da se oslobole. Sv. Pismo i S i N zavjeti upravo nam o tome govori, o Božjoj vlasti koja oslobada, koja potiče čovjeka na suradnju, na rizik. Vlast koja se temelji na Božanskoj kaže mi, onda kad je s moje strane sve u neredu, beznađu, da postoji red i nada koja me ni tada ne napušta. To znači vlast za čovjeka. Vlast upravo za slabe (usp. Mt 9,9-13; Lk 7,36-50; 15,11-32).

3. Čovjek i sudjelovanje

Odlučivanje s vrha, iz ureda utječe da čovjek gubi zanimanje, samopobudu, da se prepusti čekanju; a ono što se čini, čini se s veoma malim stupnjem odgovornosti. A sve to izravno ili neizravno utječe na gubitak osobnog dostojanstva i osobne svijesti o vlastitoj vrijednosti; također smanjuje i osjećaj *pripadnosti*,¹⁷ u našem slučaju Crkvi, redu. Nije moguće biti odgovoran za odluke koje drugi donose, kao što se nije moguće ni istinski kajati za promašaje koje su drugi učinili. Biti čovjek znači, između ostalog, i *donositi odluke*. Znači *sudjelovati u odlučivanju*, a ne samo očekivati i izvršavati. »Inicijativa i odgovornost, osjećaj korisnosti pa čak i neophodnosti, životne su potrebe ljudske duše«.¹⁸

Samo čovjek od svih živih bića ima moć, dana mu je da može svjesno *suradivati*, svjesno i odgovorno *sudjelovati* u osobnoj izgradnji i izgradnji drugih. Tko mu oduzima taj *dar* ili ako ga se on sam odriče, onda je to izravno oduzimanje ljudskog dostojanstva. A oduzimati nekome dar koji je primio izravno ili neizravno, ili ako ga se sam odriče, odbacuje, znači u najmanju ruku uvredu darovatelju, a ovdje znamo tko je darovatelj – Bog.

Prošlo je vrijeme, ako je ikada i bilo, »slijepo poslušnosti«. Ljudi su postali svjesni svoje osobnosti, svoje odgovornosti, svoje vrijednosti. U Crkvi, prema Evandelju, ne bi smjeli postojati »gospodari« i »sluge«, ne bi smjela postojati nikakva nejednakost. »Neka ne bude tako među vama!« (usp. Mt 20,24-28; Mk 10,42-45; Lk 22,24-27). Krist svoje poziva na služenje jednih drugima, ali služenje koje proizlazi iz prijateljstva: »Više vas ne nazivam slugama, jer sluga ne zna što namjerava činiti gospodar. Nazvao sam vas prijateljima, jer vam saopćih sve što sam čuo od Oca« (Iv 15,15).

Oni koji žele, koji su se odlučili za korjenito proživljavanje Evandelja, dijele sve, pokušavaju da njihov život kao zajednice bude živo svjedočanstvo

¹⁷ GIUSEPPE SCARVAGLIERI, *Religiosi e suore nel mondo 20 anni di ingressi e di abbandoni, u Rogate ergo*, 10/1986., str. 36 s.

¹⁸ S. WEIL, *Sloboda i tlačenje i drugi eseji*, Zagreb 1979, str. 184. PAUL GRIÉGER, *Partecipazione e animazione comunitaria*, Milano 1982, str. 34. piše: »Vi è in ciascuno di noi una volontà latente, ma assai forte, di non subire le decisioni, ma di esservi associato, in una forma o nell'altra, e, per conseguenza, una aspirazione assai profonda all'iniziativa personale, a tutti i livelli.«

o ljudskoj jednakosti, o dostojanstvu svakog čovjeka što najbolje označava *sudjelovanje* svakoga člana u životnim i onim svakodnevnim zbivanjima koja su važna za život zajednice. Ne samo informacija nego *kritičko sudjelovanje*, iznošenje primjedbi, *poštivanje većine*, poštivanje stručnosti. Tek tada ljudi će zauzeto sudjelovati i odgovorno se odnositi prema odlukama.¹⁹

4. Čovjek i zajednica

Zajednica je skup pojedinaca koji su se slobodno ujedinili i tako pokušavaju svatko sebe ostvariti. Jednom stvorena pravila zajedničkog života ne smiju postati kočnica za razvoj osobe. »Zajednica treba biti mjesto gdje će se svaka osoba osjećati slobodna biti ono što jest i to iskazati, slobodna sa svim povjerenjem reći ono što živi i misli«.²⁰ Nasuprot tome, ulaskom u neku redovničku zajednicu, prvo što se tražilo jest prilagoditi se. Pravilo, ustrojstvo zajednice je ostajalo, a dolazili su novi ljudi, nova vremena. Tako je praktično zajednica, njezino ustrojstvo, pravilo koje je nekoć napisano bilo iznad osobe; vrijeme prošlo imalo je prednost pred sadašnjim vremenom.

Tradicija i počeci raznih ustanova nisu služili kao nadahnuće, izazov za nove podhvate u novim vremenima, što bi morali biti, nego puko ponavljanje prošlosti. »Tradicija se ne sastoji, kako piše L. Boff, prije svega u očuvanju obrazaca prošlih vremena, iz nekih drugih povijesno-kulturnih prostora, nego u ponavljanju u svakom vremenu na novi način doživljjenosti Evandela.«²¹

Naglasak je bio stavljan isključivo na zajednicu, na dobra zajednice i u ime zajednice. Pojedinac je bio zaboravljen. Potpuno pozajdničenje pojedinca. Potpuno poistovjećivanje s ustanovom. Institucija je tako dobila moć, prevlast nad osobom, što nikada ne bi smjelo biti.²² To je dovelo do zatvaranja ne samo pojedinaca nego i zajednica jednih prema drugima. Dovelo je čak do sukobljavanja među zajednicama. Zar nismo svjedoci da smo se tek u zadnje vrijeme počeli otvarati jedni prema drugima, upoznavati jedni druge. Uvidjeli smo da su nam više-manje isti problemi s kojima se suočavamo, isti cilj prema kome idemo, premda postoje razlike u načinima s kojima pokušavamo ono isto EVANDEOSKO ostvariti.

Ni pozajdničenost ni zasebnost, nego pojedinac u zajednici i za zajednicu, zajednica za pojedinca i od pojedinaca. Pozajdničavanje je učinilo da se nije razvila ili se veoma malo razvila osobna svijest odgovornosti. Kako pripomenusmo, odgovornost je bila pretežno za ono što su drugi odlučili i naredili da se izvrši. Žalimo se da je veoma malo razvijen stupanj odgovornosti kod »podložnika«, ako je ta svijest razvijena i razvijenija kod onih koji

¹⁹ PAULUS PP. VI, *Octogesima adveniens* 47: »Occore inventare forme di moderna democrazia non soltanto dando a ciascun uomo la possibilità di essere informato e di esprimersi, ma impegnandolo in una responsabilità comune. I gruppi umani soci si trasformano a poco a poco in comunità di partecipazione e di vita«.

²⁰ J. VANIER, *La comunità luogo del perdono e della festa*, Milano 1975, str. 36.

²¹ L. BOFF, *Vita secondo lo spirito*, Roma 1984, str. 93.

²² J. VANIER, *op. cit.*, 37.

imaju vlast, koji odreduju i nareduju, koji su za nešto odgovorni, onda pokušajmo učiniti da svaki i svaka sudjeluje u donošenju odluka, da sudjeluje izravno u životu zajednice²³ pa će automatski porasti svijest odgovornosti. Sadašnje zasebništvo koje je tako uočljivo, samo je ustuk na stoljetno pozajedničavanje kako u Crkvi tako i u redovničkim zajednicama.

Stoljećima je bio izgrađivan jedan sustav u kome je osoba imala malu vrijednost i sada nije lako da se to stoljetno usmjeravanje izmjeni i da pojedinac tako brzo postane svjestan i odgovoran za zajednicu i ono što zajednici pripada.

5. Novi počeci

Potreбно je učiniti jedan napor i stvarati jedan novi mentalitet, kako u Crkvi tako i u redovničkim zajednicama. Prije svega strpljivost i jedno novo gledanje na ono ljudsko, kršćansko i redovničko. Taj novi mentalitet traži od nas ne diobu, isticanje razlika, prestiže nego jedinstva onog ljudskog, kršćanskog i redovničkog u jednoj osobi. Jedno drugo ne umanjuje, ili, prihvaćajući jedno, nije potrebno da se odričemo drugoga. Redovnik ili redovnica mora postati i biti zreo muškarac, žena, kršćanin, kršćanka. E. Schillbeeck piše: »Biti kršćanin znači biti cijelovit čovjek. Biti svet znači biti zdrav i spašen u potpunosti.«²⁴ A. A. Vergote kaže: »Duhovno oblikovanje ne postavlja više jedan kršćanski ideal odozgor, kao nešto nadljudsko u oporbi s ljudskom stvarnošću.«²⁵

Redovnik ili redovnica ne smije biti dijete koje se bezbrižno igra i očekuje što će »stariji« reći, naređiti, nego odrasli muškarac i žena koji utječu na stvaranje odluka. Ne samo ljudi dužnosti, ne samo ljudi poslušnosti nego i suodlučivanja, preuzimanja osobne odgovornosti, rizika. D. Bonhoeffer napisa: »Ako se ograničimo na dužnost, nikad nećemo biti toliko smioni da nešto učinimo na vlastitu odgovornost, a jedino tako možemo pogoditi zlo u središte i nadvladati ga. Čovjek dužnosti morat će konačno još i prema davlu ispuniti svoju dužnost.«²⁶ Dužnost i poslušnost, kad se apsolutiziraju kao vrhovne kreposti, mogu dovesti do najneljudskijih djelâ, jer, kako spomenusmo, odgovornost se prebacuje na druge. Zato nemojmo olako govoriti, i k tome s ponosom »moja je dužnost slušati«.²⁷

Stupanjem u redovničku zajednicu kao da se zaboravljalo da su to i dalje ljudska bića koja imaju svoje ljudske potrebe koje se moraju zadovoljiti i poštivati i u redovničkom načinu života. Svi mi ili jedna golema većina, pomislili smo da ulaskom u redovničku zajednicu »sve« biva riješeno, ali

²³ R. MAY, *op. cit.* piše: »Želio bih istaknuti ovdje da kada ljudi osjećaju da su beznačajni pojedinci, u isti mali slabi i njihov osjećaj ljudske odgovornosti« (str. 42). Dalje, na str. 46. nastavlja: »Kada pojedinac gubi vlastito značenje, obuzima ga osjećaj bezvoljnog ravnodušja koje odražava njegovo stanje smanjene svijesti.«

²⁴ E. SCHILLBEECKK, *Identità cristiana e integrità umana*, u *Concilium* 5/1982, str. 59.

²⁵ A. VERGOTE, *art. cit.*, str. 52.

²⁶ D. BONHOEFFER, *Otpor i predanje*, Zagreb 1974, str. 12.

²⁷ A. PAOLI, *op. cit.*, str. 129-133.

²⁸ A. P. de LABORDA, *Redovnički život, besmisao?* u *Svesci* 45/1982.

poslije dužeg ili kraćeg vremena osjetimo da stvari treba rješavati, čega su postali svjesni i odgovorni u Crkvi, i zato nerado dopuštaju razna znanstvena psihosocijološka istraživanja i raščlambe. Kao da se boje što ljudski problemi još uvijek postoje u redovniku, redovnici, svećeniku. »Oni koji izaberu redovnički život nisu heroji, nego muškarci i žene kao i svi ostali, trebaju oslonac, ne mogu ispuniti svoj ideal potpuno osamljeni jer i oni moraju proživjeti dane i dane da bi ostvarili svoj ideal«.²⁸

Ulaskom u redovničku zajednicu dobivala su se neka prava, povlastice u odnosu na laike, ali unutar same redovničke zajednice gubila su se ponekad osnovna prava: reći kritičku riječ, iznijeti osobno mišljenje kad se suprotstavljalio ili se nije slagalo s onima koji imaju vlast ... Tako se dobivao dojam da je redovnički život protiv ili u najmanju ruku, neuskladiv s ljudskim razvojem, slobodom, ljudskom zrelošću. Došlo se do besmislene činjenice: da je upravo tamo, gdje je trebala cvasti evanđeoska (nije u suprotnosti s ljudskom) sloboda, što iskonski i znači zavjet siromaštva; bratstvo-sestrinstvo, poštovanje, prijateljstvo, što iskonski znači zavjet čistoće, – zavladala moć vlasti, vojništvo je postalо ideal, sumnjičavost kruh svagdanji. Zato nije prevelika rijetkost čuti: »Mislio sam da će biti drukčije.« Ponekad je to posljedica nezrelih i stvarnih očekivanja, a ponekad i stvarnost zajedničkog života u kojem se na brzinu pokušalo razriješiti s onim ljudskim. Zaboravilo se da s pozivom biti redovnik ili redovnica ne prestaje onaj poziv biti čovjek. Ne bih se smio osjećati manje čovjek ukoliko sam više redovnik i obratno, manje redovnik ukoliko sam više čovjek.

Svi smo mi početnici i učenici na putu zajedništva, zajedničke odgovornonosti. Odgovornosti i zajedništva nema bez osjećaja osobnog dostojanstva, a osjećaja osobnog dostojanstva ne može biti ako se govori samo o dužnosti, o poslušnosti, o zajednici, a veoma rijetko o dostojanstvu osobe i poštivanju tog dostojanstva.

II. RAST U CRKVENOSTI I REDOVNIČKI ŽIVOT

»Jednakost je životna potreba ljudske duše. Ona se sastoji u javnom, općem, stvarnom priznanju – stvarno izraženom u ustrojstvima i običajima – priznanju da ista mjera poštovanja i obzira pripada svakom ljudskom biću, jer poštovanje pripada ljudskom biću kao takvom i ne može biti veće ili manje.« (Simone Weil).

Prelazeći na drugi dio zadane teme, potrebno je podsjetiti da je već u prvom dijelu bilo neizravno govora o onome o čemu će se sada govoriti. Ono što ću sada iznijeti neizravno je govor i odnosi se na prvi dio. Ljudsko dostojanstvo i crkvenost bitne su odrednice za redovnički život i veoma je teško odijeljeno govoriti o te dvije stvarnosti redovničkog življenja ako želimo imati pravu sliku bilo jednoga bilo drugoga.

Čovjek mora nekome pripadati: obitelji, narodu, redovničkoj zajednici, Crkvi ... Bog je, došavši na svijet, pripadao jednoj obitelji, jednom narodu,

²⁸ A. P. de LOBORDA, *Redovnički život, besmisao?* u *Svesci* 45/1982. str. 44.

osnovao jednu zajednicu. Tako čovjek dijeli svoje uspjehe i neuspjehe, svoje misli i planove, dijeli samoga sebe. Jedino onaj tko živi s nekim i za nekoga može se razvijati normalno. Redovnik ili redovnica životno su vezani za redovničku zajednicu i za Crkvu; i, ako se tu ne snadu, ako ih ne osjećaju kao svoje i ako oni nisu tako ustrojeni da se u njima netko može razvijati kao čovjek, čovjek se gubi, postaje problem i sebi i zajednici, Crkvi. To je tako bitno za život kako piše S. Weil: »Da i najveći duh ne može sačuvati svijest o nekoj nutarnjoj vrijednosti, ako se ta svijest ne oslanja ni na što izvanjsko. I sam Krist, kad je vidio da su ga svi napustili, onako izvrgnut ruglu i prezren, zaboravio je na tren svoju misiju i uzdahnuo: ›Bože moj, zašto si me ostavio?«²⁹

1. U čemu se sastoji crkvenost?

Prosvjedi, nesporazumijevanja kojima smo bili svjedoci zadnjih dvadesetak godina, koje su dovele do malih pomaka u svijesti Božjeg naroda, mnogih teologa, da Crkva ne pripada samo hijerarhiji i da hijerarhija sama nije odgovorna za hod Crkve, bili su znak vremena, znak za promjenu, odgovor na vrijeme, na povjesni trenutak u kome Crkva živi. Pokazali su također i svu ustajalost, nepokretljivost mnogih koji su imali vlast u Crkvi. One koji su glasnije govorili, nastojalo se ušutkati, proglašiti necrkvenim, staviti sumnju na cijelokupni njihov rad, oduzeti im javnu riječ govora. Među malobrojnima koji nisu imali čiste nakane nestali su s pozornice i oni koji su mnogo obećavali. Crkvenost se nastojala poistovjetiti s pošlušnošću onima koji imaju vlast u Crkvi na bilo kome stupnju. Još jednostavnije i jasnije, crkvenost se poistovjećivala s tim koliko su se živjele i podržavale postojeće ustrojbe u Crkvi. Pokušaj da se postupi drukčije, da se misli suprotno, da se pokuša nešto mijenjati, već je pojedince i zajednice stavljalo u sumnju. Njihova je crkvenost bila problematična.

Zaboravilo se da poslušnost kao temelj ima Duha koji uvijek i u svakom vremenu i prostoru ima reći nešto novo i da naša vjernost Crkvi, crkveno vlasti mora proizlaziti iz naše vjernosti Duhu. »U ovom slučaju, kako piše Metz, poslušnost nije prvotno raspoloživost u odnosu na nosioce službi u Crkvi i unutar redova. ... Najprije se radi o mističko-političkoj praksi poslušnosti, od koje svako naslijedovanje živi i crpi svoju snagu.«³⁰ Biti vjeran ustanovi ne smije nikada značiti izdaju čovjeka, odricanje od svojega osobnog mišljenja, osobne odgovornosti, stavljanje sebe u povlašteni, zaštićujući položaj. K. Rahner napisao je dosta kritički i u svojim poodmaklim godinama, iskustva i umjerenosti: »Doista, ne stidim se svoje crkvenosti. Čitavim svojim životom htio sam služiti Crkvi, iako ta služba naposjetku pripada Bogu i ljudima, a ne ustanovi koja traži samu sebe.«³¹

²⁹ S. WEIL, op. cit., str. 130; J. ŠIMUNOVIĆ, *Što bi odgojitelj morao znati o odgojnem radu i u odgojnem radu*, u *Odgojni programi*, Zagreb 1982, str. 39-42.

³⁰ J. B. METZ, *Redovništvo: inovacija i korektiv*, KVRPJ, Zagreb 1983, str. 48.

³¹ K. RAHNER, *Govor Ignacija Loyole jednom današnjem isusovcu*, u *Obnovljeni život*, 3-4/1985., str. 286.

Naša crkvenost stoga mora biti kritična i polaziti uvijek od vjernosti Bogu i osobnoj savjeti. Cijela Crkva i svaka ustanova mora polaziti upravo odatle. I oni koji imaju u Crkvi vlast upravljanja, trebaju nas upravo na to poticati, u tome nam pomagati, na to nas upućivati. Pavao moli za Efežane »da ojačaju po Duhu (Božjem) u korist nutarnjeg čovjeka, da Krist stanuje u njihovim srcima po vjeri, da u ljubavi uvriježeni i utemeljeni budu, sposobni shvatiti zajedno sa svim svetima koja je tu širina, duljina, visina i dubina i upoznati ljubav Kristovu koja nadilazi spoznaju, da budu ispunjeni do mjere sve punine koja dolazi od Boga« (Ef 3,16-19). Svi moramo biti crkveni, bez obzira koju službu u Crkvi vršimo.

2. Crkvenost kao služenje

Prava je crkvenost slaviti Boga i služiti ljudima, a ne braniti ustanovu, predaju, što ponekad onemogućava upravo slavu i služenje. I tako u ime predaje, koja je uslijed povjesnih natruha zatrpana i premazala ono božansko, ono iskonsko, ukidamo Božju zapovijed zbog naše predaje (usp. Mt 15, 1-9; Mk 7,1-13).³² Prava crkvenost zato uvijek traži i osobno i zajedničko obraćenje, ali i obraćenje (metanou) koja će zahvatiti i samu ustanovu, obraćenje vlasti, način njezina vršenja. Zato suprotstvovanje ustanovi i vlasti može biti i te kako izraz crkvenosti, da bi došlo do izražaja ono Božje, ono iskonsko, kako je bilo u početku: Bog za čovjeka i čovjek za Boga.

Nerijetko dolazi (dolazilo je) do čudna stanja među redovnicima i redovnicama: ljudi dobre volje, čisti u svojim nakanama, ali vjerni i pokorni i istodobno nekritični prema ustanovi, prema onima koji imaju vlast i tako podijeljeni u sebi, čine štetu drugima, samoj Crkvi i sebi.³³ Upravo vjernost od nas traži da naša crkvenost bude u služenju i da traži promjenu svega onoga i svih onih koji otežavaju služenje radi povjesnih, zajedničkih ili osobnih razloga, bili oni svjesni ili nesvjesni. Ako ljudi traže promjene u Crkvi, onda mora biti razlog. C. Carretto piše: »Nitko ne traži promjenu Crkve, ako mu Crkva daje ono što traži i što mu nedostaje: istinu, ljubav, prijateljstvo, zajedništvo.«³⁴

Ako su ljudi postali kritičniji, ako je došlo do napetosti između jednog dijela teologa i hijerarhije, između pojedinih redova i hijerarhije, onda je to samo znak da redovi počinju vršiti svoju ulogu koja je temeljna svakom redu, kongregaciji, institutu, da bude provokacija, da bude izazov u vremenu i prostoru ili, kako napisao Metz, »inovacija i korektiv« Crkvi »protiv svih opasnih aranžmana i sumnjivih kompromisa, kojima velika crkvena institucija uvijek naginje, oni ističu beskompromisnost Evangelija i nasljedovanja. U tom smislu oni su institucionalizirani oblik opasne uspomene u krilu Crkve!«³⁵ To je ujedno i znak Crkvi da treba preispitati svoje ustanove, ne da bi institucije potpuno nestale, jer »nijedna zajednica ne može bez jedne

³² A. PAOLI, *art. cit.*, str. 55.

³³ L. BOFF, *Chiesa: carisma e potere*, Rim 1983., str. 99.

³⁴ C. CARRETTO, *Ho cercato e ho trovato*, Brescia 1983, str. 48.

³⁵ J. B. METZU, *Redovništvo ...* str. 11-12.

ustanove koja joj daje jedinstvo, čvrstinu i samobitnost. Ali ustanova nije sama sebi svrhom, nego treba biti u službi zajednice vjere. Tako je ustanova uvijek jedna izvedena datost koja se mora razvijati zajedno s povijesnim preobrazbama, kao što se razvija zajednica, ona se mora suočavati s prekidim i ponovno nalaziti nove odgovore za nove ljude.«³⁶

Nije u pitanju ni ustanova ni vlast u Crkvi, i jedno i drugo mora opstojati. Pitanje je koliko se one slažu, odgovaraju evandeskom poimanju služenja i poštivanju ljudske osobe, njegova dostojanstva. Krist kaže jasno: »Došao sam služiti!« To je prava uloga i Crkve i ustanova u Crkvi. On čak kaže da se pusti i da raste i kukolj, poziva na strpljivost. I to je poziv Crkvi i ustanovama u Crkvi. *Služenje i strpljivost* ne treba samo navještati. Crkva treba biti znak koji će se upravo po tome prepoznati pred drugim vlastima i moćnicima (usp. Mt 20,28; 13,30).

I dok to tražimo od crkvenih vlasti, od crkvenih ustanova, to isto moramo pokazivati i mi redovnici i redovnice prema njima: *služiti, biti strpljivi* i, uz to, uvijek ostati izazovni i provokativni i za svijet i za Crkvu. Ni siromaštvo ni poniznost ne smiju nas ulijeniti da ne budemo kritični prema događajima, promjenama u svijetu i u Crkvi. Naprotiv, »siromaštvo i poniznost, kako napisa K. Rahner, prevedeni u današnje prilike, moraju značiti kritički žalac u svjetovnom društvu i Crkvi, opasan spomen na Isusa i ugrožavanje uhodanog reda crkvenih ustanova«.³⁷

3. Crkvenost kao suprotstavljanje

Vjernost uključuje suprotstavljanje i suprotstavljanje uključuje vjernost.³⁸ Suprotstaviti se znači ne živjeti svoj život izdvojeno, za sebe nego ga staviti u službu drugih i za druge. Upravo istinsko redovničko *siromaštvo i poniznost* omogućavaju redovnicima i redovnicama da se kritički suprotstavljaju. Upravo siromaštvo i poniznost trebaju nam dati snagu da reknemo riječ, da prihvatimo Riječ, da propovijedamo Riječ, da živimo po Riječi, jer pravi siromah i ponizan čovjek nema što izgubiti. On je lišen svega onoga što mnogima prijeći da uistinu budu ljudi, da budu korjeniti. Zato je za pojedince i za redovničke zajednice opasnost, kako materijalno bogatstvo tako i položaji, bilo u svijetu bilo u Crkvi. Siromaštvo i poniznost ne smiju biti siromaštvo ideja, zanosa, idealja. Poniznost ne smije biti takva da zatvara oči pred stvarnošću, da gleda kroz prste nepravdu. To se ne smije poistovjetiti s nezauzimanjem, ni za onostranost niti za ovostranost. Prava poniznost polazi od stvarnosti. Poniznost je reći istinu i radi toga, ako treba, trpjeti. »Nasuprot pretjeranoj ujednačenosti, čestoj mjeri od oka i spremnosti na nagodbu, suprotno crkvenoj začudujućoj krutosti u odnosima prema izazovima i zahtjevima Evanđelja, Redovi upozoravaju na nemjerljivost i »jednos

³⁶ L. BOFF, *Chiesa ...*, str. 84.

³⁷ K. RAHNER, *art. cit.*, str. 285.

³⁸ *Descrepancia y fidelidad en la Iglesia*, Izdavač, u Razón y Fe, noviembre 1986., str. 268: »La descrepancia es un hecho que no se puede suprimir en la vida de la Iglesia. Pero, para poder ablar de auténtica discepacia cristiana, hay que situarse afectivamente dentro de la Iglesia y en un clima de fidelidad a la misma.«

tranost korjenitog nasljedovanja i nastojanje na taj način pokretnuti pretjerano prilagođeni život Crkve.³⁹ Crkvenost nije usklađenost pod svaku cijenu, mir nepokretnosti, život bez napetosti. Pavao je ukorio Petra (usp. Gal 2,11-12). Nitko se nije sablaznio, Pavao je i dalje ostao u društvu apostola. Takvo otvoreno suprotstavljanje malo-pomalo nestaje u Crkvi, da bi govoto ičezlo. S gašenjem te *javne riječi* maha preuzima *suprotstavljanje bez riječi*, koje nas mora mnogo više zabrinjavati.⁴⁰

Crkva se shvatila kao obitelj, u doslovnom smislu; oni koji imaju vlast proglašiše se očevima i majkama, a svi ostali postaše djeca. Razlike su bitne. To usporedništvo više je škodilo nego koristilo. Crkva temelji svoje zajedništvo na vjeri, nadi i ljubavi, a ne na krvnom srodstvu i njegovim zakonitostima, rodbinskim vezama, dobnim razlikama. Ako smo spremni, zreli, prihvatići zavjete, onda nismo više djeca i s nama se ne može postupati kao s djecom. Odrasli – s obzirom na zanimanje, a djeca – s obzirom na zauzimanje životnih stavova, izražavanje mišljenja ... Tako se od nas traži da buemo odrasla djeca. Ponekad se tako i ponašamo. Krist sluša Oca i suprotstavlja se roditeljima (usp. Lk 2,48; Iv 2,4; Mt 12,26-48). Suprotstavljanje je obveza koja omogućuje da bi Crkva Božja bila prisutna i spasiteljski djelovala u svakom vremenu, da se ne bi uspavala. Bog ga pripušta kroz cijelu povijest, i u Starom i u Novom zavjetu. Kada ga vlast ušutka unutar same Crkve, ono dolazi onda izvana. To je onaj »mač«, »rastava«, »neprijateljsvo« koje je donio Krist (usp. Mt 10,34-37).⁴¹

4. Sabor nas je izazvao

S Drugim vatikanskim saborom nešto se novo zaista dogodilo i pod njegovim utjecajem još se uvijek događa kako u Crkvi tako i u redovničkim zajednicama, pa i na polju poimanja i proživljavanja ljudskog dostojanstva i crkvenosti redovnika i redovnica.⁴² Uvidjeli smo da Sabor vodi u korjenitost i kršćanskog i redovničkog života; možda smo se zato i zamorili i pomalo otklanjamo Sabor iz naših raspra. I sada, kada bi Sabor trebao ulaziti u život, postajati život, mi trebamo biti redovnici i redovnice drugog vat. sabora. Neki govore da je on već unio dosta nemira i da bi s njim trebalo završiti ili, u najmanju ruku, tako ga tumačiti da ne bude izazovan, uznemiravajući, kako za hijerarhiju tako i za laike. A K. Rahner napisala prije nekoliko godina: »Naše je osnovno pitanje nošeno uvjerenjem da je taj sabor Crkvi koja nadolazi donio nove zadatke, nove izazove na koje valja odgovorati.«⁴³

³⁹ J. B. METZ, *Redovništvo ...*, str. 12.

⁴⁰ *Discrepancia y fidelidad en la Iglesia*, Izdavač, u *Razón y Fe*, noviembre 1986, str. 267.

⁴¹ *Isto*, str. 268.: »Las tensiones entre unidad y libertad, carisma e institución, autoridad y obediencia pasan por el corazón de la propia Iglesia. Y pasan también por la conciencia de cada creyente.«

⁴² J. M. R. TILLARD, op., *Vent' anni di grazia o di disgrazia? u La vita consacrata a vent' anni dal Concilio*, Bologna 1986., str. 39-43.

⁴³ K. RAHENR, *U čemu je trajno značenje Drugog vat. sabora?* u *Obovljeni život* 3-4/1985., str. 319

Upravo mi pozvani smo odgovarati, davati odgovore na »zadatke i izazove« koje je Sabor stavio pred cijelu Crkvu i pred redovničke zajednice. I to upravo u ime vjernosti, u ime crkvenosti, da bi se tako na nov način oživotvorivalo ono isto Evanelje i ista crkvenost za koju smo se odlučili i kao kršćani i kao redovnici i redovnice. Ako drugom vat. saboru treba priznati povezanost s prethodnim saborima, treba mu također priznati i novost koju je unio u cjelokupni život Crkve i redovničkih zajednica. Mi upravo tome moramo ostati vjerni i to naviještati. »Pod vidikom naviještanja i pod vidikom vjernosti, dogada se nešto novo što je nepovratno, što ostaje. Druga je stvar da li mi u učmaloj malogradanštini svojeg crkvenog poslanja ovdje i sada uočavamo i proživljavamo tu novost. To je naša zadaća.«⁴⁴

Umjesto zaključka

Ako ćemo biti redovnici i redovnice prema zdravoj tradiciji koja se nije dala »zarobiti« ni od crkvenih vlasti, raznim povlascicama,⁴⁵ ako želimo biti redovnici i redovnice drugog vat. sabora, to jest, vremena i prostora u kome živimo, mi moramo biti *i teret i blagoslov za Crkvu i u Crkvi*. Teret za one koji žele sačuvati status quo, ono što su stekli, blagoslov, jer pokazujemo, željeli bismo pokazati put kojim treba Crkva ići. Moramo biti neugodni kao i proroci, ali i spremni trpjeti po primjeru prorokâ i Proroka radi kojega smo prihvatali ovaj način života. Zato moramo biti *siromašni*, bez bojazni da ćemo što izgubiti, ali zato *slobodni, poslušni* Duhu koji i danas puše, *čisti* i zato bezazleni kada se govorom ili činom suprotstavljamo vlasti koja traži samu sebe. Tako ćemo rasti i razvijati i svoje ljudsko dostojanstvo i svoju crkvenost na slavu Božju, korist ljudi, unutar Crkve i po Crkvi.

Sve to od nas traži jednu korjenitost, i misli, i govora i čina. »Prihvatići Isusov put zahtijeva metanoju, osobno i zajedničko obraćenje. Samo ćemo tako s evanđeoskim vrednotama prodrijeti u današnju kulturu. Mi se, naime, moramo sve više i više evangelizirati oslobadajući se grijeha i svega onoga što je povezano s nepravdom i tlačenjem, svega onoga što nas na bilo koji način prijeći da prihvativamo i naviještamo Božju ljubav koja je na djelu u svijetu.«⁴⁶

⁴⁴ *Isto*, str. 327-328.

⁴⁵ J. B. METZ, *op. cit.*, str. 15-16.

⁴⁶ *Evangelje nas izaziva* – 15.

Božidara Goličnik, Ljubljana

ČLOVEŠKO DOSTOJANSTVO IN ZVESTOBA KARIZMI LASTNE REDOVINČKE USTANOVE

U V O D

»Spoštujte človeka. Človek je božja podoba. Oznanujte evangelij, da bo to postala resnica. Da bo Gospod spremenil srca in počlovečil politični in gospodarski sistem na temelju človekovega odgovornega prizadevanja« (Janez Pavel II. škofam v Puebli 28.X.1978.)

S temi besedami je papež spodbujal škofe v Mehiki, s tem je nagovoril tudi vse nas, ki smo po svojem poklicu na poseben način v službi človeka in njegovega odrešenja. Znotraj naših redovnih skupnosti in pri apostolatu, ki ga vršimo, moramo pokazati veliko spoštovanje do vsakega človeka.

Danes so močno v ospredju antropološke znanosti in se zelo povdarja humanizem, gotovo veliko bolj, kot kdaj koli prej v zgodovini. Dejansko pa se človeka v jedru njegove osebnosti tolifikrat poniže na raven, ki ni vredna njegovega dostojanstva. To vpije na vsakem koraku iz revij, časopisov, RTV oddaj, pa tudi v svojem najožjem okolu se o tem lahko prepričamo. Zato »danes človek velikokrat ne ve kaj nosi v sebi, kaj nosi v globini svojega srca in svoje duše. Zato dostikrat dvomi o smislu svojega življenja na tem svetu. Morè ga dvomi, ki se spreminjajo v razočaranja. Zato dovolite – prosim vas in rotim ponižno in z zaupanjem – dovolite Kristusu, da spregovori človeku. Samo on ima besede življenja, da večnega življenja« (Janez Pavel II., Nastopni govor 22.X.1978).

Naloga nas redovnikov in redovnic je, da v duhu svoje ustanove pridemo na pomoč temu človeku. V ta svet, tem ljudem moramo ponesti »besedo življenja«, po nas mora »Kristus spregovoriti človeku« in mu vrniti njegovo dostojanstvo.

Cerkveni dokumenti in papež sam nas nenehno spominjajo, naj pri iskanju novih poti in prilagajanju vedno ostanemo zvesti karizmi svojih ustanoviteljev. Od njih se lahko učimo pravega humanizma, globokega čuta za človeka in njegovo stisko. Kakor pri Kristusu, so tudi pri njih imeli prvo mesto ubogi, zapostavljeni, bolni, grešniki, izrinjeni na rob družbe ali kakor koli ogroženi. Naši ustanovitelji so se znali vživeti v potrebe človeka časa, v katerem so živeli, upoštevajoč vse človekove razsežnosti. Vse to so zmogli naši ustanovitelji, ker so najprej dojeli, kaj je človek v svoji biti, ker so duomeli vrednost vsakega posameznega človeka in njegovo mesto v odrešenjskem načrtu.

Naloga tega predavanja je prikazati človekovo dostojanstvo v luči redovniškega življenja, v luči karizme lastne ustanove. Dotaknila se bom le treh področij, ki so sestavni del redovniškega življenja, le da imajo pri-

posameznih karizmah različne poudarke. To su: *služenje, pokrščina in ponosnost*. Za te tri vidike sem se odločila tudi zato, ker so najbolj povezani s človekovim dostoanstvom in ker ravno tu, če jih pravilno ne razumemo, največkrat pride do nerazumevanja in konfliktov.

1. ČLOVEKOVA VELIČINA JE V SLUŽENJU

V prejšnjih predavanjih smo že videli, da je temelj človekovega dostoanstva njegova svoboda, kajti le svobodno se more človek odločati za dobro. Lahko pa to svojo svobodo tudi zlorabi. Zato opominja apostol Pavel: »Vi ste namreč poklicani k svobodi, bratje: samo, da vam svoboda ne bo pretveza za mesenost, marveč *drug drugemu služite z ljubeznijo*« (Gal 5,13-14). Nikjer človek ne zori in raste v človeškosti tako intezivno, kakor v svobodnem odmiranju lastnemu egoizmu. In ker je prav ljubezenska služba drugim najlepša prilika odpiranja navzven, je to najučinkovitejša pot do človeške, krščanske in redovniške zrelosti, to je – do svobode.

a) Najlepši zgled služenja je učlovečeni božji Sin, Jezus Kristus, ki je mogel reči o sebi: »Sin človekov ni prišel, da bi se mu streglo, ampak, da bi stregel in dal svoje življenje v odkupnino za mnoge« (Mk 10,45). Ko je pri zadnji večerji svojim učencem umil noge, je rekel: »Zgled sem vam namreč dal, da bi tudi vi delali, kakor sem vam jaz storil« (Jn 13,15). Cerkev v vseh stoletjih se ozira na Učiteljev zgled in nadaljuje njegovo delo odrešenja.

b) Ko se človek »bori« za svoje dostoanstvo žal, velikokrat ubere drugačno pot. Hoče se postaviti na mesto Boga. In, ko iz svojega srca izrine Boga, sam sebe peha v propast. Lakomno iskanje namišljene veličine, lastnih koristi in pravic, ga je pripeljalo do vedno večjega nereda. Krščanstvo pa ponuja zdravilo: novo srce, polno ljubezni do Boga in bližnjega. To, kar so že stoletja nazaj poudarjali sv. Vincencij in drugi ustanovitelji karitativnih ustanov, naroča tudi zadnji koncil: »V današnjih dneh smo še posebno nujno dolžni postati bližnji prav vsakemu človeku in mu, ko nam pride naproti, dejavno služiti, pa naj bo to od vseh zapuščeni starec, rkivično prezirani inozemski delavec, begunec, nezakonski otrok, ki nazasluženo trpi zaradi greha, ki ga on ni storil, ali lačni, ki trka na našo vest, ko nam kliče v spomin Gospodove besede: »Karkoli ste storili kateremu izmed mojih najmanjših bratov, ste meni storili« (Mt 25,40) (CS 27).

To je poziv vsem ljudem dobre volje. Redovniki in redovnice pa smo se za službo sočloveku odločili še na poseben način, z vstopom v določeno redovniško ustanovo. To ne smemo nikdar izgubiti zpred oči.

c) Pri služenju je velikega pomena način, kako pristopamo k pomoči potrebnemu človeku. Nikoli ne sme čutiti, da je ogroženo njegovo dostoanstvo, da je v podrejenem položaju in manj vreden. Naj bo kdorkoli ali kakršenkoli, moramo ga smatrati za enakega sebi, kajti v Kristusu smo vsi bratje in sestre. Kot kristjani in redovniki odkrivamo v vsakem človeku božjo podobo, pa čeprav je ta človek zasvojen od pijače, mamil, t. im. lahkega življenja, tudi, če je naš nasprotnik, itd. V njem najdemo trpečega Kristusa in mu skušamo po svojih močeh pomagati. Sveti Vincencij je dejal: »Ubogi pogosto nimajo podobe, še manj pa duha z umom obdarjenih ljudi. Nasto-

pajo grobo in umazno. Toda poglejte globlje, potem boste v luči vere videli, da se božji Sin, ki je hotel biti ubog, srečuje za nami v ubogih. Tudi on je imel v svojem trpljenju komaj človeško podobo» (Konference sv. Vincencija). Če prebiramo še nadalje Vincencijeve Konference in druge njegove spise, lahko vidimo kolikokrat in s kakšno prepričljivostjo je govoril o tem prvim sestram in misijonarjem.

Tudi mi moramo v sebi gojiti čut spoštovanja do vseh ljudi ne glede na zunanjost, ter v luči svoje karizme iskati vedno novih načinov, kako jim pomagati. Kakor v svetu, je tudi v redovnih skupnostih nevarnost, da organizacija dela zaduši spontanost, lastne pobude, duha služenja iz ljubezni. Nevarnost je, da postanemo roboti in le mehanično naredimo, kar nam je dodeljeno. Tako se spremojamo v »duhovnike« in »levite«, ki pravijo: To ni moja dolžnost! V postavi ni zapisano, da moram zdajle temu človeku pomagati! »In šel je mimo« (Lk 10,31). Samarijan pa ni bil suženj postave, zato je spolnil največjo zapoved – ljubezen.

V Konferenci 2.6.1658. Vincencij navdušuje sestre za prizadevanje v dveh krepostih, ki sta neobhodno potrebni v medsebojnih odnosih do tistih, ki jim strežejo. To sta *prisrčnost* in *spoštljivost*. Tako neločljivo morata biti povezani, da ju je imenoval kar *prisrčna spoštljivost* ali pa *spoštljiva prisrčnost*. Obe sta zunanjji izraz ljubezni. Navedel je tudi temelj, na katerem mora sloneti to prizadevanje: »Drage sestre, toliko razlogov imate, da spoštujete svoje tovarišice (sosestre), da vas noben izgovor ne more oprostiti te dolžnosti. In, če bi imele samo ta razlog, da je Jezus Kristus umrl za nas, ali ni že to dovolj, da človeka spoštujemo? Jezus nam je izkazal tako spoštovanje, da je hotel umreti za nas. To se pravi, da nas je više cenil, kot svojo dragoceno kri«.

Današnjemu svetu, ki je poln materializma in zaverovanosti v napredek tehnike, služenje nič kaj privlačno ne zveni. Veliko bolj je čislano gospodovanje, prestiž in oblast. Žal, večkrat tudi med kristjani. Redovniki pa smo poklicani, da s svojim življenjem pokažemo, da je Kristusov žgled in nauk uresničljiv tudi danes. In končno, če se je Mati božja imenovala »dekla«, zakaj bi se mi, redovniki in redovnice sramovali tega! To je naša čast!

2. ČLOVEŠKO DOSTOJANSTVO IN POKORŠČINA

a) Zelo važno sredstvo, ki naj bi nam pomagalo, da se za res vsak dan popolnoma darujemo Bogu in tako rastemo v svojem dostojarstvu, je pokorščina. Marsikdo danes o tem ni tako trdno prepričan, saj današnji čas ni naklonjen pokorščini. Danes – tako mislijo in govorijo – naj vsak sam odloča, saj smo dovolj osveščeni, zreli in polnoletni.

Že kot kristjani, še bolj pa kot Bogu posvečene osebe, ki smo naredili za oblubo pokorščine, si moramo biti na jasnem, v kakšnem odnosu je pokorščina do človekovega dostojarstva, kako to živeti in predstaviti mladim, ki iz takšnega okolja prihajajo k nam.

Vzgoja v pokorščini mora upoštevati človekovo enkratnost in konkretno situacijo. Vzgojitelji in predstojniki naj še posebno pazijo, da ne prezrejo talentov posameznih članov. Le-te je treba odkrivati, jih razvijati in uskladiti

s karizmo ustanove, ne pa jih na način nekakšne slepe pokorščine prezreti ali celo zatreti. Kakšna odgovornost pred Bogom, Družbo in njim samim! Prava pokorščina gradi človeka, ker pomaga spoznati in izpolniti božji načrt. Tudi Koncil nam zatrajuje: »Redovniška pokorščina ne zmanjšuje dostenjana stva človeške osebe, ampak jo vodi do zrelosti, ko veča svobodo božjih otrok« (R 14). Že več stoletij prej pa je sv. Benedikt v svojem Pravilu napisal tele čudovite besede: »Poslušaj sin, nauke svojega učitelja, nagni uho svojega srca, rad sprejmi nasvet dobrohotnega očeta in ga uspešno izpolni. Tako se boš s prizadenvno pokorščino vrnil k njemu, od kogar si se z zanikrno nepokorščino oddaljil ... Tebi je torej sedaj namenjena moja beseda; tebi, ki si se odpovedal lastni volji in sprejemaš najmočnejše in odlično oranje pokorščine ter se bojuješ na strani Gospoda Kristusa, pravega Kralja.«

»S prizadenvno pokorščini vrniti se k njemu« pomeni: ves se predati božji službi. Cilj je ljubezen, ljubezen pa teži za zedinjenjem svoje volje z voljo ljubljenega. Tako smo prišli do bistva pokorščine, ki je v zedinjenju z božjo voljo. To pa ni krnenje človekove osebenosti, ampak bogatenje, resnično zorenje do njene polnosti – svetosti.

Prvi je to pot izbral Kristus, zato je rekel o sebi: »Nisem prišel zato, da bi vršil svojo voljo, ampak voljo tistega, ki me je poslal« (Jn 6,38). Kot je bilo Kristusovo vrhovno načelo *spolnjevati Očetovo voljo*, tako tudi mi ne moremo in ne smemo imeti drugega cilja.

b) Vendar, mi zaobljubimo pokorščino ljudem, predstojnikom. To ima svoje prednosti, pa tudi navarnosti za človekovo dostenjanstvo, če je pravilno ne pojmemojmo. Prava nevarnost je v tem, da postane lahko človek preveč pasiven, da izgubi svojo podjetnost in samoinicijativo. Napačan vzgoja v pokorščini more ustvariti tipe, ki se ne zganejo, dokler jih kdo ne suhe.

Koncil je močno poudaril osebno in odgovorno pokorščino. Člani naj torej »pri spolnjevanju navodil in izvrševanju poverjenih služb uporabljajo razum in voljo in tudi darove narave in milosti, saj vedo, da po božjem sklepu pomagajo zidati Kristusovo telo«. Zato naj predstojniki »člane radi poslušajo in spodbujajo k složnemu prizadevanju v blagor ustanove in Cerkve« (R 14). Oba morata poslušati božji glas, v iskrenem in poniznem dialogu iskati njegovo voljo. Na dnu vsega prizadevanja enih in drugih mora biti ljubezen, ki teži za zedinjenjem z Bogom – v tem pa je človekova svoboda in veličina.

Če nekdo zaničuje in že vnaprej obsoja, kar predstojnik odloči, lahko že sam začuti, kako greši proti svojemu in njegovemu dostenjanstvu. Ko pričakuje, da ga bodo drugi spoštovali, mora tudi on druge (predstojnike) spoštovati. Spoštovati mora njihovo vest. Karkoli naredimo proti zahtevam svoje vesti, kazi naš duhovni obraz, zmanjšuje naše dostenjanstvo.

c) Še nekaj je treba omeniti: Bog ne razodeva svoje volje redovniku samo po predstojnikih in pravilih družbe. Govori mu tudi po dogodkih, po vesti, po drugih osebah, itd. Napačno bi bilo, če bi mislili in trdili, da j v vsakem primeru samo predstojnikov ukaz odločilen; prav tako narobe pa tudi, če bi bili prepričani, da je naša sodba bolj po božji volji. Rešitev je spet v poniznem in iskrenem *dialogu*. Tem bliže bomo njegovi volji, čim bolj se bomo osvobajali svoje sebičnosti, ter se predali službi Bogu in bližnjemu. Čim zvesteje gremo za Kristusom, tim bolj bo ob njegovem zgledu razsvetljena

naša vest, tem trdnejši bo naš značaj in lepša naša osebnost. Pokonci in ponosno bomo lahko hodili v ddostojanstvu svobodnih božjih otrok.

3. ČLOVEKOVO DOSTOJANSTVO IN PONIŽNOST

Prav na začetku Svetega pisma beremo: »*Bog je ustvaril človeka po svoji podobi*, po božji podobi ga je ustvaril (1 Mz 1,27). Že tu se nam jasno razodene, da je človek več kot samo njegovo telo, da je vzvišen nad vsemi drugimi zemeljskimi bitji, da je »*krona stvarstva*«. Njegova odličnost se kaže v svobodni volji, razumu in sposobnosti, da se zaveda samega sebe, v vesti, ki usmerja njegova dejanja.

Pa ne samo to. Božje razodetje nam prikaže človeka tudi z druge strani, kot *krhko in grešno bitje*, ki je svojo svobodo zlorabilo. To je človek, ki tolikokrat ne dela tega, kar spozna za dobro, odloča pa se za to, kar ponižuje njegovo dostoianstvo in ga odvrača od Stvarnika.

Po svobodni odločitvi proti Bogu – izvirnem grehu – je v človeku tako prevladala njegova hudobija, da bi se sam nikoli ne mogel dvigniti iz nje do prejšnje veličine. Odgovor na to njegovo stisko je Jezus Kristus. Sam božji Sin se je spustil v našo revščino, dal se je za nas v smrt, da bi mi živelji, da bi mi postali »božji otroci«. Apostol Janez vzklika: »Pogledajte, kakšno ljubezen nam je skazal Oče, da se imenujemo in smo božji otroci« (1 Jn 3,1).

a) Ta zavest lastne veličine, dostoianstva božjih otrok na eni strani in zavest lastne nemoči in revščine na drugi strani, nas vodi v notranje stanje, ki ga imenujemo ponižnost. Ponižnost torej ni nič drugega kot priznanje resnice. O tem piše pokojni jezuit p. Vladimir Truhlar, da »mora ponižnost vključevati tudi zavest lastne vrednosti, ker se mora ponižen človek uklanjati dejstvom, tudi dejству, da nosi v sebi marsikaj pozitivnega; Obratno pa mora tudi zavest lastne vrednosti hkrati vključiti ponižnost, ko pa vendar pravilno grajen kristjan zlahka dojema, kako vse pozitivno, kar nosiv sebi, odvisi od Boga« (Pokoncilski katoliški etos, Mohorjeva družba, Celje 1967).

b) Ko govorimo o ponižnosti kot krščanski kreposti, je treba pokazati na bistvo, ki je v izničenju samega sebe po *Kristusu zgledu*: »Ponižal se je in je bil pokoren do smrti, smrti na križu ...« (Flp 2,7). To izničenje ni imelo namen samo v sebi. Bilo je dejanje ljubezni do človeka. Temu se mora približevati tudi naša redovniška ponižnost: vedno v *službi ljubezni*. V prvem delu p. smo govorili o služenju, za to pa nas usposablja ponižnost, ali bolje: ponižena ljubezen.

Vprašajmo se še dalje: Kakšen je ponižen človek? Svoboden! Jezus pravi: »Spoznali boste resnico in *resnica vas bo osvobodila*« (Jn 8,32). Kdor ljubi resnico, ne gradi na lažni veličini, pa tudi ne taji darov, ki mu jih je Stvarnik zaupal. Priznanje resnice zahteva oblikovanega človeka, ki je usmerjen k pristni notranji veličini. Dostoianstvo človeka je v bogati notranjosti in škoda bi bilo če bi se izgubljal na obrobju, na površini. Tudi v tem primeru velja: »Če pšenično zrno ne pade v zemljo in ne umrje, ostane samo; če pa umrje, obrodi obilo sadu« (Jn 12,24). Brez žrtve, brez umiranja je vse samo iluzija. In težko se prepričamo kako je to potrebno, dokler samo govorimo. Šele ob konkretnih zgledih resnično velikih ljudi se nam prikaže tudi njena privlačnost.

1) Za Kristusom je največja njegova *Mati Marija*. A Bog se je ozrl nanjo prav zaradi njene ponižnosti in skromnosti. Ker se je ona znala »umakniti«, je Bog v njej storil »velike reči« in jo danes »blagrujejo vsi rodovi«.

2) Spomnimo se *Terezije Avilske*. Ko beremo njene avtobiografske spise, se nam zdi, da imamo pred seboj največjo grešnico, tako se ponižuje. Ali je to zmanjšalo njeno dostojanstvo in podjetnost? Nasprotno! Postala je obnoviteljica karmeličanskega reda, največja žena svoje dobe in cerkvena učiteljica.

3) Prikličimo si v spomin še *Ignacija Lojolskega*. Zaradi viteških romanov, ki jih je bral, je začel sanjariti o junaških dejanjih; ko pa je pozneje bral še življenjepise svetnikov, ga je obšlo podobno častihlepje. Ne da bi se odrekel veličini, pa je sve to očistil in njegova ponižnost mu je pomagala, m da je uresničil res junaška dejanja.

Tako bi se lahko ustavili ob vseh naših ustanoviteljih in ustanoviteljicah, ob vseh velikih ljudeh, pa tudi ob marsikaterem našem sobratu ali sosedri.

Tako vidimo, da ponižnost ni slabost, ampak je lastnost tistih, ki stremijo po velikih stvareh, za velikimi dejanji. Za velike reči smo ustvarjeni in od njih je odvisno naše človeško dostojanstvo in zato bi bilo nečastno ubadati se z bedarijami in običajno povprečnostjo.

S K L E P

Zgoraj so bili navedeni trije vidiki, tri področja, na katerih moramo redovniki in redovnice še posebno paziti, da zavzamemo pravo stališče.

Na prvem mestu je bilo omenjeno služenje. Tu pa ni mišljena tista zgolj zunanja aktivnost, ki človeka lahko celo oddalji od samega sebe, bližnjega in Boga. Gre za služenje v ljubezni. Ljubezenska služba izhaja iz notranjega razpoloženja odprtosti in ponižnosti. V odnosu do Boga pa ta odprtost in ponižnost človeka usposablja za razpoznavanje Njegovr volje. Pokorščina božji volji, ki se redovni osebi kaže na tako različne načine, ga osvobaja, gradi in dela velikega.

Redovniki in redovnice imamo v zgledu naših ustanoviteljev v njihovih nasvetih in pravilih, ki so nam jih zapustili, še bolj jasno začrtano pot. Nenehne moramo preverjati svoj odnos do človeka in njegovega dostojanstva v luči njihovega zgleda. Pri vsem nas mora voditi načelo: *ohrabriti dostojanstvo človeka za vsako ceno!*

Dobro je, da si večkrat izprašamo vest kako upoštevamo človeško dostojanstvo drugih in koliko jim pomagamo, da v njem rastejo. V prvi vrsti so to naši bratje in sestre v lastni redovnički skupnosti. Ali znam sprejeti vsako sosedro, sobrata kot dar? Prav tako vsakega bolnika, ki mu strežem, otroka, ki ga poučjem, zapoščenega starca, najbednejšega siromaka in vase zaprtega bogatina ...? V božjem kraljevstvu smo vsi bratje in sestre, smo vsi ustvarjeni za nekaj neizmerno velikega ...!

Nikoli ne smemo pozabiti na to, nikoli mirovati. K temu nas spodbuja dokument: »Redovniki in človeški napredek«, ko med drugim pravi: »Iskrena želja, da bi služili evangeliju in celotnemu napredku človeka, zahteva, da je v središču vseh njihovih prizadevanj iskanje resnice v ljubezni, ki naj ga ustvarajo potrpežljivo in vztrajno« (Rim, 12.11.1980).

Božidara Goličnik, Ljubljana

LJUDSKO DOSTOJANSTVO I VJERNOST KARIZMI VLASTITE REDOVNIČKE USTANOVE

UVOD

»Poštujete čovjeka. Čovjek je slika Božja. Navješćujte Evanelje da se to ostvari. Da Gospodin promijeni srca, da politički i gospodarski sustav učini čovječnim na temelju čovječjega odgovornog nastojanja« (Ivan Pavao II. biskupina u Puebli, 28.X.1978.).

Tim je riječima papa poticao biskupe Meksika, a tako je govorio nama svima koji smo po svom zvanju na poseban način u službi čovjeka i njegova otkupljenja. Unutar svojih redovničkih zajendica i u apostolatu koji vršimo moramo pokazati veliko poštovanje prema svakom čovjeku.

Antropološkim se znanostima danas daje naglašena prednost i snažno se naglašava humanizam, svakako mnogo jače nego bilo kada prije u povijesti. Međutim, čovjek se u srži njegove osobnosti često toliko ponizuje – ispod njegova dostojanstva. To se čuje na svakome koraku iz revija, časopisa, RTV-emisija; u to se možemo uvjeriti i u svojoj najbližoj okolini. Zbog toga »čovjek danas vrlo često ne zna što nosi u sebi, što nosi u dubini svoga srca i svoje duše. Zato više puta sumnja u smisao svoga života na svijetu. Muče ga sumnje koje prelaze čak i u razočaranja. Zato dopustite – to vas molim i zaklinjem, ponizno i s pouzdanjem – dopustite Kristu da progovori čovjeku. On jedini ima riječi života, da, vječnoga života« (Ivan Pavao II., Nastupni govor 22.X.1978).

Mi redovnici i redovnice nalazimo se pred zadatkom da u duhu svoje ustanove pružimo tome čovjeku pomoći. U taj svijet, tim ljudima moramo nositi »Riječ života«, po nama mora »Krist govoriti čovjeku« i vratiti mu njegovo dostojanstvo.

Crkveni dokumenti i sam papa neprekidno nas opominju da u traženju novih putova i prilagodbi uvijek ostanemo vjerni karizmi svojih utemeljitelja. Od njih učimo pravi humanizam, duboki osjećaj za čovjeka i njegove nevolje. Kako u Krista, tako su i u njih na prvom mjestu bili siromasi, poniženi, bolesni, grješni, bačeni na rub društva, dakle, svi ugroženi. Znali su ući u potrebe čovjeka svoga vremena, uvezši u obzir čitavog čovjeka, a ne samo njegovu duhovnu stranu. To su mnogi učinili zato što su prije shvatili što je u čovjeku bitno, koja je vrijednost svakoga pojedinog čovjeka u spasiteljskom planu.

Namjera je ovoga predavanja da opiše čovjekovo dostojanstvo u svjetlu redovničkog života, u svjetlu karizme vlastite redovničke ustanove. Iznijet će samo tri područja koja su sastavni dio redovničkog života, a znam da se razlikuju u različitim karizmama. To su: *služenje, poslušnost i poniznost*.

Izabrala sam tri vida zato što su usko povezani s čovjekovim dostojanstvom i jer baš na tim područjima, ako ih pravilno ne shvatimo, najčešće dolazi do nesporazuma i suprotstavljanja.

1. ČOVJEKOVA VELIČINA U SLUŽENJU

Već je spomenuto da je temelj ljudskog dostojanstva sloboda. Čovjek se za dobro odlučuje slobodno. Svoju slobodu čovjek može i zloupotrijebiti. Zato sv. Pavao opominje: »Vi ste, braćo, na slobodu pozvani! Samo neka ta sloboda ne bude izlikom tijelu, nego ljubavlju služite jedni drugima« (Gal 5,13-14). Čovjek nigdje ne dozrijeva tako snažno kao u slobodnom umiranju vlastitoj sebičnosti. Budući da je služenje drugima u ljubavi najprikladnije sredstvo za otvaranje prema vani, to je najuspješniji put prema ljudskoj, kršćanskoj i redovničkoj zrelosti, tj. pravoj slobodi.

a) Najuzvišeniji uzor služenja je utjelovljeni Sin Božji – Isus Krist. On sam je rekao: »Sin čovječji nije došao da mu služe, nego da služi i život svoj dade kao otkupninu za mnoge« (Mk 10,45). Kad je kod Posljednje večere učenicima oprao noge, rekao je: »Primjer sam vam dao da i vi činite kao što sam ja vama učinio« (Iv 13,15). Učiteljev primjer Crkva ima pred očima kroz stoljeća – nastavlja njegovo djelo spaša.

b) Kad se čovjek »bori« za svoje dostojanstvo, vrlo često, na žalost, krene pogrešnim putem. Želi se postaviti namjesto Boga. Kad je iz svoga srca izbacio Boga, sam sebe je gurnuo u propast. Lakoumno traženje umišljene veličine, vlastite koristi i prava dovest će ga u još veći nered. Kršćanstvo nudi lik: novo srce puno ljubavi prema Bogu i odgovornosti za bližnjega. Sabor nam jasno kaže: »Posebice u naše vrijeme postoji hitna i neodložna obveza da budemo bližnji svakom čovjeku i da mu, kad se s njim sretнемo, djelotvorno pomognemo: starcu od svih napuštenom, stranom radniku koji je nepravedno prezren, izbjeglici, djetetu iz nezakonite veze koje trpi zbog drugih, gladnome koji se poziva na našu savjest podsjećajući nas na Gospodinovu riječ: »Meni ste učinili koliko god ste učinili jednome od ove moje najmanje braće« (Mt 25,40), (GS,27).

To je poziv svim ljudima dobre volje. A mi redovnici i redovnice na poseban smo način izabrali služenje čovjeku kad smo stupili u redovničku ustanovu. To treba stalno imati pred očima – na umu.

c) U služenju vrlo je važan način kako pristupamo čovjeku koji je potreban naše pomoći. On ne smije nikada osjetiti da je njegovo dostojanstvo ugroženo, da je u podređenom položaju, da manje vrijedi. Tko god bio i kakav god bio, moramo mu pokazati da vrijedi isto toliko koliko i mi, jer u Kristu smo svi braća i sestre. Kao kršćani i redovnici mi u svakom čovjeku gledamo sliku Božju, pa makar on bio sužanj pića, droge, tz. »lakog života«, pa i onda ako je naš protivnik. Mi u njemu otkrivamo Krista koji trpi i koliko možemo nastojimo mu pomoći. Sveti Vinko, taj heroj kršćanske ljubavi, je rekao: »Siromasi su često bez obličja, a još češće su bez ljudi nadarenih umom. Predstavljaju se grubo i umazno. Ali pogledajte dublje i u svjetlu vjere ćete vidjeti da nas Sin Božji, koji je želio biti siromašan, susreće u siromasima. I on je u svojoj muci gotovo izgubio lik čovjeka« (Konferencije).

Citajući Vinkove *Konferencije* i druge njegove spise, lako se uvjerimo koliko puta i s kakvim uvjerenjem je o tome govorio sestrara i misionarima. I mi u sebi moramo gajiti osjećaj poštovanja prema svim ljudima, bez obzira na izvanjski izgled, te u svjetlu svoje karizme stalno tražiti nove načine kako ćemo im pomoći. Kao što se događa u svijetu, tako postoji opasnost i u redovničkim zajednicama da organizacija djelovanja uguši spontanost, vlastite poticaje, duh služenja i ljubavi. Nalazimo se u opasnosti da postanemo roboti i da samo mehanički izvršimo što nam je naređeno. Tako odgajamo »svećenike i levite«: to nije moja dužnost! U Zakonu ne piše da moram sada tome čovjeku pomoći – pružiti pomoć. »Vidje ga i zaobiđe« (Lk 10.31). Ali Samaritanac nije bio rob zakona, i zato je izvršio najveću zapovijed – ljubav!

U Konferenciji 2.VI.1858. sv. Vinko potiče sestre da vrše djela dvije kreplosti koje su prijeko potrebne u odnosima prema onima kojima pomaže-mo. To su *srdačnost i poštovanje*. One moraju biti tako neodvojivo povezane da je Vinko upotrijebio izraz: »srdačno poštovanje«. Obadvije su izraz ljubavi. Pokazao je na temelj na kojem mora biti postavljeno ovo nastojanje: »Drage sestre, toliko imate razloga da poštujete svoje družice, da vas nikakva izlika ne može oslobođiti od te dužnosti: Ali, ako bi postojao sam taj jedini razlog da je, naime, Isus Krist za nas umro, nije li već to dovoljno da zato čovjeka poštujemo? Isus nas je toliko cijenio i štovao da je umro za nas. To znači da je nas više cijenio nego svoju dragocjenu krv«.

Današnjem svijetu, koji je pun materijalizma i pouzdanja u napredak tehnike, služenje ne zvuči privlačno. Mnogo se više cijene gospodstvo i vlast. To, na žalost, često vrijedi i za kršćane. Ali mi redovnici i redovnice pozvani smo da svojim životom pokažemo da je Kristov primjer i njegov nauk i danas moguće ostvariti. Mi znamo da je Krist ušao u svoju slavu kroz poniranje Velikog petka. Uostalom, ako je Kristova Majka sebe nazvala »službenicom«, zašto bismo se mi redovnici i redovnice morali toga stidjeti? To nam je na čast!

2. LJUDSKO DOSTOJANSTVO I POSLUŠNOST

a) Poslušnost je snažno sredstvo koje nam može pomoći da se svaki dan uistinu potpuno darujemo Bogu i tako rastemo u svom dostojanstvu. Ima dosta onih koji danas nisu u to baš tvrdo uvjereni, jer današnje vrijeme ne cijeni poslušnost. Danas – tako misle i govore – neka svaki sam odlučuje, svjesni smo sebe, zreli i punoljetni. Već kao kršćani, a još više kao Bogu posvećene osobe, koji smo položili zavjet poslušnosti moramo jasno uvidjeti kakav je odnos između ljudskog dostojanstva i poslušnosti te ga na zgodan način protumačiti mladima koji nam dolaze.

Odgoj u poslušnosti mora uzeti u obzir čovjekovo konkretno stanje i činjenicu da je čovjek jedincat i neponovljiv. Neka odgojitelji i poglavari posebno svrate pozornost da ne zanemare sposobnosti – talente pojedinih članova. Telente treba otkrivati, omogućiti da se razvijaju i usklade s karizmom ustanove, ne smiju se na račun neke slijepo poslušnosti prezirati ili čak uništiti. Riječ je o velikoj odgovornosti pred Bogom, družbom i samim sobom. *Prava poslušnost čovjeka izgrađuje* i pomaže da se upozna načrt Božji koji treba izvršiti. I Sabor nam veli: »Redovnička poslušnost ne umanjuje

dostojanstvo ljudske osobe nego je vodi do zrelosti koja jača dostojanstvo djece Božje« (PC 14). Prije mnogo stoljeća sv. je Benedikt u svom Pravilu napisao ove lijepe riječi: »Poslušaj, sine, pouke svoga učitelja i prikloni uho svoga srca; spremno primi savjet dobrohotnog oca i uspješno ga provedi u djelo. Tako ćeš se naporom posluha vratiti onome od koga si se udaljio svojim nehajnim neposluhom. Tebi je, dakle, sada upravljen moj govor, tebi koji se odričeš svoje volje te prihvacaš najjače i veličajno oružje poslušnosti da vojuješ Kristu Gospodinu, istinskom kralju« (Pravilo). »Naporom posluha vratiti se njemu« znači predati se sav službi Božjoj. Svrha je ljubav, a ljubav teži za sjedinjenjem svoje volje s voljom ljubljene osobe. I tako smo se približili samoj biti poslušnosti: sjedinjenje s voljom Božjom. To nije osiromašenje čovjekove osobnosti nego obogaćenje, pravo dozrijevanje na putu prema savršenosti – svetosti.

I Krist je izabrao taj put, zato je rakao: »Nisam došao vršiti svoju volju nego volju onoga koji me poslao« (Iv 6,38).

b) Kao što je bilo Isusovo glavno načelo: vršiti Očevu volju – tako i mi ne možemo – i ne smijemo imati drugog cilja. Činjenica je da mi zavjetujemo poslušnost ljudima, poglavarima. To ima neke svoje prednosti, ali i opasnosti za čovjekovo dostojanstvo ako ga pravilno ne shvatimo.

Prva je opasnost da postanemo previše ravnodušni. Svjesno treba težiti i nove članove tako odgajati da u poslušnosti ne izgube svoju poduzetnost i sampobudu. Pogrešan odgoj u poslušnosti može oblikovati osobe koje se ne miču dok ih netko ne gurne.

Sabor je jasno naglasio kako treba odgajati za odgovornu i osobnu poslušnost. Neka članovi »u izvršavanju naredaba i povjerenih im službi upotrijebi razum i volju i darove naravi i milosti, ta poznato im je da prema Božjoj odluci pomažu zidati Tijelo Kristovo«. Neka zato poglavari »rado saslušaju članove i neka ih potiču da složno rade za dobro ustanove i Crkve« (PC 14). Jedan i drugi mora biti poslušan Bogu te u iskrenom i poniznom dijalogu tražiti njegovu volju. Na dnu nastojanja jednih i drugih mora biti ljubav koja teži za sjedinjenjem s Bogom – a u tome i jest čovjekova sloboda i veličina.

Ako netko otkazuje i unaprijed osuduje što poglavari odluče, i sam lako osjeti kako griješi protiv svojega i njihovog dostojanstva. Kada očekuje da će ga drugi poštivati, i on mora poštivati druge, tj. poglavare. Treba poštivati njihovu savjest. Što god činimo protiv zahtjeva svoje savjesti, unakazuje naš duhovni obraz, umanjuje naše dostojanstvo.

c) Treba još nešto dodati. Bog svoje volje ne otkriva redovniku samo preko poglavara. Govori mu također u savjesti, preko događaja, preko drugih osoba. Bilo bi pogrešno ako bismo misili i tvrdili da je u svakom slučaju samo poglavarova odluka odlučujuća; isto tako je pogrešno ako smo uvjereni da naš sud bolje odgovara Božjoj volji. Rješenje se opet nalazi u poniznom i iskrenom dijalogu. Utoliko ćemo biti bliži njegovoj volji ukoliko ćemo se više oslobođati svoje sebičnosti i predati se u službu Bogu i bližnjemu. Ukoliko vjernije slijedimo Krista, utoliko će i naša savjest biti jače rasvjetljena snagom njegova primjera, naš će značaj biti jači a naša osobnost ljepša. Moći ćemo uspravno i ponosno živjeti u dostojanstvu slobode djece Božje.

3. LJUDSKO DOSTOJANSTVO I PONIZNOST

Na prvim stranicama Svetog pisma čitamo: »Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori« (Post 1,27). To nam jasno kaže da je čovjek nešto više nego samo tijelo, da je uzvišen iznad sviju drugih bića, »kruna stvaranja«. Njegova se uzvišenost pokazuje u slobodnoj volji, razumu i sposobnosti da je svjestan samoga sebe, u savjeti koja usmjeruje njegovo djelovanje. Ali nije samo to. Čovjek nam se predstavlja kao slabo i grješno biće, koje često ne čini ono što spozna da je dobro, a odlučuje se za ono što ponizuje njegovo dostojanstvo i tako se udaljuje od svoga Stvoritelja.

Zbog slobodne odluke protiv Boga – u istočnom grijehu – u čovjeku je tako prevladala njegova zloća da je postao nesposoban da se sam iz nje digne do prijašnje veličine. Odgovor na tu njegovu bijedu nosi Krist. Sin Božji je ušao u naše siromaštvo i otvorio nam put ljubavi i istine; još više prihvatio je za nas smrt da bismo živjeli, da bismo postali »djeca Božja«. Apostol Ivan kliče: »Gledajte, kakvu nam je ljubav darovao Otac: djeca se Božja zovemo i jesmo« (Iv 3,1)

a) Svijest vlastite veličine, dostojanstva djece Božje s jedne strane i svijest vlastite nemoći i siromaštva s druge strane vodi nas u nutarnje stanje, koje nazivamo poniznošću. Zato poniznost nije ništa drugo nego prihvatanje istine. O tome je pokojni isusovac Vladimir Truhar napisao: »Poniznost mora uključivati i svijest vlastite veličine, jer ponizan čovjek mora stati pred činjenicom da nosi u sebi mnogo pozitivnoga; ali i obratno, svijest vlastite vrijednosti mora ujedno uključivati poniznost, jer pravilno izgrađen kršćanin lako shavaća da sve ono pozitivno što u sebi nosi ovisi o Bogu« (Pokoncilski katolički etos, Mohorjeva družba, Celje 1967).

b) Govoreći o poniznosti kao o kršćanskoj kreposti, treba pokazati u čemu je njezina bit: ona je u poniženju samoga sebe po Kristovu primjeru: »Ponizi sam sebe, poslušan do smrti, smrti na križu« (Fil 2,7). To poniženje (postati ništa) nije bilo samo sebi svrhom. Bio je to čin ljubavi prema čovjeku. Takva mora biti i naša redovnička poniznost: uvijek u službi ljubavi. – U prvom dijelu predavanja govorili smo o služenju – za služenje nas osposobljuje poniznost, ili još točnije: ponizna ljubav.

Slijedeće pitanje: kakav je taj ponizni čovjek? On je slobodan! Isus kaže: »Istinu ćete upoznati i ona će vas osloboediti« (Iv 8,32). Tko ljubi istinu, ne gradi na lažnoj veličini, ali i ne skriva darove koje mu je Stvoritelj udijelio.

Prihvatanje istine zahtijeva izgradenog čovjeka koji je usmjeren prema istinskoj unutarnjoj veličini. Čovjekovo dostojanstvo u bogatoj nutarnjosti, i bilo bi štetno ako bi se gubio na rubu, na površini. U tom slučaju vrijedi: »Ako pšenično zrno ne padne na zemlju i ne ugine, ostaje samo; ako ugine, donosi obilan plod« (Iv 12,24). Bez žrtve, bez umiranja sve je obmana. Mi se teško uvjerimo kako je to potrebno – o tome samo govorimo. Njezinu privlačnost upoznajemo tek u konkretnim primjerima stvarno velikih osoba.

1) Poslije Krista najveća je njegova majka Marija. Bog je pogledao nju zbog njezine poniznosti i skromnosti. Budući da je znala »povući se«, Bog je u njoj učinio »velika djela« i danas ju »svi naraštaji nazivaju blaženom«.

2) Sjetimo se sv. Terezije Avilske. Čitajući njezin životopis što ga je sama napisala, mogli bismo pomisliti da se nalazimo pred velikom grješnicom – toliko se ponizuje. Da li je time umanjeno njezino dostojanstvo i poduzetnost? Naprotiv – postala je obnoviteljica reda karmeličana, najveća žena svoga vremena i naučiteljica Crkve.

3) Sjetimo se Ignacija Lojolskoga. Pod utjecajem viteških romana koje je čitao počeo je sanjariti o junačkim djelima; ali kad je poslije čitao i životopise svetaca, osjetio je sličnu težnju za slavom. Nije se odrekao težnje za veličinom, ali je svoju težnju pročistio i njegova mu je poniznost pomogla da je ostvario uistinu junačka djela.

Uostalom, to bismo mogli reći o svim našim utemeljiteljima i utemeljiteljkama, pa i o mnogoj našoj braći i sestrama.

Poniznost nije slabost, nego značajka koja teži za velikim stvarima, velikim djelima. Stvoreni smo za velika djela i o njima ovisi naše ljudsko dostojanstvo. Ne bi odgovaralo našoj časti kad bismo se bavili neozbiljnim pitanjima.

Z A K L J U Č A K

Spomenuta su tri područja koja od nas redovnika i redovnica traže posebnu pozornost.

Najprije je spomenuto služenje. Služenje ne obuhvaća samo izvansku zauzetost, koja može čovjeka i udaljiti od samoga njega, od bližnjega i od Boga. Riječ je o služenju u ljubavi. Služba u ljubavi proizlazi iz unutarnjeg raspoloženja otvorenosti i poniznosti. Što se tiče odnosa prema Bogu, otvorenost i poniznost čovjeka sposobljuju da upozna Njegovu volju. Poslušnost volji Božjoj, koja se predstavlja redovničkoj osobi na toliko različitim načina, osobu oslobođa i izgradije te ona postaje velika.

Mi redovnici i redovnice imamo u primjerima svojih utemeljitelja, u njihovim savjetima i pravilima što su nam predali, još jasnije određen put. Treba da više puta provjerimo svoj odnos prema čovjeku i njegovu dostojanstvu u svjetlu njihova primjera. A iznad svega moramo slijediti načelo: čovjekovo dostojanstvo treba sačuvati pod svaku cijenu!

Više puta moramo ispitati savjest koliko uzmamo u obzir ljudsko dostojanstvo drugih osoba i koliko im pomažemo da u njemu rastu. To se u prvom redu odnosi na našu braću i sestre u vlastitoj redovničkoj zajednici. Da li znam svakog brata, sestru prihvati kao dar? – i svakog bolesnika kojemu služim, dijete koje poučavam, zapuštenog starca, najbjednjeg siromaha i u sebe zatvorenog bogataša? U kraljevstvu Božjem svi smo braća i sestre, svi smo stvoreni za nešto neizmјerno veliko ...

To ne smijemo nikada zaboraviti. Na to nas potiče dokument »Redovnici i promicanje čovjeka«, koji kaže: »Iskrena želja da služe Evangelju i cijelom čovjekovom napretku zahtijeva da se u središtu svih njihovih nastojanja nalazi traženje istine u ljubavi, što treba da ostvaruju strpljivo i ustrajno«.

LJUDSKO DOSTOJANSTVO I METODOVO DJELO

1. Ne kanim donositi ovdje nikakvih orisa ljudskog dostojanstva, nikakvih definicija. Ono što bih vam želio opisati jest zapravo borba za dostojanstvo čovjeka, ljudi i narodâ – narodâ slavenskih. Kad kažem *slavenski narodi*, onda pod tim mislim na narode koji su se u IX. stoljeću već oblikovali, koji su imali i državnu i crkvenu organizaciju. U to doba na jugu imamo Branimirovu Hrvatsku, istočnije od Hrvatske nalazi se Mutimirova Raška te Borisova Bugarska. U panonskoj ravnici nalazi se Koceljeva Panonija – Slovinje. Sjevernije od Dunava bila je Rastislavova Moravska koja će pod Svatoplukom postati Velika Moravska. Iako gotovo svi vodeći slavisti drže da je područje Rastislavove i Svatoplukove Moravske bilo u današnjoj Češkoj, Moravskoj i Slovačkoj, ipak zadnjih godina ne može se zaobići teza Imre Boba koji smješta područje djelovanja svete braće Ćirila i Metoda južnije od Dunava:

... svi podaci, pisani, arheološki i linguistički potkrepljuju činjenicu poznatu iz suvremenih izvora 9. i 10. stoljeća: Sventoplkova i Metodova Moravska bila je južno od Dunava, u Slavoniji (I. BOBA, *Novi pogled na povijest Moravie*, Split 1986., 137). Ostali slavenski narodi u to doba još se ne spominju pod imenom državnosti. Među te slavenske narode i plemena dolaze godine 863. iz Soluna braća Konstantin–Ćiril i Metod. Njihova zadaća bila je ne toliko pokrstiti ove narode, bili su naime već pokršteni od svećenika koji su dolazili iz Akvileje i Salzburga, koliko učvrstiti započeto djelo, a to je bilo:

- produbiti i ukorijeniti kršćansku svijest i čudorede kod novokrštenika;
- podučavati ih, napose mlade, u kršćanskom nauku;
- učiniti od tih novih naroda na europskoj pozornici *velike narode*, a to znači kulturne narode. Za to je bilo potrebno osnovati škole, opismenjivati velikaše i mladež, učiti nomadska plemena obradivanju zemlje, a ono najteže bilo je odvikavati novokrštenike od prastarih poganskih običaja: gatanja, čaranja i raznolikih za kršćansku vjeru nedopuštenih običaja. To je dakle bila zadaća Svetе braće.

Kako su oni uspjeli ostvarivati to djelo *očovječenja i ukristovljenja*, najbolje se može vidjeti iz njihovoga života.

2. Iako naslov moje teme govori samo o ljudskom dostojanstvu i Metodovu djelu, a to je razumljivo, jer ove godine slavimo 1100. obljetnicu smrti svetoga Metoda (6. travnja 885. – 6. travnja 1985.), ipak držim da se od svetoga Metoda ne može i ne smije dijeliti lik i uloga njegova mladeg brata Konstantina–Ćirila. Metod je doduše u slavenskoj misiji djelovao 22 godine: šest zajedno s Konstantinom–Ćirilom, a kroz šesnaest godina sam, a Konstantin–Ćiril samo prvih šest godina. Ipak zamisao, stil ili način misionarenja bili su zacrtani kako od Konstantina–Ćirila tako i od Metoda.

Čitajući slavensko *Žitije Konstantinovo* i *Žitije Metodovo*, dobivamo dojam da je važniju ulogu igrao Konstantin–Ćiril nego Metod; a s druge strane, ako zbrajamo godine njihovoga rada, Metod je i dulje radio i više trpio i konačno djelo priveo kraju.

3. Početak slavenske misije svetih Ćirila i Metoda i njihovoga djela na uzdizanju ljudskog dostojanstva bio je u Solunu i Carigradu. Metod je rođen 815. godine. Kako se nazivao krsnim imenom, nepoznato nam je. Neki (M. Lacko) smatraju da se zvao Mihael. Metod mu je monaško ime. Konstantin, kao monah Ćiril, radio se godine 826. ili 827., a bio je najmlađi od sedmero braće. Njihov otac Leon, koji je bio drungar, carski vojni namjesnik, rano umre.

Metod brzo nakon očeve smrti postaje upraviteljem jedne slavenske kneževine u blizini rijeke Strumice. No, nezadovoljan stanjem i politikom carskog dvora u Bizantu, napušta službu upravitelja i odlazi u samostan na gori Olimpu u Maloj Aziji. Samostani na maloazijskom Olimpu bili su od velikog značenja i u ono vrijeme bili su vrlo ugledni u cijelome bizantskom carstvu. Kao što su u poganskih Grka bogovi stolovali na grčkom Olimpu, tako sada kršćanski asketi na maloazijskom Olimpu prebivaju ne kao poganski bogovi, nego preko askeze u samoodricanju, mrtvljenju, postu i molitvi oni traže čovjekovu bogolikost, pradjedovsku čast koju je prvi čovjek–Adam neposlušnošću izgubio. Sada, nakon Kristove poslušnosti do smrti na križu, poslušnosti novog Adama, kršćanski asketi – monasi nastoje upravo preko potpune i nepodijeljene poslušnosti Kristovu Evandelju uspostaviti u sebi onu prvotnu Božju sliku i prvotno dostojanstvo čovjekove bogosličnosti, a preko sebe i svoga djelovanja i u svim ljudima. U tom okviru monaške askeze pripremao se sveti Metod za svoj budući rad među Slavenima.

Konstantin odlazi drugim putem. Već kao dijete imao je u snu viđenje Sofije – Božje mudrosti. Nju, Sofiju – Božju mudrost Konstantin odabire za učiteljicu i voditeljicu u svojem životu. Rano je bio pozvan od ujaka Teofilakta u Carograd na dvorsku školu, gdje je učio i drugovao s maloljetnim carem Mihajlom III. Budući znameniti patrijarh Focije bio mu je učiteljem filozofije. Zbog svoje nadarenosti i vrsnosti u filozofiji, a i u znanosti uopće, Konstantin je zarana dobio nadimak *Filozof*, a tim imenom nazivaju ga i njegovi učenici u staroslavenim Žitijama. Poprilično mlad Konstantin postaje *chartofylaks*, tj. tajnik i arhivar carigradskog patrijarha. U to doba bio je najvjerojatnije zaređen za svećenika, jer je istodobno odbio svaku ponudu za ženidbu. No nezadovoljan raspuštenim životom carskog dvora, napušta službu i povlači se u samoču. Najvjerojatnije dolazi k svom bratu Metodu na maloazijski Olimp. Kad su ga тамо pronašli oko godine 850.-851., privolio je da bude profesorom filozofije na carskoj dvorskoj školi. Tih godina bila mu je povjerena misija teološkog savjetnika u carskom zastupstvu koje je bilo upućeno muslimanskom Kalifu Mutavakhilu u Samaru, sjeverno od Bagdada, na rijeci Tigrisu. Po povratku u Carigard Konstantin se povlači u osamu k bratu Metodu.

Oko 860. godine dolaze k caru Mihajlu III. poslanici Nazara. Car odabire braću Konstantina–Ćirila i Metoda te ih šalje Nazarima zajedno s poslanicima. Za vrijeme ove nazarske misije pronalaze moći svetoga Klementa

Rimskog, pape i mučenika, u blizini Kersona na Krimu. Papa Klement bio je tamo u progonstvu. U Carigrad su se vratitli 861. godine.

4. Dok su Konstantin-Ćiril i Metod uživali mir olimpskog samostana bdijući i moleći se te studirajući, u srednjeeuropskim prostorima vladali su nemiri. U Panoniji, koja je tada bila istočnofranačka marka, pokušavala se izboriti samostalnost. Područje Panonije prostiralo se od Istočne Štajerske, Zapadne Ugarske pa sve do Srijema. Nešto sjevernije, u Moravskoj, knez Rastislav, koji je 846. naslijedio kneza Mojmira, bio je najprije vazal istočnofranačkog kralja Ludovika. Budući da se Rastislav ponašao kao samostalan vladar, kralj Ludovik pokušao ga je 885. godine podrediti sebi, ali u tome nije uspio. To je ponukalo Rastislava da je pokušao organizirati i osigurati samostalnost za moravsku državu. Da bi samostalnost bila potpuna, trebalo je osigurati političku nezavisnost države i samostalnost crkvene hijerarhije. Samostalnost, tj. izravna podređenost Svetoj Stolici, crkvene hijerarhije bila je naime jamac građanske samostalnosti.

Balkanske i podunavske zemlje, koje sada obitavaju Slaveni, od pamтивjeka se smatraju zemljama ili područjima Svetoga Petra i pripadale su pod nadležnost rimskog biskupa. Ipak pojedina središta unutar rimskog patrijarhata razvijala su vlastitu misionarsku djelatnost i na taj način kao metropolije postojali Crkve – majke za narode koje su pokrstili. Tako su k nama Hrvatima misionari dolazili iz Akvileje i Ravene. Akvilejsko područje sezalo je sve do rijeke Drave. Na prostranstvima Panonske ravnice između Drave i Dunava misionarili su svećenici iz Salzburga, a sjevernije od Dunava briga za pokrštavanje novo nadošlih slavenskih naroda pripala je bavarskim biskupijama Passau i Freising. I doista bavarski misionari uspjeli su pokrstiti dobrom dijelom Slavene na Panonsko-podunavskim prostorima, ali uz pokrštenja misionari su nastojali vazalskim vezama povezati mladu moravsku i panonsku državu uz bavarsko-franačke vladare. Vidjevši to, Rastislav je pokušao u Rimu izboriti za Moravsku samostalnu crkvenu pokrajinu. Budući da je papa Nikola bio u dobrim odnosima s kraljem Ludovikom, Rastislav, kao Ludovikov nepokorni vazal, ostao je kratkih rukava ne dobitiš traženu crkvenu pokrajinu. Ali kada je Ludovik sklopio savez s Bugarima protiv Moravljana, Rastislav je godine 862. poslao zastupstvo u Carigrad k bizantskome caru Mihajlu III. O tome svjedoči Žitije Konstantinovo. Poslanici rekoše caru:

Naši su se ljudi odrekli poganstva i pridržavaju se kršćanskoga zakona; ali mi nemamo takvoga učitelja koji bi nam našim jezikom pravu kršćansku vjeru objasnio te da bi se u nas ugledale i druge zemlje. Zato nam pošalji, gospodaru, takvoga biskupa i učitelja ... (ŽK 14).

Žitije Metodovo tumači to ovako:

Među nas su ušli mnogi učitelji kršćani, od Talijana, Grka i Nijemaca, i uče nas različito; a mi smo Slaveni priprost narod i nikoga nemamo tko bi nas naučio istini i razumno objasnio. Zato učini dobro, gospodaru, pošalji nam takva čovjeka koji bi nam razjasnio svu istinu (ŽM 5).

O samom izboru govori isto Žitije:

Tada car Mihael reče Filozofu Konstantinu: »Slušaš li ove riječi Filozofe? Drugi ovo ne može učiniti, osim tebe. Evo ti mnogo darova, uzmi svoga brata, igumana Metodija, i idi. Vi ste obojica Solunjani, a svi Solunjani govore čisto slavenski« (ŽM 5).

To što je izbor pao na Konstantina-Ćirila i Metoda ne treba se čuditi. Ta bili su već iskusni carski poslanici kod nazarskog kagana u Kersonu, a Konstantin se nalazio i u poslanstvu kalifu Mutavakhilu. Što se tiče poznavanja slavenskog jezika, takoder nije bilo poteškoća; jer je živalj u okolini, a možda i u samom lučkom gradu Solunu, u IX. stoljeću bio pretežno slavenski. Zato i kaže car Mihajlo III: ... *svi Solunjani govore čisto slavenski.* (ŽM 5). Na maloazijskom Olimpu Metod je imao uza se grupicu učenika Slavena koje je pripremao po svojoj prilici za misiju među južnim Slavenima, posebno Bugarima. Neki slavisti, poglavito Bugari, pokušavaju dokazati slavensko podrijetlo Svetе braće. Ali gdje su nam dokazi? Oni su bili Grci, ali dvojezični, kao i njihov rodni grad Solun, grčki i slavenski.

Da li je moravski knez Rastislav bio zadovoljan izborom, nepoznato nam je. On je naime tražio biskupe za samostalnu crkvenu pokrajinu koja bi bila izravno podređena Rimskoj Stolici, a dobio je poslanstvo na čelu samo sa svećenikom Konstantinom. U tom izboru vidimo zacijelo opreznost bizantskog dvora koji ne šalje biskupa u Moravsku iz obzira prema Rimu; s jedne strane znajući da moravske zemlje potpadaju pod nadležnost rimskog biskupa, a s druge strane bilo im je poznato da su već glavni teret pokrštavanja Moravljana iznijeli na svojim ledima bavarski misionari. K tome, odnosi Bizanta i Rima bili su u rastućoj zategnutosti.

5. Pogledajmo sada u čemu se sastojalo djelovanje Svetе braće, napose pod vidom njihove borbe za ljudsko dostojanstvo.

Još prije nego što su krenuli na put za Moravsku, obavili su pripravne radove. Da bi mogli navješčivati Evandelje i da bi mogli uzdići slavenske narode na dostojanstvo ondašnjih velikih naroda, što bismo danas rekli kulturnih i razvijenih naroda, i da budu ravnopravni u kulturnom, religioznom, političkom i materijalnom pogledu, bilo je potrebno dati im ono što su imali ostali *veliki jezici* – veliki narodi. U Žitiju Konstantinovom čitamo spremnost Konstantina-Ćirila da pode u Moravsku: *Premda sam umoran i bolestan u tijelu, s radošću ču onamo otici ako imaju pismo za svoj jezik* (ŽK 14). To pismo za slavenski jezik postavio je Konstantin za temelj misije među Slavenima, znajući da bez pisma nema ni kulture, a ni dostojanstva velikih naroda. Budući da nitko nije poznavao da bi postojalo slavensko Pismo, Konstantin se dao na posao. Žitije o tome govori:

Otišavši, Filozof se, po svom prvotnom običaju, dao na molitvu s drugim suradnicima. Uskoro mu se javi Bog, koji sluša molitve svojih slugu; i odmah sastavi pismena i poče pisati evanđeoske riječi: »U početku bijaše Riječ, i Riječ bijaše kod Boga, i Bog bijaše Riječ«, itd. (ŽK 14).

To pismo, nazvano glagoljica od glagoljati – govoriti, temelj je slavenske pismenosti, a ujedno je i kamen osporavanja, jer još i dandanas jedni tvrde da nije djelo (pronalažak) Konstantina-Ćirila, a drugi mu je uporno pripisuju. Poznati pisani dokumenti ipak govore u prilog Ćirilu!

Slično govori i Žitije Metodovo:

... dade se na molitvu i s drugima koji su bili istoga duha kao i oni. I tu objavi Bog Filozofu slavenske knjige, i odmah uredivši pismena sastavi Riječ i prihvati se puta prema Moravskoj, uvezvi Metodija (ŽM 5).

Zanimljiva je za temu o ljudskom dostojanstvu poslanica cara Mihajla III. knezu Rastislavu. Početak glasi:

Bog koji hoće da svatko dođe do spoznaje istine i da se uspne na veće dostojanstvo, vidjevši tvoju vjeru i nastojanja, učini da se sada, u naše vrijeme, otkrije pismo za vaš narod koje prije nije postojalo – i što je bilo dano samo u prvobitno doba – da se i vi pribrojite velikim narodima koji slave Boga na svome jeziku. I evo, poslasmo ti ovoga, kome je to Bog otkrio, muža dostoјna svake časti, blagovjerna, veoma učena i filozofa ... (ŽK 14).

Po svom dolasku u Moravsku Sveti braća bila su svečano dočekana. Odmah su se dali na posao, okupivši oko sebe učenike koje im je Rastislav predao na učenje (usp. ŽK 15). Žitije Konstantinovo bilježi:

Uskoro je preveo cijelo crkveno bogoslužje i naučio ih jutarnjoj, časovima, večernjoj, povečerju i tajnoj službi (t. misnoj liturgiji) (ŽK 15).

Ali kao što i samo Žitije kaže:

Dok je Božji nauk rastao, zlobni zavidljivac od početka, prokleti davao, nije mogao trpjeti toga dobra, nego je, ušavši u svoje posude, počeo mnoge huškati govoreći: »Ne slavi se Bog na taj način!« (ŽK 15).

Tu je bio početak čirilometodske borbe za pravo slavenskih naroda da se Bogu obraćaju u liturgiji i molitvama na svom materinskom njima i Bogu razumljivom jeziku. Tu njihovu borbu za pravo, prikladnost i dostojanstvo svakog jezika a time i svakog naroda (staroslavenska riječ *jenzik* znači jezik i narod), najbolje vidimo iz zapisa Žitjama. Latinski su naime i franački biskupi zajedno sa svojim svećenicima i učenicima tvrdili da je Bog ... samo tri jezika odabralo: hebrejski, grčki i latinski, kojima se pristoji slaviti Boga (ŽK 15).

Metodovo Žitije govori:

Bilo je mnogo kojekakvih ljudi koji su ružili slavenske knjige govoreći da se ne pristoji ni jednom narodu osim Hebrejima, Grcima i Latinima, imati svoje pismo, po Pilatovu natpisu; tako je, naime, na Gospodnjem križu napisano. Njih je apostolik nazvao Pilatnicima i trojezičnicima i prokleo ih ... (ŽM 6).

Zanimljiv je Konstantinov govor, odnosno odgovor protivnicima slavenskog liturgijskog jezika u Mlecima na putu za Rim godine 868. Evo nekoliko ulomaka kojima Filozof brani pravo i dostojanstvo svakog jezika:

Kad je bio u Veneciji, skupiše se na nj biskupi, popovi, i crnorisci, kao vrane na sokola, i podigaoše trojezičnu herezu govoreći: »Čoveče, objasni nam, kako si ti sada stvorio Slavenima knjige i učiš ih, a koje nije nitko prije izumio: ni apostoli, ni rimske pape, ni Grgur Bogoslov, ni Jeronim, ni Augustin? Mi znamo samo tri jezika na kojima se pristoji u knjigama slaviti Boga: hebrejski, grčki i latinski! (ŽK 16).

Odgovor Svetе braće, koji Žitije Konstantinovo stavlja na usta Konstantinu-Cirilu glasi:

Ne pada li kiša od Boga na sve jednako? Ili ne sija li sunce, također, na sve? Ne udišemo li svi isti zrak? Kako se vi ne stidite samo tri jezika priznавati, a hoćete da svi drugi narodi i plemena budu slijepi i gluhi? Recite mi: zar smatrati da je Bog nemoćan da to dade, ili mislite da je zavidan pa da to neće? A mi znamo mnoge narode koji imaju pismo i slave Boga svaki svojim jezikom. Kao što znamo, to su ovi: Armenci, Perzijci, Abazgi, Iberci, Sugdi, Goti, Obri, Tursi, Hazari, Arabljani, Egipćani, Sirci i mnogi drugi (ŽK 16).

Da bi ovo potkrijepio, Žitije Konstantinovo donosi niz raznih naroda iz Evanđelja i Pavlovi poslanica glede jezika i razumljivog propovijedanja u Crkvi.

Ovdje treba pripomenuti da je za Latine, a dobrom dijelom i za Grke, uvođenje slavenskog jezika u bogoslužje bila zaista jedna revolucionarna novotarija. U IX. stoljeću govorni jezik viših slojeva, a time i jezik znanosti, liturgije i službene korespondencije bio je latinski. Slavenski mu je jezik kroz liturgijsku i građansku upotrebu trebao postati jednakim.

Doznavši za Konstatntina-Ćirila i Metoda i njihove učenike koje su vodili iz Moravske i Koceljeve Panonije, sa sobom u Rim s nakanom da nadu biskupa koji će ih zaređiti, papa Hadrijan II. dao ih je pozvati u Rim. Budući da su sa sobom nosili moći rimskog pape i mučenika Klementa, na dolasku u Rim bili su svečano dočekani. Opravdavši pred papom i rimskom kurijom svoje pravovjerje i dokazavši čast prijevoda i dostojanstvo slavenskog jezika da bude liturgijski i književni jezik, Sveta braća izvojevala su u Rimu pobjedu. Žitije Konstantinovo bilježi:

Primivši papa slavenske knjige, posveti ih i položi u crkvi Svetе Marije, koja se naziva Fatne (tj. Jaslice), i pjevaše nad njima svetu liturgiju. Nakon toga zapovijedi papa dvojici biskupa, Formozu i Gondriku da posvete slavenske učenike. I pošto budu posvećeni, odmah zapjevaše ligurgiju u Crkvi svetoga apostola Petra na slavenskom jeziku. A suradan pjevahu u Crkvi svete Petronile, treći dan u Crkvi svetoga Andrije. A onda opet u Crkvi sveopćeg učitelja Pavla apostola. I svu su noć pjevali slavenski, a ujutro i liturgiju nad njegovim svetim grobom, imajući na pomoći Arsenija, jednoga od sedmorice biskupa i Anastazija Bibliotekara (ŽK 17).

Ovo je bila dosta duga borba za pravo slavenskog bogoslužja kao i zahvala Bogu što sada postoje svećenici Slaveni koji će Boga slaviti slavenskim glasom. Još je bio potreban samo biskup. Da li je Konstantin-Ćiril bio zaređen tom prilikom za biskupa, nije poznato. Konstantin se u Rimu oko Božića 868. godine razbolio. Zamonašio se u grčkom samostanu kod svete Praksede. Oblačeći časnu monašku halju, molio je:

*Od sada više nisam sluga ni caru,
ni ikome na zemlji,
nego samo Bogu Svedržitelju.
Nisam bio, i postao sam,
i ostajem vječno. Amen! (ŽK 18).*

Uzeo je monaško ime Ćiril i tamo umro 14. veljače 869. godine. Po papinoj zapovijedi bio je ukopan sa svim počastima koje pripadaju samo papi i to u crkvi svetoga Klementa čije je moći donio u Rim.

Pred samu smrt Ćiril je molio i uvjeravao svog brata Metoda:

Evo, brate, obojica smo bili ujarmljeni, orući jednu brazdu, i ja padam na ljesi, svoj dan dovršavam. A ti voliš veoma Goru, no nemoj radi Gore ostaviti svoje naučavanje, jer upravo njime možeš biti spašen (ŽM 7).

Ova Ćirilova oporuka i molba bratu Metodu od značenja je za redovnički život. Ljubiti *Goru* ovdje znači kontemplativni smjer monaškog života: odijeljenost od svijeta, posvetiti se molitvi, askezi, studiju. To je upravo Metod volio i za time čeznuo. Ali Ćiril, poznavajući potrebe slavenske misije, zaklinje brata Metoda za apostolski rad: naučavanje, propovijedanje, rad s ljudima, dodajući:

... jer upravo njime možeš biti spašen (ŽM 7).

6. Po Ćirilovoј smrti u Rimu 14. veljače 869. godine, papa Hadrijan II. imenovao je Metoda nadbiskupom srijemsko–panonskim postavivši ga na biskupsku stolicu srijemskih nadbiskupa, nasljednika gospodnjeg učenika Andronika u današnjoj Srijemskoj Mitrovici. Uz to Hadrijan II. imenovao je Metoda osobnim papinskim poslanikom za sve Slavene.

Vrativši se među svoje stado u Panoniju i Moravsku, Metod je zajedno s učenicima, među kojima je sada bilo i svećenika, nastavio svoje djelovanje na učvršćivanju kršćanske vjere. No, koliko god je bio po časti nadbiskupa slobodan u vršenju svoga misionarskog djelovanja, zavidni franačko–bavarski misionari, a napose svećenik Wiching, ometali su ga u njegovu radu i optuživali ga kod cara i kraljeva te kod pape u Rimu da je krivokletnik. I tako naš veliki borac za slobodu, za samostalnost crkvenu, vjersku i narodnu slavenskih naroda, sveti Metod mora trpjeti ne samo napadaje i neshvaćanja, nego je bio uhićen, odveden u Švapsku, na carskom saboru u Regensburgu osuden i konačno zatočen u benediktinskom samostanu negdje u Švapskoj (po nekim autorima u samostanu Ellwangenu). Nakon što je na papino zauzimanje bio pušten na slobodu, neprijatelji su ga ponovno optuživali te Metod odluči krenuti u Rim radi opravdanja k Papi. Ovaj put ga je, prema pokojnom M. Lacku, put vodio kroz Branimirovu Hrvatsku preko Nina do Ancone i Rima. Bilo je to godine 880.

U Rimu ga je dočekao novi papa Ivan VIII. Metod je uspio pred Rimskom kurijom dokazati ispravnost svoga naučavanja i valjanost misionarskih metoda, pa i uvodenje slavenskog jezika u bogoslužje. Papa Ivan VIII. sada postavlja Metoda za nadbiskupa Moravske, a njegovog suparnika i tužitelja Wicinga dade posvetiti za biskupa i podredi ga kao sufragana Metodu (biskupija Nitra). Sada Metod nastavlja započeto djelo. Ponajprije završava prijevod cjelokupnog Svetog Pisma (osim knjige Makabejaca), liturgijskih knjiga bizantskog obreda (osim Pentekostara), misala po obredu rimske Crkve kao i nekih pravnih spisa (nomokanon). Pred smrt dolazi još kratko u svoju domovinu Solun i Carigrad i to najvjerojatnije kao posrednik oko prijepora između Rima i Carigrada.

Za Metodovo djelo možemo reći da je bilo doista borba za dostojanstvo čovjeka i malih naroda slavenskih, koji su se u to doba pojavljivali na europskoj političkoj pozornici, i to borba u materijalnom, kulturnom, religioznom i političkom pogledu.

Najmanje nam je iz zapisanih svjedočanstava poznato što je Metod učinio u *materijalnom pogledu*. Jedno je sigurno da je morao poput zapadnih monaha, s kojima je dolazio u sukob, poučavati narod u obrađivanju zemlje i gradnji gradova i nastambi, ne isključujući obrtničku djelatnost.

U *kulturnom pogledu* najviše nam je ostalo zapisano. Zajedno s bratom Konstantinom–Ćirilom dao je Slavenima pismena za njihov jezik – glagoljicu. Od običnog govornog barbarskog jezika učinili su stari slavenski jezik južnoslavenske obradbe književnim jezikom i tako ga uzdigli na čest ostalih starih jezika, poput latinskog, grčkog i drugih. Prijevod Biblije na narodni jezik uvijek je od velikog značenja. (Uzmimo samo za primjer našu radost za prijevod Biblije Stvarnosti iz 1968). Kakvo je to značenje bilo u IX. stoljeću za Slavene! Metod, čovjek upravitelj, voda, pravnik, nije mogao ne dati svome stаду priručnik za uređivanje međuljudskih i meducrkvenih odnosa. Stoga daje *Zakon sudnij ljudem*. To je *nomokanon*. *Nomoi* – građan-

ski zakonik i *kanones* –crkveni zakonik. Pred kraj svega, na kraju prevoditeljske djelatnosti piše raspravu o prevodenju u kojem nabraja načela i poteškoće kod prevodenja s jednog jezika na drugi.

U *religioznom planu* učinili su najviše. Doduše, Sveta braća su našla slavenske narode već pokrštene. U Žitijama se nigdje ne govori da bi oni pokrstili Slavene. Ako su krstili, to je bilo redovito krštenje djece. Glavna zadaća njihovoga rada bila je učvrstiti kršćansku vjeru. Talijansko žitije, *Vita italica*, govori nam o Slavenima kao tlu koje je trebalo najprije očistiti od trnja različitih zabluda i praznovjerja. Prema nekim pismenim svjedočanstvima, bavarski misionari dopuštali su pojedine poganske slavenske običaje. Metod, najvjerojatnije sljedbenik strogog, dosljednog i aktivnog reformizma bizantskog monaštva svetog Teodora Studite, nije mogao zamisliti kršćansku vjeru i moral s takvim običajima te je zbog toga došao u sukob s kenzom Svatoplukom, kojemu se više svidao Wiching koji je šutio na njegov nemoralni život. Uvođenje slavenskog jezika u bogoslužje nije samo kulturno djelo, nego nosi i crkveno religiozno obilježje. Moliti se Bogu, pjevati psalme i ostale službe na materinjem jeziku danas je nama normalna stvar, ali to nije bila pred 25 ili 30 godina (prije II. vat. sabora), a kamoli u IX. stoljeću. Sveti braća učili su svoje učenike, prema Žitiju Konstantinovom (usp. ŽK 15), crkvenim službama, i to najvjerojatnije, barem što se tiče časoslova, po bizantksom obredu: jutarnjoj, časovima, večernjoj, povečerju i tajnoj službi ili misnoj liturgiji. Kojim su obredom služili Euharistiju, tajnu službu, možemo samo nagadati. Isprvice samo po bizantskom; a kad su spoznali da je Crkva u Moravskoj na nadležničkom području rimskog biskupa, uveden je rimski obred. Sveti su braća pripremila i prijevod rimskog misala na slavenskom jeziku i za nj su dobili odobrenje u Rimu od pape Hadrijana II. i Ivana VIII. Za svetu braću Ćirila i Metoda možemo slobodno reći da su bili promicatelji jedne Kristove Crkve: poslani su Slavenima iz Carigrada od patrijarha Focija i cara Mihajla III., napadani od bavarskofranačkih biskupa, tražili su opravdanje u Rimu kod papâ, priznavajući njihovu nadležničku vlast nad zemljama svetoga Petra, kako su se nazivala područja zapadnog patrijarhata. To su oni mogli učiniti, jer im je na srcu ležala Kristova stvar, a ne politika bizantskoga dvora.

U političkom pogledu zauzimali su se za svoje stado, nastojeći osigurati samostalnost ili nezavisnost Moravske države. Cilj im je bio odgojiti kršćanski narod unutar jedne crkvene pokrajine (metropolije) i unutar jedne države pod jednim vladarom, a sve u zajedništvu jedinstvenog kršćanskog svijeta u jedinstvu, jedne, svete, katoličke i apostolske Crkve. Stoga ih i papa Pijo XI. u svojoj enciklici časnoj braći nadbiskupima i biskupima kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca i republike Čehoslovačke od 13. veljače 1927. godine naziva: ... sinovima Istoka, po domovini Bizantincima, po narodnosti Grcima, po poslanju Rimljanim, po plodovima apostolstva Slavenima (koji su) svima postali sve, da sve pridobiju za jedinstvo Katoličke Crkve (Dokumenti o sv. Ćirilu i Metodu, Zagreb 1985., 25).

Sveti Metod završio je svoje životno djelo izdahnuvši na Veliki utorak 6. travnja 885. Pokopan je u stolnoj crkvi, s lijeve strane u zidu, kraj oltara svete Bogorodice (usp. Prološko Žitije Ćirila i Metoda). Ali gdje se nalazila Metodova stolana crkva u Velikoj Moravskoj ili u Sirmiju, to se za sada sa sigurnošću ne može kazati.

7. Ćirilometodska djela nastavili su učenici Svetog braće, ali ne u Moravskoj nego u Češkoj, Poljskoj, Bugarskoj, Makedoniji te u Hrvatskom Primorju, Istri i otocima. Učenike je naime poslije Metodove smrti po naredbi biskupa Wichinga iz Nitre Rastislavov nasljednik knez Svatopluk zarobio i prognao. Glavnina učenika pobegla je prema jugu, u Bugarsku i Makedoniju, a jedan dio k nama u Hrvatsko Primorje. Neki su čak bili prodavani u Mlecima kao roblje. Poimence znamo za ove: Gorazd, podrijetlom Moravac i Metodov nasljednik; Kliment i Naum, rođena braća koji su djelovali u Ohridu; Angelarij, djelovao je u Bugarskoj; Lavrentij ili Lovro, koji se na drugim mjestima zamjenjuje Savom. Prema predaji, Sava je djelovao oko Krakova u Poljskoj. Među izravne učenike spada i Konstantin Preslavki, koji je po naredbi bugarskog cara Simeona proveo trideset godina nakon što je Ćiril složio glagoljicu, azbučnu reformu, uvevši u Bugarskoj novo pismo čirilicu umjesto glagoljice.

U naše krajeve učenici su došli ili iz sjevernih panonskih krajeva ili pak su bili otkupljeni iz ropstva u Mlecima. Njihovo se djelo brzo širilo Hrvatskom, jer već sabor u Splitu 925. raspravlja o slavenskom bogoslužju. Zahvaljujući njihovim nasljednicima – popovima glagoljašima – čirilometodska djela i čirilometodska štovanje u Hrvata nikad nije u potpunosti prestalo. Procvat štovanja dolazi ponovno s uspostavom zagrebačke ili hrvatsko-slavonske metropolije godine 1852. kao i papinskim enciklikama i poslanicama naših biskupa. U liturgijskom pogledu čirilometodska baština iznijela je pobjedu na Drugom vatikanskom saboru, kad je uveden narodni jezik u bogoslužje. Od ove godine imamo i štovanje učenika Svetog braće s danom 27. srpnja, jer su naši biskupi za vrijeme svečanog zasjedanja u Đakovu 4. srpnja 1985. proširili njihovo štovanje za sve biskupije naše zemlje. Ujedno su zamolili papu da uvede štovanje Učenika Svetog braće u kalendar Opće Crkve, kao što je to učinio papa Leon XIII. godine 1880. sa štovanjem svetog Ćirila i Metoda.

8. Kao zaključak ovom prikazu o čirilometodskom djelu i njihovoj borbi za ljudsko dostojanstvo prisjetimo se njihovog početka: Konstantin-Ćiril već kao dječak odabire Sofiju-Božju mudrost za voditeljicu u svom životu. Sa sedam godina imao je san u kojem mu je gradski vojvoda skupio sve djevojke iz grada i rekao:

Izaberi sebi jednu između njih, koju hoćeš, za nevjestu i pomoćnicu, prema sebi. A ja (Konstantin-Ćiril), pogledavši i razmotrivši sve, vidjeh jednu ljepšu od sviju, svijetla lica i ukrašenu veoma zlatnim nakitom i biserima i svom krasotom, kojoj ime bijaše Sofija, što znači Mudrost. Tu izabrah (ŽK 3).

S pomoću Sofije-Mudrosti poslije će spoznati put kako doći do pradjedovske časti i bogatstva (usp. ŽK 4) prvog čovjeka. Među Hazarima je govorio: *Ja tražim staru pradjedovsku čast ... Adamov sam, naime, unuk!* (ŽK 9).

Priprava pak svetog Metoda bila je vježbanje u askezi karizmatičko-mističkoga tipa egipatskog i palestinskog monaštva, ali još više vježbanje u monaškom životu prema uredbama bazilijansko-studitskih samostana gdje se gajio liturgijsko-socijalni humanizam.

I tako možemo reći da su čirilometodsku misiju prožimala slijedeća načela:

a) *Načelo razumljivog materinjeg jezika.* To se odrazilo u uvođenju slavenskog jezika u bogoslužje, u uzdizanju slavenskog jezika na razinu

književnog jezika, u prevodenju svetopisamskih, liturgijskih i pravnih djela na slavenski jezik.

b) *Načelo odgoja i izobražavanja*. Okupljali su naime učenike, otvarali škole, opismenjivali i odgajali suradnike.

c) *Načelo ravnopravnosti, demokracije i ekumenizma*. Borili su se za ravnopravnost i samostalnost svakog naroda, za samostalnost unutar države i Crkve, za slavenski jezik, pismo i bogoslužje, za razne obredne tradicije, za jedinstvo u raznolikosti.

Zbog toga danas slavimo svetog Ćirila i Metoda zajedno sa svetim Benediktom kao zaštitnike jedne i jedinstvene Europe.

Zaključimo završnom molbom upravljenom svetom Metodu iz njegova Žitja:

*A ti s visine,
sveta i časna glavo,
svojim molitvama pogledaj na nas
koji čeznemo za tobom.
Izbavi od svake napasti učenike,
proširujući naučavanja
a progoneći krivovjerja,
da, dostojni svoga zvanja, živimo ovdje
i da stanemo s tobom kao tvoje stado
s desna Kristu, Bogu našemu,
primajući od njega vječni život.
Njemu neka je slava i čast u vijeke vijekova.
Amen.*

(ŽM 17).

B I B L I O G R A F I J A

I. Izvori:

1. Žitja Konstantina Ćirila i Metodija i druga vrela, Preveo i protumačio Josip Bratulić, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985.
2. Cirillo e Metodio. Le biografie paleoslave. Introduzione traduzione e note a cura di Vittorio Peri. Edizioni O. R. - Milano 1981.
3. Dokumenti o sv. Ćirilu i Metodu. (Dokumenti 76.) Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1985.
4. IVAN PAVAO II., Slavenski apostoli, Enciklika o jedanaestoljetnoj obljetnici evanđeoskog djela svetog Ćirila i Metoda, Typis polyglotis vaticanis 1985.

II. Konzultirana djela:

1. BOBA, Imre, Novi pogled na povijest Moravie. Preispitivanje povijesnih izvora o Moravskoj, Rastislavu, Sventopulku i sv. braći Ćirilu i Metodu. S engleskog preveo i priredio Ante Miličić, Crkva u svijetu, Split 1986.
2. Cirillo e Metodio. I Santi Apostoli degli Slavi. Pontificio Instituto Orientale, Roma 1964.
3. GRIVEC, Franc, Sveti Ćiril i Metod. Slavenski blagovjesnici, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1985.
4. LACKO, Michal, Cyril a Metod, Slovenske vydavateljstvo Sv. Cyrila a Metoda, Rim 1971.
5. PERKO, Franc, Filozofija in teologija sv. Cirila in Metoda (Sintetični povzetek z dopolnilni). Inauguralna disertacija. Ljubljana 1963. (Ciklostilom).
6. VESELÝ, Jiří Maria, Il terzo angolo. Cirillo, Metodio, L'Europa, Introduzione storico-archeologica alla lettera apostolica Slavorum Apostoli di Giovanni Paolo II, Roma 1985.
7. ISTI, Scrivere sull'acqua. Introduzione alla lettera apostolica »Egregiae virtutis«, Jaca Book, Milano 1982.
8. ŠTEFANIĆ, Vjekoslav, Tisuću i sto godina od moravske misije Ćirila i Metodija, SLOVO (Posebni otisak iz br. 13), Zagreb 1963.
9. VODOPIVEC, Janez, I santi fratelli Cirillo e Metodio, compatroni d'Europa. Anello culturale tra l'Orinete e l'Occidente, Pontificia università Urbaniana, Roma 1985.

RAD U SKUPINAMA

DRUGI DAN

1. skupina – *Voditelj:* g. Mirko Mihalj
Zapisničarka: s. Katarina Maglica
Sudionika: 44

Razgovor smo usmjerili na promatranje pojedinca u odnosu na zajednicu. Na osnovi niza više ili manje konkretnih prilika, stvorenih ili ishitrenih, iskristalizirale su se sljedeće misli: Treba uložiti dosta truda da bi se članovi osjećali »kod kuće«. Ako pojedinac iskusi taj osjećaj, prihvatiće zajednicu kao nešto blisko – svoje i suodgovorno će se u njoj vladati. Pojedinci bi trebali imati uvida u odlukama, trebali bi imati uvida u potrebe zajednice; tek tada će ih osjetiti kao svoje osobne potrebe. Iz ovoga proizlazi da nije dovoljan samo osjećaj materijalne opskrbljenosti već i osjećaj poštivanja osobne vrijednosti.

Složili smo se u mišljenju da zajednica ne može dati svakom svom članu ono što on želi, bilo to iz materijalnih razloga, bilo onda kad joj to kao cjelini ne odgovara. Na primjer, kad je riječ o školovanju, ali u takvim slučajevima treba razgovarati, saslušati i obrazložiti. Članovi se moraju truditi da uvide potrebe i mogućnosti svoje zajednice. U svakom slučaju osoba se treba izreći, a to će uspjeti samo onda ako osjeti povjerenje i prihvaćenost, ako je ima tko s ljubavlju i povjerenjem poslušati. Ako osoba trajno potiskuje svoje osjećaje, ne otkriva svoje želje i razmišljanja, na putu je da postane psihički bolesnik. U ovakvim slučajevima je veoma važan odgoj za zrelost.

Naša razmišljanja najčešće se kreću oko odnosa poglavara i članova zajednice i to uvijek u svjetlu vlasti i vladanja. Malo nas pokušava promatrati poglavara kao čovjeka. Nužna je obostrana suradnja. Ponekad se može naći raskorak između pisanih ili nepisanih pravila, potreba i zahtjeva vremena. U tom slučaju ustaljena pravila treba osvježavati i mijenjati na osnovi Evandelja, prilagođavajući ih današnjem vremenu.

Postoje mnogi koji smatraju da bi se odnosi u zajednici trebali temeljiti na Evandelju, a da psihološke znanosti tu ne pomažu. Ali znamo da je redovnik najprije čovjek i da sve što je ljudsko ni njemu nije strano. I pedagogija i psihologija služe čovjeku, zato ih ne smijemo zanemariti. Sve upotrijebiti, truditi se na sve načine i s pravom očekivati pomoći, odgovor, jer i Isus je rekao: »Ako Gospodin kuće ne gradi, uzalud se muče graditelji.«

Poslijepodnevna razmišljanja usmjerili smo na konkretnija iskustva u zajednici. Razmišljanja su zahvatila i potrebu odgovora na pitanje ZAŠTO, koje se često javlja. Sva pedagoška literatura se slaže u tome da svaka odredba treba imati svoje obrazloženje, da se odredbe ne bi pretvorile u naredbe, već da ih shvatimo kao potrebu. I onda kad nemamo odgovora, potrebno je znati se žrtvovati, znati pregarati. Život u zajednici bit će mnogo prihvatljiviji ako pojedinci poštuju osobno dostojanstvo druge osobe. Danas kad odnosi u

zajednicama nisu zadovoljavajući sve više se razrađuje psihologija međuljudskih odnosa. Postoje stručnjaci, psiholozi koji proučavaju te odnose u konkretnim prilikama. Oni ne daju konačna rješenja, oni su katalizatori koji ukazuju na probleme, a samoj osobi prepustaju da ih rješava.

Najvažnije od svega u zajednicama je znati slušati drugoga. Na taj način ga upoznajemo i omogućujemo mu da se ostvari onakav kakav jest. Dakle, prislušati i razumijeti!

Problem odgoja i samoodgoja uvijek je bio aktualan u društvu. Zato nije nikakvo čudo što je to i u našim redovničkim zajednicama. Potrebno je prihvaćanje križa i trpljenja što će olakšati da nadvladamo probleme međuljudskih odnosa u svojim zajednicama.

**2. skupina – Voditelj: o. Marijan Vugdelija
Zapisničar: o. Anđelko Jozić
Sudionika: 22**

Drugog radnog dana u skupini nas je bilo malo manje. Budući da je vrijeme bilo kratko, odmah smo započeli s radom. Tema našeg razmišljanja je: »Ljudsko dostojanstvo i rast u crkvenosti«. Razvila se plodna i za sve nas korisna rasprava. Iznosili smo svoja osobna iskustva, stvarnost našeg svakidašnjeg života. Došlo je na vidjelo gdje se poštuju slobode osobnog mišljenja i gdje se prima i kritičnost. Vidjeli smo da ima i zajednica gdje to nije stvarnost života.

Sestre su iznijele da ima poglavara koji ne gledaju zašto je tko sposoban i ima dara, nego mu se daje neki posao za koji on nema smisla. Ali jedna sestra je dodala: »I u onom u čemu nisam sposobna ja se mogu ostvariti ako taj posao vršim u Ime Božje«.

Naglašena je potreba bratskog dijaloga i uvažavanja mišljenja svakog člana zajednice.

**3. skupina – Voditelj: o. Jure Šimunović
Zapisničar: fra Mihael Mikulek
Sudionika: 20**

Rad u skupini započeli smo pitanjem: Kada smo osjetili da je najviše pogaženo naše ljudsko dostojanstvo? Nakon kratkog razmišljanja i oslobođanja od neugodnosti koju je izazvala delikatnost pitanja, sudionici su otvoreno i s velikim povjerenjem govorili o svojim bolnim životnim iskustvima. Razgovor koji je obilježio naš prijepodnevni rad najbolje je nasloviti: Zakon, čovjek i odgovornost.

Ima prilika kada smo puno smireniji nakon što smo ispunili zakon. Međutim, nisu baš tako rijetki trenuci kada nas doslovno izvršavanje zakona jako uzneniruje u savjesti. Uočena je i jedna prilično značajna pojava u našem redovničkom uobličavanju. Često puta se od novakinje i novaka zahtijeva gotovo vrhunac redovničke savršenosti u vršenju pravila i

konstitucija. Kao da je normalno da redovnik i redovnica s duljim redovničkim stažom budu nemarniji i opušteniji u odnosu prema »zakonu« zajednice. Isto tako, nije rijekost da iz zajednice odlaze veoma nadareni i stvarateljski raspoloženi kandidati, jer se nikako ili s velikom mukom uklapaju u okvire zadano ponašanja. Složili smo se da osjećaj pripadnosti zajednici ovisi i o stupnju odgovornosti pojedinca za stvarateljski život u njoj. Naime važno je da se i nas pitā. Da i mi možemo sudjelovati u donošenju odluka koje su od bitnog značenja za život u našoj redovničkoj zajednici. Dijalog, razumijevanje i međusobno povjerenje od presudne su važnosti za promicanje ljudskog dostojanstva. Pozvani smo oživotvoriti Evanđelje, nadahnuti primjerom utemeljitelja zajednice: ali naš život mora biti tako prožet snagom Duha Svetoga da danas i ovdje budemo svim ljudima djelotvorni znak spasenja u Isusu Kristu.

4. skupina – *Voditeljica: s. Božidara Goličnik*

Zapisničarka: s. Dolorozza Dilber

Sudionika: 24

Naše razmišljanje i razgovor u skupini bio je usmjeren na kandidate i kandidatice koji dolaze u naše zajednice. Govorilo se o tomu da li osobe dolaze baš u onu zajendicu u koju ih Bog zove. U odgojnem i samoodgojnem tijeku redovničke osobe upoznaju karizmu vlastite ustanove i svjesno je prihvataju ili ne prihvataju.

S ove teme prešli smo na pitanje ostvarivanja svoje osobnosti u redovničkom životu, konkretno i u povjeravanju odgovornih službi. Naše razmišljanje dotaknulo se i pitanja zašto se mnoge redovničke osobe ustručavaju primiti poglavarsku službu. Nekad je to znak stvarnog gledanja na sebe i nije dobro staviti za poglavara osobu koja ne bi mogla zadovoljiti. Međutim, nekada osobe iz udobnosti žele izbjegnuti odgovorne dužnosti.

Posebno smo naglasili da sestrinski i bratski odnosi u zajednicama puno utječu na razvoj ljudskog dostojanstva. Zato je potrebno da se gaji susretljivost prema svim osobama u redovničkim zajednicama. Također treba paziti na to da u malim zajednicama nijedan brat i nijedna sestra ne ostanu osamljeni, što nije rijekost u tročlanim zajendicama.

5. skupina – *Voditeljica: s. Tarzicija Tunjić*

Zapisničarka: s. Rozalija Nikolić

Sudionika: 36

Rad smo počeli molitvom. Psalam nam je progovorio o temi koja je bila obrađena u predavanjima.

– *Hvala ti što sam stvoren tako čudesno,
što su djela tvoja predivna.*

Divno si nas o Bože stvorio, a još divnije obnovio.

– *Kako je neprocjenjiv zbroj tvojih nauma*

– *Na mene si ruku svoju stavio.*

U osvrtu na predavanje zapaženo je – dostojanstvo je ne samo moje pravo nego obveza, dužnost.

Riječi psalma: »Na mene si ruku svoju stavio« bile su poticaj da je uočeno i koja vrijednost je u Božjim očima. Pokušali smo se okrenuti sebi samima i na prvo mjesto staviti svoje obraćenje, zatim zajednice i onda Crkve. Opasnost je da odemo u drugu krajnost: kad želimo nešto uočiti, da to onda prenaglasimo i možda krivo shvatimo.

Postavljeno je pitanje: da li je proročka služba zapriječena ustanovom, ustrojstvom, zajednički smo tražili odgovor.

Svi po krštenju imamo proročku službu. Prorok je onaj koji gradi. Pravi prorok treba biti spremna nositi posljedice proročke službe. Zatim je bilo govora o prihvaćanju mlađih u zajednicama.

6. skupina – *Voditelj:* o. Leonard Oreč
Zapisničarka: s. Anđelina Rotim
Sudionika: 11

Razgovarajući dalje o temi ljudskog dostojanstva, na samom početku rada u skupini pojavilo se pitanje kako zasluziti dostojanstvo i kako poštivati drugoga, tj. držati do njegova dostojanstva. Činjenica je da čovjek zasluzuje dostojanstvo jer je čovjek – Božje stvorenje. Držeći do svoga dostojanstva, i prema drugome se treba ponašati kao prema sebi samomu, činiti drugome ono što sam želiš da ti se čini. Čovjeka treba vrednovati po onom što jest i ne dopustiti da vanjska obilježja uvjetuju pristup k čovjeku. Naša mjerila u tome su površna, nemaju dubljih korijena. Gledajući čovjeka koji je pao, pitamo li se zbog čega se to i tako dogodilo? Tu trebamo biti svjesni da ni takav čovjek nije izgubio svoje ljudsko dostojanstvo. On je i tada vrijedan kao čovjek i zato mu treba pristupiti s ljubavlju a ne sa sažaljenjem. U životu i radu s drugima ne moramo se uvijek slagati s njihovim stavovima; na to možemo upozoriti; ali čovjeka i dalje cijeniti kao čovjeka, poštivati jedni druge u različitosti.

Naš život je dar i svi smo ga jednako primili. Zato je u biti svaki život vrijedan poštovanja – još neroden i onaj koji je na izdisaju.

U skupini smo došli do zaključka da svaka osoba posjeduje jednako osnovno ljudsko dostojanstvo, ali svaka konkretna osoba posjeduje uz to svoje vlastito dostojanstvo.

7. skupina – *Voditeljca:* s. Renata Mrvelj
Zapisničar: o. Vjenceslav Janjić
Sudionika: 9

U skupini se razgovaralo dosta otvoreno i konkretno. Razgovor se vodio o tomu što su naši utemeljitelji mislili o čovjeku? Svi sudionici u raspravi naglasili su veliku skrb utemeljitelja za čovjeka. Većina utemeljitelja su polazili od konkretnog čovjeka, odnosno konkretne skupine ljudi. Želja da im

se pomogne navela ih je na osnivanje družbe. U svojim pravilima bili su dalekovidni i elastični. Predviđeli su mogućnoost prilagođavanja prilikama mesta i vremena.

Sveti Franjo nakon višegodišnjeg traženja, budući da mu nije bilo jasno što Bog od njega traži, molio je pojedinu braću i sestre da mu svojim molitvama pomognu u doноšenju konačne odluke. Prosvijetljen molitvom svoje braće, shvatio je kako treba živjeti. Tada je nastala njegova odluka: briga za siromahe i gubavce. Franjo je preko Krista otkrio čovjeka. U svakom čovjeku, osobito patniku, otkrio je Krista i zbog toga mu se posvetio svom snagom.

Za sv. Klaru stoji da sve ono što je sama činila, tražila je također od svojih nasljednica, osobito poglavarica, da poštaju osobnost drugoga i djelovanje Duha Božjega i kroz najneuklje sestre. Brinula se za nemoćne, bolesne i starije sestre. Zatim je posebnu brigu pokazivala za sestre koje žive u hladnijim krajevima ... Zahtijevala je od poglavarica jednotjedne kućne sastanke.

Sv. Andjela Meriči, također, u svome pravilu naglašava skrb za čovjeka. Od sestara je zahtijevala, osobito od poglavarica, da se čuvaju da ne osuduju jedna drugu. Bog je onaj koji sudi. Družba je nastala iz potrebe vremena. Posvetila se posebno brizi za žensku mladež.

Sestra Franciska Lehnar utemeljiteljica sestara Kćeri Božje Ljubavi imala je životno geslo: »Sve za Boga, za siromahe i za družbu«. Neopisivo se uzdala u Božju providnost. Njezina glavna skrb je za djevojke koje dolaze iz sela u gradove da se ne izgube, pomoći im da nađu stan, školu i posao.

Poslije iznesenih primjera pitali smo se: Da li smo se iznevjerili nakanama utemeljitelja? Prilike, mesta i vremena u kojem živimo su se promjenile. Ono što danas činimo može se reći da smo na smjernici svojih utemeljitelja. Priznamo da bismo mogli i više učiniti, samo treba imati dobru volju.

Na kraju, razgovarali smo o svom radu na župama. Pitali smo se: Da li dovoljno radimo u župama koje su nam povjerene?

- Poglavitno mislimo na katehizaciju radničke i srednjoškolske mладеžи.*
- Pitanje katehizacije studenata.*
- Obiteljski pastora.*
- Borba protiv droge i alkoholizma ...*

Primijećeno je da u nekim zapadnoeuropskim zemljama redovnici ostavljaju župe i vraćaju se u samostane gdje pokušavaju osmislići život u samstanu za sebe i druge, osobito mладе.

**8. skupina – Voditelj: o. Josip Sremić
Zapisničarka: s. Marija Perković
Sudionika: 16**

U skupini smo razgovarali o problemu poslušnosti i ljudskom dostojanstvu. Odgovarali smo na tri pitanja:

- Slika (zgodica) kad mi je bilo teško poslušati?*
- Koji su osjećaji prevladali u meni – misli, ponašanje?*
- Kako sam nadišao to stanje i smirio se pred Bogom?*

Na ova pitanja odgovorio je svaki član osobno; a zatim smo podijelili međusobno iskustva. Zaključili smo da se većina sudionika skupine osjećala neugodno, poniženo, odbačeno, skućeo i tome slično kada je naredba od poglavara – poglavarice bila donesena bez prethodnog razgovora i mogućnosti da osoba pred poglavarom u punoj iskrenosti iznese svoje poteškoće.

Za prihvaćanje stanja osobe su našle snagu u molitvi i kroz razgovor s osobama kod kojih su osjetile da ih prihvataju i razumiju. Kroz razgovor osoba će lakše prihvati dužnost koja joj je povjerena i sama će nastojati da učini sve što je u njezinim mogućnostima.

9. skupina – *Voditelj: o. Jože Petek
Zapisničar: fra Ivan Miškić
Sudionika: 9*

U svojim redovničkim zajednicama živimo kao ljudi sa svim onim što je ljudsko, a onda kao redovnici i redovnice.

Pitali smo se:

- Da li možemo ostvariti svoje dostojsanstvo, a zanemariti dostojsanstvo drugoga?*
- Sposobne osobe neće smetati drugima da se ostvaruju u svom zvanju.*
- Može se reći da danas ima više dogovora u redovničkim zajednicama nego je nekada bilo.*
- Što bude manje ljudske sebičnosti u meduljudskim odnosima, lakše će se rješavati neugodne situacije.*
- Složili smo se da redovnička poslušnost povećava dostojsanstvo djece Božje, a nikako je ne umanjuje.*
- Vrednovanje dostojsanstva drugih puno ovosi o pravilnom shvaćanju i vrednovanju osobnog dostojsanstva.*
- Pitanje poslušnosti je pitanje vjere i ukoliko čovjek, odnosno redovnik zna da je glavni cilj njegova redovničkog života posvećenje, onda mu premještaji ne bi smjeli biti teški, jer i Isus i duše su jednako i na drugom mjestu gdje treba poći.*
- Ni jedan posao ne može umanjiti ljudsko dostojsanstvo; jer nije važno što čovjek radi već kako radi. Nutarnje bogatstvo je vrijedno i ono nas čini sretnim.*

10. skupina – *Voditelj: o. Petar Grubišić
Zapisničarka: s. Cecilia Firić
Sudionika: 15*

Rad u skupini prosljedili smo na temelju predavanja. Izneseno je nekoliko različitih mišljenja u odnosu na redovničke zajednice:

- Redovnici u početku bježe od svijeta, a danas bježe u svijet. Zapravo to je bijeg od sebe, ponekad je i zbog ozračja u zajednici.*
- Sudionici iz devet redovničkih zajednica govorili su o karizmi svojih zajednica. U svim zajednicama je naglašeno ljudsko dostojsanstvo čovjeka*

(siromašni, bolesni, odbačeni). Utemeljitelji su vidjeli potrebe svoga vremena i na njih su odgovorili.

- Pitali smo se da li mi činimo ono što se od nas traži?

Zaključili smo da je potrebno da se redovništvo prihvati rada s onima koji su na rubu društva (drogirani, alkoholičari, odbačeni). Svakako, vodeći brigu o drugima, ne smijemo zaboraviti na potrebne osobe i u svojim zajednicama. Treba svjedočiti Evandelje, a ne samo govoriti o njemu.

T R E Ć I D A N

OSTVARIVANJE LJUDSKOG DOSTOJANSTVA U ZAJEDNICAMA REDOVNICA

U V O D

Moje prilaženje ovoj temi nije stručno ni iscporno razglabanje stanja u redovničkim zajednicama gledom na ostvarenje ljudskog dostojanstva. Čini mi se da nam se ona (tema) nameće više kao *ispit savjesti* te će i moje izlaganje ići u tom smjeru.

Proživiljavajući svoje redovništvo u ovom i ovakvom vremenu koje nazivamo »svojim«, zapažamo osobito zanimanje, bolje rečeno, čežnju, pa čak i vapaj za dostojanstvom ljudske osobe, za ravnopravnošću, za socijalnom pravdom, za istinom. Od kršćanina, nadasve od redovnika i redovnice, traži se Riječ potvrđena iskustvom, životom. Traži se svjedočanstvo istinske ljubavi koja proizlazi iz prihvata čovjeka kao Božjeg stvorenja.

Svaki od nas predobro osjeća da je odgovor na Božji poziv, pripadanje Bogu, da je to pravo dostojanstvo ljudske osobe.

Ovaj odgovor na Božji poziv proživiljava svaki od nas u svojoj zajednici i tu se ostvaruje ili bi se trebalo ostvarivati naše ljudsko dostojanstvo. Zato prvi dio moga izlaganja nosi naslov: *Zajednice redovnica izuzetno tlo za ostvarivanje ljudskog dostojanstva*.

U tom življenu nezaobilazno je uočiti karizmatički i juridički sastojak koji se već u prvim počecima redovništva morao uzeti u obzir. Zato drugi dio izlaganja govori o *poglavaricama i odgojiteljicama i njihovo proročkoj zauzetosti za promicanje ljudskog dostojanstva u vlastitim zajednicama*.

Budući da je odgovor na Božji poziv osoban, tako je *svaka sestra, svaka novakinja i svaka kandidatica izravna snaga ostvarenja ljudskog dostojanstva u svojoj zajednici*. O tome ću nešto reći u trećem dijelu ovog izlaganja.

1. ZAJEDNICE REDOVNICA IZUZETNO TLO ZA OSTVARIVANJE LJUDSKOG DOSTOJANSTVA

Svaki govor o zajednici tiče se i pojedinca u njoj. Svaki ispit savjesti upućen zajednici, upućen je i svakom pojedincu u njoj.

Jesu li zajednice redovnica na našem području u svom hodu ostale gluhe na zov Crkve i opća načela prilagođene obnove? U svom traganju za promjenama gdje crpe snagu, osvježenje, povjerenje?

Evangelje nije nadiđeno stoga što je naviješteno, zapisano i življeno u jednom drukčijem društvenom i kulturnom okolišu, nego je dapače ta evanđeoska težnja obogaćena živim iskustvom kršćanske predaje tokom

stoljeća. Ono ostaje uvijek novo i poziva na obraćenje. Ono je poziv na napredak života i društva.

I život po savjetima uz osobitost karizme svake zajednice, kroz svu povijest svoga življenja mora biti nov, obogaćen iskustvom svojih članova. On mora služiti obraćenju ljudi i napretku života i društva.

Redovnička zajednica po svom pozivu i po svom ustrojstvu pozvana je da bude svjedok nadnaravne ljubavi prema Kristu. Da li zajednice redovnica pružaju svjedočanstvo ljubavi koja svemu prepostavlja Boga i zato se zauzima za čovjeka? Iskazuju li one svoje poštovanje prema čovjeku zauzimajući se za njegovo dostojanstvo, osobito za dostojanstvo onih koje u svom krilu nose? Nisu li te naše zajednice postale mjesto gdje svaki sve može reći, ne obazirući se na istinu i ljubav? Nisu li tako postale zajednice trača, ogovora, a da ne kažem kleveta, što izravno uništava ljudsko dostojanstvo? Može li se u takvu raspoloženju govoriti o pružanju svjedočanstva ljubavi koja svemu prepostavlja Boga? Može li se prepoznati promicanje ljudskog dostojanstva.

Svaka je redovnička zajednica, osobito po savezničkoj ljubavi koju *Bogu posvećena čistota* neposredno dočarava i svjedoči, pogodno tlo za preobrazbu čovjeka do najdubljih njegovih dubina. »Jedna od najsnažnijih činjenica i istina za evandeosko uzdignuće čovjekova dostojanstva jest bez ikakve sumnje Božje utjelovljenje u Isusu. Bog postaje čovjekom i ostaje među nama. Znak i sakramenat te njegove prisutnosti jest Euharistija i Sveti pismo, Crkva i sila Duha Svetoga.«, reči će A. Kresina u svojoj knjizi *Svitanjeiza Golgote*, Zagreb 1985.

Redovničke zajednice su upravo one koje trebaju biti taj znak i sakrament po preobrazbi svojih članica koje, hranjene Euharistijom i Svetim pismom, cjelim bićem pripadaju Crkvi, nadahnute silom Duha Svetoga. Sigurno je da zajednice redovnica zakazuju na ovom planu!

Može se reći da su one svojim zalaganjem za promicanje ljudskog dostojanstva nadišle socijalne ustanove, razna društva kao i radne sredine; no kaž da još uvijek u njima nije prepoznatljivo obiteljsko ozračje, pa ga njihove članice traže na drugim mjestima.

Na mjestu je da se upitamo: Jesu li zajednice redovnica svojim životom nadrasle obitelj, obitelj u kojoj su članovi vezani krvnim vezama? Pružaju li svjedočanstvo zajednice utemeljene na vjeri, povezane vezom Duha Svetoga? Biva li u njima prepoznatljiva Crkva u malom čija je glava Krist, a mjerilo sam Bog, Božja ljubav koja je jedina sposobna osloboditi čovjekovo srce svakog robovanja i učinit ga plodnim i slobodnim?

Nije jednostavno pronalaziti stvarno ljudsko rješenje svakog problema, jer su mnogovrsne razapetosti koje svaku zajednicu na svoj način prikivaju na križ. No, meni se čini da je to i jedini put, a i naša prilika da u toj razapetosti i pričvršćenosti na križ naše nemoći poteku žive vode Svemoći. Nije slučajno Papa Pavao VI. u apostolskom nagovoru »Svjedočanstvo Evangeliju« progovorio o redovničkoj zajednici koja mora biti dovoljno otvorena i raznolika, i kao cjelina i sa svojim pojedincima, prema svim svojim članovima, te da se u njoj trebaju njegovati živi međuljudski odnosi. Promjene u životu i u vrednotama, koje čine vjernost redovničkom životu i karizmi vlastite ustanove, zahtijevaju *obraćenje* izvornom planu Božjem o

čovjeku koji je objavljen u Novom čovjeku, Kristu. Ovo je ono što postaje *zarazno za druge*. Ova promjena mentaliteta i načina života učinit će redovnice sposobnima da ostvare ono što se od njih traži i što njih ispunja. Neće imati potrebu tražiti nadoknade i nadomjestke. Bit će prisutne u svijetu, ali ne od svijeta.

Zajednice redovica vrše osobitu svoju svjedočku zadaću kada ne podliježu nagomilavanju materijalnih dobara. Po *zavjetu siromaštva* svaka članica kao i cijela zajednica treba izbjegavati potragu za udobnošću i sigurnošću. Sigurno je da sestre, kao i zajednice redovica u cijelini, svojim radom priskrbljuju dovoljno sredstava za izdržavanje sebe i uz to pritiče u pomoć siromsima i potrebnima. No, ipak se može zapaziti i na ovom planu ranjivost zajednice i pojedinca u njoj. Još uvijek se može čuti i primijetiti vrednovanje osoba po onome ne koliko one svojim radom pridonose, nego koliko su za taj rād plaćene? Nismo li uvijek spremnije primiti negoli dati? Nije li ovo protivno Evandelju?

Teško je govoriti o promicanju ljudskog dostojanstva unutar zajednice redovica, ako još uvijek postoji podijelenost s obzirom na one koje rade izvan kuće i one koje su zaposlene u kući. Jer one prve donose omotnice koje pokazuju koliko su imale radnih sati; a ove kod kuće, budući da ne donose omotnice, ne mogu se niti opravdati pred zajednicom koliko su radnih sati imale! Isto tako, teško je govoriti o jednakosti i zauzimanju za svakog člana zajednice, ako se događa u našim zajednicama redovica da bolesne sestre i starice postaju suvišne; jer gledane kroz prizmu rada, one za nj nisu više sposobne.

Ne znam koliko je upozorenje Pape Pavla VI. do nas doprlo kada kaže: »Ne smijete redovito preuzeti poslove koji bi bili na uštrb vama svojstvenih zadaća. To bi vas nekako nužno dovelo do toga da na štetu redovničkog života nekako na svjetsku uredite svoj život.« (ET br. 20) Što je s našim rastrganostima u djelatnostima? Ne dovode li nas i naše odnose u zajednici na svjetsku razinu te od rada ne vidimo čovjeka; a gdje je onda zauzimanje za njega? A što da se kaže o vremenu za molitvu i svemu onome što je izvor našeg življenja i to zajedničkog? Nije li to postalo za neke »luksus«, »izgubljeno vrijeme«, kako ga već nazivaju.

Možemo li govoriti o osobitom promicanju ljudskog dostojanstva u svojim zajednicama i njegovom ostvarenju, ako ne pronalazimo vremena niti za odmor, niti za izlete kao niti za priopćivanje osobnih iskustava s područja gdje radimo? Kakve su mogućnosti u našim zajednicama da naši meduredovnički i međuljudski odnosi sazrijevaju, da se izgrađuju?

Ne želim zanijekati napore koje ulažu zajednice redovica kako bi postale otvorene potrebama današnjeg čovjeka, njegovim problemima i njegovim traženjima. Zrelost zajednice i njezina budućnost na ovom planu može se vidjeti u povjerenju *prema čovjeku* koji kuca na njezina vrata. Različita su traženja u čovjeku koji nam dolazi i kako je važno da u svojim traženjima ne bude razočaran zbog našeg nepovjerenja. Jasno je jedno. Pomoći se treba očitovati u zauzimanju sestre i zajednice za konkretnog čovjeka i konkretnu njegovu potrebu na način svojstven zajednici u kojoj sestra živi, uvijek računajući, na snagu koja dolazi odozgo te tako njezino zauzimanje čini istinitim i pravednim. Ovo zajednica treba uvidjeti, svoju sestru podržavti zajedno se s njom zauzeti, a sestra kao pojedinac biti svjesna

da sve što čini čini kao član zajednice, a ne izolirano od nje. U ovakvim slučajevima važna je otvorenost i spremnost zajednice kao i svake sestre za dijalog koji će biti voden vjerom, medusobnim prihvaćanjem, poštivanjem osoba i tada neće izostati ostvarenje ljudskog dostojanstva.

Po *zavjetu poslušnosti* ne umanjuje se ljudsko dostojanstvo. To je poziv na vlastito oslobođenje i poticaj na posvešćivanje svojega i tuđega ljudskog dostojanstva. Krist je to posvjedočio svojom smrću na križu. Ljudsko dostojanstvo može trpjeti zbog možebitne nečije grješne i nadute samovolje, ali time se ono ne umanjuje. Stoga zajedništvo koje se stvara strpljivo i ustrajno, tražeći istinu i ljubav postaje znakovito. Tu se oživotvoruje povjerenje. Takvo zajedništvo dat će vlastitim iskustvom svjedočanstvo da se u njemu i po njemu uistinu ostvaruje i promiče ljudsko dostojanstvo.

Ljudsko dostojanstvo se ne mjeri po časti, po vlasti, položaju, znanju i umješnosti, već po tome koliko je pojedinac u sebi oblikovao istinsku sliku Isusa i Boga, po tome koliko je istinskički čovjek.

Iako su mnogi izvanski oblici, koje su zapovijedili osnivači redova ili redovničkih družbâ, danas preživjeli, ili se dapače osjećaju kao teret i kočnica, daleko je jači zahvat Duha u životu naših Uteteljitelja koji po odazivu svake članice u zajednici postaje nov.

Što je s našom vjerom i povjerenjem kada je u pitanju prihvat djevojke ispunjene i prožete Duhom, koja kao takva postaje svojoj okolici zagonetka jer drukčije misli, drukčije rasuđuje. Ispunjena i zahvaćena nutarnjim ognjem Kristove ljubavi, ne pozna više nikakvog ljudskog straha. Stavlja sve u službu Onoga kojemu sve duguje i zato prihvaća rizik novog života u novom okružju. Djevojka koja stupa u zajednicu je osobiti Božji dar zajednici. Primamo li mi taj dar otvorenog srca i spremnog duha? Prepoznaje li djevojka u našim zajednicama nadu koja izvire iz života s Isusom i odzvanja u trajnoj molitvi: »Dodi kraljevstvo tvoje«, Kristovo, a ne moje, ni tvoje, ni naše!

Istinska nada nošena vjerom rađat će ljubav koja će omogućiti da se svaka sestra osjeti članom obitelji. Obitelji koja je sretna što živi, blažena jer duboko osjeća veliku odgovornost i poštovanje za svakog svog člana, čista i puna života, uzorna da ju se jednostavno mora uzljubiti. Iz zajedništva s Kristom kojeg zajednica oživotvoruje izrasta radost, radost koja je pravi pokretač djelovanja i zauzimanja za drugoga. Po ovom će se zauzimanju prepoznati Božja nazočnost u svemu, osobito u čovjekovu srcu. Bit će prepoznatljiv Bog koji je prijatelj čovjeku, blizak čovjeku, Bog koji je izvor čovjekova dostojanstva. Ako ovoga nema, hoće li sestra ostvariti svoje ljudsko dostojanstvo? Zahtjev koji u sebi čuti za ostvarenje svega ljudskoga, trpjet će i kao posljedica bit će nezadovoljstvo. Zajednica će imati jednog novog nezadovoljnog člana koji joj neće biti na obogaćenje nego na teret. (A ovakvih tereta već i previše ima.)

Zajednice redovnica mogu postati i jesu izuzetno tlo za ostvarivanje ljudskog dostojanstva samo onda ako slijede primjer svog Učitelja koji bijaše »krotka i ponizna srca«. Zajednice utemeljene na krotkosti i poniznosti imaju kritičku svijest s obzirom na sve što tvori njihovo ljudsko značenje i djelovanje. One će biti prema sebi vrlo zahtjevne. Zato pozitivna slika prve zajednice iz Dj 4,32-37 imala bi biti za sve potonje kršćanske zajednice zoran

poticaj za ostvarivanje ljudskog dostojanstva, a kažnjavanje Ananije i Safire zastrašujuća opomena (Dj 5,11). Grijeh toga bračnog para nije se sastojao u tome što su zadržali nešto za sebe, nego u tome što su zavaravali zajednicu i pred drugima se pretvarali. A mi? Što je sa nama i našim zajednicama?

Ostvarivanje ljudskog dostojanstva u zajednicama redovnica ima nade ukoliko jesu i budu u svakoj prilici nastojale biti blizu Isusu. To je trajni put obraćenja. To je poziv zajednici kao i pojedincu da se rastane od načina mišljenja, vrednovanja i ponašanja koji nisu u skladu s onim mogućnostima koje ima otvara Gospodin.

2. POGLAVARICE I OGDGOJITELJICE ZAUZETE PROROČICE ZA PROMICANJE LJUDSKOG DOSTOJANSTVA U SVOJIM ZAJEDNICAMA

Jako je važno: da sestra u času polaganja doživotnih zavjeta posjeduje duhovnu zrelost, a redovnička zajednica odnosno stalež, uz koji se konačno i stalno veže, postane ozračje u kojem će ostvarivati veću ljubav, a ne mučno nositi teško nošljiv teret.

Ne može se zanijekati potreba i siromaštvo proročke protege i vapaj za proročkim vodstvom naših zajednica u konkretnoj prilici u kojoj se nalazimo pa i kad je riječ o zauzimanju za promicanje ljudskog dostojanstva. O zauzimanju za biće koje je stvorene Božje, biće za koje je sam Bog rekao: »Ja sam gospodin Bog tvoj!« Biće za koje se sam Bog zauzima, izvodi ga iz ropsstva, osloboda ga smrću vlastitog Sina. Bića koje Bog izabire i svom izabraniku jamči pomoć. Onaj koji je izabran, mora biti spremna da bude i odbačen, prognan. Ali tko s Kristom trpi, s Kristom će i uskrsnuti.

Iz upravo ove stvarnosti poglavarica i odgojiteljica je proročica u svojoj zajednici zauzeta za svakog svog člana.

Jesu li uistinu one kao proroci u dosluku Božje volje za konkretnu priliku i konkretnog čovjeka i zajednicu? Jesu li jasni u sebi i jasni za druge kada je u pitanju konkretna prilika i zauzimanje za konkretnu stvarnost? Postoji li spremnost uzajamne gradnje i suradnje?

Nije lako graditi i surađivati. Potrebna je zrelost za suradnju. Nije se čuditi tolikim opiranjima proroka na poziv Božji, jer biti prorok znači računati na neki način s onim što nije tvoje i tebi ne pripada nego primaš za druge. Posljedica toga zalaganja za druge mnogo puta nije nimalo ugodna. Često puta su to neshvaćanja i odbačenost, neotčitanost. Stoga je jako važno da poglavarice i odgojiteljice ostvaruju zadaču proroka zauzimajući se za ostvarenje čovjeka u svoj njegovoj stvarnosti. One se moraju zauzimati za njegovo ostvarenje i izbavljenje. Jesu li one srce? Jesu li one koje ne osuduju, ali uočavaju, ljube i razumiju? Imaju li sigurnost svoju u Bogu? Jer jedino tada će moći zajednice i pojedince u njoj voditi sigurnosti ako je sami posjeduju. Ne smije ih ništa iznenaditi, obeshrabriti. One su one koje upozoravaju, pokazuju put. Proroci sve ne odobravaju, niti sve osuduju, ali uvijek razumiju. Trudimo li se da svakome govorimo njegovim jezikom, znajući da se Istina nameće samo snagom same istine što blago, a ipak snažno prožima duhove, ne gubeći iz vida Stvoritelja koji se na svim razinama stvorenja obraća čovjeku kao odgovorno slobodnom biću.

Ako se mnogo toga i neće ubrzo izmijeniti, sama svijest o istinskim odnosima koji bi trebali vladati među nama, ohrabrit će nas. I svijest da smo vrijedniji od bilo koje ustanove i zakona oslobodit će nas osjećaju da smo sudbinski određeni za podređenost nečem što je manje vrijedno od čovjeka.

Ne možemo zanijekati napore oko nastojanja da se u ljudskim odnosima uspostavi veća pravda i šire sudjelovanje u odgovornostima. No, zadaća je proroka da uvijek gleda dalje, a istodobno da zna prema tome usmjeravati ovo *sada* što snažno proživljava. Prorok ima uvijek u vidu da je čovjek etičko biće, to znači da posjeduje savjest i usvaja prema tome nepremostivu razliku između dobra i zla. Jedno je jasno, da će sestra krenuti onim putem u koji bude imala više povjerenja i tko će joj više moći osigurati pravo ostvarenje vlastite osobnosti i to u svim njezinim dosezima. Kako često ima u našim zajednicama takve prigode ? !

Nije lako biti prorok, ali je nezaobilazno i to upravo kad je riječ o zauzimanju za ljudsko dostojanstvo koje se u zajednicama redovnica može i treba ostvarivati. I to ostvarivati životom zauzete poglavarice i odgojiteljice čija je vjera živa, poglavarice i odgojiteljice koja je ispunjena Kristovom prisutnošću, a ta prisutnost će se osobito ostvarivati u istinskoj zajednici oko Euharistijskog stola. Prorok, a to mora biti uistinu svaka poglavarica i odgojiteljica, je čovjek koji ljubi i kao takav uvijek je spreman podignuti i oprostiti, uvijek spreman poći u susret rasipnom sinu, stalno u traženju »objave sinova Božjih«, koji su pozvani »na buduću slavu«. Sama pomisao na vjersku istinu o vječnom životu što ga Bog obećava ljudima neprocjenjivo uzdiže ljudsko dostojanstvo i vrijednost. Čovjek nije stvorene podložno vječnoj smrti i propasti, već je određen da zauvijek živi. Ta objava ljubavi je pravo milosrde koje je sam Isus Krist. Stoga Krist Otkupitelj otkriva čovjeka samome čovjeku. To je ljudska protega otajstva i u toj protegi čovjek ponovno nalazi veličinu, dostojanstvo i vrijednost svoje čovječnosti.

Da li se mi na ovom planu očituјemo kao proroci zauzeti za ovu novost života ? Tu se očituje ta proročka protega po kojoj i poglavarica i odgojiteljica najprije svojim vlastitim življnjem, a onda svjedočenjem, koje je iskustvo tog života, usmjeruje svoje članice Kristu samom i Njegovu Otajstvu. To će biti poticaj za stjecanje obiteljske bliskosti, ali u Kristu Isusu, jer jedino tako i na taj način će se dogadati da se dodirne u čovjeku ono najdublje, područje ljudskog srca, savjeti i ljudske svakidašnjice. Ljudsko je srce izvor čovječnosti, ljubavi, dobrote i plemenitosti, ali i junačkih podhvata.

Znamo li biti na koljenima i moliti taj proročki dar odozgo ? A to je temeljna zadaća svake zajednice kao i svakog pojedinca u zajednici. Proroka je bilo, ima ih i danas i bit će ih u budućnosti. Oni su dar, ali to nas ne oslobođa odgovorne zauzetosti da molimo za taj dar.

Tko želi biti svjetlo svijetu, mora biti sposoban ući u tamnu prostoriju: tko želi biti kvasac i sol zemlje, mora biti sposoban doći i stati gdje mu je mjesto. Jesmo li dovoljno svjetlo, kvasac i sol ?

3. SVAKA KANDIDATICA, SVAKA NOVAKINJA I SVAKA SESTRA IZRAVNA JE SNAGA OSTVARENJA LJUDSKOG DOSTOJANSTVA

Svaka je naša kandidatica, svaka novakinja i svaka sestra osobitom Božjom brigom dar našoj zajednici. Svaka je u dubini, najdubljoj tajni svoje osobe osjetila i osjeća da Bog upravo na nju misli, njoj progovara, nju poziva. U odluci za Boga nije više važno jesam li bogat ili siromašan, zdrav ili bolestan, okružen čašću ili opterećen sramotom; tu je važan samo odlučni, korjeniti DA onomu što Bog od mene želi i po meni kani ostvariti. Jesmo li dosljedni sa samima sobom, jesmo li vjerni svom pozivu, ili dopuštamo da se u teoriji i praksi rastopi taj bitni značaj redovničkog života, koji je naš dobitak.

Božji poziv je stvarateljski i zato djelotvoran; jer kad Bog poziva, daruje on ono na što poziva ili je to već darovano. Odziv na ovaj Božji zov je ostvarenje cijelovite ljudske osobe i svega onoga što ona jest. To je potvrda ljudskog dostojanstva i njegovo promicanje.

Pred presudnom ozbiljnošću s kojom Bog prilazi čovjeku spopada čovjeka strah: Tko sam ja da se od mene može zahtijevati tolika korjenitost? I zato je važno da u našim međuodnosima živi zauzimanje jednih za druge, da bude prepoznatljiv Bog koji je blizak čovjeku. Vjernost zahtijeva, osim zavjetovanja čistoće, siromaštva i poslušnosti, i život zajednički proživljen u jednom cijelovitom sestrinstvu. Ovo življenje mora pomogati pozivu svake osobe kako bi se svaki član u zajednici (kandidatica, novakinja i sestra) rascvjetao, da se s njime s poštovanjem postupa, da tu bude priznat i ljubljen, i da tako može pridonijeti svojoj zajednici i svijetu ono najbolje što sam po sebi ima. Inače se može dogoditi da talent bude zakopan iz straha pred zahtjevima koji je pred osobom!

Upitajmo se da li mi i oni koji s nama žive doživljavaju vrhunac LJUBAVI što se očituje u tome da nas kao i one pokraj nas netko ljubi i cijeni zbog nas samih do te mjere da ostaje uz nas iako od toga nema nikakve koristi!? Znamo li mi tako ljubiti? Podijeliti s drugim život to je promicanje ljudskog dostojanstva. Ako ovako prilazimo jedni drugima, sigurno će naše ljudsko dostojanstvo procvasti i naše zajedništvo procvasti, i Bog će nam biti sve u svima! Čovjekovo dostojanstvo pada s grijehom, ali mi znamo da se vraća po Isusu Kristu Otkupitelju koji je dao svoj život za naš život. Cijena našeg otkupljenja pokazuje vrijednost koju Bog pridaje čovjeku, potvrđuje naše dostojanstvo u Kristu. Neshvatljivo je ponašanje oca prema mlađem sinu koji sve spiska i bi prihvaćen s radošću po povratku. Takav je Bog prema nama. Nama svima!

Z A K L J U Č A K

U riječima sv. Augustina – Za sebe si nas stvorio Gospodine i nemirno je srce naše dok ne otpočine u Tebi – prepoznajmo stvarateljski nemir u kojem kuca i teče ono najljudskije, a to je traženje istine, nezasitna potreba za dobrim, glad za slobodom, težnja za lijepim te glas savjesti. Da li se prepoznajemo medusobno »očima samoga Krista«? Jesmo li svjesne da smo jedni drugima blago koje treba čuvati, sve uložiti da se ne izgubi te da se to

blago poveća? Vjerujemo li da je to izravna snaga i ostvarenje ljudskog dostojanstva te tako obogaćenje za svakoga pojedinog člana u zajednici, za cijelu zajednicu, za Crkvu i svijet?

Ovo nekoliko misli i pitanja izrekoh na glas sebi, a ne vama! – imajući na umu da se »svakoj riječi može jedna druga riječ suprostaviti, ali se ni jedna riječ ne može mjeriti sa životom« – tako piše Tatjana Goritschewa u svojoj najnovijoj knjizi »Snaga kršćanske ludosti«. Hvala!

RAD U SKUPINAMA

TREĆI DAN

1. skupina – *Voditelj: g. Mirko Mihalj
Zapisničarka: s. Katarina Maglica
Sudionika: 35*

Prihvativši prijedlog g. Jože Ramovš, iznosili smo svoje lijepe doživljaje iz djetinjstva i mladosti. Govorili smo o svom doživljavanju mlađih ljudi korz simbol, kroz sliku i pokušavali izvući iz sjećanja naše konkretne poteze u odnosu na mlade ljude.

Što se tiče naših doživljaja vezanih uz ugodna sjećanja, uglavnom se mogu svesti na one prigode kad smo se osjetili prihvaćenima, kad su nas drugi pomogli u duhovnoj ili materijalnoj nevolji, kad su nas podržali u radosti. To su one podrobnosti iz života gdje smo se istinski susreli s drugima ili kad smo drugima pokazali pravi put kojim su oni nastavili ići i nisu se razočarali.

Naš doživljaj današnje mlađeži, izražen slikom, raznovrstan je i značajan. Skupina od 35 sudionika našla je i mnogo slika s kojima je usporedivala mlađe ljude.

Poslijepodnevni rad proveli smo u razmišljanju o konkretnim poteškoćama u svagdanjem životu. Razgovarali smo o tome što mi možemo učiniti u svojim zajednicama da bi se više poštovalo ljudsko dostojanstvo. Došli smo do slijedećih odluka:

- *U zajednicama više stavljati naglaska na duhovno bogatstvo.*
- *Razvijati subjektivni vid ljudskog dostojanstva.*
- *Prihvatići druge ljude sa svim njihovim manama i slabostima, ali davati sve od sebe da se stvari ugodaju u kojem pojedinci mogu mijenjati svoje neispravne stavove.*
- *Postati prorok u svojoj zajednici i boriti se protiv nepravde poštivajući ljudsko dostojanstvo svih.*
- *Moliti se za sebe i za druge.*
- *Ponovno dati vrijednost riječima hvala i oprosti.*
- *Ne odbacivati trpljenje, već ga osmišljavati.*

Jedini pravi put je put Isusa Krista. Ako želimo imati dostojanstvo, moramo druge uzdizati, vraćati im nadu, povjerenje što smo izrazili kroz pjesmu: »Bože moj, dopusti mi ...«

2. skupina – *Voditelj: o. Marijan Vugdelija
Zapisničar: o. Anđelko Jozić
Sudionika: 22*

Trećega radnog dana u prijepodnevnom radu zadržali smo se na upitima koje nam je svima postavio predavač nakon predavanja: O mlađima i

ljudskom dostojanstvu». Svi smo iznosili zgodе iz svoga djetinjstva i mladosti koje su nam se posebno usjekle. Većina je sudionika ispričala da su imali sretno djetinjstvo, koje se ostvarivalo kroz razumijevanje, ljubav, kroz doživljavanje prihvaćenosti, povjerenja u obitelji, kroz očinsku i majčinsku ljubav i primjer njihova života. Izneseni su i religiozni doživljaji koji su kod nekih utjecali i na izbor zvanja. Bilo je lijepo slušati i prenijeti se mislima u radoći djetinjstva

U poslijepodnevnom radu nastavili smo odgovarati na pitanje: »U čemu sam ja osobno pridonio u rastu i napretku mlađih?« Mišljenja su bila slijedeća. Mladi trebaju osjetiti da za njih imamo vremena, da osjete da su prihvaćeni, da su vrijedni, da imaju svoju riječ. Pobuditi mlađe na obraćenje. U svakom trenutku, ako nas trebaju, pomoći im i to bez očekivanja da nam to uzvrate. Činiti sve iz ljubavi i biti sretni što druge usrećujemo. Omogućiti im da se osamostale. Trebaju nas doživjeti kao prijatelje. Spremni su prihvatići promjenu svoga života ako na nama vide da živimo ono što jesmo.

Raspoloženje u skupini je bilo na vrhuncu. Svi su došli do riječi i svi su imali priliku izreći ono što osjećaju.

Rad smo završili u ozračju radosni izgovarajući svoja imena radi sjećanja. Vrhunac je bila završna pjesma koja je bila izraz našeg zajedništva.

3. skupina – *Voditelj: o. Jure Šimunović
Zapisničar: fra Mihael Mikulek
Sudionika: 15*

Prijepodnevni rad u skupini trećeg dana bio je vrlo živ i plodan. Tome je svakako pridonijelo vrlo poticajno predavanje: »Mladi i njihovo dostojanstvo«. Slijedeći upute predavača i voditelja, svjedočili smo o lijepim uspomenama koje su se duboko utisnule u naše životno iskustvo. Bilo je zaista lijepih i osobito dojmljivih prisjećanja i svjedočenja. Spoznali smo kako Bog i uobičanim, svakodnevnim prigodama našega života čini velika djela ljubavi prema čovjeku.

U drugom dijelu našeg susreta i rada u skupini iznostili smo svoja prisjećanja i nadopunjali rečenicu: Današnja mlađež je kao ... Spontanost i različitost doživljaja i govora obogatili su nas novim iskustvima. Već je vrijeme za rad bilo gotovo isteklo kada smo se zapitali: »Što sam kome od mlađih zbilja pridonio na njegovom putu prema ljudskom liku i dostojanstvu?« Čuli smo nekoliko dirljivih svjedočanstava i tako obogaćeni završili prijepodnevni rad.

Poslijepodnevni rad započeli smo pitanjem: Da li ste ikada u svojoj zajednici imali neku temu, meditaciju ili razgovor o ljudskom dostojanstvu i o poštivanju ljudske osobe? Odgovori su uglavnom bili niječni. Konkretno o tome se nije razgovaralo. Jednak je odgovor bio i na pitanje: Jesu li odgojitelji i odgojiteljice svjesni svoje proročke službe u promicanju ljudskog dostojanstva? Dojam je da su odgojitelji i odgojiteljice previše pod utjecajem poglavara. Često su samo izvršitelji tuđih zamisli.

Zatim smo se pitali da li bi naši okviri dopustili nekom proroku da bude odgojitelj? Nakon što smo razjasnili biblijski pojam proroka i dar proroštva, iznosili smo svoja iskustva u odnosima s odgojiteljima. Često puta odgojitelj je

profesor, učitelj. To je dobro, ali često nedovoljno. Osjećamo da bi on u prvom redu morao biti čovjek bogatog vjerničkog iskustva. Ispunjen Duhom Svetim.

Što činimo da bi pravih proroka bilo više? Često se i sami bojimo proroka. Uspavani smo. Ne želimo da nam išta remeti mir i sigurnost, pa makar oni bili i lažni. Prorok je čovjek Božji, ali za ljude svoga vremena i okolice. Proroštvo je dar od Boga. Zbog toga proroke treba izmoliti. Ne možemo ih sami birati niti školovati. Oni su dar koji nam dolazi od Boga. Zaključili smo treba se otvoriti Duhu Svetom i u njegovoj snazi moliti Oca Svetogućega da nas blagoslovi darom proroštva, ali i svim drugim darovima koji su nam potrebeni za iskreni, proživljeni i svjedočanski život u prisutnosti Uskrsloga i živoga Gospodina Isusa Krista.

U skupini smo se odlučili da svakog iznese neki radostan doživljaj iz djetinjstva. Sudionici su pozorno pratili pričanje doživljaja. Zatim smo pokušali ući u prave temelje radosti i dugo pamćenje tih trenutaka.

Što više budemo tražili radosne trenutke u svojim zajednicama i o njima razgovarali, život će nam biti lakši, prihvatljiviji i bogatiji.

Zadnjih nekoliko minuta skupina je pokušala vrednovati svoj rad. Svima je bilo žao što je vrijeme prošlo tako brzo i nije bilo mogućnosti da se o nekim problemima više razgovara. Na kraju smo priznali da smo se jedni od drugih u skupini obogatili izmjenom raznih iskustava.

5. skupina – *Voditeljica: s. Tarzicija Tunjić
Zapisničarka: s. Rozalija Nikolić
Sudionika: 36*

U radu skupine prihvatali smo prijedlog o iznošenju radosnih iskustava iz djetinjstva i mladosti. Zapaženo je među sudionicima skupine da su to uglavnom prvi znakovi odaziva na Božji poziv, a također i trenuci kad se od drugih doživljavalо oproštenje i prihvaćanje.

Na želu najmladih u skupini veći broj sudionika je izrekao usporedbama kako doživljjava mlade. Uočili smo zajedničke njihove vrline te tako ostvarivali i u skupini promicanje ne samo objektivno nego i subjektivno ljudskog dostojanstva.

Promatrajući i upirući prstom svatko prema sebi, u popodnevnom radu u skupini se osjetila potreba raščlanjenja proročke protege pojedinca i poglavara u zajednici. Proroštvo je ozbiljna stvarnost, koja traži život popraćen riječju, rođenje u ljubavi i usmjerenje uvijek prema boljem, prema novom i traži izlaz iz staroga. Prorok je onaj koji je sposoban u datom trenutku upozoriti sebe i druge da trebaju prijeći na drugu obalu.

Jedan dio rada u skupini posvetili smo osvrtu na cjeloviti rad tjedna. Kroz pojedinačni osvrt može se reći da se zapaža zrelije pristupanje onih koji su na tjednu, ali se naslućuje i strah od onih koji tjeđan obezvrjeđuju te ne osjećaju potrebu za njim. Može se uočiti zadovoljstvo sudionika kroz osobno obogaćenje. Naglašeno je promicanje ljudskog dostojanstva iznutra, tj. subjektivnog vodeći računa o onom što je rekao predavač gospodin Jože Ramovš

da provaliju koja se nalazi između vjere i svakidašnjice moramo zatrpati u cijepljenjem vjere u svakidašnjicu.

6. skupina – *Voditelj: o. Leonard Oreč
Zapisničarka: s. Andelina Rotim
Sudionika: 9*

Naš rad u skupini temeljio se na razmišljanju o ljudskom dostojanstvu. Na pitanje što ugrožava ljudsko dostojanstvo u redovničkim zajednicama, odgovaralo se slijedeće:

- Sebičnost, različita naobrazba, posao, narodnost, ograničenost, nepoštivanje drugoga, nedostatak uljudbe.*
- Ako nekome ne odobravamo njegove postupke, to ne znači da ugrožavamo njegovo dostojanstvo ukoliko to činimo iz ljubavi.*

Čini nam se da se u posaborskoj obnovi u mnogim našim redovničkim zajednicama poduzimaju mјere da se više ostvaruje dostojanstvo. Tako su napušteni neki oblici bez sadržaja koјim se prije mjerila vrijednost redovničke osobe. Ipak se ne možemo pohvaliti da su pronađeni novi sadržaji. U zajednicama gdje je više razgovora i poznavanja, međuljudski odnosi bolje napreduju. Zajednica se sastoji od konkretnih osoba. I što se one kao osobe više izgrađuju i u zajednicu ugrađuju, osobno se dostojanstvo više poštiva i zajednica bolje surađuje i djeluje. Poglavar je pozvan da bude voditelj svoje zajednice; i uspešnije će je voditi, ukoliko ima više osobnog ugleda, jer ugled se ne stječe tim što je netko postao poglavar.

7. skupina – *Voditeljica: s. Renata Mrvelj
Zapisničar: o. Vjenceslav Janjić
Sudionika: 10*

U radu skupine iznosili smo primjere koji su nas potaknuli da učinimo nešto dobro.

- Osvojila me velikodušnost moje majke prema siromasima i bila je odsudna u izboru moga zvanja. Osjetila sam da trebam živjeti za druge.*
- Povjerenje roditelja, odgojitelja i prijatelja doživio sam kao nešto najljepše i najjače u životu.*
- Oblačenje mladih redovnica poslije je bio poticaj da i sama postanem redovnica.*
- Ponašanje sestara u župi i njihov rad s djecom pomogao mi je u odluci da podem u samostan.*

Sudionici naše skupine osjetili su u predavanju prenaglašenu proročku ulogu voditelja i poglavara. Smatraju da nam je potrebniji govor o proročkoj ulozi pojedinca i zajednice.

Zajednički smo gledali tolike ponudenosti u našem životu kao i ovih dana, a iza njih ostajemo isti. Svi smo tu postavljali velike upitnike i tražili pripomoći da te velike ponude postanu sadržaji i naših života.

8. skupina – Voditelj: o. Josip Sremić
Zapisničarka: s. Marija Perković
Sudionika: 16

U prijepodnevom radu nastavili smo svoj razgovor o problemu poslušnosti, ljudskom dostojanstvu i osluškivanju i traženju Božje volje. Voditelj je iznio glavna načela koja nam mogu poslužiti u iskrenom traženju Božje volje, kako bismo mogli razlučiti ponašanje poglavara od onoga što stvarno od nas Gospodin želi u datoј prilici. Govorili smo o kušnji koju doživljavamo uglavnom kod premeštaja i zaključili kako je to redovit psihološki razvoj. Važno je da u sebi nastojimo stvoriti pozitivno raspoloženje i stav prema članovima zajednice i ljudima kojima dolazimo kao novi.

Nakon toga osvrnuli smo se na današnje predavanje. Iznijeli smo nekoliko primjera kojima smo obogatili svoja iskustva, kako neki rade s mladima.

Na razini naših međuljudskih odnosa vidimo da dosta radi Konferencija viših redovničkih poglavara i Unija viših redovničkih poglavavarica. Organiziraju: redovničke tjedne, seminare, molitvene susrete, vijećanja odgojitelja i odgojiteljica, duhovne obnove i slično.

Na kraju smo iznijeli svoje iskustvo u skupnom radu koje smo ocijenili kao pozitivno.

9. skupina – Voditelj: o. Jože Petek
Zapisničar: fra Ivan Miškić
Sudionika: 8

Naš razgovor u skupini bio je o mladima i ljudskom dostojanstvu. Zvanje kao nadilaženje onog lošeg iz mладости čest je slučaj kod redovničkih zvanja, u to smo se sami uvjereili; ali dosta je i suprotnih primjera.

Roditelji su glavni odgojitelji svoje djece. Obiteljsko ozračje mira i slike utječe na pravilnu izgradnju djece i na slobodno izgradivanje osobnosti. Roditelji kao najbolji odgojitelji morali bi dobro poznavati svoju djecu i cijeniti ih; i ne smatrati ih dugo, kao što je čest slučaj, malima i nedoraslima. Požrtvovnost roditelja djeca kasnije puno cijene.

Iznosili smo zanimljive doživljaje iz djetinjstva kao pouku dobrog i lošeg odgoja i kao pouke nama svima što treba imati (ljubav, milosrđe, dobroto) za dobar odgoj, a što treba izbjegavati (krutost, nepopustljivost i pretjerano uvjerenje).

Pomoći mladima u usmjeravanju za svećenička i redovnička zvanja. Samo pravi Duh (Sveti) koji jest ili koji vlada u zajednicama privlači mlade. Ne treba se nikada bojati predložiti mladima visoke ideale, također se ne treba bojati mlađe i otvoreno pozvati na razmišljanje o duhovnom zvanju.

10. skupina – *Voditelj: o. Petar Grubišić
Zapisničarka: s. Cecijela Firić
Sudionika: 15*

Osvrnuli smo se na zadatak predavača i započeli rad u skupini te iznosili svoje ljepе uspomene iz mladosti. Bilo je dirljivih izvješća; a svaki se temeljio na osobnoj sreći drugoga što je dojmljivo utjecalo na sve sudionike skupine.

Zatim smo se osvrnuli na svoje doživljavanje današnje mlađeži i rekli o njima nekoliko važnih usporedbi. Svi smo došli do zaključka da oni traže i nastoje naći pravi put i ostvarenje sebe, a s tim svakako traže i naše putokaze na pravi put.

Mladi u redovničkim zajednicama nisu dovoljno pokrenuti. Prihvatiće korjenitost, osjećaju duhovnost. Kad to nađu, oblici strogoće postaju sporedni.

U poslijepodnevnom radu razgovarali smo o tome što negativno djeluje na razvoj ljudskog dostojanstva u našim zajednicama.

U razgovoru skupine došlo je do izražaja slijedeće:

– službeni pristup često ugrožava ljudsko dostojanstvo onoga koji pristupa i kome se pristupa.

– nepovjerenje umanjuje poštovanje osobe.

– raskorak između riječi i djela.

– mjerjenje osobe prema gospodarskom doprinosu u zajednicu i naobrazba osoba.

Razgovaranje i molitva mnogo pridonose u ostvarivanju ljudskog dostojanstva u zajednicama. Razmišljali smo i o meduredovničkim odnosima i zaključili da su različiti susreti pripomogli da se s više poštovanja gleda na druge zajednice. Svakako svi ovi susreti pomažu rastu ljudskog dostojanstva.

Č E T V R T I   D A N

OSTVARIVANJE LJUDSKOG DOSTOJANSTVA U ZAJEDNICAMA REDOVNIKA

Kažu da je papa Klement XIV., potpisavši breve o dokinuću Isusovačkoga reda, izjavio: »Coactus feci!« (*Pod prisilom sam to učinio!*) Koliko je ta povijesna anegdota istinita, ne bih znao reći; ali znam da je ovaj posljednji referat na ovogodišnjem redovničkom tjednu nastao iz čiste prisile: »Coactus feci!« Nisam naime nikakvim zasebnim studijem, a ni životnim iskustvom, pripravljen da raspravljam o ljudskom dostojanstvu po samostanima. Ujedno sam baš ovoga časa ozbiljnim poslom i obvezama drugdje vezan, pa se na ovome mjestu osjećam kao Jona u trbuhi svoje ribe. Dao Bog da barem »zalogaj«, koji će vam pružiti, ne bude poput Jone jednakо neprobavljiv ...

Pozadi naše teme skriva se veoma bujna povijesna pozadina. I te kako bi nam dobro došlo kad bismo mogli barem u glavnim crtama prikazati – na koji su način i u kojoj mjeri razni redovi i družbe tijekom stoljeća promicali čovječnost na zemlji. Nu tko da opiše što su npr. redovnici učinili za dokinuće ropstva? Premda ono još nije potpuno isčeznulo s lica zemlje, nego se samo prerušilo u nove, prepredene načine porobljavanja. Vrijedilo bi također da se podsjetimo na koji su način redovnici uljudivali barbare u vrijeme seobe narodâ: što se nas Hrvatâ, tiče – koliko god nam u ovoj Metodovoj godini razni uglednici tvrdili da smo tisućljetni dužnici Solunske Braće (ako se ne varam, jedan bi plod ove godine bio i simbol zagrebačke univerzijade, pisan ćirilicom!), ipak ne bismo smjeli prešućivati istinu da zapravo sinovima sv. Benedikta zahvaljujemo i kršćanstvo i pismenost. Isto tako, trebalo bi znati da su redovnici odigrali časnu ulogu pri spasavanju Indijanaca i Indiosa u obadyjem Amerikama, baš kao što je neosporan njihov udio pri suzbijanju Inkvizicije, nadasve s obzirom na spaljivanje vješticâ. Nije li točno da je prije 350 godina preminuo Friedrich Spee von Langenfeld, redovnik, koji je svojim životnim djelom »Cautio criminalis« (1631.) ne samo uzdrmao neke savjesti u pogledu vještičjih procesâ, nego je pokrenuo stvarnu *metanoju* u ondašnjem kršćanstvu, podivljalom od Tridesetgodišnjeg rata. Na kraju, ne bi lako bilo nabrojiti što su redovnici u našim danima pridonijeli pokretu svećenikâ–radnikâ, teologijama oslobođenja i drugim srodnim gibanjima. Sigurno je da ni stručan povijesničar–teolog ne bi svoj ovoj gradi mogao stati na kraj, pogotovo ne u okviru jednoga kratkoga predavanja ... Stoga mi je prepoprucedeno da se u povijesnu tematiku uopće ne upuštam; namjesto nje trebalo bi da složim sažet »ispit savjesti« o ljudskom dostojanstvu u redovničkom životu, imajući pred očima poglavito redovnike–muškarce. Možda će ovaj pristup zadanoj temi mnoge od prisutnih razočarati, jer će steći dojam da se radi o nagovoru, kakav je uobičajen za duhovnih vježbâ. Ipak, dobromjerne će duše i na temelju ovakva referata doumiti smjernice

koje mogu biti korisne i upotrebljive u dnevnom životu. Radi boljega razumijevanja, bit će spretno da počnemo s dvije pripomene: nije mi naime bilo moguće da prijašnjih danâ pribivam ovome skupu – pa bih želio da se u nekim načelnim vidicima uvodno sporazumijemo.

PRVA PRIPOMENA: Dok raspravljamo o ljudskom dostojanstvu, ne krećemo se ni u kakvu vakumu – tj. ne lebdimo izvan prostora i vremena. Ljudsko dostojanstvo nije pitanje koje bismo za »zelenim stolom« hladno raspredali; većina od nas u svome svjetovnom, crkvenom i samostanskom životu već je iskusila da joj ovo pitanje duboko zalazi pod kožu. Činjenica je da neku zaokruženu svijest o svome ljudskom dostojanstvu nosimo u duši od ranoga djetinjstva; roditeljski je odgoj dobrim dijelom išao za tim da baš ovu svijest u nama razbudi do pravoga ponosa. Crkva nas je, davano prije II. vatikanskog sabora, dnevnicе opominjala da je Bog dostojanstvo ljudske naravi »divno stvorio i još divnije obnovio« – što znači da je u nama božanski utemeljena svetinja koja pred svim zemaljskim veličinama стоји kao nepovrediva! Sa svim ovim u nama se nataložilo i otajstveno osvjedočenje o ljudskim pravima, kako su ta prava u raznim zgodana bila proglašavana počevši od Francuske revolucije do Helsinkija, Medellina i Pueblla... Stoga na ovaj redovnički tjedan nismo došli kao »tabulae rasaе«, nego smo u dnu duše nosili svojevrsno »predznanje« o vlastitom dostojanstvu. No tri minula dana pružila nam se zgoda da na temelju solidnih i svestranih raspravljanja svoje predznanje suvislo i sustavno obradimo. Danas, privodeći kraju to nastojanje, moramo ponizno kazati: nitko među nama nema u glavi savršeno jasan i do kraja bistar *pojam* o ljudskom dostojanstvu. Nakon svih evandeoskih i eklezijalnih tumčenja, nakon svih psiholoških i socioloških izlaganja, nismo još u stanju da točno i primjereno izrečemo i odredimo – u čemu se sastoji čovjekovo dostojanstvo. Ne pogada ta nevolja samo nas ovdje, na kraju našeg četverodnevnog tjedna: sav ljudski rod sve do Sudnjega dana neće biti sposoban da iscrpno iskaže srž i smisao vlastigoga bića. Čovjek naime nije samo puka smjesa životinje i andela (»zoon logon ehon« – prema Aristotelu), dvonožac s nešto soli u glavi. Na potpunu, konačnu, svršenu i savršenu definiciju čovjeka spada i Bog, Neizmjerni, Neizrecivi; otud ono posljednje na čemu se zasniva naše dostojanstvo osaje nepojmljivo i neopisivo. Nama dakle čovjek nije – kao Gorkom – samo pojam koji »gordo zvuči«, nego je svetinja pred kojom sve do kraja vjekova ostajemo zapanjeni. Dakako, u nama je živa i neutrjniva slutnja o dostojanstvu našega bića; ali svi obrasci, kojima tu slutnju nastojimo dočarati, ostaju manjkavi, baš kao što će i svi izvodi ovoga našega tjedna ostati privremeni. Sutrašnjica će pokazati da smo dužni dalje istraživati i štošta na posve nov način u djelo provoditi. Stoga umjesno govorimo o »ostvarivanju« svoga dostojanstva, a ne o »ostvarenju« – jer ga jednim dahom ili mahom zbilja ne možemo dosegnuti: to je proces koji do kraja života i do kraja povijesti ostaje nedovršen, »torso« ...

DRUGA PRIPOMENA: Teško će se u našemu skupu naći duša koja bi u redovnički stalež stupila samo zato – ili u prvom redu zato – da bi ostvarila svoje ljudsko dostojanstvo. Razlog našega dolaska i boravka u samostanu nije isključivao »humanistički« obojen. Možda je tu i tamo neka naivna sitnica bila povod da na redovništvo svratimo pozornost i počnemo ga gledati u privlačivom svjetlu; ali istinski razlog i okosnica našega zvanja nalazi se s

onu stranu svih mogućih »humanizama«. Uostalom, ni crkveno učiteljstvo ni redovničke ustanove nisu do najnovijeg vremena običavali izrično naglašavati *ljudsku stranu religioznosti* i *ljudske odlike* služenja Bogu ... Svima nama, i to svima bez iznimke, glavni razlog života u redovništvu jest samo jedan: Isus Krist! »Seductor ille« – rekoše Židovi Pilatu na Veliki petak. Da, onaj Zavodnik i nas je na svoj način »zaveo« da smo tu gdje smo. Dokle god u njega upiremo pogled, ima nade da ćemo u zvanju ustrajati. Nu stanemo li isključivo ljudskim mjerilima vrednovati svoj život u samostanu – počevši od hrane, odjeće, stana i rada sve do poslušnosti, zajedništva, studija, godišnjih odmorâ i ostalog – pitanje je, koliko ćemo »humanosti« unutar svojih zidinâ pronaći i koliko ćemo još dugo izdržati...

U dnu ovoga problema ima nešto izvanredno važno. Isus je naime za nas apsolutan ideal čovječnosti: u njemu je ljudsko dostojanstvo ostvareno do vrhunca! Ali, pazimo! On nije puninu svoga čovještva dosegnuo »linearnim« razvojem ljudskih odlika: nije se potvrdio naobraženošću ni znanstvenjačkim diplomama, nije se odlikovao tehničkom spremom ni atletskim rekordima, nije postigao nikakvu društveno-političku pače ni crkvenu karijeru. Sva je veličina njegove čovječnosti sažeta u vrhunskom činu vjere, nade i ljubavi, kojim je na Golgoti sebe predao Ocu. Kao takav, Krist sve povlači k sebi i govori: »Ja sam Put!« Znači, izvan njega, izvan Raspetog – preostaju samo stranputice! Trebalо bi o svemu ovom voditi računa: jer ljudsko dostojanstvo, na koje smo pozvani, zapravo je dioništvo Kristova savršenog ostvarenja. Toliko smo čovječni, koliko smo njemu suočili. Prema tome, ni mi nećemo u pravo svoje dostojanstvo urasti pukim »linearnim« usponom, pukim »linearnim« razvojem naravnih odlika tijela i duha. Čovječnost, kojoj nas Isus privodi, nadnaravnog je značaja: kao takva, ona ima za preduvjet žrtvu, odricanje, smrt! Kršćanski humanizam »oglašava smrt«, kako bi to rekao Apostol narodâ. Ova križna oznaka kršćanskog humanizma morala bi na redovničkim osobama biti napose očita i znakovita. Na nju se odnosi i temeljno naše osvjedočenje, sadržano u riječi: »Nisam došao u samostan da po modi ili nalagu neke povjesne epohe vodim borbu za ljudska prava itd. ... Nego, došao sam da u svome tijelu nadopunim što još manjka mukama Kristovim!«

U svjetlu ovih dviju pripomenâ mogli bismo istražiti koliko ja kritičan naš zamišljaj o čovjekovu dostojanstvu. No dužni smo poći dalje od teorijskog zamišljaja: dužni smo naznačiti – kako u životnoj praksi ostvarivanje ljudskog dostojanstva na poseban način pogoda redovnike–muškarce. U tom pogledu, htjeli–ne htjeli, prihvaćamo pretpostavku od koje su pošli organizatori ovoga tjedna: da naime treba razlikovati žensku i mušku religioznost, žensku i mušku duhovnost. Zato su programirana dva predavanja o ljudskom dostojanstvu, po naslovu posve istovjetna: ali prvo bi se odnosilo na redovnice, a drugo na redovnike. Ne u onom smislu kako je nedavno u bazilici Srca Isusova jedna baka zatražila da joj dadnemo »ženski« molitvenik: jer joj je, reče, dojadilo da u »muškim« molitvencima stalno prevodi izričaj: »jadnik« u jadnica, izričaj »grijeošio« u grijesila itd. Kad je u pitanju ostvarivanja ljudskog dostojanstva, onda je između ženâ i muškaracâ razlika mnogo dublja od gramatičke, o čemu svjedoči i Grgur Veliki, koji potkraj VI. stoljeća piše: »Aliter admonendi sunt viri, atque aliter feminae!« Drukčije treba na savršenost poticati muškarce, drugakčije opet

žene... Ovom se nazoru ne protivi apostol Pavao kad Galaćane upozorava da u Kristu nema ni muška ni ženska, nego je sve jedan novostvoren i bitak. Jer Apostol je tu iznio svoj načeli stav eshatonskih razmjerâ. Što se pak tiče zemaljskog našeg putovanja prema Nebu, Pavao je više od svih drugih novozavjetnih pisaca oštro lučio muževe od žena... Smatram da se ovakvu lučenju neće protiviti ni suvremeni biogenetičari, makar vele da u ljudskoj vrsti nijedna jedinka nije posvemašnji muškarac ni posvemašnja žena. Zaista, kromosomi su nam sa svojim gametama tako isprepleteni, da na svijetu ne postoji muškarac bez ove ili one ženske osobine, baš kao što se i u svakoj ženi mora naći poneka muška kvaliteta. Koliko znam, genetičari iz te činjenice ne izvode zaključak da bi idealan čovjek imao biti androgino biće; naprotiv, svi od reda gledaju na hermafrodite kao na žalosne promašaje... Ne bi stoga u načelu trebalo da muški i žensku duhovnost, muško i žensko dostojanstvo, svodimo na nekakav »srednji rod«! Ovoj se prepostavci ne će valjda protiviti ni pobornici emancipacije, ukoliko ih ima među nama: dok naime traže jednakost pravâ za obadva spola, nimalo ne očekuju da bi žena u braku imala postati muškarača, a muž opet nekakav feminizirani maneken. Daleko od toga, svi priježljukujemo da u normalnom i solidnom braku žena bude još ženstvenija, a muškarac još muževniji ...

Pitanje je sada: postoje li uvjeti da u istom smislu i naši samostani posluže rastu ljudskog dostojanstva – promičući u redovničkim osobama zdravu ženstvenost i zdravu muževnost, dakako u skladu s nadnaravnim značajem evandeoskog poziva?! Ne umišljamo sebi da ćemo na taj upit pružiti svestran i konačan odgovor. Samo ćemo pionirski nabaciti nekoliko osvrta. Neka nitko u njima ne traži ni sustav ni program »muškog dostojanstva za redovnike, jer njihova je namjena daleko skromnija: htjeli bi da posluže ka izazov za razmišljanje i raspravljanje.

1. STARINSKA OPOROST

Pripadnost muškom odnosno ženskom spolu veoma duboko zadire u sâm osjećaj i doživljaj čovjekove osobnosti. Zaciјelo, ima mnogo sastojnica po kojima se kao pojedinci medusobno lučimo. Nije isto biti Dalmatinac i biti Slavonac, Ličanin, Bosanac. Nije isto rodit se na selu ili uzrasti u gradu. Nije isto ići kroz život nepismen ili provoditi desetljeća na studijama po inozemstvu. Nije isto biti od malih nogu dosljedan musliman ili živjeti kao katolik od ugleda itd. Međutim, ispred svih ovih rasnih, klasnih, kulturnih, moralnih i religioznih razlikâ, koje nas duboko prožimaju, prvotna je podjela svih nas na žene i muškarce. Nije ona prvotna samo u pogledu čovjekovih tjelesnih osobina, nego se izvorno tiče naših psihičkih svojstava. Iстicale su to već u Antici davne grčke, indijske i kineske mitologije; u našim pak danima trudio se C. G. Jung da tu razliku iskoristi u praiskonskom dvojstvu »animus–anima« ... Sigurno je da muškarac, ne samo gramatikom svoga govora nego glavninom ako ne cjelinom psihizma, na sebi svojstven način doživljava svoj »Ja« i svukoliku stvarnost. Koliko znam, ustanove i pravila redoničkih zajenica *izrijekom* se ne obaziru na tu posebnost. U njima je podjednako i redovnicama i redovnicima propisana jedna te ista zapovijed ljubavi – »vinculum perfectionis«: kod toga ne izlazi na vidjelo podatak da konkretno ostvarivanje ljubavi u životu muškarca ne teče na posve isti nčain kao u životu žene.

Potkrijepit će to samo jednom opaskom! Muškarcu nije svojstveno da spolnu sastavnicu svoga bića prihvati kao životni poziv; no žena to čini posve prirodno i veoma uspješno kad se posvećuje majčinstvu. Tijekom stoljeća bezbroj je žena ostvarivalo ideal čovječnosti – živući kao majke pod kućnim krovom. Muškarac, međutim, uz očinstvo treba da bude još nešto: poljodjelac, obrtnik, trgovac, znanstvenik, ratnik, svećenik ... Otud je muškarac sklon da spolnost u određenom smislu »bagatelizira«. To ga može dovesti do neobično intenzivnog života u celibatu, ali može urodit i strahovito pogubnom dvoličnošću – bilo unutar braka, bilo izvan njega. Povijest jamči da su mnogi muškarci kao znanstvenici, filozofi, ratnici, sportaši, asketi itd. živjeli uglavnom slobodno od spolnosti. Možda je ovaj ili onaj među njima postao u svojoj struci previše jednostran, kako se to priča o rastresenim i zaboravnim profesorima, ali većinom povijest ih cjeni kao zasluzne ljude, pače velikane. Doduše, u životu im je manjkala »ženska ruka«, pa je štošta kod njih stvaralo opor dojam; ipak, ljudsko im dostojanstvo zbog toga nije stradalo... Tu smo mušku oporost susretali donedavna i u samostanima redovnikâ: nisu to bila topla i ugodna glijezda, kako znadu svoje kuće oplemeniti ss. redovnice, nego nastambe pomalo nalik na vojarne. Uostalom, najzrazitiji neženja Pracrke apostol Pavao nije bez razloga skovao izričaj: »miles Christi Iesu« ... Kao dijete, posjećivao sam u svom zavičaju jednog redovnika kojemu je nad krevetom visio na zidu starinski samokres. I danas, nakon 45 godina, u meni je živ dojam da je taj predmet onamo posve dobro pristajao: jer sav način i mentalitet samostanskog života podsjećali su me u ono doba na vojarnu. No, prije šest godina dogodilo se da sam ponovno boravio u zavičaju. Dospio sam u sobu jednoga mladeg redovnika i ondje vidjeh – ne baš samokres nego color-televizor: navodno, pripadao bi njegovoj tetki, a kod njega bi se nalazio samo na čuvanju ... Ne velim da su ova dva drastična slučaja tipični za izgled naših nastambi nekoć i danas. Ali se iz takvih primjera može razabratи koja sklonost uzima maha u muškim samostanima. Način kako uređujemo kuće i sobe, način kako provodimo dane i noći, način kako se vladamo u zajednici i izvan nje, način naših putovanjâ, zabavljanjâ i ljetovanjâ, sve to jamči da nam je samostan postao donekle »hotel za samce« ... Starina je smatrala da na redovnika spada »austeritas« – svojevrsna oporost, strogost, trpkost, mogli bimo reći: asketska rustikalnost. Danas je više nalazimo u životu ss. redovnicâ, nego li u nas – muškaraca. U starini, svaki je veći samostan u mojoj zavičajnoj Bosni imao ponekog časnog starca isposnika: opor je u tih staraca bio habit, a opora im je bila i šaka kojom su kod isповijedi znali ošamariti pokornika. No puk je izdaleka hrlio k njima. Novo je doba istisnulo te starce iz mode, a počinje se javljati uvozni artikal: redovnik–dandy, redovnik–galan, redovnik–kavalir, eventualno i redovnik–hipijevac ... Da li ova sklonost promiče ljudsko dostojanstvo u našim redovima?

2. ZAKONSKI MINIMUM

Poznato je da od muškarca nigdje, pa ni u samostanu, ne smijemo odviše zahtijevati. Ne smijemo ga bombardirati mnoštvom izričitih propisa, pod kojima se ne bi usuđivao ni koraknuti – kao David u Saulovu oklopu. Karl Rahner je tvrdio da muškarac ima više smisla za transcedentalnu, a ne kate-

gorijalnu religioznost. Njemu je dosta da ga iskonsko nadahnuće srca vodi prema ljudskom i kršćanskom idealu: što se tiče pojedinačnih uobličavanja i primjenjivanja toga nadahnuća, poželjno je da ga svaki sâm »u vlastitoj režiji« razraduje pred Bogom. Nesnosno je da mu svaki korak u danu bude strogo propisan odozgo ... Otud bi pristajalo da u muškim redovima »slovo« Ustanovâ i Pravilâ ne polazi iznad osnovnog minimuma. Nije li sv. Franjo uporno odbijao da Braću optereti pisanom Regulom? Nije li sv. Dominik smatrao da je kod zavjetovanja dovoljan obrazac: »Promitto oboedientiam!« Obećavam posluh... Dakako, svetac je pod ovim izrazom shvaćao ne samo priorov nalog, nego cjelinu života u Redu propovjednikâ; no htio je da to jezgrovito iskaže, ne trošeći suvišnih riječi... Nasuprot ovome, ženske su duše sklonije kategorijalnoj religioznosti: one vole ne samo svećane i znakovite obrede pri oblačenju novakinjâ i pri polaganju zavjetâ, nego se dobro osjećaju usred mnoštva izričnih naredaba, savjeta, naputaka, pobožnih vježbâ i nagovora. Treba priznati da je katolicizam tijekom Novog vijeka svoje bogoštovlje većim dijelom uređivao prema ovom ženskom ukusu. Stariji među nama još se sjećaju kakva je zamršenost nastala u negdašnjem liturgijskom kalendaru s bezbrojem bdjenja i osmina te sustizanjem i sudaranjem svih mogućih slavlјâ. Da ne spominjemo tisuće mjerodavnih dekretâ Svetoga Zbora za obrede, koji se brinuo i o redoslijedu – kako treba paliti, a kako opet trnuti svijeće na oltaru. Sa svim tim dospjeli smo do čudnovate pojave: u Crkvi, koja ženama uskraćuje ne samo svećeničku nego i ministrantsku službu, sâmo je bogoštovlje postalo stvar koja u prvom redu zanima i zaokuplja žene. Za razliku npr. od islama, gdje se i bogoštovlje i sva religioznost isključivo nalaze u rukama muškaraca. Možda je Drugi vatikanski sabor želio da i u ovom smjeru unutar katolizma stvor drukčije ozračje; međutim, u njegovih 16 službenih dokumenata sa 103.014. riječi (latinskog izvornika!) teško je kraj silnoga »drveća« sagledati »šumu« ... Stoga se u novije doba, napose na području dogmatike, sve više javlja potreba za onim što je Karl Rahner nazvao »Kurzformel des Glaubens«, koncentrat vjerovanja, tj. sažet i sočan prikaz ŠTO vjerujemo i ZAŠTO vjerujemo. Nešto slično morat će i redovnici stvoriti u odnosu na svoje Ustanove i Pravila. Imamo naime i stare i nove i obnavljane Regule, kojima je »aggiornamento« pridodao obilje smjernica i komentara. Na žalost, nemamo sustavnog, jezgrovitog, a opet privlačnog sažetka kojim bismo – bilo sebi samima, bilo mladim svjetovnjacima oko sebe – rekli, što smo i što kanimo kao redovnici danas ... Sigurno je da takve »katekizamske« sažetke traži zdrava muška narav; nu tko da ih oblikuje, kad na sve strane jadikujemo o gubitku naše samobitnosti.

3. MODEL POSLUŠNOSTI

Velik broj naših suvremenika i u svijetu i u Crkvi smatra da je poslušnost kamen kušnje, dapače kamen sablazni pri ostvarivanju ljudskog dostojaštva. No utemeljitelji Redova i Družbi, i to svi bez izuzetka, tvrdili su da bez savršene poslušnosti nema zrelog kršćanskog humanizma. Dakako, tijekom povijesti ovo je shvaćanje doživjelo i neke posebne preinake. U antikno doba poslušnost je bila obiteljski uobličena: opat je svojim monasima bio duhovni otac i trebalo je da mu se poput djece povjere, neka ih vodi

na Božjem putu. Slušali su ga spontano, nagonski, jer su u duhovnosti bili neuki početnici. Ovaj način slušanja još uvijek valda kršćanskim Istokom i u očima jedne Tatjane Goričeve ništa ga ne bi moglo ni smjelo nadomjestiti! Međutim, već u Srednjem vijeku poslušnost je redovnike povezala u organizirane zajednice. Trebalo je u golemim zajednicama propisati i nadzirati dnevni red: trebalo je voditi kućne i poljske poslove; trebalo je raspoređiti prepisivanje i tiskanje knjiga, proizvodnju posebnih sireva, ljekovitih i opojnih napitaka itd. Negdašnji je opat postao tu vlastelin koji se ima voziti četveropregom; ukućani ga slušaju kao podanici, kao poslenici, koji poštivaju razumsku podjelu vremena na rad i molitvu. Može se reći da je taj način slušanja više pogodovao praktičnom mentalitetu Zapada, koji je u vođama nadasve cijenio poslovan, djelotvoran auktoritet. – Obadva su ova tradicionalna načina poslušnosti bila u skladu s ljudskim dostojanstvom. Dijete, naime, dokle god je dijete, treba da se privine uz starije, pametnije, iskusnije od sebe: to je preduvjet za njegov normalan i solidan rast. S druge opet strane, čovjek kao razuman stvor treba da u radnoj organizacije slijedi auktoritet; inače, nastupit će bezvlade i sve skupa strovaliti u rasulo i smrt... Pitanje je samo: smijemo li redovničku poslušnost u cijelosti svoditi na puki obiteljski odnosno organizacijski model? Mora li redovnik sve do groba ostati »dijete«, podložno tudem vodstvu i vodanju, jer je iz sebe nesposobno da na putu savršenosti obuče dugačke hlače?! I, možemo li svoje kuće svoditi jednostavno na radne zadruge, koje bi poslovale prema ključu raznih OOOUR-a, kolhozâ i sovhozâ?! Samostan nije pribježište neukih, nesposobnih, neodgovornih tipova, za koje bi vazda netko drugi morao misliti i odlučivati. Razlog redovničke poslušnosti nije ni u nesposobnosti podložnikâ ni u sposobnosti poglavara, nego je izvorno u ozračju vjere: mi ne slušamo nagonski kao djeca, a ne slušamo ni razumski kao poslovni svijet, nego smo otajstveno uložili svoje živote u »Stvar Isusovu« i s Kristom treba da budemo »poslušni do Smrti« ... U našem je slušanju prisutan stoga otajstven *teokracijski element*, s kojim stoji i pada sav smisao redovništva. Ovom elementu ponajčešće dajemo naziv »Volja Božja«, nu postoji pogibelj da s tim izričajem zademo u formalne zablude i krvotvorena. Bog naime nije bezobzirno već unaprijed propisao točan »libretto« naših dnevnih zgoda i nezgoda. Njegova je volja samo u tome da LJUBIMO; no kako ćemo tu ljubav konkretno u životu oblikovati, ovisi o nama. Pod tim vidikom sudbina Kraljevstva Božjega sudbina je samoga Boga u rukama naše slobode: kroz naše odluke Božja se milost utjelovljuje u današnjici ili pak doživljava pobačaj ... Važan je dakle i nadasve odgovoran sâm čin našeg tumačenja, našeg ubličivanja Božje Ljubavi. Povijest pokazuje da smo u tom pogledu uglavnom oponšali crkvenu hijerarhiju, koja se opet često povodila za tipovima svjetovnih vladavina. Otud je i u samostanima bilo apsolutizma, baš kao i demokratizma; bilo je kapituralnih metežâ, a bilo je i despotske samovolje. Sa svim tim poslušnost je bila kojekako iznakažena, što baš nije služilo promicanju ljudskog dostojanstva po našim kućama.

Čitamo o Ignaciju Lojolskom da je s jednim časnim bratom kao pratnjom krenuo u posjet nekom rimskom kardinalu. Dok je svetac s kardinalom sjedio kod stola, pratalac je ponizno stajao uz vrata. Kardinal mu reče: »Brate, uzmite stolac i sjednite!« »Ne, radije ću stajati«, uzvrati ovaj. Sada se oglasi Ignacije: »Rečeno vam je da sjednete i zato sjednite!« »Hvala mogu i stajati«, ponovno će Brat. Na to svetac plane: »Kad ste toliko svojeglavi,

onda uzmite stolac i do kraja posjeta držite ga na glavi!« – I bi tako ... U našim danima nema više ni takvih pratitelja ni tako drastičnih updicâ kod slušanja. Ali ima drugih »manevara«, koji nas nemilo otuduju. Utješno je ipak što sve više sazrijeva u današnjici uvjerenje da bismo se slušajući morali držati *evandeoskog modela KOLEGIJALITETA*. Snagom istoga zvanja svi smo u zajednici skup Božjih uzvanikâ, gdje nijedan član nije manje važan ni manje dostojan od drugoga. Onaj među nama, kojemu je povjerena služba (karizma) poglavarstva, treba da bude doslovce »sluga slugu Božjih«. Njegova je dužnost da bude zbiljski i životvorni čimbenik našeg jedinstva, skladotvoreći karizme svoje subraće. Zato mora usred zajednice biti zapravo najposlušniji – »un homme mangé«, kako je to rado isticao Pierre Charles pred šezdesetak godina ... Nekoć je vladalo mišljenje da bi poglavar u svom slušanju morao ići dotle da bude potpuno upućen u samu savjest svojih podložnikâ; no iskustva su pokazala da iz ovoga idealnog nazora lako mogu provreti svakovrsne zlorabe. Zato je Crkva strogim propisima ogradiла savjesti podložnika od poglavarskih zahvata. Koliko znam, u muškim se samostanima ti propisi savjesno vrše, pa smo barem pod ovim vidom na doličnoj visini.

4. NAČELO ODGOVORNOSTI

Ističući na osobit način odgovornost, odnosno suodgovornost u našim redovima, htjeli bismo bolje pokazati domet KOLEGIJALITETA kao modela posluha. Naime, sve do Drugog vatikanskog sabora našim životom i odgojem u samostanu vladalo je *načelo dužnosti*. Učili su nas da mbramo slijepo vršiti tzv. »Volju Božju«, koju poglavar proglašava kao Mojsije sa svoga Sinaja; trebalo je da se pokoravamo čistom auktoritetu, vršeći ono što je naređeno upravo zato što je naređeno. Govorilo se da bi u tome bila srčika Evandelja; a nismo zapažali da kroz takav postupak obožavamo »kategorički imperativ« Immanuela Kanta, koji je prije 200 godina tim svojim nerazumnim izumom htio spasiti moderni humanizam ... Drugi vatikanski sabor pokrenuo je ovo motrište: namjesto dužnosti, u prvi plan iskočilo je *načelo nada*, preuzet u nekoj mjeri od Ernesta Blocha. Očekivali smo da će »novi lice Crkve, otkriveno na Saboru, sve teiste i ateiste svijeta pridobiti za subesjedništvo i obraćeništvo. No gorko nas je potresla kriza koja je ubrzano nadošla: presahnuo je »boom« svećeničkih i redovničkih zvanja, kojim su se naši biskupi u saborsko doba hvalili. Pred ispraznjenim sjemeništima i novicijatima konačno uvidjesmo da nas u bolju budućnost, točnije u budućnost uopće može uvesti jedino *načelo odgovornosti!* Ova riječ nije pomodna uzrečica ni prazna izreka; u njoj je »ključ« za spasavanje suvremenog humanizma i u svijetu i u Crkvi i u redovništvu. Odgovornost u sebi uključuje troje:

- 1) da svoj osobni teret ozbiljno nosim, ne svaljujući ga na tuđa ramena !
  - 2) da ne prolazim ravnodušno pokraj problema koji tiše subraću kraj mene i cijelu zajednicu !
  - 3) da prihvatom zdravu kritiku koja me sustiže od strane zajednice i od Crkve.
- Razumije se da nitko ne može biti odgovoran za ono o čemu nema pojma; stoga je prvi preduvjet odgovornog života stanovita upućenost. Ne bi smjelo u samostanima biti »elite« koja sve zna, za razliku od »raje« koja neupućeno

vrluda po kući. Doduše, vremena su takva da ne smijemo sve i svašta trubiti s krovova. Ipak, nimalo ne dolikuje da nam se u zajednicama nadu takvi »gojim« i »anwin« koji kod posve nevinih stvari ne slute što se »iza brda valja«. Sveti Benedikt je smatrao da u normalnom samostanu i novaci moraju biti obaviješteni o glavnim problemima te pozvani da iznesu svoje mišljenje. Protivno tome naputku, u nas je često na djelu »disciplina arcani«: mnogi je podržavaju uglavnom iz bojazni pred kritikom, koju bi neoprani jezici mogli u zajednicama probuditi. Zaboravljamo da je *javnost* evandeoska označnica koja ne bi trebala strepit pred kritikom. Ionako, u svakoj se našoj zajednici nađe tip koji »opportune-importunee« čita »bukvicu« poglavarama; baš kao što i u svakoj župi možemo naći svjetovnjaka koji sav pastoral zna bolje od gospodina župnika. Dogodi li se da ovakvi kritikanti neku naivnu dušu zablude, onda zbilja i nije šteta; jer razuman čovjek ne može nasjeti njihovim tiradama. Kritikant je naime oprečnost pravoj muževnosti, oprečnost svakoj ljudskosti! No, u isti mah svima nama – a napose poglavarama – prijeko je potrebna zrela muška kritika, bez koje nema boljšitka nigdje, pa ni u samostanu. Ta će kritika biti iskaz naše ljubavi prema Istini i Pravdi, iskaz naše ljubavi za Stvar Isusovu. Zato je treba izazvati javnošću, izazvati upućenošću. Prije osam stoljeća sveti je Bernard ovaj vid redovničke suodgovornosti smatrao »školom poniznosti«. Nama ona u današnjici treba da posluži kao »škola čovječnosti« ...

5. EVANDEOSKA SOLIDARNOST

Prošla su vremena kad je u svijetu svatko bio kovač svoje sreće – pa je mogao onako leći kako je sam prostro. Već je Wittgenstein bio zamijetio da na zemlji postoje danas dva svijeta: svijet sretnika i svijet nesretnika. Krutom igrom sudbine, radamo se u jednom od tih svjetova; i što god poduzimali, uglavnom u tome svijetu do groba i ostajemo: jedni opijeni blagostanjem, drugi – daleko brojniji – gorko iskušani neimaštinom... Krist Gospodin, došavši na zemlju, solidarizirao se s nesretnima: s gubavcima, uzetima, carinicima, prostitutkama. Nakon toga njegova čina, ljudsko se društvo utoliko smije smatrati ljudskim ukoliko je solidarno s malenima i slabima u svome krilu. Mjerila te solidarnosti jesu: djeca, starci, bolesnici, umirući – a s njima nepregledne povorke jadnikâ bez hrane, bez krova, bez posla, bez obitelji, bez slobode, bez domovine, bez nade u budućnost, bez ljudske časti i ugleda – svi koje Janusz Korczak naziva »neotkpljenim Božjim proleterima« ... Budući da kao redovnici izbliza slijedimo Krista, dužni smo prema ovoj »najmanjoj braći« Isusovoj barem dvoje:

a) NACELNO, naše bi mjesto vazda moralo biti na strani malenih, progonjenih, obespravljenih. Stoga je besmisao i sablazan, što vidimo da na raznim stranama svijeta ima biskupa, svećenika i redovnika koji riječju i djelom pristaju uz politiku raznih totalitarnih režimâ. Možda se biskupi mogu ispričavati vatikanskim diplomacijama, a svećenici terenskim poteškoćama; no redovnici zbilja nemaju nikakve isprike! Isus, kojega slijede, nije »metanisao« ni pred kojom nasilničkom ideologijom! ...

b) U ŽIVOTNOJ PRAKSI dužni smo i djelom se zauzeti za sve koji stradaju ispod razine ljudskog dostojanstva. Ne treba da ih tražimo u »trećem« i »četvrtom« svijetu: imamo ih posvud na dohvatu ruke, imamo ih i

po vlastitim zajednicama. Crne kronike u novinama jamče da su tjelesna zlostavljanja u današnjim obiteljima vrlo česta. Što mislite da u našim zajednicama nema ponekad psihičkih mučenja koja su opasna i po zdravlje i po život?! Možda su muški samostani rjeđe izloženi takvim pojavama; ali nisu od njih posve zaštićeni. Krist nas obvezuje da budemo na pomoć tim slabima i poniženima, bez obzira na mjeru njihove osobne krivice i bez obzira na mogući gnjev nekih uglednika. Na kraju krajeva, našim poglavarima nije zajamčena takva nezabludevost ni takva nepogrešivost kakvom ne raspolaže ni papa. Stoga će za samog poglavara biti ljekovito i spasonosno da ga, braneći progonjenu subraću, svedemo u kolotečinu ljudskog dostojsanstva.

Solidarnost sa slabima traži također da se, u danoj zgodi, ne uzdižemo nad njih nego da se priznamo jednako slabima i jadnima. Dok npr. drugima oglašavam ideal poniznosti, ljubavi, vjernosti i slično, dolikuje da priznam kako sâm za tim idealom zaostajem. Među muškarcima ovakvo će priznanje biti dobro primljeno. Nu kod ženskih – oprez! Nekoliko me poglavaričâ upozorilo da priznanjem svojih manjkavosti porazno djelujem na mlađe sestre. Kažu, naime: »Šta nam propovijeda o idealu, koji sam ne vrši? Nismo lude, da se patimo mjesto njega!« Pred njima bi dakle čovjek morao glumiti nekakva »sveca«! Kod muškaraca takva će gluma smjesta biti osuđena kao formalan jezuitizam!

Iz ovoga svega slijedi zaključak da smo dužni na poseban način biti solidarni sa ženskim svjetom. Današnje su prilike takve da ni u svijetu ni u Crkvi ni u samostanima žene ne uživaju ona prava koja im pripadaju. Krivicu za to snose muškarci, tvrdoglavu uvjereni u svoju prednost i nadmoć. Smetnuli smo s uma da je u Bibliji Bog ženskim bićem zaključio čovjekovo stvaranje – što znači da je u ženi »kruna čovječnosti«. Iz nje nam stoga, izrazitije nego iz muškaraca, odsijeva »slika i prilika« Stvoriteljeva ... Jamačno, ima životnih područja i zanimanja koja ženama manje odgovaraju: npr. teže uspijevaju u kirurgiji. Nu, mnogo je više zvanjâ i poslovâ gdje su žene nenadomjestive. Naše doba mnogo deklamira o emancipaciji, ali je – na žalost – provodi na krov i sramotan način. Dosta je da se sjetimo kako mass-media bezočno zlorabe ženu u plitke reklamne svrhe. Na taj način stvara se javno mišljenje koje ženu izigrava i blati njezino dostojanstvo... Ali, u određenoj mjeri, iznimka su ss. redovnice. Golema većina naših suvremenika susreće ih s iskrenim poštovanjem. Kakav god one prometni prekršaj načine, jedva će kad platiti punomoćnu kaznu. Sav naš kler s biskupima i papom na čelu ne znači pred svijetom ono što znaće sestre i njihov rad po sirotištima, bolnicama i slum–naseljima duž svih kontinenata. Njihov udio u evangelizaciji i, nadasve, u preevangelizaciji postao je toliki da su u mnogočemu nadmašile muškarce. Nadmašile su nas brojačano, a i kvalitativno pokazuju veću izdržljivost u radu i veću hrabrost u progonima. Nisu li one pred današnjim posvjetovnjačenim društvom očitovali da već u nošenju redovničke odjeće znaju biti dosljedne i odvažnije od muškaraca? Trebalo bi stoga da im i riječju i djelom iskažemo priznanje ... Šta se naših riječi tiče, nije posve sporedan problem – da li ćemo pojedinoj redovnici govoriti »VI« ili »TI«. U prošlom je stoljeću general de Sonis pretjerao zahtijevajući od svoje djece da unutar obitelji govore »VI«. Ipak, ne zaboravimo, upravo iz toga Sonisova vremena potječe većina sestarskih

družbâ, što ih danas imamo. U našim je danima »tikanje« preotelo mah. Nećemo reći da zbog njega zvanja gasnu i družbe izumiru, ali smijemo valjda i sam »TI« ubrojiti u tzv. »signa temporis«. Inače, u svjetovnom društvu današnjice vrijedi načelo: što brže vam netko počne govoriti »TI«, to brže će vas i zaboraviti. »Tikanje« naime nije znak intimnosti, nego površnosti! Stoga svjetovnjaci uokolo nas smatraju ispravnim, a to znači smatraju revolucionarnim, da ženskim osobama na radnom mjestu govore »VI« (u znak počitanja i finoće), premda ih nazivaju vlastitim imenom (u znak povjerenja i bliskosti). Svakako, »tikanje« između redovnika i redovnice, ukoliko je obostrano, neugodno zvuči već u ušima djece koja to čuju. Ukoliko je opet jednostrano, tj. ukoliko samo on njoj govoriti »TI«, na djelu je čudan paternalizam koji kao da sestru ne smatra jednakim suradnikom u Stvari Isusovoj... S druge strane, što se naših *djela* tiče, morali bismo i u materijalnom i u duhovnom pogledu nastojati da sestrama dolično nagradimo usluge koje nam čine. Što god im pružimo, ne ćemo ih preplatiti. Žalosno je, međutim, što ponekad spletkarski navodimo naivnije sestre da – protiv poslušnosti i protiv duha svoje ustanove, a na štetu vlastitih djela – služe muškim interesima. Tako ranjavamo njihove ionako već prorijeđene redove, a ni na kraju pameti nije nam pomisao da bismo bili dužni pribaviti im poneku novu pripravnici ... Nedavno je insbruški i rimske sociolog Johannes Schasching SJ. otvoreno izjavio da bi Crkva u XX. stoljeću mogla onako izgubiti žene, kao što je u XIX. izgubila radništvo. Bude li kod toga izgubila i redovnice, golem dio krvice past će na redovnike, koji nisu s njima na prav i zdrav način bili solidarni.

Nakon čudesnog umnoženja kruha u pustinji, Krist Gospodin rekao je učenicima: »Colligite fragmenta!« Skupite raspršene ulomke (Iv 6,12). Ovom riječju i mi bismo željeli zaključiti svoje raspršene osvrte o ljudskom dostojanstvu u zajednicama redovnikâ. Nismo bili u stanju da stvorimo sustavan i cjelovit prikaz zadane teme: napabirčili smo tek nekoliko natuknicâ ... Uostalom, nijedan naraštaj u povijesti do kraja vjekovâ ne će ovoj tematiki naći iscrpnog rješenja. Dokle god smo u tijelu, vrijedit će davna riječ – da »oko nije vidjelo, uho nije čulo, srce nije iskusilo« što je zapravo čovjek. Stoga će do Sudnjega dana sve naše iskustvo i shvaćanje, a napose sve naše ostvarivanje ljudskoga dostojanstva, ostati *nepotpuno* ... Neka nas to ne obeshrabri i, pogotovu, neka nas to ne navede na »nepoštednu kritiku svega postojećeg«; radije, neka nam ova nepotpunost bude poticaj da zdušno pridonesemo svoj ulomak, svoj obol za ostvarenje kršćanskog humanizma. Kao što uvodno pripomenusmo, mi ne živimo danas ni u kakvu vakuumu: pitanje ljudskog dostojanstva nije akademski problem, kojim bismo se zabavljali izvan prostora i vremena ...

Pred nama je *izazov ateizma* – koji je masovan, koji je korjenit, koji se zove »humanističkim«, a podgriza izvorno shvaćanje čovjeka i oko nas i u našim dušama!

Pred nama je *izazov buržujizma* – koji je počeo još u doba Franje Asiškog, a preko Francuske Revolucije i drugih prevratâ konačno u našim dâmina dosegnuo je vrhunac, izgradivši tip potrošača–buržuja, posve otuđena Evandželju i Božjem Duhu!

Pred nama je *izazov tehnicičma* – koji ozbiljno prijeti da će kuglu zemaljsku pretvoriti u robotiziran mravinjak bez svijesti, bez savjesti, bez slobode!

Pred nama je *izazov demokratizma* – koji bi u svom slobodarstvu htio poći s onu stranu i Dobra i Zla, a utire put najkrućem totalitarizmu i bezočnim diktaturama!

Pred nama je *izazov feminizma*– kojim bezdušno omlaćuju muškarci, stvarajući od povampirenih ženâ masu bijelog i sivoga roblja!

Pred nama je *izazov urbanizma* – koji stotine milijuna pozemljara otuduje prirodi, otuduje normalnom društvu, a mladež raščovječeće džunglom na asfaltu?

Pred nama je *izozov pluralizma*– koji jamči da ubuduće ni svijet ni Crkva ni redovničke zajednice ne mogu ostati pri jedinstvu puke »uniformiranosti«, gdje bi netko svima nametao svoj »monopol«: monopol čovječnosti, monopol crkvenosti, monopol Drugog vatikanuma itd. Budućnost zahtijeva da se pluralistički otvorimo prema Drugom, koji će nam biti i važan i blizak upravo zato što je drukčiji od nas!

Pred obiljem ovih (i drugih) izazovâ današnjice samo jedno traži od nas Krist Gospodin: »Colligite fragmenta!« Skupljajmo ulomke čovječnosti, gdje god ih možemo naći!

PLENARNA RASPRAVA

6. rujna 1985.

O. Leonard Oreč (voditelj rasprave): *Šteta što do ove plenarne (opće) rasprave nije bilo više općenja između predavača i slušača. Istina, u radnim skupinama bilo je općenja, ali okolnosti su uvjetovale da ovih dana nije bilo vremena za općenje s predavačima. Evo, sad imamo sat i pol vremena na raspolaganju da predavačima postavljamo pitanja te izmjenjujemo iskustva. Dok smo slušali izvješća o radu po skupinama, zapazili smo da to nisu samo izvješća. Ima tu i izazova! Možda bi i predavači sada na početku sa svoga stajališta mogli nešto nadopuniti i nadodati.*

O. Jure Šimunović: *Ja bih nešto rekao, da tema što je odabrana nije promašena. Riječ je o ljudskom dostojanstvu i crkvenosti. O tome se može puno i puno govoriti. Ponavljam: tema nije promašena.*

O. Marijan Vugdelija: *Mislim da smo mi predavači dosta govorili i da bi sada riječ i priliku trebali dati slušačima. To je jedini način da dođe do izražaja.*

G. Mirko Mihalj: *Mene je smetalo što nije više zastupljen psihološki vid redovništva. Smatram da psihologija, antropologija i sve znanosti imaju mnogo toga reći.*

S. Tarzicija Tunjić: *Ja sam se osvrnula i u skupini na ono što sam naglasila u predavanju: proročku protegu poglavara. Nije mi to žao, jer mi je bio cilj da se ta protega podcrtava.*

G. Jože Ramovš: *Ja ne bih ništa novo rekao. Drago mi je što ste razumjeli ono što sam govorio. Čini mi se da se u skupinama dobro radilo.*

O. Ivo Peran: *Ovo nije pitanje. Mogu reći da sam vrlo zadovoljan radom tijedna. Bilo predavanja, bilo rad u skupinama, sve je bilo dobro. Možda bi trebalo dodati jedan kamenčić: ovo treba nastaviti; potreban je produžetak tijedna u našem životu. O. Josip Ćurić je rakao da ljudsko dostojanstvo ima svoj temelj u Božjoj zamisli. Čitavo Sveti pismo iziskuje neprestano oživotvrivanje Božje prošlosti; pa i onda kad je čovjek iznevjerio, a Bog ostaje vjeran. Cijelo Božje djelo usmjereno je na uzdizanje dostojanstva čovjeka. Isusove riječi: »Bože moj, Bože moj zašto si me ostavio?«, nisu navedene – izrečene samo da se navede psalam, nego i da izraze najdublju ostavljenost i osamljenost čovjeka koji je ostao bez trunka dostojanstva; ali to nije ni prošlo ni prošlost. Taj čovjek postoji i danas i neprestano. Taj čovjek patnje vapi stvarno kroz usta onih i onoga koji to čita. Tu imamo neprestani dar Duha koji ispunja čovjeka, kao što ispunja zakon koji je sav usmijeren prema ljudskom dostojanstvu.*

O. Leonard Oreč: *Hvala o. Ivi Peranu na ovakvoj pripomeni.*

O. Gabrijel Štokalo: *Možda bi bilo dobro pripomenuti ono što nismo ni u skupinama dospjeli, iako smo to željeli. Više smo govorili o odnosu poglavara i podložnika, a manje o gajenju dostojanstva u zajednici. Premalo smo govorili o meduljudskom odnosu, a to je ipak najvažnije. Čovjek se teže oseća ako ga nitko u zajednici ne prihvaca, nego ako ga ne prihvaca poglavar.*

Zna se dogoditi da nekoga svi vole u zajednici; ali čim taj isti postane poglavar, makar još nije napravio ništa ni dobro ni loše, mnogi se od njega odvajaju i u stanovitom smislu udaljuju.

O. Marinko Zadro: *Predavanja su izložena pod različitim vidovima; međutim, pre malo je bio zastupljen teološki vid ljudskog dostojanstva. Sva su razmišljanja bila prilično kritička i mislim da se svatko od nas mogao time okoristiti i o tome razmišljati. Meni se čini da su predavanja bila usmjerena samo na razmišljanje. Jučer, kad smo u skupini nakon Ramovševa predavanja razgovarali o lijepim stvarima u redovništvu, zapazio sam da su njihovi korijeni uglavnom iz obiteljskog života. Da li se predavačima čini da je cijeli tjedan bio previše usmijeren na razmišljanje i da nitko nije zabilježio niti se osvrnuo na ozračje u kojem se ljudsko dostojanstvo oživotvoruje. Čini mi se da netko može dosta i potpuno ispravno razmišljati o ljudskom dostojanstvu, imati ispravne svoje stavove prema ljudskom dostojanstvu; ali ako se ne ukaže i ne stvara ozračje koje je pogodno za ljudsko dostojanstvo, onda nema velike koristi o tom ni razmišljati.*

O. Jure Šimunović: *Moje predavanje koje sam imao u svibnju za odgojitelje i odgojiteljice jednim dobrim dijelom obraduje upravo ozračje u kojem se ostvaruje ljudsko dostojanstvo. Sada sam dosta temu izmijenio, da se ne bih ponavljal. Važno je najprije stvoriti ozračje u kojem se može živjeti. Treba početi od običnih stvari. Početi od stvari koje nam služe i od svega što nas okružuje. Sve nam u životu može poslužiti da izgrađujemo rast ljudskog dostojanstva.*

S. Tarzicija Tunjić: *Istina je da se nije obradilo sve što se moglo i trebalo iznijeti u predavanjima, ali se nadam da će se propusti ovom raspravom dosta nadoknaditi.*

S. Anastazija Trobendar: *Muslim da je važno stvoriti ozračje za ljudsko dostojanstvo. Kad sam došla u Brazil, ja sam se začudila. Kad bi prošla pokraj čovjeka u misiji i ne bi ga pozdravila, on bi jednostavno stao i rekao: »Sestro, ja sam čovjek, treba da me pozdraviš.« Od onda, idući po selima i brežuljcima, sve smo pozdravljali. Kad sam se vratila u domovinu, na jednom Redovničkom tjednu čula sam kako smo mi žene tri puta podređenije u našem narodu od muškaraca. Prvo što smo žene, drugo što nismo svećenici, i treće što nismo redovnici. Evo vidite koliko bi trebalo mijenjati i stvarati ozračje za ljudsko dostojanstvo, bilo da je riječ o ženi bilo muškarцу. U Brazilu je i religiozni mentalitet drukčiji. Oni kažu za Isusa: On je moj otac. Naglašeno je očinstvo! Tako su oni svi jednaki, svi na istoj razini. Tu je pogodno ozračje koje je potrebno za rast ljudskog dostojanstva.*

O. Nikola Stanković: *Nisam bio od početka na Tjednu. Pročitao sam ove sažetke predavanja. Ja bih pitao predavače: Na čemu se temelji ljudsko dostojanstvo, kako bi se ono moglo oblikovati da svakomu bude jasno?*

G. Jože Ramovš: *Kad pokušavamo spasiti brak, kad je već pred rastavom, često čujemo kako žena kaže da bi željela da bude samo prihvaćena kao čovjek i ništa drugo. Bit je da bude prihvaćena kao čovjek, a sve drugo dođe poslije. Muslim da je važno da svi shvatimo da smo ljudi i da druge prihvaćamo kao ljude. Preduvjet da drugoga doživimo kao čovjeka, jest da sami sebe doživimo kao čovjeka. Važno je doživjeti čovjeka kao biće sadašnjosti i budućnosti.*

O. Nikola Stanković: *To stoji. Ako sebe doživim kao čovjeka, i drugog mogu doživjeti kao čovjeka; ali to je sve na jednoj doživljajnoj osnovi. Međutim,* to treba i posvijestiti. Naime, nije sasvim razumljivo što je čovjek. To bi trebalo malo više obraditi i s filozofske strane, prijeći na teološku popsihološki vid itd.

Misljam da je potrebno običnih pitanja u raspravljanju da se odgovori što je čovjek i pokazati ljudima da svaki od nas ima pristup stvarnosti. Zatim svaki i svatko od nas ima izravnu vezu s Apsolutnim. Tu je onda naše dostojanstvo. Svatko treba imati i doživjeti odnos prema drugima, ali isto tako i prema Apsolutnom. Treba tražiti i ostvarivati ravnotežu dvosmjernog odnosa: prema bližnjem i prema Apsolutnom.

O. Jure Šimunović: Svatko od nas ima svoje iskustvo kad je nekog susreo, kad je netko došao. Svojevrsno je iskustvo radosti i veselja osjetiti se prihvaćen. Zato bi mi trebali tako postupati prema drugima. Krist je rekao: »Činite drugima što biste željeli da drugi čine vama«. Moramo pokušati činiti drugome ono što njega razveseljuje i daje snage za život.

G. Mirko Mihalj: Teško je izreći opće važeću odrednicu što je to čovjek. Koliko je meni pozanto, mnogi se ne slažu baš u definiranju čovjeka. Zato mi se čini da je važno prihvati najširu definiciju čovjeka. Svaki čovjek, ako ćemo teološki gledati, stvoren je na sliku Božju te samim začećem imati svoje ljudsko dostojanstvo. Rekao sam da je ljudsko dostojanstvo poštivanje koje netko zaslужuje. Dakle, ljudsko dostojanstvo bi bilo, polazeći od čovjeka, poštivanje svakog čovjeka.

S. Doloroza Dilber: Trebamo se zapitati kako i gdje mi primamo siromahe koji nam dolaze. Možemo više, nego što činimo prema siromasima. Zar nama nije poticaj što su nam došle sestre Majke Terezije.

O. Jure Šimunović: Misljam da nam nije udarac što su nam došle sestre Majke Terezije. One su nam jedan divni Božji impuls. Svaka družba i svaka ustanova ima nešto svoje zasebno. Upravo ta raznovrsnost redovništva potvrđuje široki raspon Božjih darova i odgovara na mnogovrsne ljudske potrebe.

O. Jure Šarčević: Meni je izneseni pojam crkvenosti postao nejasan npr. u vezi s poslušnosti. Drugo, s obzirom na odvijanje rada, čini mi se da je u nas nedostajala kršćanska psihologija i kršćanska antropologija.

O. Jure Šimunović: Sto se tiče poslušnosti: ako je prije bila slijepa poslušnost, danas je ona odgovornost u poslušnosti; tj. stvarno prihvaćena. Nije dovoljno reći: »Ja slušam, drugi su naredili«. Trebamo razumski i posavjesti prihvati i ostvarivati sadržaje poslušnosti.

G. Mirko Mihalj: Ja bih samo odgovorio zašto nisam više uobzir kršćansku antropologiju i psihologiju. Zato što sam mislio da će u drugim predavanjima biti više s vjerničkog gledišta. Ako sam uzeo nekršćanske pisce, onda sam uzeo uglavnom ono što se slaže s nama, što je sasvim u duhu Evangeљa. Jer, poštivanje čovjeka i ljudskog dostojanstva zajedničko je i onima koji vjeruju i onima koji ne vjeruju.

N. N.: Sve više ima mlađih ljudi koji se boje odgovornosti i samostalnosti, kako u redovničkim zajednicama tako i u društvu. Kako osposobiti te ljude za samostane i za društvo?

S. Tarzicija Tunjić: *Odgovornost je temeljni problem krize i redovništva i društva. Odgoj za odgovornost nije stvar trenutka niti je po srijedi jedan čimbenik.*

O. Nikola Vukoja: *Raspravljamo o poslušnosti, odgovornosti, crkvenosti. Čini mi se da bi ovdje trebalo računati sa jednom drugom dimenzijom: onom Isusovom! Nije se suprostavljao, nije otvaraо usta, ali je životom pokazao drugu inačicu, tj. ljubio je. Istina, upotrebljavao je kritiku, ali i naјsnažnije se suprostavljao životom. Govori se o ustrojbama kao zaprekama, a zaboravljam najvažniju pojedinost da čovjek svoje dostojanstvo oživotvoruje u svojoj osobnosti. Suprostavljati se, ali ne kritizterstvom, nego drugotnošću života koja pokazuje da i život vrijedi dati za ovaj ideal.*

O. Jure Šimunović: *Ni govora, da se odgovornost očituje samo u suprotstavljanju! Istina, u nekim trenucima potrebno je suprotstavljanje; na primjer, kad ustanova postane samoj sebi svrhom, kad izgubi preporodni duh. Suprotstavljanje nekad može biti najjači znak crkvenosti! Suprotstavljanje ima svoje protege. Idealne su one Kristove. Krist je svojom smrću svijet otkupio, a mi možemo nekada umrijeti, a nikoga ne otkupiti.*

O. Nikola Vukoja: *Ja sam isto za suprotstavljanje, ali na način Evandelja.*

O. Jure Šimunović: *Da! Na način Evandelja: evanđeoskog služenja i strpljenja. Crkvi i redovništvu u Crkvi jedan je jedini neprevarljivi uzor: Krist Gospodin!*

O. Marijan Vugdелиja: *Čini se, kao da bi se željelo postignuti nekakvo stanje ili ozračje ili u krilu cijele Crkve ili u krilu naših redovničkih zajednica, u kojemu ne bi bilo nikakve napetosti.*

Kao što u vozilu postoji i kočnica i gas, tako je nekako i u cijeloj ljudskoj zajednici i u cijeloj Crkvi i u našim redovničkim zajednicama.. Vjerujem da svi dijelite to mišljenje. Svi znamo da je jednako potreban i gas i kočnica da bi se uspjelo i došlo do odredenog cilja. Mi redovnici po svom pozivu nekako bi više trebali biti gas u Crkvi. Drugi bi nekako trebali biti kočnica u Crkvi da se to usmjerava, da ne dođe do sudara, a da se na vrijeme stane. Vjerujem da čovjek – koji iz ljubavi prema Crkvi odnosno prema njezinu boljšitku, prema boljšitu svijeta, prema boljšitu svakoga čovjeka, radi iz ljubavi i daje jedan gas da bi taj čovjek, koji radi iz ljubavi prema cijeloj kršćanskoj zajednici, prema svojoj redovničkoj zajednici, prema svijetu, ukoliko u savjeti osjeća da tako treba raditi, – bio pravi čovjek.

O. Andelko Jozić: *Prošlo je već dosta vremena, a stekao sam dojam da se vrijeme iskoristilo u filozofiranje i reklo bi se u teoretičiranje. Nas ovdje ima dosta jednostavnih ljudi koji želimo nešto konkretno i stvarno. U našoj skupini bilo je izneseno, kad se govorilo o ljudskom dostojanstvu, da li je dostoјno čovjeka kad se premješta s jednog mesta na drugo, ako se on o tome ne piše i s njim se ne razgovara. Da li je dostoјno čovjeka ako mu se daje neka služba, neko zaduženje, a on za to nije sposoban.*

G. Mirko Mihalj: *Čini mi se da sam ja nešto o tom govorio. Ovdje bih iznio jedan primjer. Živio sam u jednoj redovničkoj zajednici koja je bila sastavljena od studenata, pa do profesora sveučilišta. I nevjerojatno sam bio zadržan suradnjom i odgovornošću koju je svaki član imao u zajednici. Sudjelujući kao vanjski član na sastancima, mogao sam zamijetiti da nikad nije dolazio do napetosti s obzirom na zaduženja. Čini mi se, ako se ljudima*

dadne dovoljno odgovornosti, da se osjećaju odgovornima u zajednici. Ako oni znaju što se u zajednici događa, onda će biti spremni i znati prihvati i ono što im ne odgovara. Mislim da je najgore ako se s ljudima postupa bez njihova znanja, bez volje; ako se oni osjeće kao broj koji se ništa ne pita; da se njim samo začipa mjesto. U zajednici trebaju svi sudjelovati u odgovornosti, trebaju biti uključeni u njezine potrebe, i da znaju što se u zajednici događa, sve ono što se tiče svakoga člana.

G. Božo Grbeš: *Ja bih postavio pitanje o Marijanu Vugdeliji. Je li Papa kočnica ili gas u Crkvi? Ako je crkvena vlast ona koja koči, onda je kočnica, kako onda protumačiti to ako ih vodi Duh Sveti?*

O. Marijan Vugdelija: *Ako idemo na same početke Crkve, susrećemo prvog papu – Petra. Njegova je uloga da sve organizira i vodi, da se sve odvija u najboljem redu. U počecima Crkve susrećemo i Pavla. On je imao karizmu da bude gas u Crkvi, da pokreće, da mijenja ustrojstva koja su priječila da se kršćanska zajednica proširi u drugu civilizaciju grčko-rimsku. Pavao je zastupao da se treba oslobođiti svega što židovstvo sputava da bi se moglo slobodno širiti Kristovu Radosnu vijest drugim narodima. Držim da je uloga pape da bude uskladitelj, da ima uvid u sva kretanja Crkve, da modelira kuda bi Crkva trebala ići za boljatik cijele kršćanske zajednice i cijelog svijeta. Jednim izričajem: da bude gas i kočnica!*

G. Mirko Mihalj: *Kad smo već kod usporedbe: kočnica i gas, istaknuo bih da je nužna sukladnost između onih koji upiru kočnicu i onih što daju gas. Jedino sukladnošću može se svrhovito putovati svijetom.*

G. Božo Grbeš: *Sada nešto drugo. Kako složiti vlast, slobodu i zavjet poslušnosti?*

O. Zdenko Tenšek: *Dobro je da se to pitanje pokrenulo. Ugled je uvijek bio karizmatički. Od najstarijih početaka, koliko je to meni poznato, redovnici su bili slobodni ljudi koji su u Kristovo ime krenuli jednim korjenitim životom, i Crkva ih je kao takve prihvaćala. Do četvrtog stoljeća nama nisu poznata nikakva posredovanja Crkve kao ustanove nad tim slobodnim ludima. Biskupi su i te kako cijenili i vrednovali te ljude, a nisu smatrali potrebnim polagati ruke na njih. Redovništvo u Crkvi, ako ono nešto jest, mora biti nekakav kritički korektiv Crkve, mora biti nekakva »ekspanzija« nekakav »dinamit« u Crkvi. Redovništvo mora imati proročku protegu. Redovnici bi trebali biti na čelu onih koji se u crkvenim krugovima bore za pravdu. Od samih početaka redovnici su bili oni ljudi među koje su mogli doći robovi, među kojima su robovi mogli naći brata i sestru i znali su da ih oni neće takvim držati. A da li smo danas takvi, to ja ne znam! Mogli bismo sad nabrojiti redove. Od najstarijih početaka redovništvo je bilo neka kritička svijest u Crkvi.*

N. N. : *Proroci stvaraju probleme?*

O. Marijan Vugdelija: *Osim pravih proroka, bilo je i onih koji nisu pravi! Naravna stvar, ukoliko čovjek osjeća da ima jednu poruku, mora vršiti Božju volju. U tom slučaju on treba, makar sto puta trebalo, ići u isušenu nakapnicu kao što je Jeremija isao. Poticaj koji osjeća treba ispitati, preispitati, provjeriti! Ako je u pitanju prava stvar, ona će pokazati svoje pravo lice.*

O. Jure Šimunović: *Imamo slučajeve kad se pojedinci nisu snašli u svojim redovničkim zajednicama, istupili su i postali veliki. Slijedili su poticaj Duha koji je po njima izveo velika djela. Među takve spada i Majka Terezija.*

O. Marijan Vugdelija: Poznato je da su takve osobe imale velikih poteškoća. Upravo zbog toga što su imali pravih poteškoća i pravo ih rješili, postali su veliki.

O. Jure Šimunović: Živjeti i umrijeti – čovjek treba činiti svjesno; znati zašto! Krist je potvrdio što znači živjeti za nešto, umrijeti za nešto.

O. Marijan Vugdelija: Jučer je gospodin Jože Ramovš govorio o problematice objektivnog i subjektivnog ljudskog dostojanstva. Da li npr. u našim zajednicama, kada dolazi do tih napetosti, do te problematike između podanika i poglavara, mora biti narušen objektivni uvjet ostvarivanja ljudskog dostojanstva? Nije li to prilika ili Božji dar, da osoba koja je stavljena na kušnju, još jače ojača i probudi u sebi ovo subjektivno ljudsko dostojanstvo? On je spomenuo primjer Maksimilijana Kolbea. Objektivni uvjeti ljudskog dostojanstva bili su potpuno narušeni, a svoje subjektivno ljudsko dostojanstvo tek je tu probudio. Tu dolazi tematika križa, koja je vrlo lijepo i na poseban način razjašnjena u poslanici Hebrejima. Pogledajmo npr. židovski narod, pogledajmo najveće i najsvetije osobe o kojima govori Sveti pismo! Taj je narod došao do najviših dometa, najsvetijih vrhunaca, upravo u časovima kada je proživiljavao najmračnije trenutke svoje ljudske povijesti. Zato kažem da često puta te problematike, te napetosti i možda gaženje tih objektivnih uvjeta ostvarivanja ljudskog dostojanstva mogu biti milosni darovi, prilike da u sebi razlučimo i prosudimo najdublja istinska ljudska pitanja: tko sam, što sam, zašto živim, čemu živim itd. Zato tematiku križa nikada ne gledam, ne razmatram, u nekakvim obmanama.

N. N.: Teoriju križa trebalo bi konkretizirati.

O. Marinko Zadro: Najprije bih htio reći da je vrlo, vrlo neprihvatljiva usporedba Crkve s kočnicom i brzinom. Osjećam se vrlo neugodno. Ne znam tko je tu teoriju lansirao. Istaknuto je da crkvenost trebamo proživiljavati kroz istodobno služenje i poticanje. Preko toga smo prebrzo prešli u raspravi. Prebrzo – brzopleto smo se uhvatili ideje kočnice i brzine. To nije u redu? Nije dobro! Pitam: gdje vam je kriterij – mjerilo – nadležnik koji će odlučiti tko i kada će se kočiti, kada će se davati brzina i tko će davati – mijenjati? Takve ideje su opasne i mogu stvarati mnoštvo neprilika, pogotovo kad se netko umisli da je on ključna poluga!

Drugo, postavljeno je pitanje je li dostojno čovjeka, žene, kada se premješta ne pitajući. U svjetlu svega onoga što je rečeno i preko ovih predavanja, mislim i javno izjavljujem, da bi to bilo nedostojno čovjeka, odnosno žene. Ni jedan poglavac, ni jedna poglavarica ne bi smjeli obavljati premještaj ne razgovaravši prije s onim koga traga premještatiti, što ne znači da će uvijek biti izvršena želja onoga s kim se razgovara. Govorimo da je vrijeme zabluda, govorimo da je vrijeme dijaloga. I jest! Crkva to proglašava kao jednim znakom vremena. Ako je znak vremena, mi redovnici i redovnice u prvom redu trebamo znati da je prva stuba na ljudskoj razini, druga na kršćanskoj, a treća na redovničkoj. Praviti ovaj skok, ne poštivati ove prve dvije stube nego odmah činiti treću, mislim da je to protiv duha redovništva.

N.N.: Možda će doći vrijeme kada ćemo raspisivati natječaje za poglavare. Ljudi se teško prihvataju te dužnosti. Mislim na one koji to ozbiljno shvaćaju.

O. Marinko Zadro: Nemojmo se zavaravati i zatvarati oči. To se već u mnogim zajednicama praktično dogada. U dominikanaca kandidatura je

uvijek potpuno otvorena. Svatko se može i sam kandidirati ako hoće za jednu službu. Prije dvije godine bili smo izabrali generała Reda. Bila je Skupština Reda. General ustaje i kaže: »Ja neću prihvatići«. Jasno, nastalo je komešanje. Zatim je rekao: »Razmislit ću još malo, pa ću vam reći«. Nakon dva sata dolazi i veli: »Ne prihvaćam radi toga što smatram da sam mnogo, mnogo potrebniji u Južnoafričkoj Republici gdje vršim odgovornu dužnost, nego što bi bilo što mogao učiniti kao general Reda i smatram da ima drugih osoba koje su puno sposobnije za mjesto generała«.

Ponovnim glasanjem ostavka je usvojena. Izabran je drugi koji je sasvim normalno prihvatio i obavlja dužnost generała Reda. Ne znači da je samovolja ako netko uz dogovor prihvati neki posao, nego to je način davanja informacija, a poslije dolazi ono što je naše redovničko. Što znači da se dođe k starješini i da se s njime razgovara i da se donosi zajednička odluka? Ako nema zajedničke, onda je svakom jasno da će prevagnuti odluka starješine. Velika je pogreška stvarati mentalitet da se ljudi u ime zavjeta posluha mogu premještati ne razgovaravši s njima.

Dominikanci u obrascu polaganja zavjeta imaju, spominju posluh, Bogu posluh, Blaženoj Djevici Mariji, Dominiku, generalu i onom komu se izravno polaze. Smisao tog posluha jest slijedeći: zavjetovanjem se odričemo dobara, uz uvjet, da odricanje ne smije štetiti, piše doslovce, ljudskom dostojanstvu! Zašto? Da možemo živjeti u Duhu Svetom. Ako je netko položio zavjete i ako ih u potpunosti izvršava, a nema, ne osjeća da je živi u Duhu Svetom, ne postiže pravu svrhu. Ako svojim odricanjem nismo na neki način izazov ovom vremenu, onda ne vidim smisla.

O. Marijan Vugdelija: Ja se isto slažem da je to protiv ljudskog dostojanstva premještati nekog bez ikakvog razgovora s njim. Međutim, svaki naš provincijal prije premještaja obide svu braću. Ne znam kako je to u sestara. Mislim da je to u redovnika običaj da se obidu sva braća i da se s njima razgovara. Poslije svega toga uvijek se nađe po nekoliko ljudi koji nisu zadovoljni.

O. Marinko Zadro: Ja govorim iz svog iskustva. U nas su premještaji uglavnom osobna stvar provincijala i osobe o kojoj se radi. Može biti koji slučaj da 90% članova misli da je ta promjena najbolja, a u osobnim razgovorima ispada sasvim drukčije. Poglavar ili starješina mora upotrebljavati svoju glavu i svoje znanje u datom trenutku. Pravila ne mogu zamijeniti starješinu niti smiju mijenjati starješinu. Nemojmo biti sebični ako smo redovnici i redovnice. U jednom trenutku dostojanstvo se ne rješava. Dostojanstvo se rješava kroz cijeli život. Neće se dostojanstvo odjednom srušiti niti će se odjednom stvoriti. Važno je da odgovorna osoba to zabilježi i da dalje vodi s osobom ljudske, kršćanske i redovničke razgovore.

S. Tomislava: Naša družba broji 660 članova. U Konstitucijama piše da sestra mora ići na mjesto koje joj se odredi. Na primjer, sada na početku školske godine mora biti oko 40 promjena. Provincijalka ne može stignuti razgovarati sa svim sestrama koje treba premjestiti i zajednicama u kojima premješta sestre. Nego pretpostavlja da je sestra tako raspoložena da će u duhu poslušnosti otići. Ja ne mogu zahtijevati od svoje poglavarice da ona tri puta ponovno traži kuda će mene poslati nego u duhu poslušnosti otići kuda ona rekne, i mislim da to nije protiv ljudskog dostojanstva.

N. N.: *Ovaj sastav na Tjednu čini mi se malo nerazmijeren. Mnogo – mnogo više redovnica nego redovnika na Redovničkom tjednu. Što bi se moglo učiniti da bude drugčije?*

O. Leonard Oreč: *Prije šesnaest godina na Kaptolu 9 bio je sastanak redovničkih odgojitelja, a na Vrhovcu 43, sastanak redovničkih odgojiteljica. Tada smo mi redovnički odgojitelji zamolili redovnice da bismo ih mogli posjetiti. Onda smo čekali pola dana na odgovor. Susret je bio otprilike takav kao što je neku večer bio ovdje sa sudionicima Interkonfesionalnog susreta redovnica.*

Na prvom vijećanju odgojitelja i odgojiteljica koji je bio godinu dana poslije ni jedna jedina redovnica nije rekla riječi ni u skupini. U mojoj se skupini ipak jedna usudila reći ovo: »Hvala vam što ste nas pozvali, draga nam je da i vi imate problema«. Od tada su počela zajednička Vijećanja redovničkih odgojitelja i odgojiteljica.

Koliki je pomak postignut, vidimo u skupinama. U počasnom predsjedništvu ne sjede samo provincijali i časne majke nego novakinje i klerici. Mislim da se svijest našeg redovništva, naše pripadnosti Kristu i Crkvi, naše zadaće u društvu kroz ove sastanke i te kako razvija. Tim što smo došli, mislim da smo napravili korak u otkrivanju i poštivanju ljudskog dostojanstva.

Vrijeme nam nalaže da završimo. A i to je glas Božji. Sada molim m. Inviolatu Gračanin, predsjednicu Unije viših redovničkih poglavarica Jugoslavije da uputi završne riječi sudionicam Devetog redovničkog tjedna. Hvala!

ZAVRŠNA RIJEČ

Draga braćo i sestre!

Ovaj IX. redovnički tjedan ovim bi plenumom bio završen. Dani u kojima smo više razmišljali i slušali o vrlo važnoj i aktualnoj temi: »Redovnici i promicanje ljudskog dostojanstva« stvarno su završeni, ali ne za nas niti za one koje smo ostavili kod kuće ni za ljudе koje susrećemo; jer sad je na nama da sve ono što smo čuli ovih dana i razmišlajli i u djelo provodimo. Tema istina nije bila nimalo jednostavna, a vrlo važna je za svakoga, a na poseban načina za nas koje smatraju »Elitom Crkve«, barem bi to morali biti redovnici i redovnice.

Svaki redovnik i redovnica mora sve učiniti da se to ljudsko dostojanstvo poštiva u svakom čovjeku. Da bismo lakše shvatili ljudsko dostojanstvo, potrebno je znati što je čovjek, a na ovo pitanje lijepo nam daje odgovor Gaudium et Spes 12 ... »No što je čovjek? On je o sebi izrekao i izriče mnoga mišljenja, različita, pa i suprotna, u kojima se često ili toliko uzvisuje da sebe smatra apsolutnim mjerilom ili se snizuje do očaja, odakle je tjeskoban i smeten. – No tu nam i Crkva, poučena božanskom Objavom, može dati svoj odgovor kojim bi se octao pravi položaj čovjeka, da bi se obrazložile njegove slabosti i da bi se ujedno moglo priznati njegovo dostojanstvo i poziv.

Sveto pismo, naime, uči da je čovjek stvoren »na sliku Božju« sposoban da spozna i ljubi svoga Stvoritelja, da je od njega postavljen za gospodara nad svim zemaljskim stvorenjima, da njima upravlja i njima se služi slaveći Boga. »Što je čovjek da ga se spominješ? Ili sin čovječji da se za nj brineš? Učinio si ga malo manjim od anđela, okrunio si ga slavom i čašcu, dao si mu gospodstvo nad djelima svojih ruku. Sve si mu stavio pod noge« (Ps 8,5-7). Otajstvo čovjeka postaje doista jasno jedino u otajstvu utjelovljene Riječi (GS 22).

Prije nego pristupimo završnom euharistijskom slavlju da zahvalimo Gospodinu za sve što smo ovih dana radosno doživjeli, a ovaj put je toga bilo dosta, dužnost mi je da u ime Unije viših redovničkih poglavara Jugoslavije zahvalim svima onima kojima ovaj čas dugujemo tu zahvalnost. Posebno smo radosni i zahvalni i ovaj put našem uzoritom kardinalu dr. Franji Kuhariću što je svojom prisutnošću pokazao koliko smo mu na srcu, da nam je mogao žrtvovati dio svog dragocjenog vremena. Ohrabrio nas je svojim srdačnim i toplim riječima, kako bismo mogli prionuti uz svoj rad ovog Tjedan iskreno i zdušno. Rekao nam je: Duh Sveti koji nas je sabrao neka nas prati. Objećao nam je da će ovih dana služiti sv. misu, da bismo ušli u otajstvo promicanja ljudskog dostojanstva, i zato smo mu posebno

zahvalni. Zazvao je na nas Božji blagoslov. Upozorio nas je da Črkva i svijet od nas traže svetost. Posebno nam je naglasio da naša svetost mora biti privlačna za mlade koji traže Boga. Na kraju nam je rukao: Ohrabrite se i budite ponosni!

Ove godine imali smo posebnu sreću da nam je na otvorenje Tjedna došao naš pronuncij Francesco Colasuonno. Zaželio je da nam ti dani budu plodnosni za nas i za Crkvu. Izručio nam je pozdrave Svetog Oca i rekao da on voli i cijeni redovnike.

Zahvaljujemo ocima franjevcima u Sigetu koji su nas ovaj put velikodusno primili u ovu divnu Crkvu i ostale prostorije, da se moglo sve tako lijepo odvijati.

Naravno da smo dužni osobitu zahvalnost izreći našim predavačima koji su sigurno i dio svog zasluženog odmora žrtvovali za nas, kako bi nas svojim predavanjem što više obogatili.

Zahvaljujemo voditeljima radnih skupina, koji su se trudili da njihovim animiranjem bolje shvatimo pojedina predavanja.

Sigurno da se moramo posebno zahvaliti svojim vrijednim organizatorima IX. redovničkog tjedna na čelu s našim vrijednim tajnikom o. Jozom Vasiljem, s. Albertinom Baćak i s. Marijom Klarom Dugić.

Ujedno zahvaljujemo svima koji su na bilo koji način pomogli da se sve moglo tako lijepo odvijati.

Zahvaljujemo i za ekumenski susret s redovnicama XIV. interkonfesionalnog susreta redovnica, koji se istodobno održavao u Zagrebu na Fratrovcu.

Zahvaljujemo svima koji su vršili ulogu »Marte« da nas posluže kavom i svim čim su nas mogli okrijepiti i osvježiti.

Hvala svim sudionicima ovog Tjedna, koji su svojom prisutnošću i sudjelovanjem u radnim skupinama pokazali svoje zanimanje oko promicanja ljudskog dostojanstva. Ujedno molim sve odgovorne da se ne bi posustalo u tom radu, jer nekako se dobiva dojam da nas je uvijek sve manje. Ovakvi skupovi uistinu su korisni i potrebni, pa ih moramo podržavati i omogućiti svojim članovima da ih dode što više.

Završila bih ovaj skup IX. redovničkog tjedna onim riječima koje nam je u svom predavanju na kraju izrekla s. Božidara Goličnik: »Mi redovnici i redovnice imamo u primjeru svojih utemeljitelja, u njihovim savjetima i pravilima što su nam predali, još jasnije određen put. Treba da više puta provjerimo svoj odnos prema čovjeku i njegovu dostojanstvu u svjetu njihova primjera. A iznad svega moramo slijediti načelo: čovjekovo dostojanstvo treba sačuvati pod svaku cijenu ... Iskrena želja da služe Evangeliu i cijelom čovjekovom napretku zahtijeva da se u središtu svih njihovih nastojanja nalazi traženje istine u ljubavi, što treba da se ostvaruju strpljivo i ustrajno.«

Da to postignemo, uz Krista, obratimo se za pomoć i zagovor njegovo Majci koja je ujedno i naša Majka, koja nije nikada ničim povrijedila ljudsko dostojanstvo.

Još jednom hvala svima na svemu i Gospodin neka bude obilna plaća za sve!

P R I L O Z I

»OČENAŠ« ČOVJEKOVA DOSTOJANSTVA (homilija)

Čovjek je jedino biće koje pita, razmišlja, odgovara, odlučuje i dosljedno djeluje. Srećom, čovjek je u negostoljubivom svijetu biće koje i moli. Zapravo – jedino molitvom (pa i redovnik i redovnica) otkriva srž svoga čovještva, granice svega ljudskoga, blizinu Božjega. Molitva je najveći učitelj, ako ga dobro slušamo.

Evo jedne molitve koja obrazlaže temu redovničkog tjedna: »Redovnici i promicanje ljudskog dostojanstva!« To je molitva izvorišno Božanskog nadahnuća, Kristova Srca. Zanimljivo da nam našim ustima zvoni, kao da ju je poželjelo naše vlastito srce. Ona je Božanska i duboko čovječna u isti mah.

Znamo da je to izmoljena molitva. Da apostoli nisu molili Isusa da ih nauči moliti, možda bi Očenaš ostao skriven u Kristovoj šutnji. Ova je molitva obasjala i nebo i zemlju, i Oca i djecu, i Boga i čovjeka – sveobuhvatno, za vječnost, za posvemašnju radost.

Očenaš nam prije svega otkriva polazište i iskonsko počelo svega. I svijeta, i čovjeka, i povijesti, i posvete, i uspjeha. Svega. Počinje jednostavnim priznanjem bez tračka sumnje i bez nepotrebne glose. Govorimo zajednički – obuhvativši sjajem sve ljude – prvi članak Vjere: Oče naš! Tim smo otkrili zastor sa svoga tajanstvenog bića i opstojanja. Otac ima dijete, ima djecu, ima potomstvo! Otac rada sinove i kćeri sebi slične, na svoju sliku i priliku, urasle u svijet – što ga on proniće i stvara; da dišu na svijetu – nad kime on boguje. Oče naš, koji jesi na nebesima! ti si naše prvo tumačenje i posvemašnje opravdanje! Bez tebe nas ne bi bilo! I kad bi što bilo, bilo bi besmisleno i beznačajno! Prope nihilum – na rubu ništavila! (Platon) Otac je praslika – punina života – ocean sreće – vječni zadatak ljubavi – radost koja se otvara i poziva! Štогод može stati pred njim i prepoznati ga, nosi njegove crte: spoznajom prodire sve dublje u tajnu, voljom se veže sve više uz bezdane dobrote, srcem proniće srce i rada ljubav, vodi u beskraj sreće. Toga ne bismo znali da nam nije objavljeno: Stvari nas Bog na svoju sliku i priliku! Na svoju mjeru! Po svojoj temeljnoj definiciji – da bogujemo u svetosti i besmrtnosti! Stvari nas i zove nas, da budemo njegovi suputnici, suradnici, sumišljenici, subaštinici! Zove nas na zemlju da s njime spremimo sjaj i čudo neba. Da i mi jednog dana možemo reći za sebe: Oče naš – koji si s nama, djecom svojom, braćom Tvoga sina, na nebesima! U tome je srce našeg dostojanstva: da budemo Sinovi u Sinu, djeca pred Ocem, braća u sudbini, ispunjeni san svoga Boga!

Kad mu reknemo: Sveti se ime tvoje – bolje shvaćamo sebe! Ime našeg Oca je svjetlost i svetinja! Posveta i ljepota. Protivnost svemu nesvetomu,

mračnome, prokletomu – svemu Zlu i svakom Zlikavcu! Čovjekovo dostojanstvo zahtijeva visinu – bez mjere u svemiru, izmjerenu u Bogu! Visinu svetosti koja raste iz dobrote i ostvaruje vrhunce ljubavi! Ime je osoba – ime je oznaka – ime je program! Naše je ime poteklo od Božjega – djeca smo, zemljani i nebeski, privremeni ovdje na neravnom tlu, vječni u doživljaju Apokalipse! Sretni jer nosimo dostojanstvo Božje osobne blizine, njegova imena i njegove tajne i njegove sudsbine. Nosimo dostojanstvo sudsbine samoga Boga, jer smo obilježeni sjajem njegova lica i njegova presvetog imena!

Kad reknemo: Dođi kraljevstvo tvoje! – rekli smo izgradnju i sadržaj svoga opravdanog srca – u svakom sredenom društvu, u svakoj pravičnoj zajednici, u cijeloj spasenjojskoj povijesti! Božje i moje kraljevstvo! Božji i moji zakoni! Božji i moji čuvari – andeli! Koliko vrijedim pred Bogom, kad mi je dao svetog čuvara za sve pothvate i putove! O kraljevstvu je govorio Očev Sin – Isus Kralj – i meni obznanio što sve ulazi u moje granice iz njegova bezgrješnog carstva milosti. Postoje dužnosti, ali ih pretječu prava! Moram biti dobar i plemenit, ali sam prije svega toga spasen i pomilovan! Imam sve pogodnosti da zuzmem dobro mjesto i da sudim Zloduhu. Kraljevstvo se daje samo izbaranima – onima koji sačuvaju svoje temeljno dostojanstvo. Kraljevstvo mira, milosti, sreće i blagoslova. Kraljevstvo zajedništva i pravde. Kraljevstvo istine i radosti kod Stola Kristova. Kraljevstvo spašenih. Uđite blagoslovljeni u kraljevstvo ...!

Kad reknemo: Budi volja Tvoja – odredili smo zakon ljudskog dostojanstva. Božja volja i plan, Božja želja i izbor, Božja nakana i ponuda – to je norma čovjekova uspjeha. Kad se prihvata Božja volja, raste u nama ljudska priroda, razvija se sretno naša osoba. Ta je volja jasna sa Sinaja, ona je prisutna po čudu Duhova. Tu nam je volju obznanio Božji Sin. Nju stalno vođena Duhom objašnjava naša Crkva. To je volja ljudskog poziva – znanja i posvete. Za nas je to volja redovnočkog poziva, ozbiljnog izbora i veličajnog povjerenja. Volja koja nam sja životnom stazom po pravilima i Ustanovama, zavjetima i pripomenama, volja koja nas čuva izvana, koja nas bogati iznutra. Božja volja – bez koje sve postaje nevolja! Ona na zemlji ostvaruje predvorje neba, a na nebu zauvijek produljuje zasluge sa zemlje. Ona je za nas pravorijek Božji na zemlji, kao što je za nebrojene andele i svete i zakonik kanon neba. Volja apokalipse, što nam sprema pod vodstvom Djekičnim stanove vječnosti. Marija je – zanamo – savršeno izvršila kao Gospodnja službenica Božju volju i time savršeno ostvarila svoje ljudsko dostojanstvo. Jaram je moj sladak i breme je moje lako ...!

Kad se to ostvari, u nama živi dostojanstvo čovjeka, Božjeg djeteta. Ne treba previše moliti za »kruh naš svagdašnji«, jer zna Otac dobro što nam treba. Naša je molitva za kruh i sve potrebe daleko više razgovor što ga je Bog nadahnuo i što ga očinski očekuje, kako bismo u svemu bili vezani s njegovim darovima. Ova nas molitva svednevice poziva za stol očinske brige i našeg trajnog pouzdanja. Čovjek pravog dostojanstva nikad ne zdvaja. Trajno je u naručju Providnosti. Nikad se ne pouzdaje previše u ljude. »Proklet čovjek koji se pouzdaje u čovjeka ...« U čovjeka i u njegove ustanove. Sve je prolazno. Sva briga, koja je izrasla u prijetnju, sva nevolja koja prati ljudske napore. Molimo kruh, ali prije svega kruh s neba, koji krijeći srce i donosi andeosku slast neba. Kruh, a ne kamen. Kruh, a ne otrov.

Kruh, a ne đavolsku ponudu iz pustinje – jer mi živimo obiteljski kao djeca Božja od svake riječi koja životvorno dolazi od Božjeg srca, iz Božjih usta!

Naše dostojanstvo trajno стоји на kušnji. Prašina smo i nebo smo. Tijelo smo i duh smo. Čudna smjesa koja se kreće po rubu – sasvim kraj ponora, na domak neba. Stoga molimo oproštenje i otpuštenje svega što nosi ime mraka, zla i propasti. Otpusti nam duge naše – znači, očisti nam prljavštinu i odagnaj mrak, ukloni neistinu i satri nepravdu, uredi nam suživot s Tobom kao što želimo da živi suživot s braćom. Naši dužnici nikad ne dostižu dugove prema Bogu. Nema tako zaduženih država, kao što je zadužena grješna duša. Taj dug u nama obara naše dostojanstvo. Postajemo robovi grijeha, okovani prokletstvom. Sreća da na straži našeg opstanka i dostojanstva stoji naš Brat Otkupitelj. On oprašta u svojoj krvi sve зло što ga možemo i zamisliti i izvesti. Njegovo je dostojanstvo bilo gaženo, njegovo srce osramoćeno i duša smrtno ranjena, jer je isplaćivao naše dugove i vraćao nam dostojanstvo djece! Oprosti nam duge naše – molimo zajedno s Bratom Prvorodenim koji je vatio razapet: Oče, oprosti im, jer ne znaju što čine!

I ne uvedi nas u napast! Molitva za svijet kušnje, za život kušnje, za dane kušnje, za dane opasne i nesigurne. Napasti je premnogo. Pomoći mora biti golema. Samo Bog spasava u džungli svijeta. Samo Bog čuva što želi uništiti svijet. Augustin je govorio pred smrt: Non tollit Gothus quod custodit Christus – ne može zaplijenit Got ono što čuva Krist! Ne uvedi nas – ne napusti nas – ne prepusti nas – ne ostavi nas! Dirljiva molitva, jer zaziva saveznika kako bi sačuvali najdragocjenije što imamo – dostojanstvo čovjeka, dostojanstvo djece Trojedinoga! To je molitva za dobru molitvu, za svete tajne – a napose za sakramente praštanja i jakosti; to je molitva i preporuka svima na nebu, jer oni posjeduju blago i dobrobiti, oružje i snagu Oca. Ta molitva je Bugu draga, jer je ponizna, priznaje našu nemoć i Očevu svemoć. Jer želi da budemo s njime, da živimo samo za njega i za dobrobit svoje braće. Ne uvedi nas u napast, ni u jednu od napasti pustinje, što ih je nadvladao Isus. Ne uvedi nas u napast našega tijela i nutarnjih strasti, vanjskih navala i napasti, jer bismo bili ogoljeni i izmučeni više nego bijedni putnik koga izubijaše razbojnici ... Ne uvedi – spasi! Niste još ništa pravo molili u moje ime, prekorava nas Isus! Molimo i branimo svoje dostojanstvo!

Nego izbavi nas od Zla – od Zlikovca – od Zloduha! Izbavi nas od ponora i propasti! Izbavi nas od grijeha dok živimo, od pakla kad umremo! Ne predaj nas – Bože Oče i Savezniče – svome i našemu dušmaninu, kome je tvoj Sin rekao »Odlazi, Sotono ... Bogu se svome treba klanjati i njemu jednome služiti ...!« Došao je Božji i Marijin Sin da uništi zloduha i njegova djela! Dolazi Duh snage i posvete da u nama brani djetinjstvo i bratstvo! Bog – jedino Jaki i sveti – besmrtni i dobri – stoji na našoj strani! Mi smiono i pouzdano stojimo na njegovoj. Claudel reče da Sotoni treba odvažno pljunuti u zavodničko i prokletno lice! U njegovo nepopravljivo sotonsko mračno srce! Treba se svrstati na vrijeme – to znači svakog časa, jer je svaki trenutak odlučan – treba se svrstati u odrede koji se svuda, vazda, bez predaha protive Sotoni! Sotona ne može čovjeku dati nikakva dostojanstva – ne može mu dati ništa, jer ničega nema, osim proklete mržnje i svoje golotinje. Izbavi nas od Zla! Daj nam da uvijek uvidimo gdje je Zlo, da se s Duhom Svetim odupremo Zlu, da svuda suzbijemo Zlo! To je naša misija – strogo redovnička. Time krčimo i sebi i drugima put u nebesa, gdje zla nema.

Gdje je obasjano dostojanstvo svetih došlo do punog sjaja, do podnevnog sjaja besmrtnosti, do obasjanja vječnog Sunca i svjetiljke, koja sja u Srcu Janjeta!

I što drugo da reknemo na kraju ove molitve za dostojanstvo čovjekovo? Što drugo osim Amena – a to znači našeg Fiata, našeg odgovora nalik na Djevičin i svetački, naše čvrste odluke da postanemo sve bolji i sve dostojniji Boga?! Naše sačuvano ljudsko dostojanstvo, naša temeljita sličnost s Bogom i urastanje u Ocu preko Krista u Duhu – bit će iskaznica ne samo jedne molitve, nego jednog punog i fantastičnog života! Redovništvo je i po molitvi Očenaša predokus neba, jer je odlučno u čuvanju nebeskog u nama, božansko – ljudskoga dostojanstva u nama! Amen

REDOVNICI – ČOVJEKOLJUBNI SUVIŠAK?

»Ako nisi u stanju tuđu ranu zaliječiti« – kaže narod – »ne guraj u nju svoje prste da još više ne povećaš bol!« A mi smo ovim redovničkim tjednom uvukli svoje prste u jednu čovjekovu ranu, staru koliko i on sâm, po kojoj inače već odavno čeprkaju prsti milijuna onih koji se oko ljudskog dostojaštva stvarno brinu – ili pak samo »brinu«! – a od kojih neki to tako nevješto, nemjerodavno i okrutno rade da jednostavno nije moguće prečuti urlik boli koji se iz njihovih šaka i ispod njihovih prstiju svijetom razliježe. Zapravo, gotovo da i nema nikoga tko nije bar jednom pokušao gurnuti svoj prst u tu ranu. Jer tko bi to bio tko za sebe ne bi tvrdio da je sav u službi ljudima, da je u službi čovjeku i njegovu dostojaštvo?! Koliko ima onih koji se ne bi poput muhe uvijek iznova vraćali na tu gnojnuranu uporno vjerujući da su za nju upravo njihova ticala »ono pravo«?! Dok se, kad je u pitanju Bog, ljudi još dijele na one koji su »za«, »protiv« ili »neopredijeljeni«, kad je u pitanju čovjek, uglavnom su svi »za«: za njegovu slobodu, za njegov napredak, za njegovo dostojaštvo itd. ... itd. Stoga se s pravom pitamo: Ako je svijet tako pun čovjekoljubaca i ako su se svi oni marljivo dali na posao, koje bi to bilo još uvijek nepotpunjeno mjesto koje bi čekalo na nas redovnike? Naime, već samim time što se kao *redovnici* tematski bavimo promicanjem ljudskog dostojaštva, neizravno kažemo da prsti onih koji po ovoj rani čovječanstva već otprije čačkaju, bar po našem sudu, nisu polučili željenu svrhu. I ne samo da je nisu još polučili, nego da je, ukoliko i mi ne stavimo tu svoje prste, neće ni polučiti, budući da ono što mi znamo i možemo, osim nas nitko niti zna niti može.

Možda će netko primijetiti kako nama ni na kraj pameti nije neki tako samosvesni nastup, već naprotiv, kako se mi samo trudimo da se pridružimo općem naporu oko promicanja ljudskog dostojaštva i da tom općem naporu pridodamo svoj skromni obol. Samo to i ništa više. Ovo je lijepo rečeno, a i zvuči k tome vrlo skromno. Međutim, čast i ljepoti i skromnosti, ali što bi bio *naš* obol i kako bi trebalo da izgleda *naš* doprinos?! Da li će naime u toj rani naši prsti predstavljati neku novu kvalitetu, ili će značiti tek porast kvantiteta prstiju koji čačkaju na već uhodani način? Ili još jasnije: ako je i danas ljudsko dostojaštvo ugroženo, ako se ono ne poštuje, ako je to nepoštovanje ljudskog dostojaštva bolesna pojava, za čije liječenje se i mi *kao redovnici* držimo pozvanima, pitamo se: u čemu je naša mjerodavnost za tako nešto?! Teško da bi ona ležala samo u činjenici što smo i mi ljudi, jer u tom se slučaju ne bismo spomenutom bolešću bavili kao redovnici; naprotiv, prije će biti da naša mjerodavnost leži baš u činjenici što smo *redovnici* što sa svoje strane prepostavlja da redovnički život u sebi sadrži i potvrđuje upravo one vrijednosti koje su inače ugrožene, a koje svakoga

čovjeka potvrđuju u njegovom temeljnom ljudskom dostojanstvu i koje mu – i kao pojedincu i kao društvu – jamče zdrav i uspješan rast.

Kazuistika povredâ ljudskog dostojanstva nepregledna je i njome se bave razni forumi i razne znanosti. Tu su npr., filozofska antropologija, psihologija, psihijatrija, pravo, sudstvo, kriminologija, tu su teologija, umjetnost, vojne znanosti i tko zna gdje li se sve ne postavlja pitanje tumačenja čovjekova dostojanstva, njegova čuvanja, razvoja i liječenja. Pa ipak, čini se da sve te struke i svi ti naporci ne mogu iskočiti iz začaranog kruga u kojem kao da se u tolikoj mjeri vrte da se neki usudju tvrditi kako, uza sav razvoj tehničke civilizacije i njoj pripadajućega stupnja humanizma, čovjek u svojoj ljudskosti još nikada nije bio toliko ponižen koliko je to danas. Naime, nekadašnja okrutna sila i fizičko ropstvo u razvijenom dijelu svijeta zamijenjeni su za mnogo lukavije i mnogo učinkovitije uze koje čovjeka ne ponizuju i ne blokiraju toliko tjesno koliko umno i voljno. Jer, kako zasebništvo i sebičnjaštvo, bilo privatno bilo skupno, kao kultura življenja s jedne strane, a privatni probitak kao motiv življenja s druge, upregnut u svoja kola gotovo neslućena ostvarenja i mogućnosti suvremene znanosti, e, tada dobijemo upravo ovo što imamo: borbu za opstanak svih protiv sviju. Dobijemo jedan prijetvorni i lažni način življenja iz kojega je jako opasno iskočiti i njemu odgovarajuću indoktrinaciju i apologetiku koju ne prihvatiće je herojstvo ravno čudu. A za čovjeka ipak nije najveće poniženje biti prikovan za stup, nego, iako vidiš i znaš da si prikovan govoriti i *vjerovati* kako si primjerno slobodan. Zar se danas npr. diljem svijeta ne uvjeravaju ljudi kako žive u demokratskom sustavu, kako vladaju sami sobom, kako je njihova volja osnovni zakon po kojоj se uostalom sudi, tj. ne više »u ime Boga«, nego »u ime naroda« i sl.; i zar se ljudi ne okupljaju u sindikate, u politička društva i partije baš zbog toga što u to mnogi apsolutno vjeruju?! I zar se u toj vjeri nisu mnogi morali razočarati kad su doznali da je njihova sloboda bila fiktivna i izmanipulirana, budući da su im jedne informacije bile uporno uskraćivane, dok su drugima bili sustavno bombardirani? Shvatili su da i kroz demokratske slobode neke nevidljive i anonimne sile vuku konce tako da na kraju ispada ono što oni hoće. Ili, zar se iza borbe za pravo na ljubav i na vlastitu spolnost nije npr. potkrala i cijela jedna pornografska industrija koja je svojom lukavom i programiranom proizvodnjom, zagospodarila spolnošću svojih mušterija da ih je, u svrhu vlastitoga probitka, učinila robljem, uništila obitelji, onemogućila ljubav i raspojasala izopačenost i bolest? I konačno: zar se iza blagostanja koje danas tek manjini omogućuje dobru i jeftinu izobrazbu, lagodan život i putovanje svijetom u svrhu »kulturnog uzdizanja«, zar se iza njega ne krije – kao njegova cijena! – bijeda i nevolja onih kojima je sve to uskraćeno?! I jer je to tako, ne čudi što u izopačenim okolnostima čak i borba za ljudsko dostojanstvo može ponekad i kod nekih imati sasvim neljudsku i čovjeka nedostojnu potku. Ne kažemo da takvu ima svugdje, i uvijek, dapače, vjerujemo u dobru volju mnogih, divimo se njihovim nastojanjima i potpisujemo mnoge njihove postavke, bili oni vjernici ili ne. Ali, borba za ljudsko dostojanstvo, u čijim temeljima jasno razabiremo onu staru, već olinjalnu, ali uvijek po novoj modi obučenu sebičnost; takva borba znade biti i najbučnija i najgrlatija, ali i najnečovječnija. I to baš zbog toga što se vodi pod lažnom zastavom dobra i što se pod izlikom borbe za čovjeka ruši njegova osnova. I milijuni, zavedeni takvom borbom, pilatovski peru ruke, vjerujući za sebe kako su

učinili sve da se stvar popravi. A to što i nadalje sve ide nekako loše i što postoji opasnost da će se loše i završiti, e za to oni nisu krivi.

Da je čovjek mogao riješiti sam svoj vlastiti problem, tj. problem vlastitoga grijeha i grješnosti – a sebičnost spada upravo u to područje! – ne bi bilo trebalo da Bog side s neba i da čovjekom postane. Samospasavanje čovjeka nije moguće. Svaka je povreda ljudskog dostojanstva grijeh i svaki je grijeh povreda ljudskog dostojanstva, zbog čega i borba za to dostojanstvo uvijek uključuje i borbu protiv grijeha tamo gdje se on korijeni i tamo gdje se on plodi. A jedini kome je pošlo za rukom pobijediti taj grijeh, tj. zlo u čovjeku koje se iz njega pretače u meduljudske odnose, bio je Isus Krist; i jedini lijek koji je nama ostavio da njime liječimo svoju grješnost jest njegov vlastiti život: živjeti njegovim životom znači uništavati vlastitu sebičnost. To je ono što kršćanstvo treba da bude u svijetu, ono što kršćanstvo treba da učini za svijet i ono što kršćanstvo ima svijetu reći.

Ma koliko se neki ježili na riječ »korjenito«, i ma koliko možda od alergije na tu riječ dobijali cireve, ipak, redovnici u kršćanstvu, tj. u Crkvi nisu neka sljedba s vlastitim životom i vlastitim osmišljenjem, nego ljudi Crkve koji žive životom Crkve i koji se osmišljavaju crkvenim mišljenjem. Samo, za razliku od ostalih pripadnika Božjeg naroda, oni to nastoje oživotvorivati korjenitije. Jer nitko od pripadnika Božjega naroda ne može služiti »Bogu i bogatstvu«, nitko ne može u isto vrijeme vlastiti život i gubiti i sačuvati, nitko tko se ne bi odrekao i samoga sebe ne bi mogao biti učenik Isusa Krista ... Svi se, dakle, moraju truditi oko toga da ne žive po svojoj, nego po Božjoj volji, jer su svi »pozvani na svetost«. Stoga redovništvo, u okviru ovih općih i za sve važećih mjerila kršćanskoga života, svoje osmišljenje i svoj zadatak nalazi samo u korjenitijem nastojanju oko ostvarivanja ovih mjerila u konkretnom životu. Redovnička osoba, dakle, kao *redovnička* osoba, za promicanje ljudskoga dostojanstva nema, kao svoj osebujni obol, ništa drugo i ništa više ponuditi doli svoja tri redovnička zavjeta, iza kojih ne stoji tek uvijek ista i manje–više svima poznata teorija, nego uvijek novi i uvijek iznova začudujući proročki život. Što je u životu redovnika »ludost križa« veća, veći je i njegov konkretni doprinos razvoju dostojanstva ljudske osobe. Međutim, bez te, samo nama redovnicima vlastite ludosti križa, svaka naša riječ o promicanju ljudskoga dostojanstva, pa bila ona ne znam kako pametna, teoretski bi bila čisti višak, kao što bi uostalom i takvo naše postojanje, u praktičnom pogledu bilo obični suvišak.

ANKETA IX. REDOVNIČKOG TJEDNA

UVOD

Deveti redovnički tjedan okupio je 320 sudionika. Od toga broja bilo je 90 redovnika i 230 redovnica. U odnosu na broj redovnika i redovnica u nas, ovaj broj sudionika Tjedna je razmjerno malen. Međutim, u isto vrijeme ili u neposrednoj blizini održavanja Tjedna održano je nekoliko drugih redovničkih skupova.

Anketa koja je upućena sudionicima Tjedna sadrži samo nekoliko pitanja. Odgovore predstavljamo u najsažetijem obliku. Kratki prikaz odgovora (izražen brojčano u postocima) podijeljen je na slijedeće dijelove: I. anketirani, II. motivi sudjelovanja, III. razumljivost predavanja, IV. rad u skupinama, V. ozračje Tjedna i VI. organizacijski vid Tjedna.

I. ANKETIRANI

Od 320 sudionika na Devetom redovničkom tjednu anketni listić ispunilo je 136 sudionika, što iznosi u postocima 42,5%; od toga 111 su redovnice ili 81,62%; dok je redovnika među anketiranim 25 ili 18,38%. Od 90 prisutnih redovnika u anketi je sudjelovalo 27,8%, a od 230 redovnica anketni listić ispunilo je 48,3%

Tablica 1. Anketirani prema dobi

Dob	Redovnik (%)	Redovnica (%)	Ukupno
18 – 25 godina	4 (16%)	29 (26,1%)	33 (24,3%)
26 – 35 godina	6 (24%)	29 (26,1%)	35 (25,7%)
36 – 50 godina	10 (40%)	35 (31,5%)	45 (33,1%)
51 – 65 godina	4 (16%)	12 (10,9%)	16 (11,80)
Preko 65 godina	– (–)	1 (0,9%)	1 (0,7%)
Bez odgovora	1 (4%)	5 (4,5%)	6 (4,4%)
Ukupno	25 (100%)	111 (100%)	136 (100%)

Na Tjednu su sudjelovali redovnici i redovnica koji sudjeluju u raznim oblicima redovničkog djelovanja. Od 136 anketiranih na pitanje: *Koju službu obavljate u svojoj redovničkoj zajednici*, odgovorilo je 129 sudionika.

Odgovori su svedeni na nekoliko modaliteta. U apostolatu djeluje 26 (20,1%) anketiranih; 25 (19,4%) radi u bolnicama; 25 (19,4%) ide u školu; službu poglavara (poglavarice) vrši 21 (16,3%); odgojitelja (odgojiteljice) 16 (12,4%); druge službe u redovničkim zajednicama obavlja 16 (12,4%).

II. MOTIVI SUDJELOVANJA

Što Vas je potaklo da sudjelujete na Tjednu?

Iz odgovora može se zaključiti da je većina sudionika došla zbog teme Tjedna. Uz temu, zastupljeni su i drugi razlozi sudjelovanja.

Tablica 2. Motivi sudjelovanja

Tema Tjedna	45 (33,1%)
Želja za novim duhovnim spoznajama	30 (22,1%)
Susret – zajedništvo	23 (16,9%)
Odluka poglavara	15 (11,0%)
Službena dužnost	5 (3,7%)
Radoznalost	5 (3,7%)
Nešto drugo – slučajnost	2 (1,5%)
Bez odgovora	11 (8,0%)
Ukupno	136 (100%)

III. RAZUMLJIVOST PREDAVANJA

Dostupnost predavanja, u smislu njihova dovoljnog razumijevanja, vrlo je važna i za organizatore i za sudionike Tjedna. Postavljeno je pitanje: *Jeste li mogli pratiti (razumjeti) sva predavanja?* Odgovori potvrđuju da predavanja nisu bila potpuno razumljiva, posebno to vrijedi za redovnice.

Tablica 3. Razumljivost predavanja

Razumljivost	Redovnik (%)	Redovnica (%)	Ukupno (%)
Da, potpuno	22 (88%)	83 (74,8%)	105 (77,2%)
Djelomično	2 (8%)	26 (23,4%)	28 (20,6%)
Ne	– (–)	2 (1,8%)	2 (1,5%)
Bez odgovora	1 (4%)	– (–)	1 (0,7%)
Ukupno:	25 (100%)	111 (100%)	136 (100%)

Na pitanje: *Imate li kakvu primjedbu na predavanja,* sudionici ankete dali su sljedeće odgovore:

Tablica 4. Primjedbe na predavanja

Praktična su	65 (47,9%)
Previše su teoretska	17 (12,5%)
Dobra su i poticajna	24 (17,7%)
Zadovoljavaju	12 (8,8%)
Neka su preduga	3 (2,2%)
Bez odgovora	15 (11,0%)
Ukupno:	136 (100%)

IV. RAD U SKUPINAMA

U radu po skupinama anketirani su u većini sudjelovali svaki dan, posebno su bile marljive redovnice. Cjeloviti pregled sudjelovanja u radu po skupinama donosi tablica broj 5.

Tablica 5. Sudjelovanje u radu po skupinama

Sudjelovanje	Redovnik (%)	Redovnica (%)	Ukupno (%)
Svaki dan	16 (64%)	88 (79,3%)	104 (76,5%)
Djelomično	5 (20%)	19 (17,1%)	24 (17,7%)
Ne	4 (16%)	4 (3,6%)	8 (5,8%)
Ukupno	25 (100%)	111 (100%)	136 (100%)

Kako ocjenjujete rad u skupinama (Vašoj skupini)?

Iz odgovora se može zaključiti da su slijedili veoma zadovoljni odvijanjem rada u skupinama.

Tablica 6. Ocjena rada u skupinama

Ocjena	Redovnik (%)	Redovnica (%)	Ukupno (%)
Slabo	1 (4%)	8 (7,2%)	9 (6,6%)
Zadovoljavajuće	4 (16%)	25 (22,5%)	29 (21,3%)
Dobro	13 (52%)	35 (31,5%)	48 (35,3%)
Vrlo dobro	3 (12%)	39 (35,2%)	42 (30,9%)
Bez odgovora	4 (16%)	4 (3,6%)	8 (5,9%)
Ukupno	25 (100%)	111 (100%)	136 (100%)

V. OZRAČJE TJEDNA

Redovnički tjedan nema samo radno – studijsko obilježje. U njemu dolazi do izražaja i dinamika zajedništva izraženog u raznim oblicima. Da bi se došlo do uvida u ozračje Tjedna, u anketni list je ušlo odgovarajuće pitanje: *Što mislite o raspoloženju među sudionicima? Je li ono po Vašem mišljenju bilo: smireno, usiljeno, napeto?* Odgovore predstavljamo tablicom broj 7.

Tablica 7. Ozračje IX. redovničkog tjedna

Ocjena	Redovnik (%)	Redovnica (%)	Ukupno (%)
Smireno	9 (36%)	33 (29,7%)	42 (30,9%)
Ugodno	16 (64%)	67 (60,4%)	83 (61,0%)
Usiljeno	– (–)	5 (4,5%)	5 (3,7%)
Napeto	– (–)	6 (5,4%)	6 (4,4%)
Ukupno	25 (100%)	111 (100%)	136 (100%)

VI. ORGANIZACIJSKI VID TJEDNA

Iz odgovora na pitanje: *Smatrate li da Tjedan treba organizirati svake godine, svake druge godine ili povremeno?* Može se vidjeti da je većina za sadašnju praksu, tj. da Redovnički tjedan bude svake druge godine.

Tablica 8. Kako često Redovnički tjedan?

Ocjena	Redovnik (%)	Redovnica (%)	Ukupno (%)
Svake godine	9 (36%)	24 (21,6%)	33 (24,2%)
Svake druge godine	8 (32%)	73 (66,8%)	81 (59,6%)
Povremeno	8 (32%)	14 (12,6%)	22 (16,2%)
Ukupno	25 (100%)	111 (100%)	136 (100%)

U anketi je data mogućnost iznošenja osobnih primjedbi na organizaciju i rad Tjedna. Odgovori sudionika predstavljeni su tablicama broj 9 i 10.

Tablica 9. Primjedbe na organizaciju Redovničkog tjedna

Bez primjedbe	67	(49,3%)
Izraženo zadovoljstvo ili pohvala	36	(26,5%)
Treba više promicati Tjedan	8	(5,9%)
Predaleko mjesto održavanja Tjedna	7	(5,1%)
Više zajedničke molitve	6	(4,4%)
Malo vremena za susrete	6	(4,4%)
Dosta dva predavanja dnevno	5	(3,7%)
Organizirati pokorničko slavlje	1	(0,7%)
Ukupno:	136	(100%)

Tablica 10. Primjedbe na rad Redovničkog tjedna

Bez primjedbe	102	(75,0%)
Izraženo zadovoljstvo ili pohvala	21	(15,4%)
Treba više vremena za zajedničku raspravu	8	(5,9%)
Treba više vremena za rad u skupinama	3	(2,2%)
Više molitve (časoslov u skupinama)	2	(1,5%)
Ukupno	136	(100%)

ZAKLJUČAK: Ova kratka anketa ima uputno značenje. Pruža značajne pojedinosti onima koji su izravno zaduženi za organiziranje i rad redovničkih tjedana. Također može poslužiti kao odgovarajuća građa onima koji se zanimaju za ovakve oblike redovničkih skupova ili prate redovnički život i djelovanje.

Središnja ocjena: program doživljen kao prenatrpan, treba više rada i dinamike u skupinama. Osjeća se potreba veće izmjene iskustava – susreta u zajedništvu, kao i zahtjev da se ovakav oblik redovničkog susreta ubuduće nastavi.

S A D R Ž A J

Riječ izdavača	5
Program IX. redovničkog tjedna	7
Pozdravi Tjednu	9
Ambrozije Matušić: Otvorenje Tjedna	12
Kardinal Franjo Kuharić: Pozdravni govor	15
Pronuncij Francesco Colasuonno: Pozdravni govor	18

PRVI DAN

Mirko Mihalj: Ljudsko dostojanstvo – psihološko antropološki vid .	21
Marijan Vugdelija: Odgoj za ljudsko dostojanstvo kroz vjernost Bibliji	26
Rad u skupinama	49

DRUGI DAN

Jure Šimunović: Odgoj u ljudskom dostojanstvu i rast u crkvenosti .	59
Božidara Goličnik: Človeško dostojanstvo in zvestoba karizmi lastne redovniške ustanove	74
Ljudsko dostojanstvo i vjernost karizmi vlastite redovničke ustanove	80
Zvonimir Kurečić: Ljudsko dostojanstvo i Metodovo djelo .	86
Rad u skupinama	96

TREĆI DAN

Tarzicija Tunjić: Ostvarivanje ljudskog dostojanstva u zajednicama redovnica	105
Rad u skupinama	113

ČETVRTI DAN

Josip Ćurić: Ostvarivanje ljudskog dostojanstva u zajednicama redovnika	121
Plenarna rasprava	133
Inviolata Gračanin: Završna riječ	141

PRILOZI

Mijo Škvorc: »Očenš« čovjekova dostojanstva (homilija) . .	145
Špiro Marasović: Redovnici – čovjekoljubni višak? (homilija) .	149
Albertina Baćak: Anketu IX. redovničkog tjedna	152

I Z D A N J A

Konferencije viših redovničkih poglavara i Unije viših redovničkih poglavarica Jugoslavije

Jean Golot: REDOVNICI I OBNOVA, komentar saborskog dekreta o redovničkoj obnovi, 184 stranice.

Kerubin Barbarić: REDOVNICI DANAS, tematski komentar, »Perfactae caritatis«, 180 stranica.

Zbornik radova: ZA BOLJE SVJEDOČENJE EVANDELJA, priredio Ljudevit Maračić. Radovi I. redovničkog tjedna, 228 stranica.

Zbornik radova: DA SVI BUDU JEDNO, priredio Ljudevit Maračić. Radovi II. redovničkog tjedna, 184 stranice.

Dokumenti o redovništvu: CRKVA REDOVNICIMA, priredio Hadrijan Borak. Zbirka sadrži sve crkvene dokumente o redovništvu od Sabora do 1974. godine, 336 stranica, rasprodano.

Zbornik radova: GOSPODINE, NAUĆI NAS MOLITI, priredio Ljudevit Maračić. Radovi III. redovničkog tjedna, 160 stranica.

Zbornik radova: REDOVNICI U MJESNOJ CRKVI, priredio Ljudevit Maračić. Radovi IV. redovničkog tjedna, 218 stranica, rasprodano.

Zbornik radova: REDOVNIČKO SIROMAŠTVO – KRISTOV ZNAK DANAS, priredio Ljudevit Maračić. Radovi V. redovničkog tjedna, 128 stranica.

Gabrijel Štokalo: NAŠI REDOVNICI '77. Statističko–panoramični prikaz redovnika u Jugoslaviji. U prilogu potpuni adresar svih muških samostana u zemlji, 64 stranice.

Zbornik radova: APOSTOLSKI VIDOV REDOVNIČKOG ŽIVOTA DANAS, priredio Stjepan Bolkovac. Radovi VI. redovničkog tjedna, 170 stranica.

Zbornik radova: EUHARISTIJA – SREDIŠTE IVRHUNAC REDOVNIČKOG ŽIVOTA, priredio Jozo Vasilj. Radovi VII. redovničkog tjedna, 116 str.

Zbornik radova: REDOVNIČKI IDENTITET, priredili Albertina Baćak i Jozo Vasilj. Radovi VIII. redovničkog tjedna, 196 stranica.

Zbornik radova: REDOVNICI I PROMICANJE LJUDSKOG DOSTOJANSTVA, priredila Albertina Baćak. Radovi IX. redovničkog tjedna, 156 str.

BIBLIOTEKA KVRPJ

1. Johann Baptist Metz: REDOVNIŠTOVO – INOVACIJA I KOREKTIV? Zagreb 1983.
2. REDOVNIČKI ŽIVOT U NAUKU CRKVE – PAPA RAZGOVARA S REDOVNIČKIM POGLAVARI-MA, Zagreb, 1984.
3. Ivan Pavao II.: DAR OTKUPLJE-NJA – PAPA RAZGOVARA S REDOVNIČKIM POGLAVARICAMA, Zagreb 1984.
4. REDOVNICI I PROMICANJE ČOVJEKA – ODGOJ U LJUDSKOM DOSTOJANSTVU I RAST U CRKVENOSTI, Zagreb 1985.

Sva ova izdanja mogu se dobiti ili naručiti na adresu:

Tajništvo KVRPJ
Vrbanićeva 35
41000 Zagreb